

MANA
MĪLESTĪBA

Mamma mīlestība

91-5
L 14

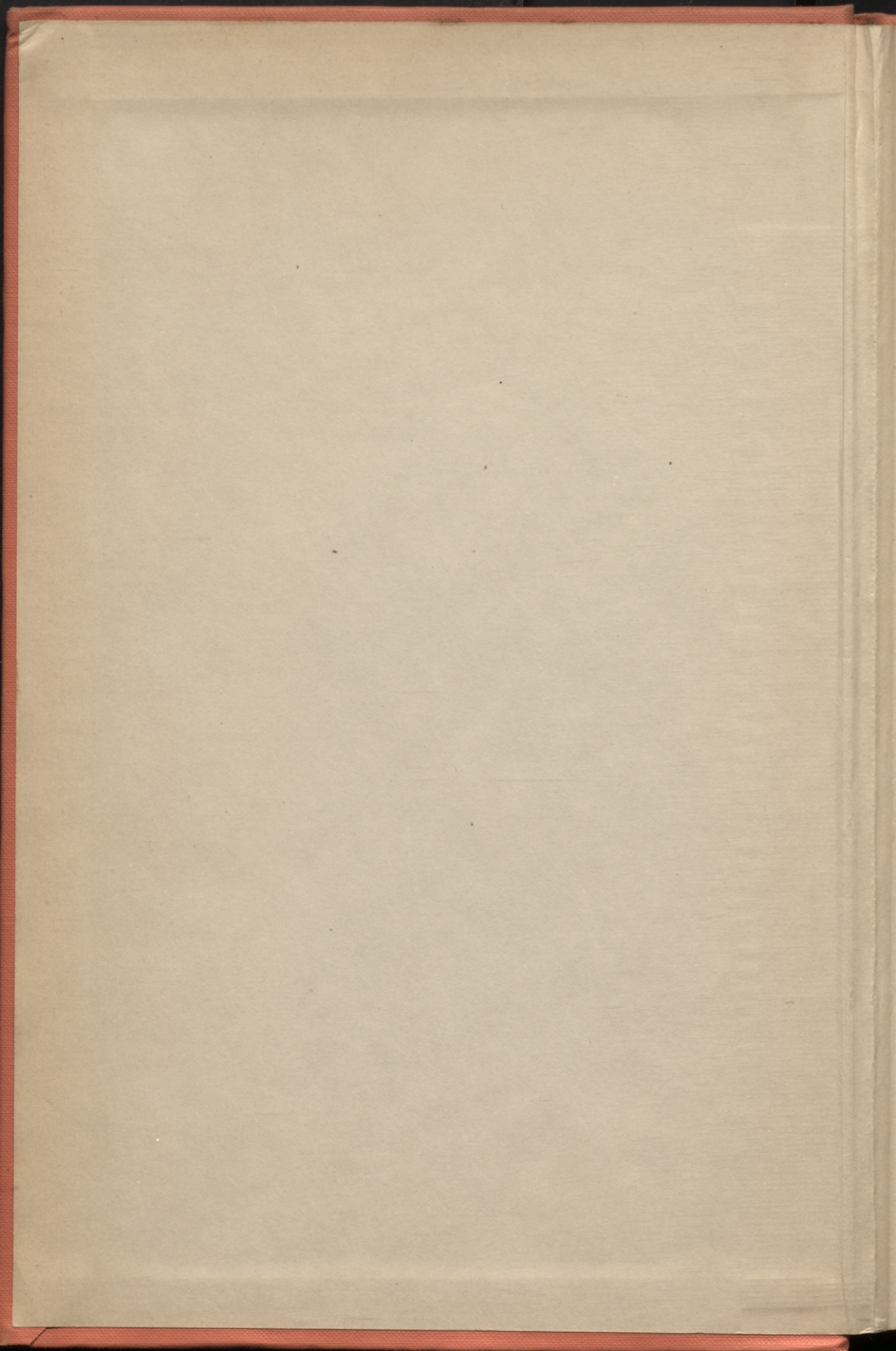

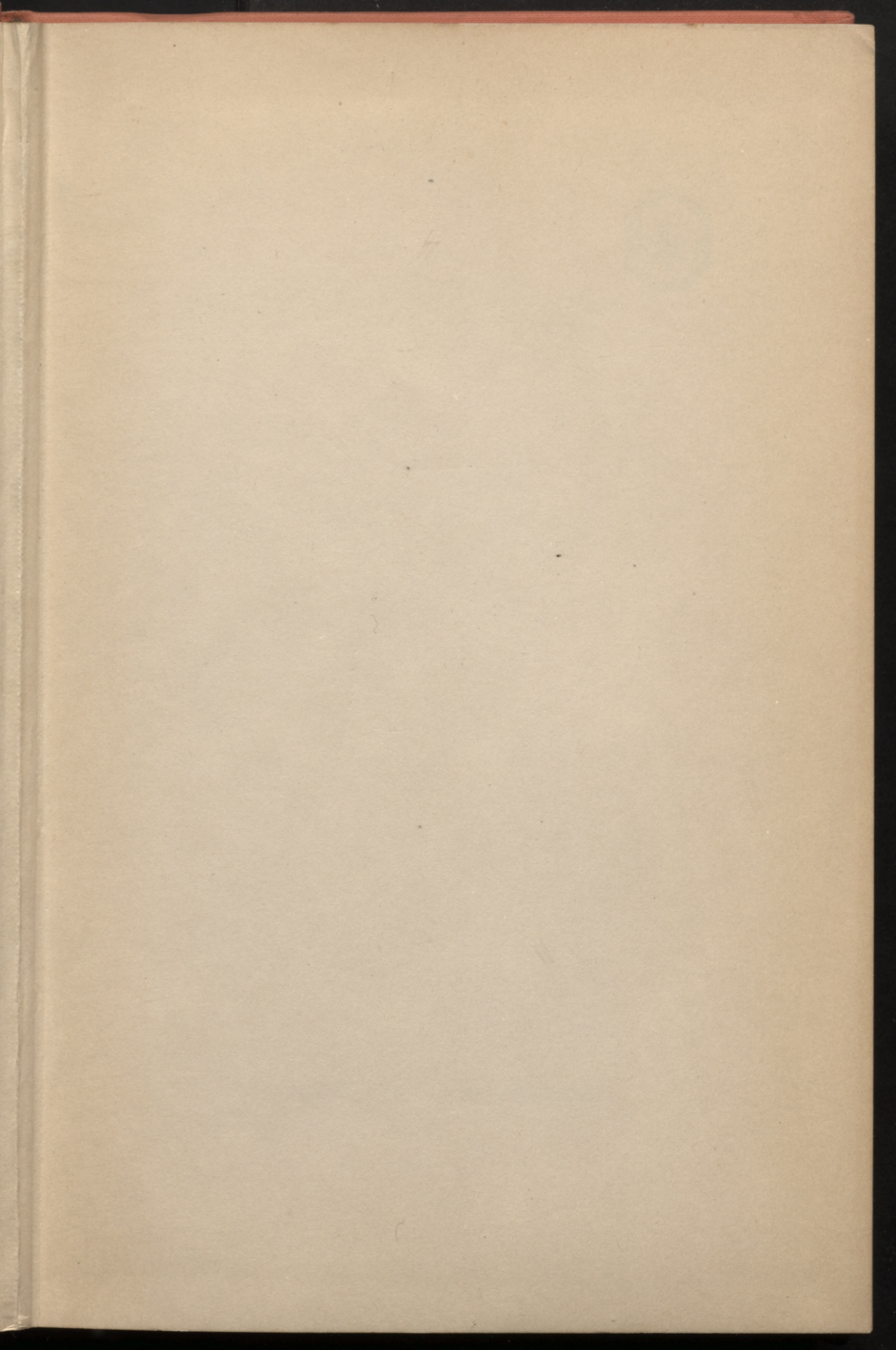
ALEKSANDRS ČAKS

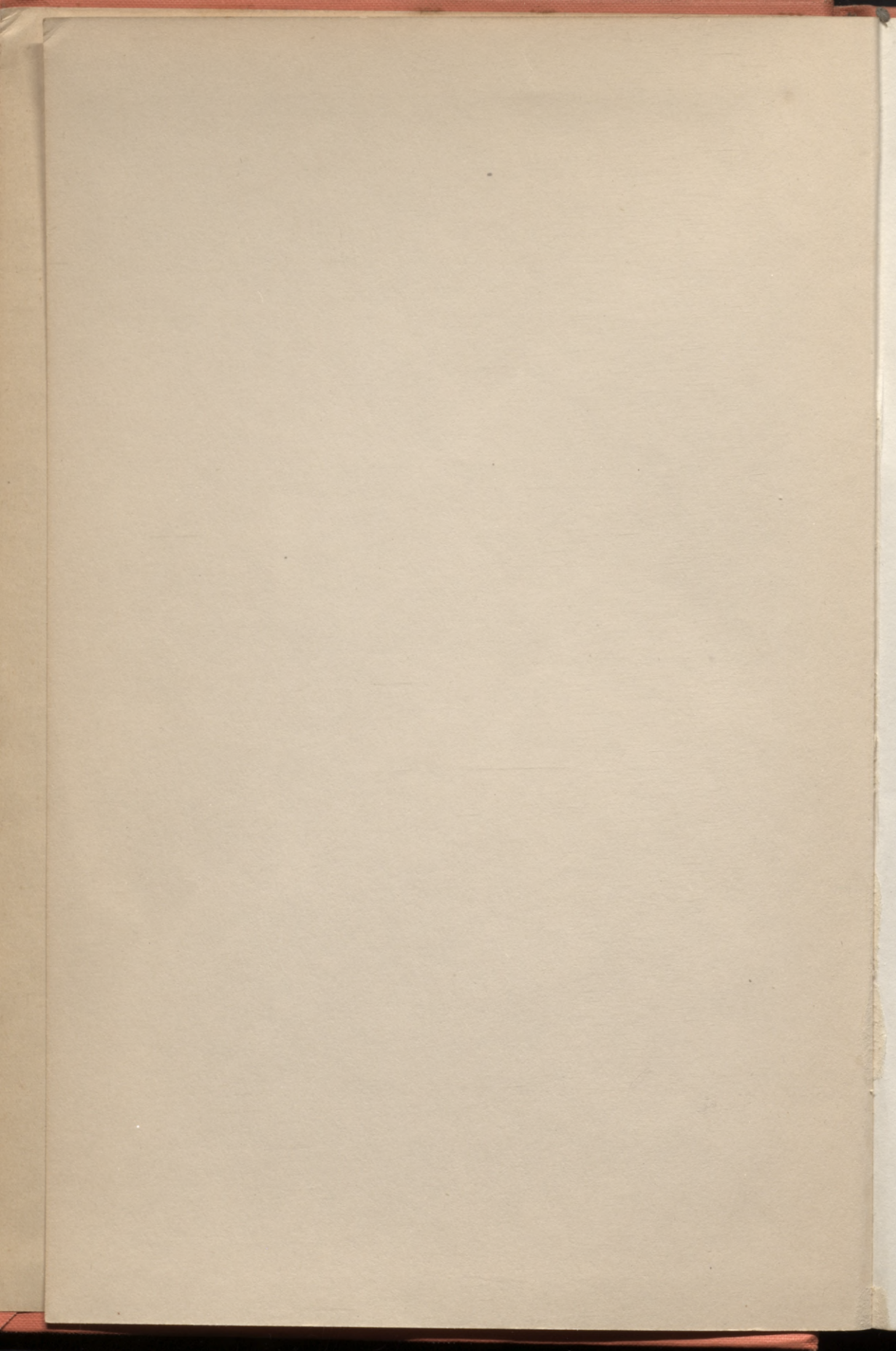

ALEKSANDRS ČAKS

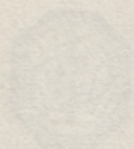

ALEKSANDRS ČAKS / MANA MĪLESTĪBA

B, L

91-5
14

0ud
810

ALEKSANDRS ČAKS

MANA MĪLESTĪBA

ANŠLAVA EGLIŠA
IEVADS,
ZĪMĒJUMI AR PILDĀMSPALVU
UN
GRAFISKAIS IETĒRPS

GRĀMATU DRAUGS * 1958

122

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

~~24~~ 24.875

0304059910

COPYRIGHT BY GRĀMATU DRAUGS PUBLISHERS

ATMIŅAS PAR ALEKSANDRU ČAKU

Aleksandrs Čaks uznira latviešu literātūrā gluži pēkšņi un tūdaļ arī sasniedza populāritātes kalngalus. Divdesmito gadu beigās viņš ar paša līdzekļiem izdeva nelielu dzeju grāmatiņu „Sirds uz trotuāra,” kurai ātri sekoja vēl divi līdzīgi izdevumi, un par Čaku runāja visi, gan apjūsmoja un slavēja, gan nicināja un pēla. Viņam apbrīnojami ātri izveidojās plaša uzticīgu jūsmotāju auditorija. Arī noliedzēji un apšaubītāji — „konservatīvākie” dzejnieki, kritiķi un publika, zināja un citēja, ja ne vairāk, tad viņa vārsmu par kartupeļlakstu smokinga pogcaurumā. Kad parādījās „Poēma par ormani” un kad 1931. gadā Čaka dzejas iznāca sakopotas un papildinātas glītā sējumā „Mana paradīze,” tad arī sirdīgākajiem pretiniekiem kļuva skaidrs, ka latviešu literātūrā ienācis jauns, visai markants un nekādi nenoraidāms dzejnieks.

Čaks bija atradis jaunu pasauli — Rīgas trūcīgo nomali un nomaļņiekus, itkā deklasētos puspilsētņiekus puslaucīņiekus, pašpuikas un dīkotājus, kas taustās ap pārtikušo sabiedrību, gan alkdami tās labumus, bet nevēlēdamies piepūlēties, lai panāktu labklājību arī paši. Šie romantiskie dīkdieņi parādījās reizēm kā vientulīgi jūrnieki, atvaļināti, apkārtklistoši kareivji, pašpuikas, huļīgāni, sociālistisku saukļu sabudināti strādnieki, bohēmiski dzejnieki. Šie krāsainie tēli pa laikam nīka krogos, vai klaiņāja dīki pa ielām, zūdīdamies par liktens netaisnībām, apraudādami izputējušu mīlestību un pēkšņi uzkūsāja kādā kaislīgā protestā. Tikpat svarīga kā šis saturs bija Čaka jaunā forma, hiperboliskie, reizēm gluži alogiskie, bet allaž spožie un tēlainie salīdzinājumi, kas žilbinoši plaiksnījās katrā rindā un brīvā panta strupais, kapājošais stakato ritms, ko tas lieliski prata izcelt ar pēkšņiem akcentiem un iecirtumiem. Kā novators un protestants Čaks varbūt imponētu tikai nelielai publikas daļai, bet daudzas viņa dzejas balstījās iejūgīgā sentimentā, diezgan radniecīgā toreiz iecienītajai Jāņa Ziemeļnieka jūsmīgajai lirikai. Ja kādu atbaidīja neparastais brīvais ritms, tad Čakam bija laba tiesa dzeju, sarakstītu tradicionālajās kvartās, tikai atvietojot vienu, otru atskaņu ar asonancēm. It īpaši sākumā Čaka dzejā netrūka sociālistisku protestu, kaut

arī ne pārāk asu, un „tiešos” vārdos atzīmētu erotisku motīvu, kas toreiz likās stipri pārdroši. Šai daudzpusībai laimīgi saskaņojoties ar spožu īpatnību un talantu, Aleksandrs Čaks kļuva populārs tik pēkšņi un ātri kā tikai retais, varbūt pat neviens latviešu dzejnieks. Tagad, mītot praktiskajā Amerikā, kur dzeja liekas izgaisusi no sadzīves pilnīgi bez pēdām, savādi atcerēties, cik plaša un vispārēja bija interese par poeziju Latvijā un Rīgā.

Pirms mazo grāmatīņu iznākšanas, jāatzīstas, es nemaz nezināju par Čaka eksistenci. Pavēlu atgriezies no Krievijas, viņš bija pieslēdzies kreiso rakstnieku grupai, kas izdeva žurnāli „Trauksme”. Trauksminieki jo skaļi reklamējās kā „progresīvie” un vienīgie īstie nākotnes dzejnieki un Čakam tie daudzējādi iznāca pa ceļam. Trauksminieki, krievu modernistu ietekmē, rakstīja brīvā pantā. Arī Čaks bija to iecienījis, papildinādams Majakovska vērienīgo plakātismu ar iespaidiem no franču un beļģu brīvā panta meistariem, piem. Vercharna. Brīvais pants ir diezgan „āķīgs,” ar ārišķīgu bravūru vien tajā nekā daudz nevar panākt. Vajadzēja Čaka asās ritma izjūtas un krāšņās iztēles, lai izveidotu to par mirdzošu dzejas ieroci. Izmantodams trauksminieku atbalstu, Čaks labi apzinājās savu nesalīdzināmo pārākumu par šo diletantu pulciņu. Trauksme pie tam bija piesavinājusies komunistu un sociāldemokrātu preses rupjo, vulgāro toni, tēmētu iespaidot „masas” un „vienkāršos” ļaudis. Kļuvis populārs, Čaks sāka justies šajā balamufīgajā kompānijā neērti un šauri. Viņš arvienu vairāk pievērsās apolitiskajai bohemui, kas pulcējās ap mākslinieku biedrību „Zaļā vārna,” kuļai piekrit diezgan ievērojama loma brīvās Latvijas mākslas dzīvē. Gadiem paejot, Čaks vēl labāki jutās „pilsonisko,” pat paaudzi vecāku rakstnieku vidū. Viņš bija labs diplomāts, prata paturēt labas attiecības ar trauksminiekiem, spēlēt ievērojamu lomu zajvārniesu „jampamos” un izdot savas grāmatas „konservatīvos” apgādos.

Vairs nevaru atcerēties, kur un kā iepazinos ar Čaku, atceros tikai, ka nopēfijām viens otru ar manāmām aizdomām. Es biju ar Trauksmes grupu visai sliktās attiecībās. Žurnālītis mani stipri lamāja un es savukārt pūlējos cik iespējams uzkrītoši raustīt plecus par šo grupu kā ērmiem un nesaprašām. Nedomāju arī, ka Čaks toreiz par mani daudz raizējās, viņš jau bija populārs dzejnieks, mani pazina tikai šauras literātu aprindas un arī pa lielai daļai tikai mana tēva Viktora Eglīša dēļ. Bet Čaks neizrādīja ne augstprātības, ne nicības, viņš bija diplomāts un arī — vienkārši smalkjūgīgs cilvēks.

Pamazām iepazīstoties ar Čaku tuvāk, bija interesanti atklāt, ka viņa tēliem, trakajiem dzērājiem, matrožiem, zibenīgajiem pašpuikām,

pat ne dikdienīgajam, pakļīdušajam dzejniekam — sapņotājam, kas klaiņā pa Rīgas nomalēm, ganīdams kazas un maksšķerēdams Daugavā, nav nekā kopēja ar pašu autoru. Čaks bija nopietns, čakls un darbīgs cilvēks, kautrīgs, labsirdīgs, ļoti pieklājīgs un allaž rūpīgi nokopies. Modernā psiholoģija droši vien atrastu, ka Čaka vētrainie ultrabohēmieši un ciniskie dēkaiņi kompensēja zināmus viņa dvēseles sektorus. Dēkainība, nevižība bija gluži pretējas Čaka dabai. Kādu laiku viņš mēģināja tēlot noslēpumaino un liktenīgo, izmezdamas pa griezīgam teicienam, tukšodams glāzes ar varenim atvēzieniem, šad tad taisīdamies organizēt kaut ko līdzīgu orķijām, bet drīzi vien viņš ar smaidu padevās, atzinis, ka tikpat ilgi nespētu savus draugus un paziņas maldināt. Ar laiku viņa stāja sāka veidoties pat pārāk rātņa un atturīga, tā kā draugi viņu nereti saukāja par Čaka papu. Man nekad nav gadījies šo dzērāju un klaidoņu apdziedātāju redzēt piedzērušos, saniknotu, nekārtīgi ģērbusos, neskūtu, vai kautkā citādi izlekušu no konvencionālās pilsoniskās pieklājības rāmjiem.

Viņēja auguma, pašaurš plecos, bet biezu ķermeņa augšdaļu, Čaks izskatījās druknāks nekā patiesībā bija. Apaļā seja ar platiem vaigiem un visai īss kakls pastiprināja tukluma un masīvītes iespaidu. Viņš staigāja manāmi uzkučies, galvu plecos ierāvis, veidodams visai raksturīgu siluetu, ko varēja pazīt jau pa lielu gabalu. Galvaskauss viņam bija gluži kails ar īpatnēji pasmailu galvvidu. Seja likās mazliet itkā saspiesta. Acis dziļi iegremdētas zem lielās, velvētās pieres, allaž sagrumbotas dziļās šķērskrokās. Deguns neliels, ieliekts, lūpas plānas un izlocītas allaž tiecās vilkties iecīfīgā, zobgalīgā vai rūgtenā smaidā. Smakrs apaļš un spēcīgs. Esmu viņa seju diezgan rūpīgi pēfijis un reiz, Rīgā, pat asēju viņa ģimetni no dabas. Man likās, portrets izdevās diezgan labs, vismaz līdzīgs. Gribēdams to vēl uzlabot, sāku plati gravēt un kodināt no jauna un, kā nereti, to stipri samaitāju. Plate ar visiem nospiedumiem palika manā Rīgas dzīvokli, kad 1944. gada rudenī to atstāju.

Čaks spēja savilkēt itin prāvus un cietus bicepsus, bet viņa rokas bija mazas, mīkstas un baltas. Arī kājas pamazas, allaž apautas svaigi spodrinātās karpēs, kas ziemā tika papildinātas ar gaišiem filca getriem. Esmu redzējis Čaku tērpušos tikai tumšpelēkā, vai melnā uzvalkā. Vēsā laikā Čaks valkāja melnu mēteli ar samta apkakli, kādi Rīgā toreiz bija visai parasti, melnu platmali ar plakani nolocītu dibenu, ap kaklu baltu zīda lakatu. Redzu viņu ar uzsistu apkakli steidzīgi snājam pa Rīgas liepu bulvāriem, nodurtu galvu, zibinot apaļās ecenes raksturīgā skatienā caur pieri. Apstādinātā, viņam allaž atlikās laika papļāpāt. Draugi zobojās, ka Čaks saejoties tikai

ar tumši tērtām pasvītroti rātņa izskata meitenēm. Patiesi, cik atceros redzējis Čaku uz ielas kādas sievietes pavadībā, tā allaž bija melnā, nopietna un klusa. Ar paziņām savas draudzenes Čaks nekad neiepazīstināja. Ar vienu no šādām tumši tērtām jaunavām Čaks draudzējās ilgāku laiku. Cik atceros, viņai nebija nekādu sakaru ar mākslas vai bohēmas pasauli. Ka Čaks varētu apprecēties, tas laikam neienāca prātā nevienam no viņa draugiem un laikam arī viņam pašam ne.

Apjērbā Čaks neatļāvās nekādas ekstravagances. Viņa uzvalkus šūdināja tēvs, drēbniekmeistars Čadarainis, pamaza auguma neparasti kluss vīrs, kas likās par savas dzīves uzdevumu bija izvēlēties būt tik nepamanāmam, cik vien iespējams. Čaka vecāki bija tipiski kārtīgi un cenīgi Rīgas sīkpilsoņi, un dzejnieks, ja gluži nemaldos, allaž dzīvoja ar tiem kopā. Dēla darišanās viņi nekad neiejaucās. Par saviem vecākiem Čaks runāja reti, bet allaž ar lielu cienību. Domāju, ka viņam nebija ne brāļu, ne māsu. Čaks bija savā ziņā divdabis, no vienas puses sevī vērstis, ar izteiktu tendenci uz melancholiju, no otras — omulīgs sabiedrības cilvēks ar visai plašu paziņu pulku. Likās pat, ka nebija cilvēka, ar ko viņš nespētu saprasties, nebija sabiedrības, kurā viņš nemācētu iekļauties. Bez rakstniekiem un dzejniekiem, viņš bija tuvos draugos ar daudziem aktieņiem un it īpaši gleznotājiem. Cik spēdams viņš krāja gleznas un grafikas; sprieda par tēlotājām mākslām visai kompetenti un savā laikā uzrakstīja teicamu monografiju par savu mirušo draugu, maz pazīstamo, bet savdabīgo gleznotāju Jāni Plasi. Čaks ir viens no visvairāk gleznotiem latviešu rakstniekiem, viņa poēmas ilustrēja tik ievērojami meistari kā Niklāvs Strunke, Romans Suta; tas vien jau norāda, ka viņš bieži viesojās mākslinieku darbnīcās. Šaurā sabiedrībā Čaks prata radīt ap sevi patīkamu omulību, piešķirt sarunām saistošu spraigumu un asprātīgu kodoļīgumu. Plašākās sanāksmēs, piemēram žurnāla „Daugava” līdzstrādnieku biežajās sanāksmēs, daudzās un dažādās Rīgas literātu sapulcēs, viņš vairāk turējās nomaļus. Gan omulīgs, tas reti smējās pilnā balsī un arī tikai ar īsu, aprautu elpu.

Čaks kustējās gausi un apdomīgi, runāja nesteidzīgi un paklusu, tikai retumis paceldams balsi. Taču balss viņam bija spēcīga, un viņš to izmantoja lasīdams savus dzejoļus. Latviešu dzejnieki pa laikam bijuši teicami deklamētāji. Lai pieminam tikai spožo, patētisko skandētāju Edvartu Virzu, Kārli Jēkabsonu, Pāvilu Rozīti, no jaunākās paaudzes Jāni Medeni, Veltu Tomu. Aleksandrs Čaks cienīgi piebiedrojās šim pulkam. Ļoti bieži viņa norunātā brīvā panta rinda pavēra daudz bagātākas niansas nekā lasīta „pie sevis”. Auditorijas

priekšā viņš jutās brīvi un tūdaļ prata atrast un nodibināt kontaktu ar klausītājiem.

Gadiem paejot, Čaka dzeja no samērā ārišķīga dekoratīvisma un noskaņu gleznojumiem „Mana paradīze,” „Poēma par Ormani,” „Umurkumurs” pamazām pārslēdzās uz ērmīgas jutoņas piesātinātiem, sirreālistiski, vai kā toreiz teicām — imažinistiski iekrāsotiem dzejojumiem „Iedomu spoguļos.” Izzuda plakātiskie sociālistiskie motīvi. Arī monumentālajā strēlnieku poēmā „Mūžības skārtie” Čaks peldēja dziļas rēgainības, savādu kosmisku izjūtu un nojautu tumsajos ūdeņos. Strēlnieki bija Čaka dzīves lielākais pārdzīvojums. Viņš mīlēja tos pieminēt un par tiem stāstīt, kaut gan nevis noteiktus faktus, bet leģendas plāksnē pārceltus, jau it kā pārlaicīgus kļuvušus, notikumu kopsakaram atrautus epizodus. Paņūti saprast, kā Čaks ar savu rātno raksturu un iedzimto piesardzību bija ticis galā ar strēlnieku sanitāra amatu, kā pārcietis kauju šausmas un krievu revolūcijas baigās zvērības. Liekas, šie smagie agrās jaunības pieredzējumi un pārdzīvojumi bija ievēdojuši viņa raksturā grūtsirdīgo ieskaņu un iezīmējuši ipatnējo, rezignēto pasaules uzskatu. Atceros, reiz viņa patumšajā istabā, nelielā koka namā Marijas ielā starp Blaumaņa un Lāčplēša ielām, mēs runājām par pasaules uztveres lietām un viņš skaidroja man savu filozofiju: „Viss ir vienvērtīgs: šis sols, grīda, tu, es, muša, puteklis, viss ir vienvērtīgs!” Mani šī deklarācija nevisai pārlicināja, ja ne kvalitatīvi, tad taču kvantitatīvi, man likās, pastāvēja kāda atšķirība starp putekli, solu vai cilvēku, bet Čaks šo iebildumu nepieņēma, teikdams, arī kvantitāte esot tikai šķitums. Toreiz, būdams diezgan ķildīgs, es tiepos, ka viņam vispār nav nekāda pasaules uzskata, tikai miglaina pasaules izjūta, dibināta uz emocijām, nevis prāta apsvērumiem. Pieminot prātu, Čaks smīnēja, tas viņa acīs bija tikai bērnišķīgs grabulis, ar ko sevi drošināt pret neziņas tumsu un liktens patvaļu.

Nereti Čaku nospieda pēkšņi uzklupusi drūme. Pa laikam tā bija savienota ar fiziskām ciešanām. Šad tad Čaku mocīja kāda reumatiska kaite, ko viņš teicās iemantojis strēlnieku laikos. Reiz apciemodams atradu viņu gultā līdz kaklam ievīstītu siltā segā kā mūmiju, ieziestu un ierīvētu ar kādām asi smaržojošām zālēm. Viņš gulēja izstiepies gluži līmeniski, pagalam nospīestā, necerīgā omā.

Lai cik populārs un apjūsmots, no dzejas vien latviešu dzejnieks nespēja pārtikt, vajadzēja strādāt vēl kādu maizes darbu. Kādu laiku Čaks, vēl gluži jauns cilvēks būdams, vadīja bārīņu namu kaut kur Vidzemē. Šis tas no pieredzējumiem izmantots stāstos „Va-

ronis," „Kalte" uc. Neatceros vairs visus amatus, kādus Čaks pildīja pārcēlies uz Rīgu, bet trīsdesmito gadu otrajā pusē viņš strādāja pilsētas krājkasē Kaļķu ielā, netālu no Smilšu ielas. Šad tad gažāmiedams es tur iegriezos, un ja pie Čaka lodziņa neviens nestāvēja, piegāju pārmit pāris vārdu. Kāds paziņa, kas arī strādāja tajā pašā bankā, stāstīja, ka Čaks esot priekšzīmīgs ierēdnis, akurāts, čakls, izdarīgs un visā savā ierēdniecības laikā neesot nokavējis nevienas darba stundas. Priekšniecība esot ar viņu ļoti apmierināta. Arī banka devusi viņam vielu stāstiem, piem. „Skaitītājs." Kad, mazliet vēlāk, Čaks sāka strādāt populārā žurnāla „Atpūta" redakcijā, viņš ātri ieguva rūpīgākā un apzinīgākā darbinieka slavu. Viņš pika, ja citi redakcijas locekļi, savu darbu agrāk beigusi, taisījās doties mājās pirms slēgšanas stundas — pulksten 2 pēc pusdienas, vai arī spēlēja redakcijas telpās šachu. Kā šodien atceros viņu abiem elkoņiem uzgūlušos rakstāmgaldam, plaukstām braukām kailo galvas kausu — iedziļinoties kādā manuskriptā.

Sācis strādāt vēl izdevējas Emilijas Benjamiņas laikā Čaks pārļaida „Atpūtas" redakcijā arī pirmo krievu okupācijas gadu. „Atpūta" bija vienīgais no brīvvalsts preses izdevumiem, kas paturēja veco vārdu un kas netika tūdaļ līdz nepazīšanai pārvērstis kā visi pārējie laikraksti. Ar komunistu „sociālistisko reālismu" un totālo literāro propagandismu Čakam kā māksliniekam, saprotams, nebija pa ceļam, bet ja padoības kārtībā viņam lika pildīt kādu uzdevumu, tad viņš to veica, cik labi prazdams. Viņš piederēja pie ļaudīm, ar kuņiem priekšniecība allaž apmierināta... Bet citādi, kā to labi zinām, „proletariāta diktatūras" zemēs nemaz nav iespējams eksistēt. Baigajā gadā Čaks vēl vairāk ievilkās sevī, kļuva mazrunīgāks un aizdomīgāks. Bet tādi mēs toreiz kļuvām visi.

Šinī pirmajā krievu okupācijas gadā Čaks nebija neko sevišķi eksponējies, nedaudzie režīma diktētie raksti un pāris „sociālistiskās" dzejas bija visai mērenas, tā kā nācās pabrīnēties par lielo pāniku, kas viņu pārņēma vāciešiem ienākot. Viņš domāja, ka to nošaus. Komunistu preses ļaudis, starp kuņiem bija dažs no Čaka vecajiem paziņām, bijušajiem trauksminiekiem, sauca viņu bēgt tiem līdz uz Krieviju. Šādu domu Čaks, liekas, nemaz neapsvēra. Apjukuma plosītu Krieviju viņš jau reiz bija redzējis. Bez tam viņš pārāk mīlēja Rīgu. Tāpēc kopā ar otru Rīgas slavinātāju, arī krietni nobijušos Ēriku Ādamsonu, kuņa vienīgā vaina bija tā, ka viņa sieva aizbēga krieviem līdzī, viņš devās kājām no Rīgas uz Vestienu, kur, neatceros vairs, Čakam vai Ādamsonam, dzīvoja radi. Tas bija tāļš gājiens nepieradušiem soļotājiem. Trīs dienas moci-

zemē. Pasakaini bagātais pans brēca, lai kalpi paliek zem viņa kājām zelta bluķi. Bet arī tas nelīdzēja, dzejojot tālāk, pans grimta arvien dziļāk arī ar visu bluķi. Liekas, ka beigās polis tika iedzerts zemē un uzvarēts. Līdzīgās ainās bija aplūkotas arī negantā poļa milas dēkas un greisirdības izverdumi. Atceros šos uz nelielām lapām rakstītos manuskriptus katru laba ķieģeļa biezumā. Čaks nēsāja tos līdz, sadalījis pa vairākām kabatām, un varēja lasīt un lasīt. Iespējams, ka šie darbi nebija līdzvērtīgi visā savā masā, varbūt, ka visu 10.000 rindu kopgarumā tie būtu smagi, grūti lasāmi, bet tajos iemita nešpetns spēks. Tās bija vienreizīgas poēmas, nekā līdzīga rēgainībā neatceros lasījis visā pasaules literatūrā. Es teicu — bija, tāpēc, ka nav zināms, kas ar šīm poēmām noticis. Tās Čakam bija tikai vienā eksemplārā. Ja viņš ko laboja vai iesprauda, tad pārrakstīja tikai vienu vai dažas atsevišķas lapinās. Manuskripts lēnām auga un veidojās, bet tikai vienā eksemplārā. Tiku vaicājis, ko viņš domā ar šīm poēmām iesākt, jo komunistiem tās absolūti nepieņemamas. Čaks bija par to diezgan noraižējies un teicās, ka vismaz pa paredzamajiem juku laikiem aprakšot manuskriptus kaut kur „drošā vietā.” Ja būtu vairāki eksemplāri, dotu vienu kādam paziņam līdz uz Vāciju, bet — neesot ne laika, ne iespējas tik garus gabalus pārrakstīt. — Atliek tikai cerība, ka Latvijā kāds šīs poēmas uzglabā, vai vismaz zina, kur tās noslēptas.

Var vaicāt, kāpēc Čaks nevēlējās bēgt uz Vāciju, jo vairāk, ja viņam bija zināms vācu asiņu piejaukums. Viņa vecmāte, neatceros vairs, vai no tēva vai mātes puses, bijusi vāciete. Izceļošanas brīdīm tuvojoties, tikām vairākkārt šo jautājumu pārrunājuši. Čaks teica, ka nespēs dzīvot bez vecās, ierastās apkārtnes, bez Rīgas. Tā esot daļa no viņa paša, bez tās viņš justos — nekas. Otrkārt — bēgšana bija dēka, kas plānojot likās daudz necerīgāka nekā izrādījās patiesībā. Dēkas absolūti nebija Čaka garā. Vienā šādā sarunā piedalījās arī kādreizējais trauksminieks, vēlāk stipri mērenojies dzejnieks un romānu autors Jānis Plaudis, arī senākais „Jaunāko Ziņu” un „Atpūtas” darbinieks, Čaka tuvākais draugs. Arī viņš piederēja pie vācu laikā aizliegtajiem autoriem. Plaudis sprieda — ja vien būtu kaut mazākā izredze tikt no Vācijas laukā, vislabāk uz Savienotajām valstīm, ko Plaudis jau reiz bija apmeklējis, tad viņš ne mirkli nekavētos bēgt. Viņi abi domāja, ja bēgļi neies bojā bumbu paklājos, tad krievi tos tā kā tā sagūstīs, okupēdami Vāciju. Vēl mēģināt tikt uz Zviedriju. Šī dēka likās vēl daudz bīstāmāka — nieka laivā šķērsot atklātu, lidmašīnu un zemūdeņu uzraudzītu jūru! Bries-

mas un bailes paralizē. Ko lai sakām par rakstnieku Kārli Zariņu, kas nebija piedabūjams sēsties kuģī vai laivā, kaut gan krišana krievu rokās viņam nozīmēja drošu galu? — Esmu cieši pārliecināts, ja Čaks ar Plaudi būtu pārvarējuši savas bailes un bažas, uzņēmusies risku, tad neskatoties uz visu savu ciešo saucēšanu ar Rīgu, viņi strādātu un rakstītu mūsu vidū vēl šobaltdien. Čaks bija pārāk patvaļīgs mākslinieks, kam pilnīga artistiska brīvība dumpoties, pārsteigt, ērnoties, bija gluži nepieciešama lieta. Partijas pārraudzītie „tēva un skolotāja” cildinājumi, sīkšņojumi par vēlēšanām, ražas nodošanu, kolchozu priekiem derdzās viņam tāpat kā mums. Viņš mēģināja eksistēt, dzejoja programatisko absurdu, tomēr Staļina imperijas saindētā gaisotne viņu nosmacēja jau nedaudzos gados, tāpat kā viņa draugu Jāni Plaudi.

Ģadu pēc Čaka nāves Rīgā iznāca neliela viņa dzeju izlase, kuras ievadā Jānis Sudrabkalns sniedz famožu paskaidrojumu, ka Čaka tekstos izdarīti vēl lieki labojumi: „kas palīdz padarīt domu skaidrāku un kuriem dzejnieks pats, domājams, būtu piekritis, jo... labprāt uzklusēja un ievēroja savu biedru padomus un aizrādījumus.” Var iedomāties apstākļus, kādos Čakam nācās dzīvot un strādāt, var iedomāties arī dažā bijušā, mazapdāvinātā trauksminieka gandarījumu, ka tagad viņš bija tas, kas pamācīja kādreizējo slavenību Aleksandru Čaku. Komunisti viņam joprojām nevarēja piedot arī epizodu „Mūžības skārtajos”, kur no Krievzemes atgriezdamies Latvijā, strēlnieki, neraugoties uz komisāru protestiem, norauj savam ešelonam sarkano un uzvelk Latvijas nacionālo karogu. Čaks (dz. 27. 10. 1902., Rīgā) miris 8. 2. 1950. g. četrdesmit astoņu gadu vecumā Rīgā, itkā no tuberkulozes. Saprotams, kaītes var piesisties katram un katrā laikā, bet cik pazīnu Čaku senāk, viņam nepiemīta ne mazākā tendence uz šo stiprā mērā konstitucionālo slimību.

Starp pelēkajiem sociālistiskā pasūtīnājuma pantojumiem, kuļos nav vairs nekas pārpalicis no senā, dzirkstīgā, spožā Čaka, pieminētajā izlasē atrodamas dažas kaļa dzejas, par latviešu loļmetējnīeku cīņām pret vāciešiem. Liekas, ka tās ir labākais, kas saraksūts „oficiālajā” latviešu dzejā aiz dzelzs aizkara. Bet tas nav nekas cits kā veco, latvisko strēlnieku gars, kas pīlda un nes šīs dzejas. Arī vārds strēlnieks šīnīs dzejās tiek bieži pieminēts. Pāris režīmam izdabājošas rīndas pārceļ notikumus no Pirmā pasaules kaļa uz Otru.

Par Čaka dzeju ir diezgan daudz rakstīts, uzskats par to puslīdz nostabilizējies un viņam ierādīta goda pilna dzejas kuplinātāja un atjaunotāja vieta latviešu rakstniecībā. Viņa prozu, turpretim, pieņem tikai garāmejot, parasti piezīmējot, ka tā nesasniedzot dzejas kvalitāti. Domāju, ka šis spriedums ir atceļams, vismaz zināmā mērā. Var jau būt, ka dzejā Čaks izteicies pilnīgāki, taču viņa prozas sniegums nav nemaz tik niecīgs — 27 stāsti, sakopoti divās grāmatās: „Eņģelis aiz letes” un „Aizslēgtās durvis”. Viņam bija padomā divas citas prozas grāmatas. Par tām viņš diezgan labprāt runāja un bija jau izdomājis virsrakstus: „Manas zēnības kailie ceļgali” un „Mans vecais mētelis”. Ja pareizi atceros, viņš bija sācis pie tām arī strādāt. Publicēti šie stāsti vai fragmenti līdz šim tomēr nav.

Čakam piemīt visas īpašības, kas nepieciešamas sekmīgam prozistam: prasme tēmatu notvert interesantā vietā un virzīt uz priekšu bez kavēšanās; spēja saredzēt raksturos īpatnības un tās skicēt ātri un asi; māka „uz vietas” uzburt gaisotni un risināt dialogus ārpus parastības — allaž sniedzot negaidītu vai itkā aloģisku repliku. Par rutinētu roku liecina arī Čaka izmaņa kavēties (dažkārt pat stiept!) zīmīgās, interesantās situācijās un neuzkrītoši pārlēkt garlaicīgajām vai parastajām. Čaka proza iekļaujas tajā pašā virzienā, ko reprezentē Ēriks Ādamsons un Mirdza Bendrupe. Stāsts „Kāpēc viņa šāvās” aplūko to pašu tēmu kā „Stāsts par nagu” Erika Ādamsona „Smalkajās kaitēs”. Čaka maniāki Kirils Sārtums un Skaitītājs ir tuvi radi Ādamsona Abakukam. Līdzīgu tēmu un noskaņu varētu salasīt daudz. Kaut gan Ādamsona stāsti publicēti pāris gadu agrāk, par aizgūšanu nebūtu jārunā, tā ir dabīga un neatvairāma paudzes un virziena, resp. „skolas” līdzība.

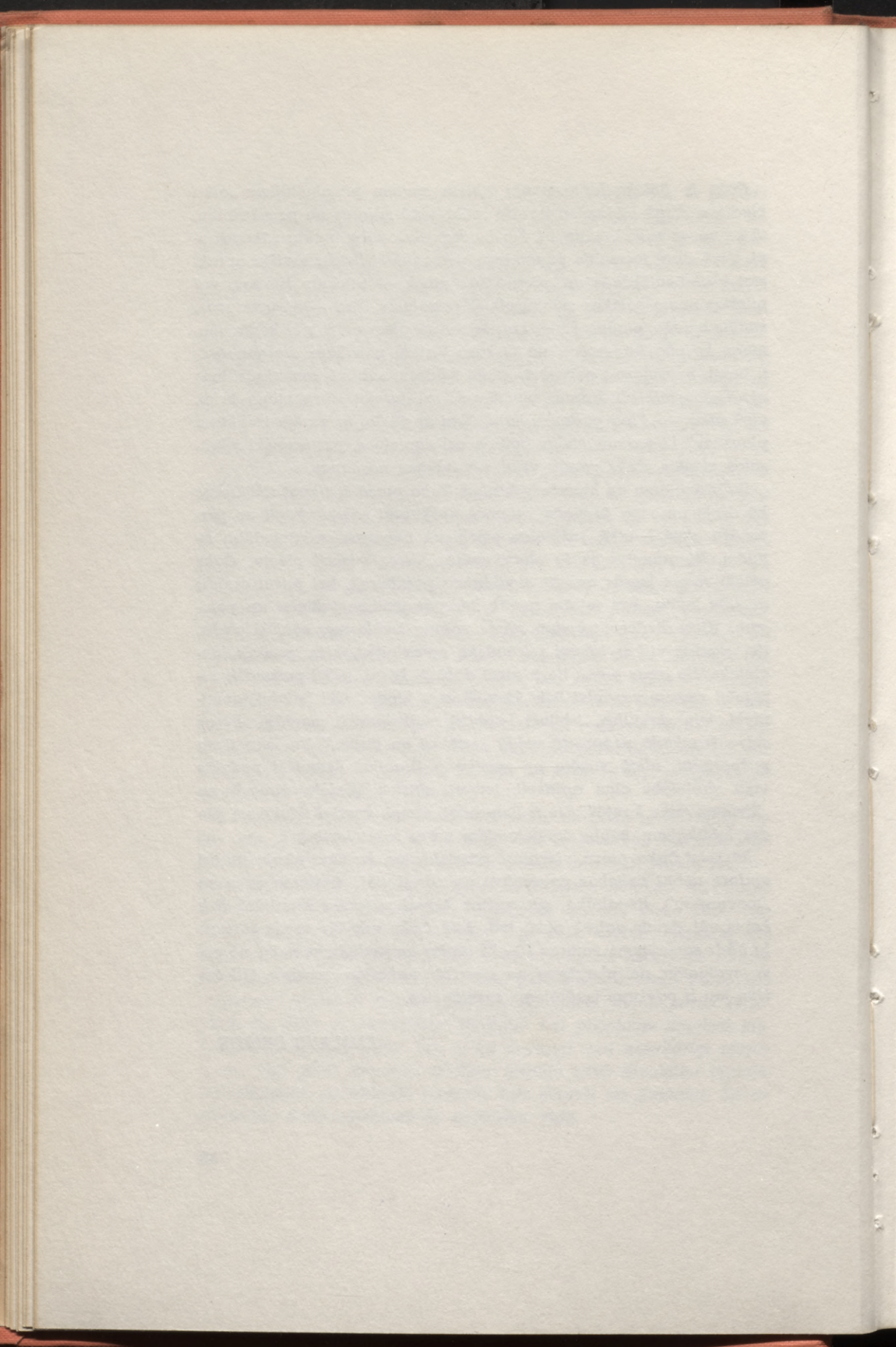
No formas viedokļa atšķirība Ādamsona un Čaka prozā tūdaļ duŗas acīs. Ādamsons ir formas kalējs. Viņš veido savus teikumus stipri vien vadīdamies no vārdu skaņas, krāsas un ritma, varētu sacīt — no vārdu pašvērtības. Ļoti bieži firi dekoratīvos nolūkos Ādamsons iesprauŗ stāstījumā neparastus, eksotiskus vārdus. Čaku šāda formāla spēle interesē daudz mazāk. Viņš seko savām iedomām pēc iespējas tieši; viņa epitetiem un salīdzinājumiem, lai cik tie fantastiski, nav formāli aistētiska, bet tikai jēdzieniska nozīme. Formālais veidojums viņam ir daudz vaŗīgāks, stāstījums nereti pāriet tērzēšanā. Bet Čaks ir izsmalcināts tērzētājs. Lai pieminam daudzos jaukos stāstu sākumus, kur ērti, it kā nevēŗīgi, pat nesakarīgi pļāpā-dams, viņš gluŗi nemanot ievilina lasītāju savā dīvainību pilnajā, pusrotāŗīgajā, pussēŗīgajā pasaulē, līdz piepeŗi tas pamana, ka atrodas jau pašā stāstījuma un notikumu vidū.

Čaks ir lielāks fantasts par abiem saviem pieminētajiem laika biedriem. Viņš bieži vien ievada reālā vidē murgus un pasakainību, tā ka nevar vairs īsti atšķirt, kur beidzas tiešamība un kur sākas sapņi. Viņš visai iecienījis paņēmienu personificēt lietas, sevišķi aprakstot visikdienišķākās un parastākās ainas — trūcīgas istabas, vai pilsētas nama pelēkos smaku pilnos pagalmus. Tad — oji uztraucas, smiltis baidās, pumpis smīn, kurpes rausta plecus. Tā ir riskanta maniere, ko pēc Andersena un Oskara Vailda pasakām diezgan grūti lietot, neieslīgstot naīvitātē. Čaks izlīdzas, sablīvēdams krāsainos aloģismus līdz absurdam, piemēram, raksturojot satraukuma brīdi, viņš saka — „Elpa pārlauza kāju; tikai ar pūlēm to varēja izvilkst no plaušām.” Lietodams šādas figūras arī nopietnos, pat traģiski iekrāsotos stāstos, Čaks panāk visai savdabīgas noskaņas.

Saīdinājumu un hiperbolu birums Čaka prozā ir tikpat izšķērdīgs kā dzejā un viņa ērmīgās iedomas nešķirami salejas kopā ar personāžu allaž kautkā sašķiebtu psichi un neparasti sakāpinātām izjūtām. Neraugoties uz šo stiprā mērā „sirreālistisko” pieeju, Čaks netēlo savus ļaudis aukstā ekvilibrīsta pārākumā, bet taisni otrādi; ar siltu iejūtu, kas reizēm nonāk līdz pat sentimentalitātei un patosam. Viņa divdesmitseptiņu stāstu varoņu izvēle nav sevišķi plaša, tie gandrīz visi ir trūcīgi pilsētnieki, nomaļnieki, rets, panīcis laucinieks. No otras puses tie ir visai dažādi: bērni, acīgi pusaudži, rezignēti sev un pasaulei lieki kļuvuši veci ļaudis, siki ierēdņi, amatnieki, ielu staigules, izbijuši kaņavīri, mākslinieki, maniāki, kuņus dzīve kautkā neparastā veidā „izcēlusi no virām.” Un laba tiesa pašportretu, allaž zīmētu ar smalku pašironiju. Atsevišķi nodalās viņa strēlnieku cīņu apraksti, ietverti stāstos „Kafela kungs” un „Ziemassvētku kaujā”. Tie ir lietpratīgi, strupī, spraiģi tēlaini un pie der labākajiem kauju notēlojumiem mūsu rakstniecībā.

Pārlasot Čaka prozu, visvairāk pārsteidz tas, ka viņa pieeja un arī apdare nebūt neliekas novecojusi un nereti tieši fiksmīna ar savu „modernību”. Rēgainība, sirrealisms tagad pasaules literatūrā tiek kopts vēl daudz vairāk nekā tad, kad Čaks rakstīja savus stāstus. Ja kāds sacerējums noturas 10—25 gadus nezaudēdams nekā no sava svaiguma, neizplatīdams ne mazākās naftalīna smaržas, tad tas vien jau ir pavisam ievērojams sasniegums.

ANŠLAVS EGLĪTIS

KUKAINU KARALIENE

Pavasaris. Kopš pēdējām Lieldienām esmu pārnācis uz dzīvi Bierīņmuižā, tālu aiz dzelzceļa sliedēm.

Tur visām apkārtējām ielām trūkst bruģa; viņas klātas vienīgi smiltīm, sausām un gaiši dzeltenām kā kodes. Smiltis vieglaš un gaisīgas; pat vismazākā vēja pūsmā lido augstu un turas zilgmē ilgi kā putni. Grāvji plati un lēzeni; viņos vienmēr skumst ūdens, bet pāri tam liecas lielas, zilās neaizmirstules.

Agri rītos un vakaros smilšainās ielās soļo ganāmpulks — apkārtējo māju govīs. Vāri smaršo tesmeņos piens, un no smiltīm, ko paceļ lēni plūstošo govju stāvi, virs viņu galvām, raģiem un mugurām pamazām izveidojas bāli rožains putekļu mākonis, kas ceļas arvienu augstāk un augstāk līdz piebriest, nosarkst vēl vairāk, un tad kā dīvains, gaisos pacelts rožu kalns pazūd uz pilsētas pusi.

Visas mājas tur slēpjas nelielos augļu dārzos, kurus iežogo zemas koku sētas vidēja cilvēka zoda augstumā. Parasti šos dārzus rotā kāds kļavs, smaršīga liepa, bet visbiežāk kastanis, vecs lielu tumšu cepuri galvā. Rudeņos no viņa krīt zālē dzeloņaini, zaļi augļi, kas pret zemi atsitoties dun un šķeļas, rādot pasaulēi brūnus, spīdīgi valgus riekstus un apvalka balto, miltaino miesu.

Es dzīvoju nelielas koka mājas otrā stāvā. Mana istaba aizņem mājas visu vienu galu. Otrā pusē, tāpat vienā kambarī mītinās sirma vecenīte — mana kaimiņiene.

Virtuve un priekštelpa mums kopēja. Priekštelpa maza, bez loga, bet tas nav arī vajadzīgs. Esmu pie viņas tā pieradis, ka jaužu un redzu tās apmērus pilnīgi bez gaismas, pat vislielākā tumsā. Viņa gaužām maza un sākas tur, kur izbeidzas likās, čikstošās koka trepes no pirmā stāva.

Mūsu kopējai virtuvei tikai viens logs. Tas pats jūmtā, virs mūsu galvām un tikai krietnas rūts lielumā. Pēc viņa es vēroju laiku, jo šo logu pārstaigā visi zilgmēs mākoņi, putni un smaršas.

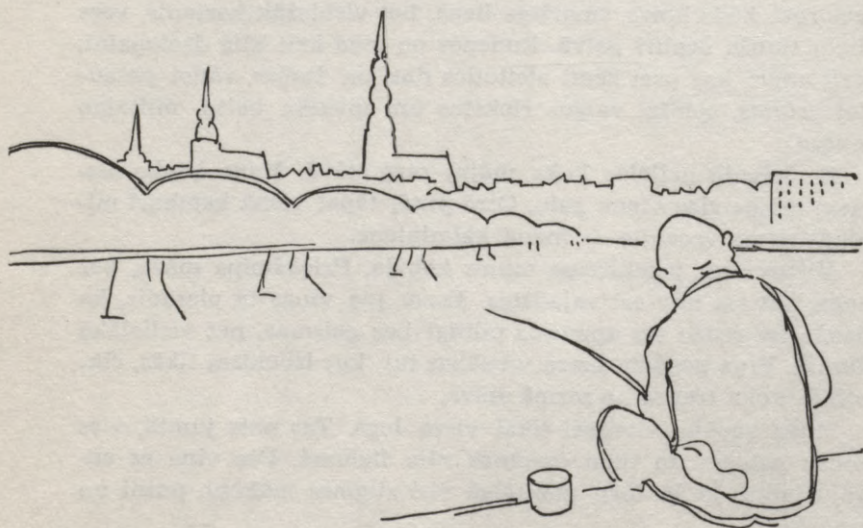
Rītos, kad uz vīņa dzidrās, vēsās miesas tup balodis un klusi dūdo, es zinu, ka laukā vēss, vējains laiks. Es kāpju ķebliņi, pa ceļu rūti un balodis lēni ielido mūsu virtuvē. Tur viņš apstaigā visus traukus, galdus, krēslus, silda kājas uz remdenās plīts, uzlaižas kādreiz man uz pleca, vecenītei uz aubes un uzlasa no grīdas visas maizes un ēdienu druskas.

Ēdu es ar savu kaimiņieni pie viena galda, patiesībā pie viņas galda. Rītos tā mani pacienā ar kafiju, kas atšķaidīta biežā, saldā kazas pienā. Tase, kurā virmo brūnais, kūpošais šķidrums, apaļām, pirksta biežumā, siltām lūpām un rozā osu.

Dzerot savu kafiju, vecenīte iebirdina viņā nelielos kumosīņos salauzītu baltu maizi. Šķidrumā iekrītot, maize sabriest un lēni nogrimst viņas saldā, brūnā klēpī.

Rīta pusē es parasti eju uz Daugavu zvejot. Sapņodams es sēžu krastā tik ilgi, kamēr saule no manas sejas pārvietojas uz manu muguru un ūdeņi pie manām kājām sāk kūpēt kā saskrietas zirgu muguras. Tad es eju mājās. Pa ceļam es nopērku no puikām zivis, jo visā rīta cēlienā neesmu izvilcis nevienas zivs. Šī radība mani ārkārtīgi vairās, laikam mana ēna uz ūdeņiem izskatās pārāk atbaidoša.

Pārnestās zivis es nododu vecenītei. Tā no viņām vāra garšīgu, kūpošu zupu. Tad mēs pusdienojam. Galda vidū bļoda. Gar malām divi biezi šķīvji; viņos lielas, smagas sudraba kaķotes,

kas divreiz vecākas par mani. Tās pirktas Anglijā, Šenfeldā. Viņa apsūbējušos kātos skaistiem izlocītiem burtiem iegravēts vecenītes vārds — Anna. Gar malām šim cēlam, majestātiskam vārdam tup divi balodiši un skūpstās. Tie tēlo mūžīgo mīlestību un to dara ar vislielāko rūpību.

Garaiņi, kas kāpj no kūpošās ēdienu bļodas, nevar nekur aizlidot un pazust, tie sastājas zemajā telpā pie griestiem, pārvēršas bālās ūdens lāsēs un tad karājas, trīcot un zilgani vizmojot, blakus mušām un prusakiem.

Ēšanas laikā vecenītei pie svārkiem parasti gozējas mūsu draugs — balodis; nepacietīgi groza savu spožo galvu un skatās asakā, kas nosviesta viņam pie kājām. Aiz sienas vecenītes pulkstenis nosit gaŗi un melodiski divi. Viņa balss dzidra, bet trīcoša un man liekas, ka tur kāds nomet mūžībai divus lielus cukura graudus sudraba traukā.

Tikai reizi mēnesī es nevelku savu veco skārda bundžu no galda pevēderes laukā un neēju uz Daugavu makšķerēt. Tas ir priekšpēdējā mēneša dienā. Tad mana kaimiņiene uzvelk savas labākās drēbes, iekaŗ rokā veco, lielo tīģerādas rokas somu, noglāsta drebošu plaukstu sava senā lietussarga dārgo, zaļgano zīdu un dodas uz pilsētu pēc sava nelaika vīraniecīgās pensijas. Un es viņas vietā eju paganīt tās veco, raibo kazu.

Es uzvelku savas vecākās bikses, atrotīju tās līdz ceļgaliem; kājas ieauju vecās, caurās kalašās, kas no ilgas stāvēšanas tumšā mitrā priekštelpā sarāvušās un kļuvušās mazākas, kā to dara pie vecuma ļaudis ar savu ķermenī. Es izvelku no veca kurvja gaŗu, nosmulētu striķi, kuŗu esmu atvedis līdz no Turkestanas. Viņš ciets, piķots un glabā vēl sevī dienvīdu sauli un vīnogu vāro zilgano smaršu. Šī striķa vienu galu es uzmetu kazas raģiem un sapīnu, bet otru galu apsienu sev ap roku.

Mēs ejam pa smilšainām ieliņām no pilsētas laukā. Mūs pavada skaļas suņu rejas, bērnu smieklī un ābeļu zari. Tālumā kūp zilgme. Priedes mazgā savas galotnes viņas spožumā. Kazas mani ved. Lēniem apdomīgiem soļiem. Pie kakla viņai zvana spožs zeltots pulkstenis, bet pavēderē maigs, iesārts tesmens, svinīgi šūpodamies pavasara sanošā gaisā.

Mēs nonākam priedēs, kur jau savas kazas gana pārējās vecenītes. Es paceļu viņām savu cepuri sveicienam. Lejā burbuļo mazs strauts un virs viņa lēkā puiku smieklī. Vārnas sēž priedēs un apdomā savu nākošo ķērcienu. Es iegulstos zālē, mākoņi pilina savu tālumumu man sejā, es sapņoju un iemiegu.

Kad vecenītes kaza apostījusi un apgrauzusi visu to zāli un zemi, ko ļauj viņai striķa gaŗums, tā pienāk man klāt, piegrūž purnu manam sānam, kutina lūpas ar savu balto zemes dvingas pilno bārdu un zvana man ausīs ar savu kaklā mirdzošo kapara zvanu.

Es pamostos un pāreju uz citu vietu. Tā tas turpinājas līdz tam brīdim, kad viņa velk mani uz upīti padzerties. Mēs dzeŗam blakus no viena un tā paŗa atvara. Man liekas, ka kazas bārda smaida. Es guŗu uz vēdera, atspiedies ar krūtīm pret krasta pēdējām velēnām. Rokas man ūdenī līdz pašam strauta dibenam. Viņām apkārt lēkā mazas zeltītas mailītes, pieduŗ savu purnu manai rokas ādai un tad žigli aizspurdz gluŗi kā zvirbuŗi.

Pēc tam vairs es kazu ganīties nevedu. Saule jau pusdienā, kazas tesmens maigs un smags kā medus. Mēs atkal lēniem, apdomīgiem soļiem ejam uz mājām. Vārtos smaidīdama gaida vecenīte un saņem kazu.

Es kāpju augŗšā savā istabā. Manas drēbes pilnas skudrām. Nemu vecu, biezu stikla glāzi ar ŗauru sākumu, iebeŗu glāzes dibenā cukuru, tad nolasu no savām drēbēm skudras un metu tās glāzē uz cukura.

Skudras sākumā nekust, tad atjēdzas un pamazām pieplok ar savu ķermeni mazām, saldām druskām. Es nolieku glāzi saulē. Stikls miglojas, cukurs kļūst valgans, skudras spīd tumŗi zilā vakara mākoņu krāsā un čaukst kā plāns, dārgs zīda papīrs. Pievakarē es iznesu trauku sētā un izbeŗu skudras ar visu cukuru zālē. Īsi pirms saules rieta visas tās nonāk savās mājās un stāsta, ka viņa bijuŗas skudru paradīzē.

ŗāda paradīze mūsu augŗšējā stāvā visiem kukaiņiem. Mana kaimiņiene ļoti klusa, iecietīga vecenīte. No kustoņiem viņai labākais draugs vecā, raibā kaza; kaŗu un suņu viņai nav. Mūsu trepes vienmēr tīras, baltām, sausām smiltīm noklātas un vakaros smarŗo pēc matiolām un tikko nopļauta siena.

Mana kaimiņiene runā maz un tad arī vienīgi smaidīdama, it kā ar saviem lūpu kaktiņiem runādama: — Neņemiet nu ļaunā, ka to izteicu.

Bet vienā lietā viņa bezbailīgi stingra, uz nāvi spējīga. Tā bezgalīgi mīl visāduŗ kukaiņus. Kad viņai sētā trauslā māriņa nolaiŗas uz rokas, tā var ar mazo kukainīti tad stundām kaut ko sarunāties maigā, lulinoŗā balsī. Vecenīte tādās reizēs nerunā mūsu īstos cilvėku vārdus un teikumus. Tās ir neizprotamas,

dīvaines skaņas, kas tad plūst pāri viņas lūpām, lēni, zuzot, ar svilpojošu pieskaņu. Un kukaiņi to saprot.

Es esmu redzējis, ka mana kaimiņiene nonākusi sētā ar maizes doniņu rokā, apsēdusies savā līdzpaņemtā brūnā ķebliņā un sākusi kaut ko dziedoši, gaŗi murmināt. Kā burve, kas teic savus karstos, žuburainos vārdus.

Pēc kāda brīža atlido māriņa un nosēstas tai klēpī, tad otra. Starp liesmojošiem smilšu graudiem drīz vien parādās skudru melnīgsnējie ķermenīši arvien lielākā skaitā. Tad vecīte drupina savu maizes donu un druskas met kukaiņiem.

Priekštelpā, virtuvē un savā kambarī vecenīte neļauj iznīcināt nevienu mušu, prusaku un tarakanu. Šo kukaiņu sardies daudzums.

Cauru dienu šinīs telpās rāmais, drusku smaršainais gaiss pilns mušu nemitīgās, vienmuļās sīkšanas un dūkšanas. Visas drānas, visi laikraksti, sienas un trauki klāti viņu sakaltušiem

raibumiem. Zirnekļu tīklus vecīte bez žēlastības iznīcina, bet pašus zirnekļus veikli noķer, smaidot iebāž pudelē un tad vēlāk palaiž tos sētā.

Prusaki mazi, sarkani un brūni, prusaki lieli, izplestiem spārnieniem bariem skraida apkārt. Pirms apsēšanās vienmēr jāapskata krēsls, vai tur nav jau sēdekli ieņēmis kāds prusaku bars. Nevienu trauku nedrīkst atstāt bez vāka. Tas stundas laikā būs pilns ziņkārīgiem prusakiem un nekaunīgām mušām, kas savā starpā reizēm pat biktās un plūcas.

Mana kaimiņiene, pirms kurina plīti, vienmēr izdauza siltos pelnus ar sevišķi šim nolūkam glabātu spieķīti. Prusaki ļoti mīl siltumu un bieži vien ierokas maigos zilganos pavarda pelnos.

Reiz visu nakti manas kurpes nostāvēja virtuvē. Rītā es viņas tikko pazinu. Tās bija līdz malām pilnas nepatīkamo mūdžu, kas lēni kustējās, čaukstēja un sprakstēja kā jauna priežu malķa. Viņu muguras un spārni vizmoja pustumsā dīvaini zilganā gaismā. Kurpju virsma bija klāta vietām lipīgu, zaļganu šķidrumu, kas oda pēc pulvera un hiacintēm reizē.

Mana kaimiņiene-vecenīte ārkārtīgo kukaiņu daudzumu uzskatīja kā Dieva svētību, kas dod laimi, sniedz labvēlīgu iznākumu grūtās slimībās, spodrīna acu gaismu un dziedē augoņus. Nezinu kā, zvejojot biju sarāvis roku uz dzeloņu drātīm. Pie pusdienām ieraudzījusi ievainojumu, mana kaimiņiene pēkšņi veikli pakampa no sienas kādu zilgani brūnu, lielu prusaku tēviņu un piespieda to manam ievainojumam. Vēsas, stindzinošas trīsas nolija pār manu ķermeni, es izbailēs un riebumā atrāvu roku, bet vecenīte smējās.

— Nekas, pietika. Tēviņš pieskārās savām kājām. Roka kļūs vesela.

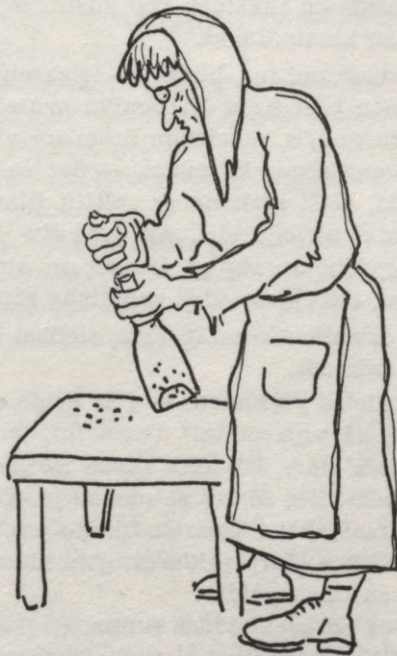
Un to viņa teica, smaidīdama tik dziļā pārliecībā, it kā tas tiešām tā varētu būt.

Mana roka, protams, sadzija. Bet vai no prusaku tēviņa kāju brīnišķīgā balzama, vai manas kaimiņienes lielās briesmīgās ticības, to es nezinu.

Gadījās, ka kāds neuzmanīgs, vai pārlieku ziņkārīgs prusaks iezvēlās kūpošā zivju zupā un tur ņēma ātru, bet drausmīgu galu. Tad es redzēju vecenītes acīs asaras, lielas un dzidras kā debesis. Saviem likiem un brūniem pirkstiem viņa ņēma maigi mazo mironi no zupas laukā, lika to galdā un ilgi glāstīja. Pēc ierausa savā plaukstā un iemeta plīti.

Katru dienu mušu mūsu virtuvē un priekštelpā nobeidzās simtiem. Viņu liķus mana kaimiņiene ar mazu, biezu slotiņu saslaucīja virtuves vidū un tad tos sabāza pudelē, katru atsevišķo liķu rindu jārkaisot ar plānu cukura kārtu.

Šādi pildītu pudeli vecene guldīja sava loga saulē un turēja tur veselas trīs dienas. Tad nosvīdušo un drusku sārto pudeli lēja līdz pusei pilnu ar etiķi un virsū tam vēl guldīja spirtu. Ar laiku viss šis maisījums kļuva tumši brūns kā pārgatavi ķirši un ārkārtīgi dzidrs bez vienas pelējuma pārslas un tumšām duļ-

ļa pūkām. To mana kaimiņiene pārdeva apkārtējām strādnieku sievām kā īstāko līdzekli pret reimatismu, kaulu sāpēm un locītavu tūskumu.

Arī nosprāgušos prusakus vecenīte izmantoja. Salika tos rindā vienu pie otra uz plānas skārda plāts un tad kaltēja viņus uz vienmērīgi kvēlošām oglēm plīts cepeškrāsnī veselu nedēļu. Pēc piegrieza tiem klāt grauzdētus kastaņus, jaunus, sulotus lupstājus un bērza pumpurus. Tad ar šo maisījumu pildīja pudeles līdz pusei un lēja tam virsū vēl remdenu, novārītu ūdeni. Pēc divām naktīm ūdens kļuva ass, tvirts un koši sarkans

un reizē arī pārsteidzoši tīrs un dzidrs kā slīpēts stikls un kalnu kristalls.

Es nezinu, pret kādu slimību un traku kaiti šis līdzeklis bija, laikam pret auglību, jo dažādu vecumu un kārtu sievietes pēc viņa nāca kā apmātas.

Mana kaimiņiene savu kukaiņu dabu izprata sevišķi dziļi. Viņa pazina katru mušu pēc tās sikšanas un spārnu vēdināšanas, pazina katru tarakanu un prusaku, kas ložņāja viņas priekšā pa galda virsmu un plīts siltumu. Viņa zināja katra kukaiņa vājības, vēlēšanās un raksturu pēc kustībām, tērpa zaigojuma, spārnu un ūsu kustināšanas.

— Lūk, tam prusakam, tur, bēdas, — teica viņa man reiz un pacēla savu pirkstu pret lielu, briesmīgu prusaku galda stūrī. Tas stāvēja tur sastindzis, nolaistām ūsām un viņa virsma bija pelēka, nespodra un drēgna kā purvs. — Šodien rītā viņam nomira sieva. Slaida, gaiši sarkana ar zeltītu blāvojumu kā sievietes mati. Prusaki uzticīgi vīri. Arī viņš rītā būs beigts. Tad es viņu izkaltēšu, lēni un rūpīgi, tas viņam atnesīs vieglu un gaišu pēcnāvi, bet cilvēkiem viņš remdinās sāpes.

— Kaimiņien, es neticu šo mazo, sīko, riebiģo kukaiņu jūtām. Tās ir tikai jūsu iedomās.

— Naīvais — atteica viņa man. — Pat grīda zin, ko mēs runājam, paskaties, kā viņa smīn.

Īss, lodzīgs saules stars, kā zelta slieka locījās un nīrbēja uz vecās, robotās grīdas. Bet smīna es nemanīju. Es piesitu grīdai ar kāju, viņa nodunēja, tad gaiss šo skaņu paņēma un iemeta sev mutē, bet tukšums starp grīdu un griestu smiltīm pārmeta kūleni un atkal sastinga gaidās.

— Kaimiņien, es neredzu grīdas smīna.

— Tamdēļ, ka tu netici tam. Neticība ir katra kurluma un akluma sakne.

— Un jūs ticat?

— Jā, es ticu, es ticu, ka viss pasaulē līdzīgs un vienvērtīgs man. Šī grīda, šis ķebelis, šī drāna, mūsu domas, ābeļziēds un zvaigznes tur tālumā, viss viens. Un arī šis prusaks, šis nelaimīgais, nāvei nolemtais prusaks, vienvērtīgs man. Kaut viņš izskatās pēc slepkavas, pēc veca, cilvēka asinīs notraipīta dunča, viņam tomēr iekšā jūtīga un smalka sirds. Viņš nāves nebaidās un prot sarunāties ar zvaigznēm debesīs un ar akmeni kalna vidū, jo viņš pilnīgi neapzinīgi tic tam, ko mēs noliedzam.

Es stāvēju atspiedies stenderē un neteicu nekā. Caur pārsisto stiklu virtuvē ieklidusē vēja pūsma kā kļavu lapa pielipa manai pierai. Vecenītes brūnās, dzīslainās rokas gulēja klēpī un izstaroja rožainu gaismu. Bet varbūt tur vecenītei rokās zem ādas nebij dzīslas, bet no makšķerniekiem paslēpušās sliekas? Apakšējais sliekšnis gribēja pa trepēm uzkāpt augšā un noklausīties mūsu sarunā. Un sētā virs akas sasilušam gaisam kulināja pavēderi vēsums, kas kāpa no akas ūdens augšup pa grodiem.

Pēkšņi lielais, briesmīgais prusaks galda stūrī sakņupa, it kā lodes ķerts, sagrītojās un tad nokrita uz grīdas bez trokšņa gluži kā pūka un cilvēka skats.

Vecenīte lēni piecēlās, piegāja prusakam un paņēma to rokās. Tad pagriezās pret mani un smaidot sacīja:

— Es zinu, ko es runāju.

Un gurdī iegāja savā istabā, atstādama aiz sevis konjaka un viegla naftalina smaržu.

Pēc pusdienām mana kaimiņiene, kā jau vecs cilvēks, mēdz dažas stundas atpūsties. Un tad, kad viņa parādās savas istabas durvīs virtuvē, visi kukaiņi dodas tai pretī un apstājas no tās godbijīgā attālumā kā nu katrs, gan uz vietas sastingstot, gan laidelējot.

Vecenīte nomurmina dažus neizprotamus vārdus un skatās, klusi pasmaida un ieņem vietu savā ķeblītī pie galda.

Un tad no prusaku bariem iznāk un tuvojas viņai tie, kas pa dienas cēlienu norāvuši sev kāju, vai aizlauzuši ūsu, vai pārplēsuši spārnu. Gluži tāpat dara arī mušas. Vecīte visus šos nevarīgos stingri un ilgi aplūko un palīdz tiem kā vien spēdama.

Pēc tam viņa paņem piecus lēzenus kapara traukus un pilda tos ar plānu kazas piena kārtu. Šai brīdī mušu barus un prusakus pārņem neapraktāma sīkšana un čaukstēšana. Katrā virtuves kaktā vecene novieto pa vienam traukam, bet istabas vidū piekto, beidzamo. Sākas kukaiņu pusdienas laiks. Vecene sēž savā ķeblī un kaut ko dungo. Viņas balsij tagad piemetas dobja pieskaņa. Liekas tā, it kā kaut kur tālumā kāds pavadītu viņas dungošanu ar klusinātu bungu rībināšanu.

Vakaros līdz ar krēslas iestāšanos mūsu vienace virtuve satumst pavisam kā akls pagrabs. Es tādos brīžos parasti tupu logā un trinkšinu balalaiku, ko man iedāvinājis ķirģizu firsts par zoba izraušanu.

Bet mana kaimiņiene, melnā lakatā tērpta, ienāk šinī laikā virtuvē. Rokā viņai sudraba svečturis, kuņģā kūpot plivina liesmu tieva vasku svece.

Vecene paņem zemu soliņu, noliek to virtuves vidū un tad, grūti pūšot, apsēžas viņā. Savu lukturi un tā mazo liesmu viņa novieto sev blakus. Liesma dreb kā caurvējā un met dīvainus rēģus virtuves vienīgā logā. Tumsa nopūšas, sabiezē un atkāpjas kaktos, kuņģu kontūras vairs nav redzamas. Un tad virtuvi pārņem sausa vienmuļīga čaukstoņa. Čaukstoņa ar katru mirkli kļūst stiprāka un stiprāka, luktura liesmas dreb vairāk. Vasks kūst un piepilda virtuvi ar gaistošu medus smaršu. Dzeltenās gaismas un šīs saldenās smaršas vilināti no visiem kaktiem un grīdas šķirbām vecītei tuvojas tarakani, lēnā svinīgā gaitā, kā lieli, neuzvarami kaņapulki. Viņu muguras spokaini spīd, it kā viens tās būtu aplējis ar fosfora gaismu. Lielas, uz priekšu noliektas ūsas mirdz tumsā kā stari, bet sīkās kājas skārdamas klusumu noslēpumaini čaukst un smaršo pēc mandelēm. Viņi tuvojas gausi kā vērsi, dziļš, nievājošs drūmums guļ viņu šaurās acīs. Bet viņu muguru spožumā peldas tumsa un lēkā sveces liesma ābola serdes lielumā. Vecene kaut ko sērīgu dzied. Rokās viņai mazs stikla strauciņš, biezām dzirkstošām malām un plāns, spožs metalla irbulis.

Daži tarakani īkšķa lielumā. Tie apstājas pie sudraba luktura vēsām malām un viņu ūsas kļūst tumši oranžas kā bērnu asinis. Vecene turpina dziedāt. Viņa noglāsta ar mirdzošo irbuli katra liela tarakana muguru, tad paņem to rokā un ieliek sev klēpī. Tarakana ūsas uzbudinājumā piebriest, viņa kāja saraujas un spokaina virsma pārklājas ar lipīgu, medum līdzīgu šķidrumu. Sākumā viņš drusku kūp, bet pēc tam atdziest. Šo šķidrumu vecene ar irbuli viegli norauš savā stikla trauciņā un palaiž tarakanu vaļā, lai ņemtu otru. Tā tas turpinās līdz vēlai naktij. Mazie tarakani pa to starpu skraida pa istabu, uzbrūk prusakiem un spēlējas ar aizmigušām mušām. Vaska svece plīvo, ēnas kļūst arvienu biezākas, gaiss vēsāks. Tad vecene noņem savu lakatu un izklāj to uz grīdas. To drīz vien visu pārklāj tarakanu ķermeņi, kas sarāpušies uz viņa sildīties no aukstuma. Nedēļu pēc tam es redzēju, ka šinī lakatā ietina mirstošu bērnu un viņš palika dzīvs.

Ar lipīgo tarakanu šķidrumu vecene ārstē čūsku kodumus un brantu.

Manā istabā vecenes kukaiņi nenāk, jo tas viņiem noliegts. Kukaiņi klausā savu karalieni kā akli kuceni. Vienā agrā rītā pie manis istabā ieskrēja milzīgs tarakans, kuŗu visu nakti pie sevim bija turējusi vecene, jo tam bija iedragāts spārns. Pēkšņi aiz sienas vecene klusi un dobji iesvilpās. Tarakans nāves bailēs metās atpakaļ uz durvīm un pazuda virtuvē.

Kādu rītu iegājis virtuvē, es atradu viņu tukšu un aukstu. Plīts nebij iekurta. Durvis uz priekštelpu stāvēja pusvīrus. Pa grīdu pilnīgi kā bez galvas šurp un turp skraidīja vesels bars prusaku un viņiem pa starpām maisījās gan lieli, gan mazi tarakani. Es jutu, ka noticis kas ārkārtīgs. Vienmēr kārtīgā vecene nebija rādījusies. Es piegāju viņas istabai un pieliku ausi durvīm. Klusums. Tikai man ap kājām čaukstēdami skraidīja mūdzī. Es trīs reizes piesitu durvju stenderei.

— Iekšā — atskanēja no istabas vāja balss. Es iegāju. Mana kaimiņiene gulēja ļoti platā sarkanā koka gultā ar augstām apkaklēm abos galos. Viņai pie kājām neliela koka kaste, porainu sarkanu drēbi klāta. Zem tās rindā ievainoti tarakani, prusaki un mušas. Pie istabas kreisās sienas liels drūms skapis, blakus viņam galds, dārga koka, masīvām kājām, gluži kails. Uz viņa lielā nekārtībā dažādas pudeles, lampa ar ieplīsušu cilindru, ēdiena atliekas un tumša kapara lādīte.

— Vai jūs esat slima? — vaicāju es savai kaimiņienei.

— Drusku — nočukst viņas lūpas. — Reibst galva un sāp krūtis.

— Būs jāataicina ārsts — ierunājos.

— To tikai ne — iekliedzās vecenīte un mēģināja piecelties, bet nespēja. — Es kļūšu vesela vai nomiršu arī bez viņa. Es tikai drusku lūgtu jūsu palīdzības.

Es nododu sevi pilnīgi manas kaimiņienes rīcībā. Rūpīgi ēdinu kukaiņus, valdu pār viņiem: baros, kliezdu un tie bīstas manis vairāk kā sērgas. Mazam sarkanam plīša maisiņam es noķeŗu desmit lielākos tarakanus. Tos vecīte uzliek sev uz krūtīm, bet labuma no tiem nav nekāda. Otrās dienas vakarā pēc īsas un vieglas agonijas viņa mirst. Es aizeju uz ganībām un palūdzu pārējās vecītes nākt nelaiķi nomazgāt un iezārkot. Skapī nelielā krūzē es atrodu veselu kaudzi divlatu. Par tiem es nopērku skaistu, smagu zārku. Sanākušās vecenes aptausta saviem likumotiem pirkstiem zārka spožās, biezās malas, nopūšas un tad sāk savu draudzeni kārtot pēdējai, mūžīgai dusai. Pievakarē mana kaimiņiene jau guļ savā lepnā šķirstā malkas kambarī.

Viņa tērpā savās labākās drānās. Sadilušās rokās maza zilona kaula kastīte, kurā kāda jauna, nepazīstama cilvēka ģimetne un vecmodīgs tumša zelta laulības gredzens.

Viņa guļ klusi, zārks mēmi stingst uz plānās, spalvainās šāļu malkas. Mazliet smaršo pēc jauniem dēļiem, svaigas lakas un skaidām. Nelaiķes pieri skar viegls neaizmirstuļu vainadziņš, drusku vītis, skumjiem, vāriem ziediem. Izkaltušo vaska krāsas seju klāj šķidrš zīda lakatiņš. Viņš tikko manāmi vizmo vakara saules gaismā un kļūst vienā malā rožains.

Es atnesu nelaiķes lielo sudraba svečturi, ielieku viņā jaunu garu vaska sveci un nolieku to galvgalī. Sārti dzeltenā sveces liesma, kas līdzīga mandelei, mazliet plīvo un šūpo sev līdzī visu malkas kambarīša telpu. Kļūst vēss. Tālā apkaimē miglo visas rūtis. Dārzos mārki pazūd zem baltas miglas vilnas. Pie jūras uz Daugavas gluži kā suns gaudo viens kuģis.

Es kāpju augšā pabarot nelaiķes draugus — mazos kukaiņus. Paņemu piecus kapara traukus, pildu tos ar kazas pienu un novietoju zināmās vietās. Gaidu; klusums. Pāiet stunda, klusums. Visi nelaiķes kukaiņi pazuduši. Tikai pie plīts, uz muguras apvēlies, guļ viens nosprādzis liels tarakans.

Otrā rītā es eju uz malkas kambari apskatīt nelaiķi. Svece galvgalī līdz pamatam izdegusi. Uz svečtura gaišās, spožās virsmas dažī dzeltenī vaska traipi kā negatavī ķirši. Neaizmirsteļu vainags vēl tāpat vecītei ap galvu. Sejai uzklātā zīda drāniņā skaidri iezīmējies vecītes lielais deguns, bet gar malām zārks pilns ar mušām, prusakiem un tarakāniem. Lielie zilganie, kas līdzīgi tumšām potētām plūmēm, čaukst kājgalī, pārējie tuvāk liķa mierīgiem vēsiem elkoņiem gan pa vienam, gan pūļos un biezos ķekaros.

Es stāvu vienu brīdi pilnīgi sastindzis un smagi elpoju. Tad es paņemu zārka smago lipīgo vāku, uzlieku to un aizsītu ar naglām zārku ciet.

DEBESĪS

Andris bija savā piektajā dzīvības gadā, neliels, izstīdzējis puika, gaišiem linu matiem.

Katru trešdienas un sestdienas pēcpusdienu aukle veda viņu uz pilsētas centrālo parku, kur dažas stundas spēlēja kara orķestra kapele.

Andra aukle bija liela, kupla sieviete, krāšņām, brūnām matu pīnēm, kuŗas tā nēsāja apvītas galvai un tās šķita pret viņas glezno pieri kā tumšs zelta vainags.

Kad gaiss bija samācies un debesis klāja melni mākoņi, šis brūnais matu vaiņags vāri izstaroja ilgi slāpētu, maigu gaismu.

Andris bija vārgs zēns un bieži vien ejot nokusa. Tad aukle viņu cēla uz sava labā pleca un tur viņš sēdēja kā liela, dārga porcelāna krūze. Stiprā aukle nastu nemanīja. Viņas solis palika tikpat viegls un cēls kā agrāk.

Sākumā Andrim sēdēšana uz pleca diezgan labi patika. Ielās viņš bija pāri visiem. Kā putns un skursteņi. Saule likās siltāka, mīļāka un it kā tuvāka.

Redzēja viņš arī kādi skaisti mākslīgi augļi un ziedi guļ dārnām uz platām cepuru malām. Viņa roka sniedza čikstošās izkārtnes un liepu brūnās, putekļainās lapas.

Pūkas, kas peldēja drebošā gaisā, sēdās viņam uz skropstām un lūpām. Andris ņēma tās pirkstos un viņas bija tik vieglas kā gaiss.

Dažreiz tādā augstumā sēdot, Andrim reiba galva. Visa pasaule kļuva rožaina, pilna dunošas miglas un griezās kā palaists vilciņš.

Kad Andris par to stāstīja savai auklei, viņa tikai smējās un skūpstīja tam pieri.

— Ak tu mans vārgais, — teica viņa pie tam.

Pēc skūpstā Andrim uz pieres palika mazs apaļš valguma traips, kas drīz vien pazuda vējā.

Centrālais parks, kurā Andris dažas stundas pastaigājās, bija tam jau apnicis. Viņš zināja no galvas visus parka likumotos celiņus, lielākos kokus un dīvainākos krūmus. Vienīgi lielais rožu laukums ar saviem krāsainiem ziediem un karsto smaršu vēl drusku saistīja Andra vērību.

Rožu laukuma vidū stāvēja liela, kaila akmens sieviete un turēja milzu, lēzenu gliemēža vāku sev virs cēlās galvas.

Vākā šūpojās zils ūdens un lielām lāsēm pilēja pāri robotām malām. Andrim likās, ka šinī vākā ielijušas debesis, un ka kailā sieviete, kas šīs debesis tur, stipri līdzīga viņa auklei. Vai arī aukle Andri neturēja virs savas galvas gluži kā šī sieviete milzīgo pelēko vāku? Tikai Andrim plaukstās negulēja zilās debesis.

Vislabāk tomēr Andrim patika stāvēt parka lielā, galvenā laukumā, pretī mūzikas estrādei, kas bija līdzīga vecmāmiņas aubei, un klausīties orķestra spēlēšanā.

Visi mūzikanti sēdēja estrādē vienādos tērpos kā brāļi, un tiem no abiem plecu galiem baltās mūzikantu manšetes spurdza augšup kā baltas dūjas.

Pulkam priekšā spēlēšanas laikā stāvēja sirms, cienīgs kungs brillēs, un vienmērīgi vicināja mazu saulē mirdzošu spieķīti.

Tas esot klāts ar sudrabu, tāpēc tā mirdzot, iestāstīja Andrim kāds lielāks puika basām kājām un saskrāpētu degunu.

Andrim spieķīša vicināšana šķita ārkārtīgi vienkārša. Viņš savas domas izteica puikam ar basām kājām.

Basais viņā nicinoši paskatījās un noteica.

— Muļķis.

Bet kāpēc, to viņš nemēģināja vairs noskaidrot.

Gaņām noņņāca policists, un puika pazuda viņam līdz.

Mājās pārnācis, Andris pats sastādīja savu orķestri; no puķu podiem izveidoja aleju; Vīnes krēslu iekārtoja sev priekšā par nošu uzliekamo, bet vecu laikrakstu iedomājās par notīm.

Rādāmo zizli Andris izveidoja virtuvē no skala un tad viņš stājās sava orķestra priekšā, pats pūta un sprausloja, tēlodams skaņas, bet ar zizli šķēla gaisu visos virzienos.

Tā viņš spēlēja līdz nokusa.

Andrim patika ļoti arī mūzikanu zelta un sudraba taures; tās kā lielas mirdzošas puķes pildīja visu estrādi no viena gala līdz otram. Taures bija dažāda veida un lieluma un brīnišķīgi nīrbēja saulē.

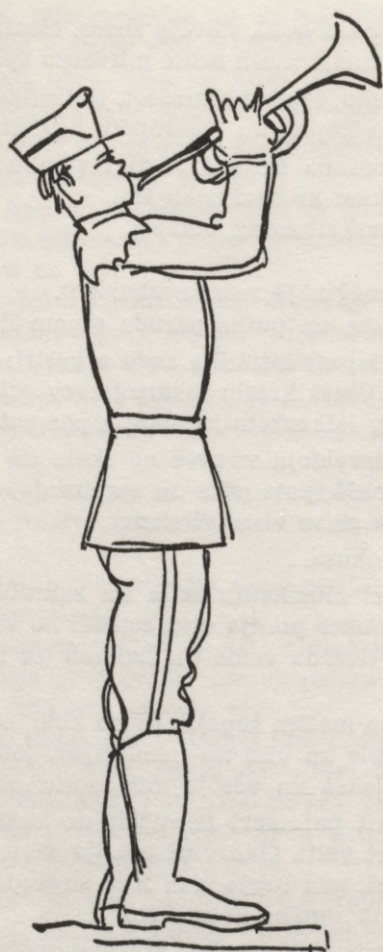
Uz viņu lielām, spožām malām šūpojās dārza koki, apkārtējie nami, putni, saule, debesis un viss tas nemierīgais ļaužu pūlis, kas stāvēja estrādes priekšā un vēroja mūzikanu pūšanu.

Bieži Andris centās arī pats sevi ieraudzīt uz kādas spožas taures zeltītās malas, bet velti. Gan viņš grozīja savu galvu te uz vienu, te uz otru pusi, gan tupās, gan lēca augšup, bet sevi ieraudzīt zeltītā spožumā viņam neizdevās.

Pienākot vakaram, saule tēloja kokos sarkanu spēļu bumbu; tauru gaišais, smaidošais spožums satumsa, kļuva draudoši sarkans kā dūsmīga seja. Andris tad rādīja taurēm paklusām mēli, lai tās skaišas vēl vairāk un kļūst tik sarkanas kā asinis.

Katra taure izdeva savu, atšķirīgu skaņu. Tās Andris iedomājās kā baltus, neredzamus zvirbuļus, kas ļaudīm nemanot izlec no taurēm, mirkli aptupstas uz to košām malām un tad, ieraugot pārējās skaņas, barā paceļas un spurdz uz pūļa pusi.

Dažreiz Andris mēģina pat noķert šos zvirbuļus, kad tie likās pazībam viņam pavisam tuvu acīm. Tomēr vienmēr saspīestā saujā Andris atrada tikai kailu, piesmakušu gaisu vai pūli kniņu.

Kad Andrim apnika mūziku klausīties, viņš meklēja laukumā rožainus akmentiņus, pētīja lieliem cilvēkiem kurpju krāsu un sarunājās ar suņiem.

Suņi parkā gadījās dažādi. Vieni laizīja Andrim seju un šķelmīgi smaidīja, kad tas viņiem glāstīja muguru, pūta elpu ausī un čukstēja brīnišķīgus mīlas vārdus. Citi turpretim tūlīt pirdza zobus un rūca kā lielās bungas uz estrādes. Tos Andris, pagājis nost, apmētāja akmentiņiem tik ilgi, līdz tie sāka smilkstēt, bet viņu saimnieks ausīties. Tad Andris apmierināts lida tālāk.

Estrādes laukumā Andris kavējās, līdz pienāca viņa vakara lielākais brīdis. Tas bija tad, kad pēc pabeigta jautra mūzikas gabala, kuŗā čivināja putni, čaloja strauts un svilpoja puikas, starpbrīdī, gluži tuvu estrādes malai panācās slaidis kareivis tauri rokās. Viņš pacēla tauri mākoņos, pielika to mutei un tad sāka skaļi un uztraukti pūst.

Taure, pacelta debesīs, vizmoja virs pūļa galvām kā zelta putns gatavs spurdzienam kokos un saulē, bet ilgās, augstās skaņas lidoja un kūleņoja pāri laukumam mirdzot, apzīlbinot un nesot sirdis tālumā.

Andris, aizelsies, spraucās uz estrādes pusi cauri pūlim, mīdams suņiem un cilvēkiem uz kājām, līdz nokļuva pie pašas estrādes malas.

Tur, tieši virs viņa mazās galvas, pie pašiem mākoņiem joprojām staroja taure kā zibins, un meta vienu skaņu bārksti pēc otras, kuŗas Andris tvēra ausīm, abām rokām un visu savu jauno ieliksmoto dvēseli kā siltu, valgu lietu, kas plūda no augšas un kļuva uz lūpām par medu.

Skaņas drīz pagaisa lapās, gaisā un atvērtos logos. Blakus taurētājam panācās otrs kareivis mazu raudošu bērnu rokās.

Tas bija nomaldījies un sēdēja svešam kareivim elkonī, gaidīdams savu aukli.

Kareivis, kas turēja bērnu rokās, smaidīja. Bērns virs pūļa zīlajā estrādes kupolā likās kā mazs, raudošs eņģelis. Zilgās bezdelīgas vija tam ap gavu ar savām spārnu vēdām irstošu vaiņagu. Vējs, nolēcis no tuvākā koka, pieskrēja un noglāstīja mazam gaišās matu cirtas.

Visu to redzot, Andrim saskrēja asaras acīs, sajūsmā par brīnišķīgo tauri, jaukām izgaisušām skaņām, bet visvairāk par to bērnu, kas sēdēja kareivim elkonī pāri pūlim, augstu gaisos kā debesīs.

— Tas ir gan muļķis, — domāja pie tam Andris. — Sēd tik augstu un vēl raud.

Trauksmes vilināts, drīz vien ap estrādi saradās vesels bars aukļu, līdz beidzot, sasarkusi un uztraukta, ieradās arī istā. Tā, smaidīdama un raudot, saņēma savu mazo un pazuda ar to pūli.

Andris ilgi un kāri gāja ar acīm mazam līdz. Cik tas bija laimīgs! Andra karstākā vēlēšanās arī bija tāpat sēdēt kareivim elkonī uz estrādes, pāri ziņkārīgam pūlim un izskatīties kā gaišam eņģelim estrādes debesu kupolā.

Viņš tad būtu arī pavisam tuvu cēlajam taurētājam un, varbūt, pat sevi ieraudzītu uz spožās taures malas smaidošu, gaišiem matiem kopā ar kokiem un apkārtējiem namiem.

Andris zināja, ka bez nomaldīšanās tur augšā nevarēja tikt. Pūta taure tikai tam bērnam, kas bija pazaudējis savu aukli un nespēja vairs viens to atrast; kareivis glabāja elkonī tikai to bērnu, kas bija pratis nomaldīties. Arī Andrim jānomaldas. Cita ceļa nebija. Bet kā to lai izdara? Andris pazina parkā katru ceļiņu, katru likumu, katru svešzemju koku, stādu un krūmu.

Un Andra aukle bija tik kupla savās miesās, ka to nemaz nevarēja no cilvēku acīm pazaudēt. Andris varēja ielīst pat visbiezākā parka stūrītī un tomēr starp lapām, krūmiem un koku stāviem rēgojās un plīvoja pretim aukles baltais priekšauts un viņas maigais, kuplais klēpis.

Kāpēc Andrim Dievs bija devis tik lielu un baltu aukli. Citiem bērniem tās bija daudz mazākas, melnās drānās tērptas un tie varēja arī vieglāk nomaldīties.

Veselu nedēļu vakaros Andrim nenāca miegs, līdz viņš beidzot izprātoja, kā tas varētu nomaldīties.

Parasti tikko saule nokāpa līdz koku zemākiem zariem un grasījās lēkt zālē pie sliekām un sienāžiem, aukle ņēma Andri pie rokas un gāja mājās.

Kādā vakarā, kad viņa bija ar Andri nonākusi līdz galveniem parka izeja vārtiem, pēkšņi tas viņai norāvās rokai un pazuda pūli.

Aukle iekliedzās, bet bija jau par vēlu.

Andris skrēja, aizturētu elpu tikai uz priekšu vien dziļāk dārzā.

Kādā tumšākā parka likumā viens zēns pagrūda Andrim kāju priekšā. Andris krita, izstiepdamies visā gaļumā, ar seju un plaukstām cietās smiltīs. Pret lapām pacēlās balts putekļu mākonis. Bet jau nākošā acumirkli Andris bija augšā un devās tālāk.

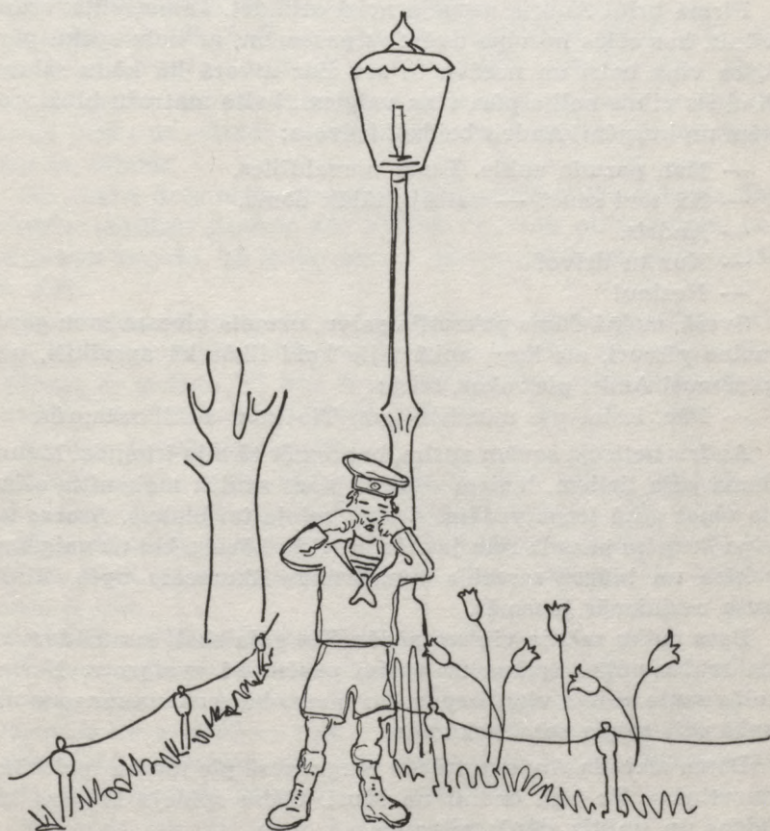
Kad viņš apstājās, tas redzēja, ka atrodas dārza pretējā pusē blakus skaistam rožu laukumam.

Tagad Andris beidzot bija nomaldījies. Nekas, ka viņš pazina parku, bet savas lielās, baltās aukles tas nekur vairāk nemanīja un ceļu uz mājām arī nezināja.

Sākumā viss likās rožaini. Lapas košākas, celiņi platāki, zāle mīkstāka. Sirds sīta krūtīs skaļi kā spēju āmuriņš pret cietu riekstu. Andris skraidīja pa parka celiņiem uz visām pusēm, bet neviens viņu neņēma ciet un neveda augšā estrādē pie kareivjiem. Visi gāja viņam garām, it kā nekas nebūtu noticis un neredzēja to, ka viņš noklīdis.

Drīz vien patīkamais uztraukums pārgāja un Andra labsajūta saplaka. Andri sāka pārņemt šaubas par to, vai viņš vispāri nokļūs savā ilgi lolotā vietā uz estrādes debesīs.

Andrim kļuva baisi lielā, nezināmā; dvēsele kā maza, pelēka pele iebēga kaut kur kaktā un bailēs trīcēja un pats viņš tīri nemanot sāka raudāt.

Asaras lielām, dzidrām lāsēm ritēja sakarsušiem vaigiem pāri; no viņām mitrs kļuva zods un tās kā apaļi, melni ziedi gulās viņa baltās matrožu blūzes porainā audumā.

Viena asara noritēja pat līdz kurpes purnam un tagad tur gulēja kā maza, gaiši dzeltena oga.

Andris stāvēja celiņa malā, piespiedies spuldzes stabam un slaucīja ar abām rokām pārplūdušās acis.

Skumjas kā melns, biezs mākonis ietina viņa mazo sirdi; visa apkārtējā pasaule slēpās aiz balta nomigota stikla un paša raudulīgā balss skanēja ausīs kā tāla, samtaina zemes bite.

Pēkšņi caur asarām Andris juta, kāds pieskaņas viņa trīcošam elkonim. Pār viņu noliekusies stāvēja dāma gaŗā, melnā plīvurī, bālu seju.

— Kāpēc tu mazais raudi? — jautāja svešā, melnā dāma.

Pirmā brīdī Andris nespēja nekā atbildēt. Jauns, silts asaru vilnis, kas cēlās no viņa dvēseles pazemēm, ar lielu spēku pāršļāca viņa balsi un norāva to sev līdz atvarā kā kādu salmu. Kad šis vilnis nolija pāri viņa vaigiem, balto matrožu blūzi, rokām un korpēm, Andris beidzot izdvesa:

— Man pazuda aukle. Esmu nomaldījies.

— Kā tevi sauc? — vaicāja tālāk dāma.

— Andris.

— Kur tu dzīvo?

— Nezinu!

Svešā, melnā dāma pakratīja galvu, uzmeta plecam savu gaŗo, melno plīvuri, aiz kuŗa apkārtējie koki likās kā apsviluši, un, paņēmusi Andri pie rokas, teica:

— Nāc, iesim pie mūzikantiem. Tie tavu aukli sataurēs.

Andris neticēja savām ausīm, bet tomēr tā bija īstenība. Melnā dāma gāja lieliem, lēniem soļiem. Mazs smilšu mākonītis cēlās no viņas gaŗā tērpā vēdām. Andris soļoja tai blakus. Asaras uz viņa korpēm pazuda zem jaunās putekļu kārtas, bet uz vaigiem, rokām un blūzes sarecēja tumšbrūnās likumotās upēs. Sirds kusa nezināmās jausmās.

Bars puiku sekoja viņiem pēdās. Tie gāja skaļi sarunādamies un saules puķes splāva uz visām pusēm kā zvaigznes. Norietošās saule sēdēja viņu izspurušos matos kā sarkana maģone un apkārtējā migla rožaini kūpēja.

Dāma aizveda Andri estrādes mugurpusē pie mazām pelēkām durvītiņām. Te bija ēnaini un klusi. Gaiss spīdēja zaļgans kā ūdens un smiltīs slēpās mitrums.

Pusvērtās durvtniņās stāvēja kareivji un pīpēja. Kapara pogas viņiem uz krūtīm tumši blāvoja, bet uz pleciem tur, kur vajadzēja būt manšetēm, viņiem sēdēja lieli, vējā dreboši tauriņi.

— Nebaidies, — klusi runāja dāma. — Šie kareivji tevi atdos tavai auklei.

Andris to pats tīri labi zināja, bet sirds tomēr vēl bija pilna nemiera un dīvainu jausmu.

Dāma pieveda Andri kareivjiem, parunāja ar tiem dažus vārdus un viens no viņiem saņēma Andri un devās ar to pa tumšām trepītēm augšā uz estrādi.

Likumoto trepīšu zilganbrūnā pustumsā Andris no jauna sāka raudāt. Te oda tik asi pēc pelējuma un smagas, drūmas tabakas. Asaras vaigos uzplēsa atkal sacietējušās upes. Degungals pilēja kā pīlei knābis pēc dzeršanas lielām sudraba lāsēm. Tās krita uz koka kāpieniem un darīja tos glumus kā ledus.

Iznākot estrādē, Andris savaldījās un apklusa. Tikai kāds sīta deniņš tik stipri, ka plānā, rožainā ādiņa draudēja pārplīst.

Virš galvas lāsēja estrādes kupola zilais velvējums. Bet no dārza puses uz estrādi kā lielā, gaišā logā plūda gaisma, koku zari un tālums.

Ap Andri drūzmējās kareivji. Tiem kājās bija zābaki, kas Andrim sniedzās gandrīz līdz krūtīm. No tiem plūda stipra, nepatīkama smarža. Tā koda acīs un dīvains, silts smagums gulās uz sirds.

Bet blakus Andrim, estrādes košam velvējumam pieslieta, zaigoja lielākā sudraba taure, tik tuvu, ka Andris varēja viņai pieskārties ar pirkstu. Tā bija krietni lielāka par viņu augumā un savā ķermenī likumota kā meža upīte.

Andris pārsteigumā sastinga.

Lielā sudraba taure, kuru tas līdz šim bija vērojis tikai estrādes zilā velvējumā, tagad bija viņam blakus. Tīri nemanot pirksts piedūrās taures spīdošai, vēsai miesai un atstāja uz tās apaļu, vāru miglojumu kā niecīgu elpas svītru, kā rožaina plaksta ēnu.

Nākošā mirklī izplauka vēl lielāks brīnums.

Varenās sudraba taures spožumā tas ieraudzīja sevi. Viņš, Andris, bija iekāpis taures vilinošā zaigojumā un tagad tur mirdzēja kā spogulī — viss — savās apputējušās korpēs, mat rožu blūzē, saraudātu, miglainu sejiņu. Pāri viņam plīvoja koku zari, spuldzes un zilgme zila un smaidoša.

Brīnums, cik ātri nācis, atkal izgaisa.

Slaidais taurētājs jau stāvēja estrādes malā un pūta, pacēlis savu spožu tauri rožainos mākoņos, it kā savas skaņas nēmdams no pašām debesīm, lai tās liktos cilvēkiem saldākas.

Tuvākais kareivis pakampa Andri elkonī un nostājās ar to estrādes malā blakus taurētājam.

Andris lielās taures sudraba spožumā izgaisis, tagad kā mazs, gaišs eņģelis sēdēja gaisā virs pūļa estrādes kupola zilganumā.

Bet blakus dziedāja dzeltenā taure arvien vēl skaņas smeldama no pašām debesīm. Rožainie, irdenie mākoņi skāra taures vēsās, zibošās malas. Kcku zari liecās leju un skūpstīja viņas elpu.

Gaismas un tāluma apžilbis, Andris pirmā acumirkļi piemiedza acis. Atvēris tās, viņš redzēja — tagad tas pacēlies debesīs.

Lejā zem viņa kājām šalca pūlis melns un nemierīgs kā atvars. Bet apkārt bija tikai skaidrs gaiss un tālums. Mākoņi līpa viņa pieri, dūjas peldēja garām kā pūkas, bet blakus dziedāja dzeltenā taure arvien vēl skaņas smeldama no bezgalības. Viņa zībēja taurētāja rokās, kā stars, kas sūtīts pāršķelt tumsu un pekli.

— Manu puisīt, tu! — pēkšņi atskanēja no lejas, no melnā, nemierīgā atvara un mazais Andris atmodās. Debesīm bija gals.

Apakšā, tieši pie estrādes, stāvēja viņa lielā baltā aukle, rokas uz augšu izstiepusi kā lūgšanā.

Kareivis, kas turēja Andri elkonī, pasmaidīja, noslidēja uz viena ceļa un gar estrādes malu nolaida Andri auklei izstieptajās rokās.

— Manu dārgo puisīt, kur tu biji palicis. Labi, ka es tevi atradu, — saldi vaidēja aukle un, raudādama, skūpstīja Andrim pieri un valganos matus. Bet zēns bija visa tā tāls un vienaldzīgs, kā kāda sapņa apmāts.

Kad aukle Andri gribēja atsēdināt plecā un nest uz mājām, tas sāka neganti pretoties un kliegt:

— Negribu sēdēt plecā, gribu elkonī būt!

Velti aukle izmocijās nolikt puiku plecā, tas pretojās viņai visiem saviem spēkiem.

Aukle neprata elkonī Andri nest un tā tas gāja mājās kājām.

Ielās jau staigāja ēnas kā milzīgi, tumšzili stārķi. Ormaņi iededzināja pie bukām savus lukturus un tie spīdēja ielas stūros kā jāņtārpiņi.

Nakti Andris pavadīja mierīgi. Istabā čukstēja tumsa un šūpojās gumijas koka lielās, platās lapās. Katrā aizvērtā slēģī mirdzēja viena dzeltena sirds.

Uz rīta pusi Andris sapnī redzēja dzelteni tauri; tā atkal maigi dziedāja un savu elpu smēla no bezgalības.

Viņa lidoja gaisos kā putns un savāda gaisma to apstaroja. Taurei lielā pulkā sekoja mazi, gaiši eņģeļi un visi tiem kā par brīnumu bija Andra seja un mati.

Andris sapņoja un smaidīja. Viņa lūpas pūta taurei līdz maigu, sāpīgu un savainātu un savu balsi puisēns smēla no savām ilgām.

Kad Andris pamodās, bija jau gaišs rīts. Liels, dzeltens saules ābols gulēja uz viņa segas. Gultas kājgalī sēdēja kažēns šmulis un laizījās.

Andris apkampa kažēnu un čukstēja:

— Šmulī, vakar es biju debesīs!

JAUTRAIS ERMONISTS

Bija Jāņu diena. Laikam nebiju gulējis ilgi, jo kad pamodos, šķitu vēl galīgi miega apmulsis, kaulos kūsāja savāds gurdums un acis tikko, tikko varēju atvērt.

Es tvēru pēc pulksteņa uz galdiņa, bet tas bija apstājies.

— Nezi, cik tagad varētu būt pulkstenis? — ienāca man prātā un es paskatījos atvērtajā logā.

Vējš maigi kustināja gaišdzeltenos priekškarus. Pretējā vasarnīca mirdzēja vienā zeltā. Saules stari pa lapu starpām dārzā uz smiltīm gulēja kā apaļi oldzeltenumi. Kaut kur apspiesti skanēja patafons, ierunājās auto un ar katru vēja pūsmu istabā ieplūda čurkstošas karbonātes smarša.

— Gatavo pusdienas. Tā tad par diviem vairāk nevar būt, — nodomāju es un izlēcu no gultas.

Piegāju tāpat vienā veļā logam un izbāzu galvu laukā. Pretējā vasarnīcā atskanēja skaļi smiekli un dzidrs, jautrs — Labrīt.

Es sarāvos un sāku vērot pretējās mājas logus, bet nekā aizdomīga nevarēju tur saskatīt. Vienīgi tukšus logus. Jā, tikai vienā no viņiem sēdēja skaists, labi kopts vilku sugas suns, bet tas taču nevarēja mani sveicināt.

Strauji atrāvos no loga un tad tikai nojautu, ka esmu sapīcis pat dusmīgs. Deniņos viens truli spieda. Mute bija gluži sausa un šis viņas sausums bija pilns savādas nepatīkamas, it kā siltas gumijas garšas.

Kaut kur no ribām kreisā pusē lēni, bet neatlaidīgi ieplūda visā ķermenī neizprotamas, pelēkas skumjas. Lai sevi uzmuntrinātu, es nesaviebies noriju veselu citronu. Tad ātri apgērbos un noslēdzu istabu.

Kāpjot pa trepēm, brūnie koka pakāpieni zem maniem soļiem čīkstēja tik klusi un pazemīgi, ka tas vēl vairāk mani sakaitināja.

Es izgāju uz ielas, nopirku tuvākā saldumu kioskā udeņaino zemeņu saldējumu un sāku to gurdi laizīt turpat uz ielas, atspiedies pret kādu dūcošu telefonstabu.

Garām no jūras nāca dāmas peldu mēteļos, raibas kā papagaiļi. Gandrīz katrai no viņām bija līdzīgs suns, slapjš ar spīdīgu, it kā nolakotu spalvu, kas, savu purna galā izkārtu mēli nesa kā mazu sarkanu nezdodziņu. Priedēs aiz tuvākās sētas neliels bērnu bars spēlēja autobusu.

Man jau tā no sliktās omas un neizgulēšanās bija karsti, bet tagad apēstais saldējums un negantā saule, kurā jau es biju stāvējis labu brīdi, manu karstuma sajūtu vēl vairāk sakāpināja.

Un tad man pēkšņi tik briesmīgi sāka riebt visas šīs mūžiģi dzeltenās un sausās kā sutnes smiltis, ar kurām man likās pilnas visas manas drēbes, veļa, domas, jūtas, sakarsētais, benzīna pilnais miglains gaiss, čurkstošā karbonāde, visas meitenes, alus, pat mani sapņi naktīs; man pēkšņi tik briesmīgi sāka riebt visas šīs dāmas savos papagailiski spilgtos mēteļos ar saviem dārgiem zelta zobiem un nepārspējamo iedomību, sāka riebt visi šie bērni, kas no rīta līdz vakaram cita nekā neprot darīt, kā tikai kliegt, kauties, raudāt un spēlēt autobusu,

atkal autobusu un vēl reiz autobusu; visas šīs apcirtās priedes, rindās iedēstītās puteklainās liepas un saulē izbalējušie plie-deri, mūžīgi sliktie patafoni un auto bez kādu firmu dažādības.

Tas nebija izturams! O, cik man piepeši dzeloši iegribējās kaut vienu mirkli būt uz laukiem, kur gluži cits karstums, kur bites dūc, kur gaiss smaršo nezin pēc kā, bet tomēr ārkārtīgi jauki, jo viņa smarša tur ir — i rožu reibinošā elpa, i mēslu asā smaka, i patīkamais zemes tvaiku rūgtais saldenums; kur tu pats vienās biksēs, kreklā un basām kājām vari sēdēt zem stīķeņu krūmāja, dzert alu, alu brūnu un pavisam biezu kā sa-silušu šokolādi un kliegt cik vien to plaušas ļauj.

Man tik piepeši dzeloši sagribējās būt tūlīn laukos, ka es no šīs savas tieksmes tīri vai apreibu gluži kā no sievietes un sa-grīļojos tā, ka man vajadzēja pieķerties telefona stabam. Bet tas tikai bija uz mirkli. Nākošā brīdī šis savāda, bet patīka-mais pēkšņais vājums jau bija pārvērties tādā sajūsmā par ma-nu jauno iegribu, ka es bez kādas tālākas apdomāšanās izkam-pu no savas kabatas vilcienu sarakstu, apskatījos, kad iet uz Rīgu nākošais vilciens un gandrīz skriešus devos uz tuvāko sta-ciju.

Es braucu!

Es braucu uz Rīgu un pēc tam uz laukiem pie sava brālēna. Vakarā, kad no jauna iedegsies Jāņu ugunis, es būšu jau tur: pievakarē no Rīgas aiziet vilciens tieši uz to apvidu.

Vagons, kurā es iekāpu, bija pavisam tukšs un jauns, tam-dēļ tas atspirdzinoši šmaršoja vēl pēc lakas un tikko kā pa-gatavota zārka.

Rīgas ielas bija nežēlīgi tukšas. Saule kaut gan bija jau no-sēdusies uz skursteņu malām, tomēr spieda vēl ar tīru dienas-vidu svelmi. Nebija nevienas vēja pūsmas. Nomestās kinopro-g-rammas un netīrās smiltis veselām stundām sēdēja vienā un tai pašā vietā uz bruģa un garlaikojās. Trīs taksīši kvernēja vientulīgi stacijas priekšā un kārtībnieks bija nolīdis viadukta ēnā.

Pēc pusstundas gāja mans vilciens. Es ienīku pirmās klases bufetē, pasūtīju limonādi, bet jau pēc pirmā malka arī viņa man likās pilna jūrmalas dzelteno uzbāzīgo smilšu, un es ar dusmām atstūmu slaido glāzi uz galdiņa vidus. No jūtu uzplū-duma man palika vēl karstāk. Es noliecos un pielīku savu pieri vēsai marmora galdiņa virsmai. Acis nogurumā aizvērās pašas no sevis. Bet sausās lūpas un mute sapņoja par vēso, biezu,

putu pilno lauku alu... Vai tā jau nebij pat bišu sanēšana? Nē, tikai sīki un mūzikāli virs bufetes durvīm iedziedājās zvans, vēstīdams drīzu vilciena atiešanu. Es uzlēcu kājās, pakampu cepuri, nosviedu naudu rēķinam un steidzos nenokavēt.

Pēc divu stundu braukšanas es izkāpu savā stacijā, gluži nosvīdis.

Tikko vagoni apstājās, turpat uz perona, es jau atraisīju savu pelēko kravati, gandrīz rautin norāvu mitro apkaklīti un atvāzu vaļā pletkreklu līdz beidzamai iespējai.

Stacijas ēku es apgāju apkārt, jo man telpas tagad rieba, un sāku apvaicāties pēc kāda braucamā rīka. Laukums stacijas priekšā bija tīrs un tukšs kā nolaizīts ar mēli. Slikti! Iegāju tuvākā stacijas tējnīcā. Tur man pastāstīja, ka autobuss, kas uz to pusi, uz kuŗieni man jāiet, esot jau pirms kādām trim stundām aizgājis. Arī neviena saimnieka pajūga, cik zināms, no apvida neesot. Cits nekas neatlika, kā iet kājām. Izdzēru divas pudeles auksta zeltera, lai būtu vieglāka svīšana un nogāju zem tumši-zaļiem slaidiem ošiem noaut kājas ceļam.

Saule jau bija nolaidusies pavisam zemu un izskatījās līdzīga sarkanai apaļai stikla ripai, kas piepildīta ar dzidru, skaidru jāņogu vīnu, kad es iegāju sava brālēna māju pagalmā.

Pa ceļam es jau trīs reizes biju pūtinājis kājas, neganti kāvies ar suņiem, dzēris gan saldus, gan rūgtus alus, ēdis dažāda biežuma un garšas sierus, tā ka man galva bija tumša un rūca kā melns negaisa mākonis. Ap kaklu man smaršoja īsts ozola vaiņags, kas tagad bija pilns baltām siera druskām un tumši dzeltenām alus lāsēm. Savu cepuri es biju piemirsis mājās, kuŗās es biju pirmo reizi iegriezies pūtināt savas kājas, bet kurpes ar visām zeķēm beidzamā atpūtas vietā zem kāda ziedoša rožu krūma, dārza stūrī.

Mana brālēna mājās viss bija klusu. Visām ēkām durvis ciet. Tikai dažī bērziņi uz istabas sliekšņa sīki čaukstināja savas lapas vējā.

Es iegājos pašā sētas vidū un neganti iebļāvos. Klusums. Pat suns neierējās pretim. Vai patiešām visi jau tā būtu noguruši no saldā alus, ka gulēja nāves neuzceļamā miegā? Es iekliedzos vēl reiz. Atkal tas pats. Bet tad pēkšņi iečīkstējās aizvērtās vāgūža durvis un durvju starpā parādījās sīks vecīša stāvs. Viņš bija gatavojies pikti bārties, bet, mani ieraudzījis, centās smaidīt un panācās man pretī.

Vecītis izrādījās par piedzīvotāju brālēna mājās. Viņš skumji izstāstīja, ka tas esot viens pats atstāts par sargu ēkām un ka pārējie mājas iedzīvotāji, suņus ieskaitot, aizgājuši tur aiz purva un mežiņa kaimiņu mājās līgot.

Es nolēmu tūlīt doties turp un gribēju noskumušo vecīti dabūt sev līdz. Es viņam centos iestāstīt, ka tas savas sargājamās ēkas droši var pamest Dieva ziņā, jo Jāņa dienā ugunsgrēku nav un visi garnadži apdzērušies. Bet vecītis nebija pielokāms. Viņš tikai siki, laikam pa trim lāgiem, izstāstīja man ceļu pāri purvam un cauri mežiņam uz kaimiņu mājām. Es pa to laiku nezin kā biju nolaidies uz istabas sliekšņa un cīņijos ar savas galvas tumšo smagumu. Bet drīz arī tas man bija pāri un es devos ceļā.

Olnīcā zem manām kājām dunēja smilts un spītīgi klusēja brūnās, spīdīgās priežu saknes; purvā čaukstēja gaļais, zīdveidīgais grīslis, un šļakstēja brūnais, siltais purva ūdens.

Tikko iznācis no mežiņa, es savā priekšā ieraudzīju dīvainu ēku. Viņa bija gaŗa, kāda mēdz būt lielās muižas lopu kūtis, no baltiem nekrāsotiem balķiem un dzeltenī spīdīgu šindeļa jumtu. Ēka atradās uz neliela uzkalniņa, kuŗa pakājē gulēja, iebrūniem kārkliem apaugusi, sīka upīte. Ēkas vidū bija redzams no akmeņiem salikts uzbraucamais ceļš jumtā, atkal tāds, kāds sastopams priekšzīmīgi iekārtotos šķūņos.

Ēkas galā, kas bija tuvāk man un ar kuŗu visa šī dīvainā būve lūkojās no uzkalniņa kārkļainā upē, atradās dzīvojamās telpas. Pie durvīm gaŗā rindā uz sola spīdēja sudrabotas piena kannas un nostāk sliekšnim zem loga stāvēja vienkāršs melns galds. Ap viņu sēdēja vairāki vīrieši un sievietes. Likās, viņi mani vēl nebija ieraudzījuši, jo turpināja skaļi un aizrautīgi dziedāt.

Kcpīgi paceltai meldijai pa vidu lēkāja nervozas ermoņikas skaņas. Dziesma man bija pazīstama un es nekavējos viņai pievienoties. Tā tikai trūka, lai mani vismaz ieraudzītu suņi. Pēkšņi no pagaldes parādījās trīs melni rējēji un kā ātri uz priekšu slīdoši putekļu mākonīši devās man no uzkalniņa pretim.

Jāatzīstas, no suņiem man tikpat paniskas bailes, kā maigai trauslai jaunavai no pelēm. Kā uz mājienu manā kaklā pēkšņi sasala dziesma un es sāku steidzīgi, trīcošām acīm lūkoties apkārt pēc kāda pamatīga mieta vai akmeņa. Suņi jau bija gandrīz klāt, kad man beidzot izdevās gaŗajā grīslī atrast nelielu,

bet cietu un no mitruma spīdīgu nūju. Es viņu ātri pacēlu un, skaļi iekliegdamies, draudēju ar to suņiem. Tie, ieraudzīdami mietu, apstājās uz reizi, kā zemē iedzīti, un atņirguši zobus, bolija uz mani niknas acis. Ne es drīkstēju iet uz priekšu, ne viņi uzdrošinājās man tuvoties. Ja būtu viens suns, es ar savu sitamo to iedzītu tuvās kartupeļu dobēs paskatīties, cik lieli jau pieaugušie tupeņi. Bet trīs, nē. Tā es laikam būtu stāvējis savās kaujas pozīcijās visu nakti, viens suns jau no gaļlaicības pat apsēdās, ja pie mājas sēdošie dziedātāji beigās nebūtu nākuši man palīgā.

Negantās suņu riešanas iztraucēti, arī viņi nometa savu jautro dziesmu un sāka skatīties uz manu pusi. Beidzot no galdā gala nēgāzās viens vīrs un skriešus devās no stāvā uzkalniņa uz manu pusi. Nonācis līdz suņiem, tas norāva no savām kājām koka tupeles un svieda ar tām maniem ienaidniekiem tā, ka tie kaukdami izklīda uz visām pusēm. Tad tāpat vienās zeķēs tecīņus devās man klāt un smaidīdams apsveica mani ar ierašanos.

Viņš bija vienā kreklā, bez vestes, kailu izspurušu galvu. Pār pleciem uz muguras melnā platā jostā viņam karājās ermoņikas. Sviedrainā seja tam bija brūna un spīdīga, kā nosmērēta ar taukiem, bet kreklis no miesas mitruma un siltiem izgarojumiem bija palicis pelēks un iedzeltens, kā sliktis pergaments. Kad viņš smaidīja, tam bija izdevība parādīt vienādus un pareizus, bet no kaislīgas pīpēšanas jau dzeltenus zobus. Gaŗās, brūnās ūsas, aiz kuŗām slēpās tik tikko saredzama mute, bija vēl pilnas ar nupat izdzerto alu. Viņš jau bija krietni iedzēries un visu laiku drusku grīļojās.

Es viņam sniedzu roku, ceļš no suņiem tagad bija brīvs un mēs abi devāmies kalnā pie pārējiem. Mans brīnišķīgais glābējs gāja man ļodzīdamies blakus, sākumā pavisam kluss, bet tad vienā mirklī atdzīvojās, it kā atminējies, kas viņam darāms, steidzoši novilkā no muguras savas ermoņikas un rāva kādu veclaicīgu jautru maršu vaļā. Pēc dažiem gājieniem, nenotūrējies, viņš pats arī sāka dziedāt līdz un, beidzot, dažus mirkļus vēlāk, nonācis līdz kādai sevišķi sparīgai un mūndrai vietai, uzsāka deju. Tā mēs ar dziesmu un deju pacēlāmies kalnā un nonācām pie citiem. Aiz muguras ēnojās trīs suņi, kas mūs pēdas šad un tad ostīdami, nāca, slapstīdamies, labu gabaliņu nopakaļ.

Tikko mēs ienācām pa vārtniem dārzā, kur atradās galds ar viesiem, pēdējie visi piecēlās kājās sveicienam, bet pats nama tēvs ar zaļu ozolkroni kaklā, panācās mums pretī. Viņš tāpat kā jautrais ermonists bija bez svārkiem un vestes, basām kājām. Kreisā rokā tas turēja nespodru stopu pilnu ar alu, bet labo viņš plaši stiepa man pretim, labsirdīgi smaidīdams ar visu savu plato brūno seju.

Aiz saimnieka iesāņus stāvēja viņa sieva, jauna, neliela auguma, kupla sieviete. Labā rokā viņai bija šķīvis ar sieru. Ar kreiso roku tā pieturēja sev uz pleca mazu apaļu divgadīgu puisīti vienā krekliņā. Puisītis bija pavisam mierīgs, it kā iegrimis kādā sapnī un sīki ēda gabalu pašcepta pelēka plāceņa.

Es sasveicinājos vispirms ar saimnieku, tad ar saimnieci, papiēcājos par dūšīgo mantinieku, izdzēru vienā rāvienā alus stopu, un, atteicies no siera, piegāju klāt pārējiem viesiem.

Mans brālēns jau bija diezgan gurdš. Ne mazāk ļoģani bija arī pārējie viesi. Mani nosēdināja blakus kādai tuklai, sārtaī lauku meičai. Viņai bija gaiši zelta mati, kas vakara rietā mirdzēja kā iesarkans kapars. Tā bija patīkama kaimiņiene. Viņa smaržoja drusku pēc lanolina ziepēm, sīviem trekniem sviedriem un, liekas, arī pēc ievītušām kumelītēm, runāja maz, un labprāt gribēja, lai arī es viņu lieku mierā. Man nekas nebija pretim, jo šovakar mani vairāk par vienkāršu erotisku aizraušanas saistīja alus krūze, brīnišķīgais lauku gaiss un zemnieku stāvu veselība. Man bija neizsakāms prieks sēdēt vienkāršu dabīgu cilvēku vidū un dziedāt, cik atļauj mana nervozā rīkle.

Nespodrais stops manā priekšā nekad nebija tukšs. Vienmēr viņš bija pilns ar vēsu, kā liepu pakrēslis dzesinošu alu, kuģa putas gulās baltas un smagas kā sudrabs. Lielās astonstūrainās glāzes no bieza Vāczemes vienkāršā stikla vienmēr kvēloja pilnas ar tumši brūnu pašdedzinātu degvīnu, kas smaržoja pēc kvēpināta cukura, mandelēm un Spānijas rozīnēm. Šis dzēriens bija stiprs kā velns. Viņu iemetot, rīkle sāpēja kā noplaucēta, acis saskrēja pilnas lielām saldām asarām, tā kā uz brīdi nekā nevarēja redzēt un pēc uzkožamā vajadzēja grābstīties kā pa tumsu. Bet man pretīmsēdošais jaunsaimnieks, liels varens vīrs, brūnām spalvainām krūtīm, dzēra šo degvīnu pavisam neviebdamies, kā krāsotu augļūdeni.

Ermonists, kas visu laiku bija dzenājies ciemiņu puikas pēc savām tupelēm pļaviņā, beidzot tās sadabūjis, atsēdās man blakus. Iemeta no vietas divas astonstūrainās degvīna glāzes un,

spalgi iekliegdamies, sāka spēlēt. Spēlēja viņš kādu dīvainu veclaicīgu danci ar straujām vētrainām pārejām un pēkšņiem uztraucošiem iekritieniem. Ilgi es nevarēju uztvert šīs dejas sarežģīto ritmu. Jaunās zemnieku meitas un sievas cēlās no galda un gāja dejojot. Zem viņu smagiem gausiem soļiem tikko manāmi dunēja zeme, kas dārziņā bija nomīdīta cieta un kaila kā klons. Arī man pretimsēdošais jaunsaimnieks nenocietās un piecēlās.

Ermonists spēlējot savu galvu nolika uz ermonikām kā uz spilvena. Vai tā viņam bija kļuvusi par smagu, jeb viņš, ausi pieliekot ermonikas sirdij, labāk varēja vadīt un kāpināt viņas dziedājošo elpu. Mati ermonistam tagad bija mitri un sagriezušies kā pielijuši apiņi un slacināja ar savu mitrumu ermonikas nokrāsoto miesu. Spēlējot acis ermonistam bija aizvērtas, gluži kā dziedot lakstīgalai, un brīžiem viņš izdvesa ērnotas skaņas — te it kā iekrācās, te it kā ieņaudējās, pat ievaidējās. Tā vien likās, ka viņa aizvērtās acis redzēja dīvainus sapņus, kas lika tam ciest, smaidīt un aizmirsties.

Ermonists spēlēja ne tikai ar savām rokām, bet ar visu savu ķermeni, kājām, ar savu netīro kreklu, salāpītām biksēm un krievu kareivju jostu ap vidu. Varbūt viņa spēlē bija daudz tehnisku kļūdu, zemnieciska neveikluma un stūrainības, bet par to temperamenta un sirds bija bez sava gala.

Viņš spēlēja, ak, ko es saku, viņš spēlēja, viņam vajadzēja spēlēt. To bija sagražis it kā kāds spēlēšanas trakums, līdzīgs ārprātam, kas bija reizē viņam ir salds, ir nogurdinoši mocošs. Pati ermoņika drebēja un trīcēja viņa brūnās sastrādātās rokās kā uzbudināta sievietē.

Pēc beidzamā akorda ermonists, uztrūcies, cēla to augstu gaisā kā cepuri un tad trieca viņu ar visu spēku pret cieto, melno zemi. Ermoņika kā cilvēks ievaidēdamies gūlās pie zemes un tad neveikli ripoja zem galda, suņiem pie kājām.

Bet ermonista mazais puika Jānis tūdaļ bez vārda runas līda pēc ermoņikām vilka tās stenēdams no pagaldes laukā un deva tās atkal tēvam rokās. Tas, no jauna sajutis uz saviem ceļiem ermoņikas svilinošu tuvumu, spēlēja atkal tālāk.

Kad satumsa pavisam, mājas kalps, kopā ar lielākiem zēniem, salika un aizdedzināja sārta kārklainās upītes krastā.

Tagad dzeršanu un līksmošanu pārnesa pie ugunskura. Meitas, lai nākošā gadā izietu pie vīra, lēja trošķainā, uzbudinātā sārtā alu veselīem šļācieniem un meta sieru, kas čurkstēdams un siekalodamies cepās lielā ugunī. Bet ermonists, dziedādams un savas ermoņikas spēlēdams, dejoja tumši sarkanam ugunskuram apkārt, spokains un dīvains kā pats sātans.

Tikko sārts savā degšanā sagura, ermonists pirmais sāka lēkšanu pāri ugunīm. Spēlējot kādu negantu, trakulīgu melodiju, viņš metās pāri ugunskuram vairākas reizes, gan šurp, gan turp, līdz nogāzās kā sašauts zemē un tikko neievēlās melnā upītē.

Sanākušās meitas sekoja ermonista piemēram un arī sāka laisties, klieudzot kā zosis, pāri kvēlošam sārtam. Ermonists piecēlies uzmudināja viņas, sākdam no jauna spēlēt savu neganto, trakulīgo melodiju.

Bija jau diezgan gaišs rīts, kad mēs devāmies atpakaļ uz brālēna mājām. Ermonists nāca mums līdz. Viņš gāja mūsu pulkam pa priekšu, spēlēdams polkā ar savu pašsacerētu tekstu:

Pie Birstiņkalna ceļmalā

Tur viņi visi satikās.

Pie Birstiņkalna ceļmalā

Tur viņi visi satikās.
Dažs vecsaimnieks, dažs jaunsaimnieks
Un arī vēl dažs amatnieks.
Dažs vecsaimnieks, dažs jaunsaimnieks
Un arī vēl dažs amatnieks.

Ejot viņš nepazīna ne grāvjus, ne celmus, ne lielās saknes, ne ūdeni. Tas gāja, klupa, krita, cēlās un atkal gāja. Galva viņam bija kaila, savas koka tupeles tas atkal bija pazaudējis kādā grāvī. Kājas viņam bija līdz ceļgaliem slapjas un skaļi šļakstēja. Kreisie sāni no pleca līdz apakšai rāvainos dubļos, jo tas bija iegūlies ar visām savām ermoņikām kādā peļķē. Bet viņš turpināja dziedāt un spēlēt, kauču gan viņa balss bija pilnīgi aizsmakusi un izmērcētām, sadaudzītām ermoņikām bija piemetusies aizdomīga dūcoša pieskaņa.

Pie izejas no purviņa mājas aplokā nezi kā tam kāja atkal ieķērās kādā saknē, viņš klupa un pārsita pieri. Piecēlies tas it kā uz mirkli aplusa, bet tad, noslaucījis savas asinis piedurknē, rāva atkal savu pašsacerēto polku vajā. Un tā mēs iegājām brālēna mājas pagalmā, dziedādami un spēlēdami.

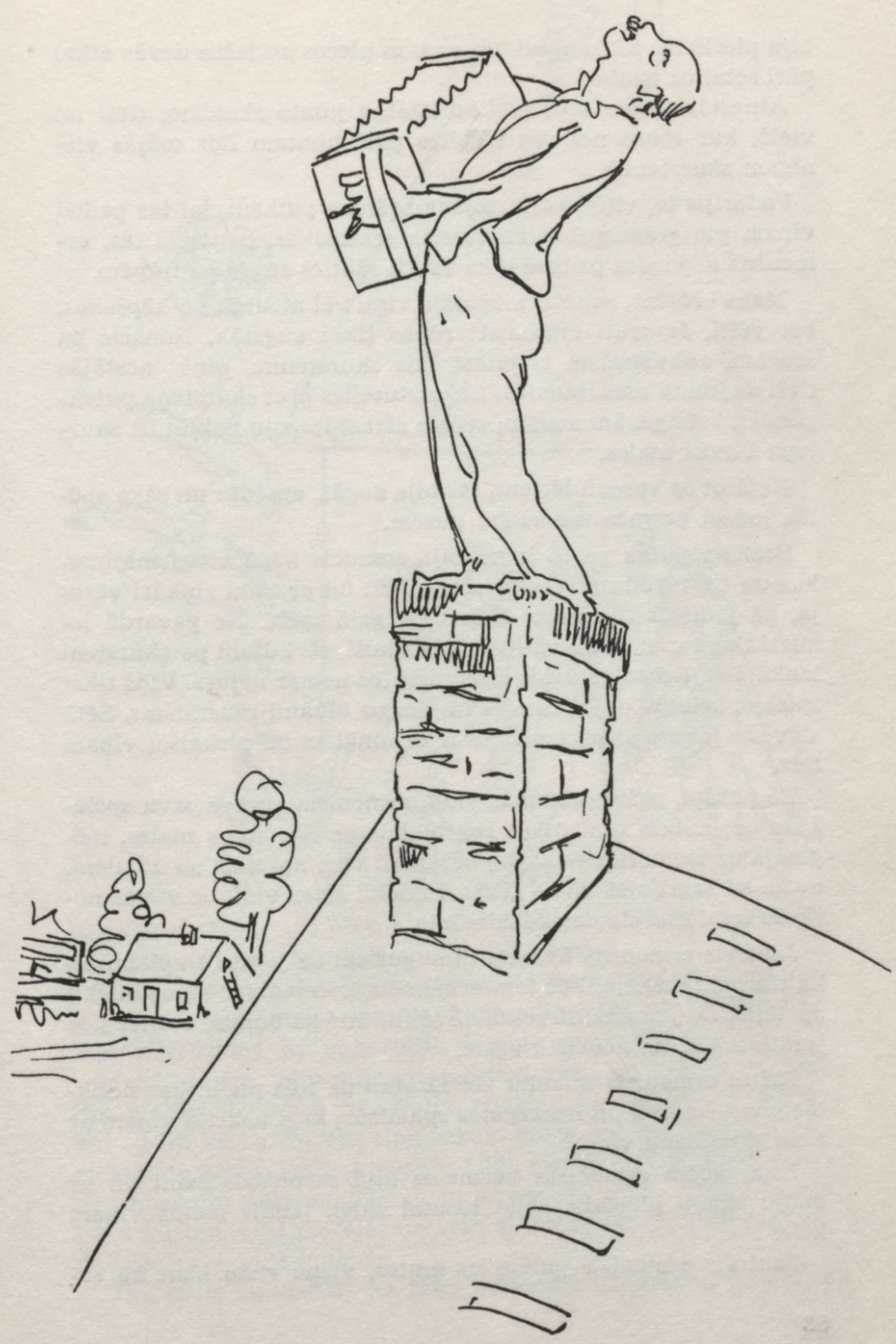
Daži no mājiniekiem sāka gatavoties dienas darbiem, pārējie turpretim skatīties, kur varētu labāk nolīst un vēl nosnausties dažas stundas pirms stāšanās ikdienas gaitās.

Jautrais ermonists i nedomāja iet gulēt, vai staigāt kādu māju tālāk. Viņš atsēdās uz lielas sausas grants kaudzes, kas iesarkana blāvoja sētas vidū, un sāka atkal spēlēt. Tikai tagad spēlējot galva viņam bija vēl vairāk, vēl smagāk uzgulusies ermoņikas galam, acis vēl ciešāk aizvērtas un dziesmas vietā pāri nogurušām lūpām lēni kāpa savāda rūkoņa.

Tā viņš spēlēja krietnu brīdi. Tad uztrūcies sāka klaigāt, lai taču pasniedzot viņam alu: mute esot kļuvusi galīgi sausa kā pastalu āda.

Brālēna puika pasteidzās viņam iznest prasīto. Izdzēris kausu, viņš nometa savas ermoņikas zemē un, uzlēca kājās, sāka ar lielu straujumu griesties pa sētas vidu apkārt.

Mans brālēns iznācis vāgūža durvīs skatījās un smējās. Beidzot jautrais ermonists apstājās un pārvilka delnu saviem izspurušiem iesarkaniem matiem un valgai sejai. Pamanījis, ka mans brālēns vēl joprojām stāv vāgūža priekšā un smejas, vienā acumirkli pārlaida acis visai sētai un tad ne vārda neteicis, skriešus devās uz kūtspriekšu. Tur viņš pakampa vaļīgās trepes, kas

bija pieslietas kūtsaugšai, un ar tām plecus skriešus devās atkal pāri sētai uz istabu.

Atnestās trepes viņš pielika istabas jumta skaidām, tieši tai vietā, kur sākas nelielas trepītes pāri jumtam līdz mājas vienīgam skurstenim.

Padarījis to, viņš skaļi uzbļāva brālēna puikam, lai tas padod viņam pie grantsgubas nosviestās ermonikas. Saņēmis tās, ermonists ar viņām padusē sāka veikli rāpties augšā pa trepēm.

Mans brālēns, saucot, mēģināja viņu vēl atrunāt no kāpšanas, bet velti. Jautrais ermonists rāpās tikai augstāk. Nonācis pa šaurām, apkvēpušām trepītēm līdz skurstenim, viņš nostājās tieši uz jumta asās muguras un, atstutējies pret skursteņa putekļainām, brūnganām malām, centās atrast iespēju nokļūt uz skursteņa biezās malas.

Beidzot ar varenu lēcieni tas bija augšā, apsēdās un sāka spēlēt, ļodzot ķermeni uz visām pusēm.

Brālēna puika pa to laiku bija sasaucis kopā visus mājiniekus un tie tagad nu stāvēja sētas vidū un ar lielu ziņkāri vēroja, kā jautrais ermonists skursteņa galā spēlēja. No pavardā iekurtās uguns arvienu vairāk cēlās tumši, sāri dūmi pa skursteni laukā, bet, liekas, jautrais ermonists tos nemaz nejuta. Viņš tikai spēlēja, briesmīgi gorīdamies un plecus dīvaini raustīdams. Sētā stāvošie ļaudis pamazām sāka iejūsmināties un piebalsot viņam līdz.

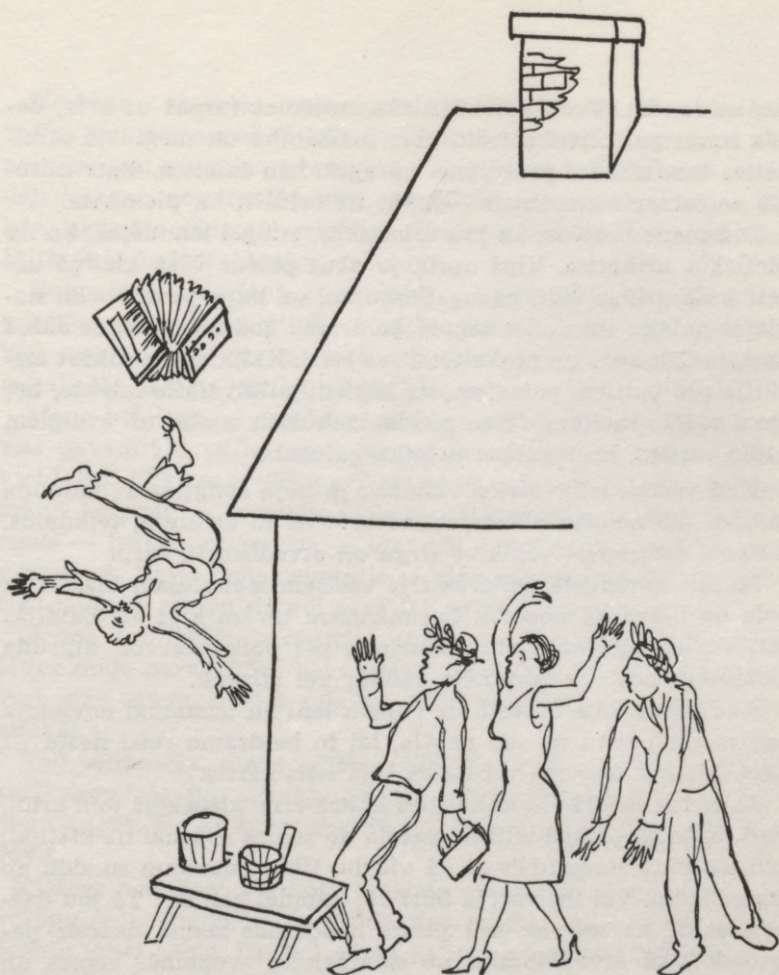
Te pēkšņi, pašas dziesmas vidū, ermonists aprāva savu spēlēšanu un, nolīcis ermonikas sev blakus uz skursteņa malas, mēģināja uz tās nostāties kājās, bet droši vien apreibis no dūmiem, nezin kā sagrīļojās un — gāzās. Smiekli sētas vidū uz vietas norāvās un dažas sievietes iekliedzās.

Jautrais ermonists nokrita atmuguriski uz jumta trepītēm tā, ka tās nokrakšķēja. Pēc tam ermonista ķermenis it kā uz mirkli apstājās, lai jau nākošā sekundē sāktu ātri kā bumba velties līdz jumta malai un nokristu zemē.

Krītot ermonists ar roku vēl aizķēra uz sola pie sienas noliktās piena kannas un izmazgātos spainīšus, kuņģi uzkrita viņam ar lielu skanēšanu virsū.

Kad jautrā ermonista ķermenis bija sasniedzis zemi un ar dobjū skaņu pieplaka zaļajai rasotai zālei, ļaudis metās viņam klāt.

Jautrais ermonists gulēja uz mutes, vienu roku kaut kā sa-

liecis zem sevis, otru plaši atmetis uz sāniem. Kājas tas bija izplētis un pirkstus dziļi iespiedis irdenā zemē.

Mans brālēns noliecās pie ermonista un apvēla viņu uz muguras. Tas neizdeva nevienas skaņas. Spriežot pēc sejām, bija skaidri redzams, ka apkārtējie domāja ermonistu mirušu.

Mans brālēns, atpogājis ermonistam vesti un kreklu uz krūtīm, pielika savu ausi viņa kailai miesai tai vietā, kur vajadzēja būt sirdij. Visi aizturētu elpu sekoja mana brālēna svinīgai, nopietnai darbībai. Tas paklausījās kādu mirkli un tad tikpat kluss pārnesa savu ausi un pielika to ermonista sejai. Paturējis tur kādu laiciņu, viņš piecēlās un svinīgi, atdalīdams vārdu no vārda noteica — viņš ir miris.

Viss pūlis sakustējās un sāka uztraukti sarunāties. Sievietes

iesāka raudāt. Vecītis, iebūvnieks, nosēdies turpat uz sola, devās runāt par cilvēku trakulību, nebēdnību un mēģināja atminēties tamlīdzīgus gadījumus no agrākiem laikiem. Pats mironis — jautrais ermonists — likās uz brīdi it kā piemirsts.

Tad mans brālēns, kā jau saimnieks, stingri ieminējās, ka nu pietiekot niekoties. Viņš norīkoja abus puišus vēsā klētiņā uzcelt pašā grīdas vidū paaugstinājumu, uz kuŗa pirmā brīdī novietot nelaiķi un nodot viņam beidzamo godu, nodziedot dažas garīgas dziesmas un noskaitot Tēva reizi. Kalpones savukārt aizsūtīja pēc baltiem palagiem, uz kuŗiem guldīt tikko mirušo, bet savu vidējo meiteni dārzā pēc izplaukušām rozēm un svaigiem ozola zariem, ko izpušķot nelaiķa galvgali.

Kad vecīša, iebūvnieka, radniece gribēja steigties uz kaimiņa mājām pie nelaiķa sievas, mans brālēns to atturēja, teikdams, ka pats aizbraušt vēlāk ar zirgu un atvedīšot to šurp.

Mazais ermonista puika sēdēja vecīšam iebūviešam blakus uz sola un blāva kā nopērts, bet mirušam tēvam klāt arī baidījās iet. Vecītis mēģināja viņu mierināt, bet puika nervozī atgrūda līdzjutēju ncst un turpināja raudāt vēl stiprāk.

Kad palagi bija atnesti, uz viņiem lēni un uzmanīgi novietoja jautro ermonistu un tad pacēla, lai to beidzamo reizi nestu uz veco klētiņu, kur tas vēl nesen bija sitis kārtis.

Ja kāds ciešāk būtu ieskatījies jautrā ermonista sejā tanī brīdī, kad to, baltā palagā ieliktu, pacēla no zemes nešanai uz klētiņu, tad tas būtu ieraudzījis tā kā vieglu, tikko manāmu smaidu ap viņa lūpām. Vai tas varēja būt? Jā, kamdēļ gan nē? Tā jau dažreiz saka, ka mironis vēl pirms nodošanas zemei dažreiz pasmaidot, kā atvadīdamies no smaržainās, sveķainās zemes un viņas mūžīgiem jaukumiem. Un sevišķi jautrais ermonists, kamdēļ gan tas pēc savas miršanas nevarētu vēl smaidīt, viņš taču visu savu dzīvi cieši līdz pat savai nāvei bija pavadījis vienos smieklos un jautrībā.

Lēni un svinīgi nonesa kalpi jautro ermonistu klētiņā un nolika to uz paaugstinājuma, kas bija ātri ierīkots klētiņas vidū. Tagad visiem bija jautrā ermonista drusku žēl. Kaut gan viņš dzīvs būdams likās dažu brīdi mazliet dīvains, tad tagad pēc nāves tas sāka rādīties pavisam citādā, savādā gaismā. Šis viņa neparastais, spilgtais dullums sāka daudziem likties mīļš, it kā no dzīves ikdienas atpestcšs, pat dažbrīd dziļi nopietns, smeldzošs, dažbrīd atkal jautri pavasarīgs, kas, jāsaka, pat visdrūmākajam cilvēkam kaut kur sirds dziļumos vienmēr paliks mīļš.

No istabas atnestās sveces godbijīgi aizdedzināja un salika mironim galvas tuvumā. Sveču dzeltenā skaidrā liesma drusku plivoja un lēni raustīja savu gaismu uz mircņa brūnās sejas, tamdēļ, laikam, nomirušā jautrā ermonista aizvērtie plakstiņi, likās, negulēja vienmēr mierīgi uz vēsām izdzisušām acīm, bet šķita dažreiz iedrebamies.

Saimnieka zēns lēni, stomīdamies, ienesa arī pie mājas aizmirstās ermonikas klētiņā, bet labu brīdi stāvēja ar viņām rokās, nezinādams, kur tās likt, līdz beidzot kāds no lieliem pamācija tās novietot nelaiķim pie kājām.

Mans brālēns, saimnieks, paņēma dziesmu grāmatu rokā un viss pavadītāju pūlis saspiedās ciešāk ap miroņa balto guļas vietu. Bet tikko saimnieks gribēja teikt dziesmas vārdus, pēkšņi mājas kalpone — vecmeita Mīle — kā ārprātīga iekliedzās, mironis — trakais ermonists — esot vēl dzīvs, viņš nupat kā esot pasmējies. Velns taču nevarējis ar viņa lūpām smaidīt, tik grēcīgs jautrais ermonists vēl savā īsā dzīvē neesot bijis.

Pirmā acumirkli pavadītāji apjuka, tad palika sirdīgi par Mīles skaļo nervozitāti, bet ciešāk ieskatoties nelaiķim sejā, arī viņi sāka manīt pēdējā smaidu. Mīle turpināja uztraukties un klagāt.

Tad saimnieks, mans brālēns, aizvēra dziesmu grāmatu ciet, skaļi iesmējās un aicināja jautro ermonistu celties no miroņiem augšā: šis ar savu smaidīšanu esot viņu kopējo joku no devis.

Tiešām pēc šiem vārdiem jautrais ermonists rāvās no savas miroņu guļas vietas kājās. Celdamies, pagāns, norāva pat vienu degošu sveci zemē. Un tad gāzās nabaga vecmeitai Mīlei virsū, par to, ka tā tik svinīgā brīdī neskaitot vis lūgšanu, bet vērojot mironim seju. Pārējie mājas ļaudis nezināja pārsteigumā, ko īsti darīt, vai smieties vai dusmoties, un nevarēja vien nobrīnīties par savu veiklo piemulķošanu. Tikai vienīgi vecais iebūvietis nevarēja samierināties ar šo jcku, runādams, ka nāve neesot mulķībām domāta. Bet kas tad vecos cilvēkos klausās!

Visi apstāja ermonistu un taujāja, vai tad šis maz neesot krītot sadauzījies. Nē, viņš esot vēl lielākus kritienus izturējis un — palicis vesels. Tagad viņš ne tikai esot vesels, bet pat laimīgs, ka varējis tik jauki noslēgt Jāņus.

Pēc tam viņš atkal pakampa savas ermonikas un gribēja kaut ko uzraut, bet tās tagad no lielā kritiena tikai sīca un vaidēja. Neatlika nekas cits, kā nest viņas pie meistara.

MĀNTICĪBA

Es esmu ļoti mānticīgs. Pat pārlieku. Līdzīgi daudziem cilvēkiem es baidos no trīspadsmitā dzīvokļa, no trīspadsmitā ābola, no trīspadsmitās degvīna glāzītes, bet visvairāk no trīspadsmitā datuma.

Jau dažas dienas pirms mēneša trīspadsmitā skaitļa es kļūstu nemierīgs. Kā zvērs pirms lielas nelaimes. Ēstgriba zūd. Miegš saraujas. Es redzu dīvainus, nepatīkamus sapņus. Naktīs bieži mostos un mana mute sausa kā izkaltusi bērza tāss.

Par darbu vairs nav ko domāt. Visas manas domas kļūst pelēkas un saraustītas kā īsi striķu gabali. Iet nekur negribas. Kafejnīcā mūzika liekas garlaicīga un iedomīga. Cilvēki riebīgi, viņu sarunas skaļas un vieglas kā ālavas puķu sēklas. Ceļot kafijas tasi pie lūpām, roka man dreb kā pēc liela nozieguma.

— Kas jums kait? — vaicā mana kaimiņiene. Un viņas sarkanā pomāde smaršo uz lūpām pēc nepotētām sārtām meža rozēm, bet čūskādas soma sapņo par saules sasildītām sūnām un celmu sveķiem.

— Nekas, — atbildu es klusi un pārklājos viss aukstiem sviedriem, cietiem un spīdīgiem kā dzīvsudrabs.

Tādās dienās es vislabāk kļīstu vientuļās ielās gar sagrautiem, tukšiem fabriku korpusiem. Skatos kā vecā krāsa lobas no sienām. Grāvji no tuvējām pļavām tiecas noskūpstīt manas lūpas. Ejot, es urbinu ar savām kājām mazos, sīkos ceļa akmeņus. Pieri man glāsta apkārtējo dārzu vējš pilns irdnes, pilns sarkanu, uzbudinošu skaņu un mīkstu kukaiņu.

Un tad es domāju, kāpēc man jāatgriežas savā vecā, sasmakušā istabā, kāpēc es nevaru palikt šeit? Kādā lielā, atstātā fabrikas katlā es ierīkotu savu midzeni, blakus žurkām, pelēm, tukšumam un smaržām. Vakarā pretējā ielā veca izkārtne vējā spēlētu man uz ermonikām. Dūjas sēdētu rindā virs galvas un sūtītu man savu siltumu.

Mēneša divpadsmitajā vakarā es kļūstu pavisam nemierīgs. Nekur neeju, noslēdzis durvis, dzīvoju mājās, te sēstos, te stāgāju, te atlaižos savā zaļganā plīša dīvānā. Manas domas

skraida kā peles. Asinīs ieliets uztraukuma zelters. Es vāru tēju, pārklāju savu galda lampu ar dzidru dzeltenu papīru, uzlieku cepuri galvā. Viss velti. Nemiers, nemiers manī aug, es viņā grimstu kā milzīgā smilšu kalnā. Tad es mazgāju seju un rokas vēsā, sudrabetā ūdenī. Tāpat viss velti. Dīvaini, uztraucoši rēgi izplaukst manās smadzenēs. Īsas, karstas trīspadsmiņas un lēnām plok mugurā, gurnos un pie kakla. Kad tikai rīt, rīt — trīspadsmiņajā — ar mani kaut kas briesmīgs, neatvairāms notiek. Rīt.

Trīspadsmiņas dienas rītā es parasti pamostos vissliktākā garastāvoklī. Es labprāt nemaz neceltos no gultas augšā, bet gulētu

visu dienu, sarāvies, dziļi zem segas, aizvērtām acīm un ausīm. Holandes siers, kas man parasti briesmīgi garšo, šinī rītā smaršo pēc ziepēm. Diena liekas dūmakaina. Gaisa pilns trūdu garojumu. No cieši sakostiem zobiem man drīz vien sāk dunēt deniņos. Visu dienu es staigāju no vienas telpas otrā kā parādība, asi saraudamies no katra mazākā troksnīša. Pat putekļa pieskaršanās manam vaigam dara man sāpes un uztruc kā piepešs apvainojums. Priekškarus es logiem nepaceļu. Velti gaisma pūlas tos noraut nost, istabās visu laiku valda krēsla zilgana un mīksta kā vate, kas aprij visus trokšņus un maigi glāsta manu dvēseli.

Cilvēku es vairo, viņu vārdi man duras ausīs kā adatas. Katram priekšmetam šai dienā rodas, ataut divkārsa smarša. Pēc atstātās smakas es varu skaidri uz tapetēm parādīt blakts ceļu, ko viņa gājusi pirms divām dienām. Es zinu, kādas ēdienu atliekas gulējušas uz galda spodrās nemazgātās virsmas beidzamās nedēļas laikā. Es jūtu savos pirkstu galos visus tos priekšmetus, ko viņi skāruši pēdējās trīs dienās.

Visu dienu es neēdu, jo nazi es nedrīkstu ņemt rokās, varbūt, ka es sev iegriežu pirkstā un saindējos, tāpat dakšiņas: viegli var gadīties, ka es ar tām ievainoju sev vārīgo, plāno lūpu ādu un noteku asinīm.

Ielu es pārēju tikai tādā gadījumā, ja tā pilnīgi tukša — bez viena ormaņa, auto, velosipedista un tramvaja. Saņemto telegrammu es drebošām rokām, sviedriem pārklāts, nolieku savā riekstu koka kastītē un lasu to tikai otrā dienā.

Vakarā, tumsai iestājoties, es jūtos pilnīgi noguris, bet prāts kļuvis tā kā mierīgāks. Sirdī uzaususi maza cerība. Varbūt šī diena vēl beigsies labi. Bet tad es tūdaļ atjēdzos, šausmās nodrebu un nekavējoši saplēšu savu cerību sīkās, mazās druskās, Nedrīkst izaicināt likteni. Lai viņš mierīgi sēž savā plīša krēslā, skatās tālumā un nedomā par mani.

Arī uz kino un teātri es šai dienā neeju. Jo esmu skaidri līdz dvēseles dziļumiem pārliecināts, ka tad noteikti zālē lielais kroņlukturis nokritīs man uz muguras un sakropļos. Un tūdaļ es jau redzu savās smadzenēs kā spogulī ārprātīgo namu un sevi baltās audekla drēbēs, vecu skārda bundžu rokās un muļķīgu smaidu uz lūpām. Es eju, ņemu no bundžas nolietotas pogas laukā, metu tās zemē un saucu:

— Nākait skatīties, es dēstu tulpes, skaistas, līgas tulpes!

Kad naktī pulkstens nos't divpadsmit un trīspadsmitā diena beidzas, es pēkšņi viss atplaukstu. Manī no jauno rodas ārkārtīga ēstgriba, es smaidu, es lasu trīs dienas nokavētos laikrakstus un viss man liekas tik jocīgs un mīļš, pat slepkavības, zādzības un ugunsgrēki. Es iezogos nakts vidū virtuvē, ēdu vecu, sakaltušu maizi, dzeru siltu kumelišu tēju ar aveņu ievārījumu. Aiz tapetēm čaukst kaļķi. Lēns siltums kāpj no plīts un izirst gaisā kā plīvuris. Tumsa balsta savu muguru rūtīs. Sētā aiz loga šalc kļavs kā tājš ūdenskritums. Manī bezgalīgs miers un reibinošs nogurums pēc tik ilga nervu un dcmu saspilējuma. Es ņemu šūpuļtīklu un iekaŗu to virtuvē. Kājas es ietērpju gaiši sarkanās vilnas zeķēs un izstiepju tās visā gaŗumā. Savu apkaklīti es norauju un pakaru uz visaugstākās naglas virtuvē. Tur tā karājās un izskatās pēc liela sudraba pakava.

Lai labāk justu tālo pļavu un ezeru smaršu, es atveŗu durvis uz vannas istabu un palaižu krānu vaļā. Ūdens šņākdams gāžas vannas klēpī, pārklāj ar sudraba rasu visu viņas miesu, pilda telpu ar vizošiem, vēsiem tvaikiem un ūdens pūkām, kas lido un skūpstas ar gaisu. Pamazām ūdens tvaiks atēnojas zivju ēnas, tālo zvaigzņu mirdzums. Es redzu priedes ezeru krastos, manās lūpās garo viņu skuļas.

Ir jau gandrīz rīts, kad es iemiegu ar tējas krūzi rokās. Es elpoju mierīgi un asinis manī staigā tik viegli kā gaiss.

Vairākas reizes es esmu mēģinājis sacelties pret savu māņticību. Kā vergs pret bargu, nepielūdzamu kungu. Es esmu trīspadsmitajā skaitlī gājis uz balli, viesībām, slēdzis līgumus un riskantus darījumus, bet vienmēr tādās reizēs mani pavadījusi neveiksme kā ēna. Neveiksme. Dažbrīd viņa man likusies pavisam tuvu; kā kaimiņš sēdējusi man blakus pie galda. Reizēm viņas elpu es esmu sev jutis uz kakla, tās dīvainā pūdera pēdas uz sava pleca. Viņa kā spiegs ir stāvējusi man nezinot aiz muguras un guldījusi savā dzeltenā, vēsā skatā katru manu kustību, katru manu dcmu un vēlēšanos. Vienreiz, kad viņa pavisam bija pienākusi man tuvu, tik tuvu, ka es tās siltumu, kas plūda no viņas drānām, sajutu uz saviem vaigiem, skropstām, lūpām un dvēseles, es iekliedzos un metu tai ar smagu kristalla vāzi sudraba apkalumā. Bet viņa bija veikla, kā jau sieviete. Vāze pāršķēla gaisu, atsitās pret kamīna malu un nokrita zemē smagās, biezās druskās, no kuŗu miesas plūda vakardienas saules siltums. Bet mana neveiksme palika dzīva.

Varbūt viņu nožņaugš mans dēls, varbūt nākošā karā lode, kas būs domāta man, trāpīs viņu un tā paliks guļot starp granātu bedrēm rāvainā ceļā.

Bieži gaŗos ziemas vakaros, sēdēdams viens pats mājās, es esmu domājis par to, no kurienes un kad manī radusies tik liela, nepārvarama mātīcība. Vai to man kāds piebūris, mazam ielicis šūpulī, jeb tā dota man kādas briesmīgas slimības vietā? Esmu sev centies iegalvot, ka ar gadiem un manu dvēseles briedumu šī ļaunā īpašība mazināsies. Esmu daudzreiz gājis sev klāt, uzsitis uz pleca un teicis:

— Neuztraucies, gan viss būs labi. Tu taču neprati kādreiz pats sev bārdu nodzīt, bet tagad proti.

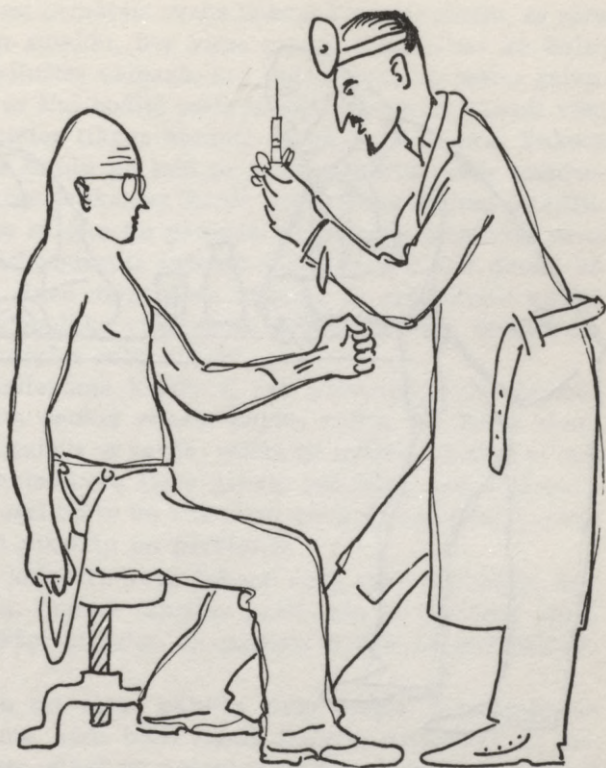
Tad pacienājis sevi ar ledus aukstu limonādi, drusku kāsējis, skatījies logā un smaidījis par savām rūpēm.

Tomēr neskatoties uz visām manām labām cerībām, noticis pavisam kas pretējs. Bailes no trīspadsmitā datuma manī ar katru gadu tikai augušas. Un bez tam vēl radušās neskaitāmas citas mātīcības. Četrus gadus atpakaļ es pavirši saskaitīju, ka man piemīt vismaz divdesmittrīs mātīcības veidi un paveidi, bet tagad nupat pēc rūpīgas pārbaudes es jau saskaitīju veselus trīsdesmit sešus.

Manas mātīcības jaunākais paraugs. Lai vakarā izvairītos no nepatīkšanās, nekad rītā nedrīkst smieties. Jo rītā sliktāks gara stāvoklis, jo vakarā iet labāki.

Praktisks pielietājums. Ja man vakarā jāierodas tādā vietā, kur es vēlētos, lai man viss izdotos un būtu labi, es no rīta tīši meklēju kādas nepatīkšanas. Pilnīgi lieki strīdos ar tuviniekiem, sakropļoju vai saplēšu kādu savu dārgu piemiņas lietu, apsēžos kaut kur vientulībā un domāju par nepatīkamiem, drūmiem gadījumiem savā dzīvē. Ja tādā veidā man izdodas sev sabojāt garastāvokli un es tiešām jūtos sevī nelaimīgs, sarūgtināts un atstāts, tad vakarā, pirms sava nodomātā gājuma es jau esmu ārkārtīgi pašapzinīgs, laimīgs, jo es ticu un noteikti zinu, ka tagad viss man noritēs labvēlīgi, patīkamā garā. Un tā vienmēr arī tiešām noticis.

Pie tāda turpinājuma es nezinu ar ko viss tas beigsies. Es jūtos kā ciets ķazas ādas maiss, kas uzlasa sevī visu pasaules mātīcību. Vienreiz taču tam jābūt pilnam. Bet vai tad es vairs spēšu kā cilvēks dzīvot, to es nezinu. Izmisuma brīžos savas mātīcības dēļ es pat esmu darījis muļķības un gājis pie ārstiem.

— Jā — tie man ir teikuši — jums nepieciešams svaigs, priežu gaiss, ilgs miegs un patīkams sarunu biedrs. Atturaties no gaļas, nedomājiet par pagātņi un neskatāties kalendārā. Lūdzu, ja variet atnākt pēc desmit dienām atkal.

Es smaidu. Ārsta ķitelis mirdz tikpat balts kā mana jaunā amerikāņu apkaklīte. Pie sienas nīkst īsts Rozentāls. Mazliet smaršo pēc jodoforma un uzgaidāmās telpās uztraukumā dreb kalsnas, sviedrainas sejas, alkstot miera un glābiņa.

Katru dienu taisni piecos es mēdzu iegriezties sava stūra piena bodītē un izdzert pus pudeles paniņu. Pudelei jābūt vēsai tieši kā no pagraba, paniņām īstām, nevisai biežām ar nelieliem, dzelteniem sviesta gabaliņiem vidū.

Paniņas es dzeru lēnām, starpbrīžiem, īsiem, asiem guldzieniem. Dzeršanas laikā es maz domāju un piemirstu savu māpīcību. Manas smadzenes it kā izgaist no galvas un turpat bodītes nelielā telpā pārvēršas mazā, brūnā acīm tikko jaušamā

miglas veidojumā. Tās peld, gozējas saulē, aptausta sierus un maizes klaipus gaŗos sienas plauktos, pieskaŗas galdiem, krēsliem, grīdai, stikliem, jaunās pārdevējas sejai un liekas vieglas un patīkamas. Es jūtu savās nāsīs svaigas glāstoŗas smarŗas, kas kutina manas asinis un liek pukstēt maniem muskuļiem. Dīvains silts moŗums nogulstas manos pirkstgalos un es labprāt pieceltos un noskūpstītu spēcīgo piena pārdevēju aiz letes, kuŗai dārdoŗa, pērkona balss, lielisks, ļāvīgs ķermenis un dzejisks vārds Laura. Noskūpstītu, kaut arī būtu trīspadsmitais datums. Kad ŗi Laura smejas, gaiss kūleŗo telpā, maizes klaipi saldi notrīc, putekļi saceļas spārnos un cenŗas sasniegt cilvėku maigās rīkles. No brūnām, it kā nolakotām ķimeŗu kūkām nobirst pērnās ķimenes un cenŗas ar laiku nokļūt līdz bieŗi virinātām bodeles durvīm un izkļūt uz ielas, kur tās vējŗ pacels pāri jumtiem un aiznesīs atpakaļ pļavās. Tur tās teiks dīvainus stāstus par cilvėkiem, par viŗu tumŗām, karŗām krāsnīm, smiesies par viŗu muļķībām un manu māŗticību.

Stenderei piestiprinātais zvans izlamā katru ienācēju, es sēzu savā krēslā un smaidu, bet visas manas mānticības kā balti, maigi ziedi savijušies vainagā, kas tagad staro ap manu galvu.

Kā būtu, ja es šinī bodītē paliktu par piena puisī? Droši vien ar laiku es smietos tikpat dārdoši un skaļi kā Laura. Vakarā es noliktu peļu slazdu un tanī pa nakti noķertu savas smadzēnes. Rītos es celtos pulkstens četros, nestu piena kannas, skaitītu pudeles, saldētu sviestu un paniņas. Es noteikti aizmirstu savu mānticību un trīspadsmītā mēneša dienā ēstu tikpat daudz kā pārējās dienās. Savu mānticības vainagu es uzdāvinātu kuplai Laurai un tas plauktu virs viņas galvas gaišiem saulainiem matiem kā brīnišķīgs rožu krūms.

Gulētu es pieliekamā kambarī, kur pelēkais klons vienmēr mitrs, kur kaktā čaukst sviesta papīra rullis, bet ledus skaņī kūstošais ledus gabals ar savām pilēm sit mušas. Vakarā es aizmigtu ar īstu holandiešu siera gabalu plaukstā, sapņos čapstinātu lūpas kā mazi bērni un rītā siera vietā delnā redzētu mazu peli, kuŗa klusi pīkstētu no pārēšanās.

Es smaidītu, iesviestu vecā žokeņē savu elpu un tad to ātri grieztu pa gaisu. Cepure pīkstētu pelei līdz, no tā viņai kļūtu vieglāki; tā pēkšņi atjēgtos un pazustu kaktā zilgani pelēkās priežu skaidās.

Plaukstā man no viņas paliktu tikai viegls, lēns ieskābas smaršas garojums, kāds bieži ziemā lieliem, rožainiem un zilganiem mutuļiem plūst pa zvērnīcu durvīm laukā un kairina puiku sirdis.

Bet kad man izdomātais jādara, es nezinu, kāpēc man pašam tīri nemanot samaksājas rēķins un es esmu atkal uz ielas. Mānticības vainags no Lauras galvas pazudis un skauj tagad manu sirdi kā važas, es esmu atkal iekalts savā agrākajā dzīvē un mana miesa un tieksmes ir pagrabs, kuŗā es esmu līdz galam mests.

Vienā agrā, saulainā pavasara rītā, kad ziemas sniega plānās, zilganās plēnes bija redzamas vairs tikai zem soliem, es par savu mānticību stāstīju kādam mana tēva vecajam draugam. Es to jau pazinu sen. Viņš bija bagāts un skops, drukna auguma, sārtu ieapaļu seju un nēsāja ūsas un kamašas.

Klausoties manā stāstā, tas labsirdīgi smaidīja.

No viņa uzvalka plūda tikko jauzama naftalīna smarša un pirkstu gali viņam bija klāti ar svaigas maltas kafijas putekļiem.

Tad viņš pēkšņi pārtrauca manu stāstu, ierunādamies:

— Ā, es esmu koridorā aizmirsis savu pumpi aizgriezt; es pat no šejienes dzirdu, ka viņš nervozi plikš. Nabags, viņam garlaicīgi bez manis.

Un atkal apklusā; gaiši dzeltenās kuplās ūsas ilgi turēja smaidu uz viņa lūpām un pašas spīdēja valgi kā jaunās lapas virs mūsu galvām.

Kad es beidzu savu stāstu, iestājās īss klusuma brīdis. Mans tēva draugs kustināja kamašā savas labās kājas lielo pirkstu. Zilgani dzeltena dūja, aci piešķiebusi, skatījās vecā kunga nodarbībā. Vējš bija lēns un nespēja pacelt gaisā pat sīkos smilšu graudus. Nomests papīrs sīta spārnus, bet netika projām. Tā tas turpinājās minūtes trīs un tad pēkšņi mans kaimiņš iesāka!

— Jūsu māpticība — bailes no nezināmā.

— Kā?

— Jā, bailes no nezināmā... Vai jūs varētu nokaut šo dūju man pusdienai?

Un viņš pamāja ar acīm uz zilgani dzeltenu dūju mūsu priekšā.

— Nē... Laikam, nē.

— Nu, protams. Jums būtu bailes. Bet ja pie deniņiem jums pieliktu brauniņu un teiktu: — Nāve, jeb nokaujiet šo dūju. Ko jūs darītu?

— Es nokautu dūju.

— Skaidrs. No divām baiļu izjūtām jūs izvēlētos mazāko. Otro dūju pie vajadzības jūs nonāvētu vieglāk, trešo vēl. Tāpat gluži ir ar jūsu dzīvi. Jā jūs zinātu viņas nākotni, jūs nebūtu māpticīgs. Bet tagad iesim.

Mēs nonācām Centrāltirgū. Nopirkām kartupeļus, vēl citus sīkus sakņaugus. Tad iegājām zivju nodaļā. Mēs ilgi klidām starp visiem zivju baseiniem, milzīgām koka paplātēm, uz kurām gulēja rindās vēsas neelpojošas zivis. Beidzot mēs nopirkām mārciņu smagu līdaku un devāmies kopīgi gatavot pusdienu.

Kad es biju izēdis pirmo šķīvi diezgan sāļās zivju zupas, es vaicāju vecam kungam:

— Sakat, vai arī jūs esat māpticīgs?

— Nē.

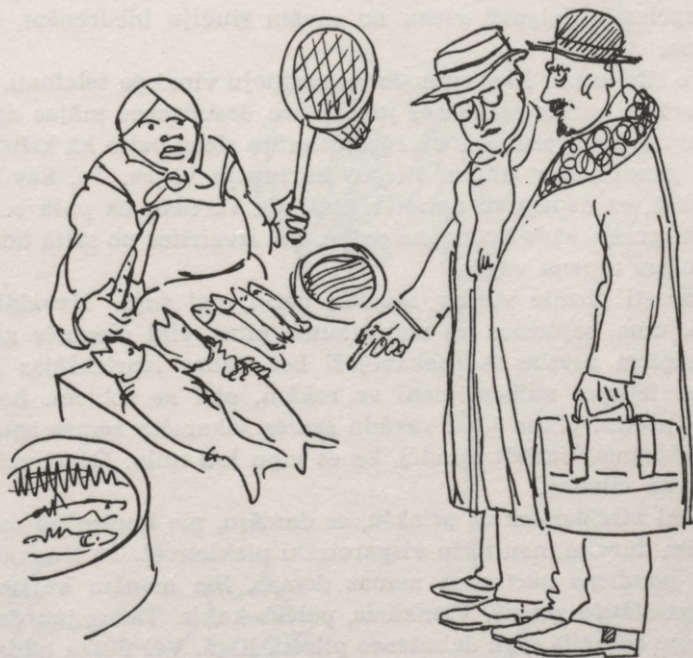
— Kamdēļ?

— Es zinu, ka manai dzīvei beigas, mani gaida tikai nāve.

Es pasmaidīju. Logā iesitās muša. Pie plīts aiz tapetēm nobruka kaļķi.

Otrā rītā veco kungu atrada gultā mirušu. Labā roka bija krampjaini iekērusies pulierētās gultas malā. Lūpas drusku smīnēja un gaišās alus krāsā ūsas mirdzēja virs tām kā mazs dzeltens, gaistošs mākonis.

Uz istabas vienīgā loga palodes sēdēja tā pati zilgandzeltena dūja, kas bija viņu redzējusi vakar dārzā.

DABA

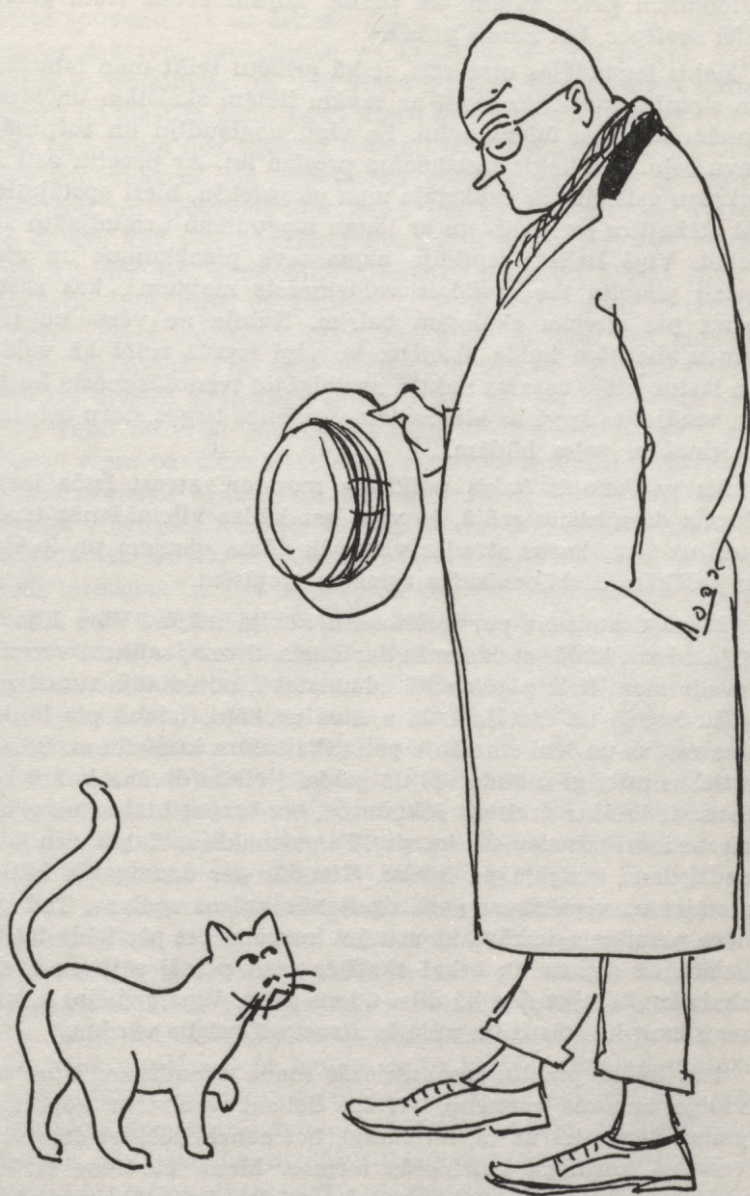
Bija Lieldienu brīvlaiks. Varēja eksāmenus likt, bet negribējās. Laiks bija pārāk pavadinošs. Katru dienu debesis elpoja viegli kā zils musolīns. Pūta ziemeļa-rīta vējš un gaiss likās dīvains kā glāze, kurā ieliets auksts ar karstu ūdeni pamīsus. Un tā es nolēmu izmantot kādu senu vilinošu ielūgumu — apciemot Jelgavā vienu no savām studiju biedrenēm, me-diķēm.

No rīta es par šo savu nodomu paziņoju viņai pa telefonu, bet vakarā īsi pirms sešiem es jau atvēru draudzenes mājas dārza vārtiņus. Pa kreisi no tiem rēgojās mūra siena balta kā krīts, pa labi gandrīz zem kājām stiepās kartupeļu vagas. To, kas bija priekšā, es nepaguvu aplūkot: tieši aiz vārtiem uz paša celiņa slinki gulēja kāda brūngana peļķe. Lai izvairītos no saltā ūdens, es ielēcu tupeņu vagās.

Parasti pirmie viesus sagaida bērni, vai suņi. Nevaldāma straujuma, sajūsmas un uztraukuma pilni, viņi vienmēr gāžas ciemiņiem pretim un nekavējoši bez kādas iepriekšējas lūgšanas ieķeras stilbos, vieni ar rokām, otri ar zobiem. Šoreiz man pretim plūda tikai savāda saules sakarsēta zemes smarša un klusums. Varbūt tamdēļ, ka es viņu ļoti mīlu. Dārzā nebija neviena cilvēka.

Lēni virzīdamies uz priekšu, es domāju, pie kurām no mājas divām durvīm man būtu vispareizāki piekļauvēt. Te lēns, kautrīgs paudiens pārtrauca manas domas. Pie manām kājām uz celiņa stāvēja kaķis. Vienkāršs, pelēks kaķis. Tādus jau daudz es biju redzējis savā dzimtenes pilsētā Rīgā. Vēl puika būdams, dzenājies viņus kopā ar suņiem pa sētām un ielām, jūsmojis par viņu lielisko, asprātīgo spēli ar noķertu peli, vai iedoto gumijas bumbiņu, klausījies viņu romantiskās spāniska temperāmenta pilnās mīlas dziesmās uz šķūņu jumtiem, riepu kaudzēm un malkas grēdām.

Šis kaķis bija tikai drusku tuklāks par saviem Rīgas ciltsbrāļiem, tīrāks un virtuozī prata vilņot savas muguras spalvu. Savu asti viņš turēja taisni uz augšu un viņas galiņu kustināja

kā mēli. Viņš ritmiski mīnājās uz savām pelēkām ar baltiem raibumiem priekšējām, kā puika, kuŗam svešā vietā gribas iziet sevispēc, bet kauns prasīt.

Kaķis ieņaudējās otro reiz, it kā gribētu teikt man labvakar un sirsnīgi raudzījās manī ar savām lielām skaistām un iezalģanām kā dīķa ūdens acīm. Es viņu noglaudīju un turpināju savu ceļu. Bet kaķis i nedomāja projām iet. Ar paceltu asti kā luktura gaismu, tas čaukstēja man pa priekšu, bieži apstājoties, lai atskatītos uz manis un ar jaunu ieņaudīenu uzmudinātu sev sekot. Viņš lieliski izpildīja nama tēva pienākumus un viņa balsij piemita tas savādaiss valdzinošais maigums, kas sastopams pie cilvēku skolotāms balsīm. Nebija ne vēsts no tām runču skarbām kakla skaņām, ko viņi izgrūž reizē kā vaidus un lāstus siltās vasaras naktīs, apstaigājot tvanošās mēslu kastes un vazājoties kopā ar klaidoņiem noslēgtos tirgos starp ēstgribu kairinošām gaļas būdām.

Šis patīkamais kaķis palīdzēja man arī atrast īstās ieejas durvis draudzenes mājā, jo viņš bez kādas vilcināšanās tecēja tieši uz tām, kuŗas atradās vistuvāk dārza vārtiem un iesākās ar pelēkām divkāpeniskām cementa trepītēm.

Mana draudzene par nožēlošanu nebija mājās. Viņa bija izgājusi kaut kādās steidzamās darīšanās. Sirma, salikusi vecenīte ieveda mani lielā pārāk siltā ēdamistabā, nosēdināja tumši zaļā plīšu krēslā un atstāja mūs vienus ar kaķi. Istabā pie logiem sīca mušas un lēni smaršoja pēc sakaltušām kumelītēm. Ēdienu atliekas mierīgi snauda vēl uz galda. Neliela divāna kaktā bija pamests iesākts dzeltens rokudarbs, bet turpat blakus uz grīdas mazas iebŗunas sieviešu kurpes. Es pasmaidīju. Kaķis visu laiku nedzirdami staigāja pa istabu. Glaudās gar ēdamgalda kājām, atstājot uz viņa savas gaiši dzeltenās krāsas spalvas. Tad pienāca pie manis, uzkāpa uz manām kurpēm, bet pēc kāda laiciņa uzlēca uz ceļiem un atkal skatījās man pētoši sejā ar savām skaistām, iezalģanām kā dīķa ūdens acīm. Viņš gribēja, laikam, man kaut ko stāstīt un pūlējās atrast attiecīgus vārdus.

Pēc kādas pusstundas atgriezās mana draudzene. Viņa bija vidēja auguma meitene, slaida, lieliski veidotām kājām, ar gaumi gērbusies un tā, lai zīmīgi, bet neuzkrītoši izceltos viņas veselīgā ķermeņa kairinošās formas. Mana biedrene izrādīja par manu ierašanos tīri uzkrītošu prieku. Iztaujāja par pēdējā mēneša dzīvi Rīgā, pārējiem studentiem un kopīgām paziņām.

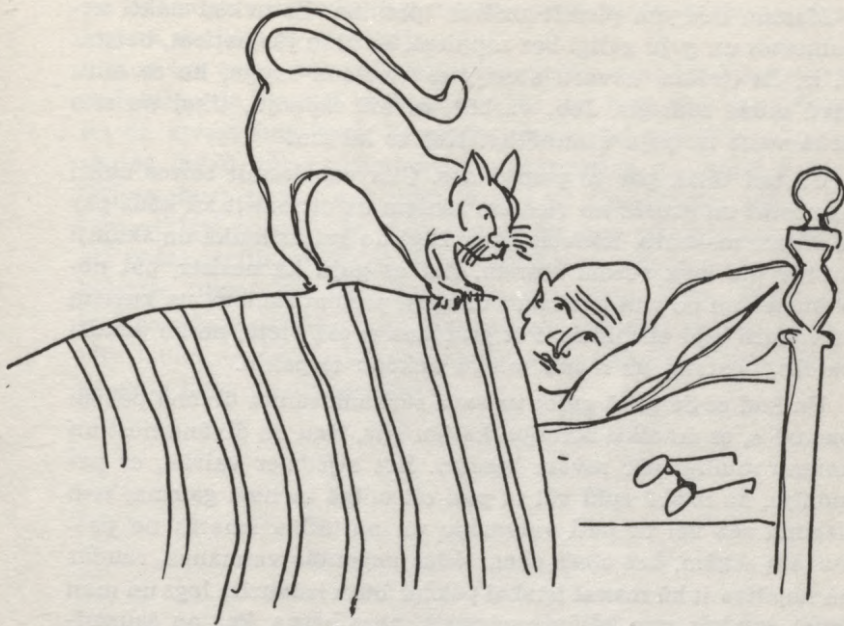
Pļāpājot, aizveda mani uz savu istabu, kurā bija patīkams smaršains vēsums un krēsla. Es sēdēju atzveltņū krēslā, uzlicis melnu samta spilvenu sev uz ceļiem, dzēru aukstu akas ūdeni, atšķaidītu ar dzērveņu ievārījumu un klausījos studiju biedrē. Viņa sēdēja saritinājusies (tā bija viņas mīlākā paraša) savas gultas kājgalī un stāstīja man, ka tā katru dienu ejot vizināties padelbotā pa Lielupi līdz tuvākai ietekai, ēdot trīs reizes dienā putu krējumu, vakaros pie draudzenes spēlējot patafonu un katru trešdienu un svētdienu ierodoties pie Lindes uz five o'clock tea dance, kur vijoli spēlējot brīnišķīgs mūzikants bez vienas auss. To viņš esot pazaudējis strēlnieku cīņās pie Mazās Juglas, aizstāvot Rīgu. Puiši viņu mīlot. O, tā mēdzot veikli ar temperamentu dejot, asprātīgi jokot, būt mīla un tikai līdz zināmai robežai pieļāvīga. Par piecām glāzītēm liķiera, četriem papirosiem un diviem skūpstiem tālāk — nē. Nē, un nē. Tomēr jau nekļi viņai ne visai patīkot. Kamdēļ? — Tie par daudz viegli klausot viņas pavēlēm un izpildot visus tās untumus. Viņa tāpat sevišķi necienot vīriešus kā tās mīlā kaķene Grieta — runčus. Šai ziņā viņas esot ļoti radnieciskas: abas divas augstprātīgas un nepieejamas. Un vai tad tiešām vīrieši nelīdzinoties runčiem un runči vīriešiem?... Pie kam viņa paņēma rokās savu kaķeni Grietu, kas gulēja viņai turpat blakus gultā, un pieglauca to savam vaigam. Es, zināms, pieklājības dēļ neatbildēju ne četri un savu smīnu noglabāju kabatā. Tagad jau neviens par to vairs neuztraucas, ka jaunas meitenes runā bezkaunības. Bet lai kaut kā tomēr apslēptu savu izvairīšanos no atbildes, es izteiksmīgi apliecināju savu pārsteigumu, ka kaķis, kuŗu es nupat kā biju noturējis par runci, patiesībā izrādās viņas mīlā apburošā kaķene Grieta. Bez tam tikpat daiļa, gudra un atturīga pret saviem uzmācīgiem kavalieŗiem, kā pati saimiece.

Mana draudzene vēl vairāk uzplauka un atdzīvojās no maniem vārdiem. Viņa atkal iesāka un turpināja savas mīlules slavināšanu. Un beigās parādīja, cik tiešām veikli viņas kaķene kā suns prot sēdēt uz pakalķājām, nevainojami lēkt pār izstieptu roku, kāju vai stību, šņākt un sabozties uz pieprasījumu, nogulties pēc pavēles te uz labiem, te uz kreisiem sāniem un, galvenais, sēdēt saimniecei uz pleca un nelaist neviena ķlāt. Pēc pabeigtiem demonstrējumiem es vēl reiz neslēpu savu apbrīnošanu un par atzinību noglāstīju kaķenei spalvu, bet viņa to uzņēma ārkārtīgi vienaldzīgi. Līdz ar to, man jāatzīstas, es sāku pat ticēt arī tās pārējiem tikumiem.

Krēsļai sākoties, mēs izgājām pastaigāties. Jelgavas galvenā pastaigāšanās vieta — Lielā iela — bija pilna ļaužu un mēs ar labu brīdi ļāvāmies šai cilvēku burzmai. Gribējām ieiet kādā kino, bet neatradām sev piemērotu programmu, tamdēļ apmierinājāmies tikai ar Smurģa kefejnīcu, kur noēdām katrs porciju putu krējuma. Beidzot ieklidām vecās Bīrona pils drūmajos apstādījumos. Staigājām, klausoties nolaistās ēkas sasprindzinātā, baigā klusumā un dzeguzes retajos maigos kūkojumos viņpus Lielupes tāla meža, kas šķita līdzīgs zilam iegarenam mākonim, nospiestam pie zemes. Vīrs Lielupes ūdens, kā putni, lidinājās tumšas ēnas un slīdēja augšup ass vēsums, kāpdams gar kokiem pret zvaigznēm. Tālumā plāna un nosēdusies uz zemes migla klāja pļavas kā irdens, iezilgans sniegs.

No pastaigāšanās mēs atgriezāmies tikai vēl naktī. Atkal pēc ilgiem laikiem man laimējās reiz vakariņot iedzelteni sarkanās petrolejas gaismā, ēst īstu lauku rudzu maizi un dzert pienu, kas vēl pusstundu atpakaļ bija maigi gulējis govs tesmenī un tagad vēl manā glāzē tikko jaužami glabāja sevī dzīvnieka ķermeņa siltumu un savu pirmbūtisko saldo smaržu. Es reibu no šī piena vairāk, kā no alus. Bet, varbūt, ka no pretim sēdošās biedrenes šķelmīgām acīm, viņņojošā krūšu izgriezuma un viņas slaidām rokām uz galda?...

Gulēšana man bija norikota uz vecmodīga, tumši sarkana kā sakaltušas asinis, plīša dīvāna nelielā viesu istabā, kurai vienas durvis caur nelielu stikla verandu izgāja dārzā. Es biju manāmi noguris un izgērbos nervozi un ātri. Dīvāns bija vecs un iegulstoties viņa atsperes zem mana ķermeņa svara saplaka kā nobijušās. Pašautie Zemgales palagi bija vēsi kā loga stikls naktī un zaļgani dzeltenie nātnie deķi kutināja seju un tikko jaušami smaršoja pēc vaivariņiem un naftalīna. Bija mēness nakts, kas ar dīvainu citronīgu gaismu pildīja istabas vidu, novietojot kaktos tumšas violētas ēnas. Ārā skraidāja vējš un klusi grabināja brūnos koku zarus gar jumta dakstiņiem. No istabas sienu iesarkanām tapetēm, kas jau no vecuma bija sakrunkojušās, smīnēja uz manis zelta masīvos rāmjos vecas noziedējušas oleografijas un dzimtas vecākās paaudzes smieklīgos senlaiku tērpos. Bet tad sev par lielu izbrīnu es pamanīju, ka neesmu istabā viens. Tikai nedomājiet, ka tā būtu bijusi mana draudzene, kas slepeni palikusi, lai īsinātu manu Jelgavas nakti. Nē! Tā bija atkal tikai pelēkā kaķene Grieta. Viņa tagad bija piegājusi pie

manām karpēm un tās apostīja. Tad aizslidēja līdz krēslam un paskatījās uz manām biksēm. Pēc tam uzlēca uz galda, pakustināja ar priekšskāju manu kravati un apkaklīti un beigās pārlaida acis istabai. Pēc brīža nolēca atkal no galda ar mīkstu būkšienu zemē un pēc dažiem acumirkļiem jau atradās uz manas gultas vēsām, smaršīgām segām. Lēnām, murrinādama, viņa virzījās uz manas sejas pusi. Pienākusi, piegrūda savu valgo sāļo purnu manam vaigam un kailam pakusim, tad gribēja kāpt uz mana spilvena, bet apdomājās, apgriezās, nogāja atpakaļ kājgalī un tur saritinājās.

Mēness citronīgā gaisma spīdēja vēl joprojām. Istabas gaiss, likās, klusi sanēja, bet nogūlusies kaķene vienmērīgi un viegli elpoja... Aizmiegot man ienāca prātā Birona pils tumši zilganās noslēpumainās alejas, jaunā Fox-filmas zvaigzne Si Karol, ko es redzēju kādā neveiklā vitrīnē Lielā ielā, Smurģa kafejnīcas šokolādes krāsas tapetes, baltie marmora galdiņi ar zilām kvarca dzīslinām un Jēkaba kanāja ietrunējusi ūdens smarša. Tad es klusi pasmaidīju, varbūt tamdēļ, ka loloju atcerēties vēl kaut ko jaukāku un, laikam, tiešām aizmigu.

Manam miegam piemīt zināma īpatnība. Es nekad naktī nepamostos un guļu galīgi bez sapņiem. Es zinu jūs neticat, bet tas tā ir. Es tiešām nevaru atcerēties neviena sapņa, ko es būtu savā mūžā redzējis. Jeb, varbūt, es arī sapņoju, tikai no rīta nekā vairs nespēju atminēties. Kas to lai zin!

Un tad tālāk par to pamošanos. Cits vai desmit reizes naktī pamostas un grozās no vieniem sāniem uz otriem it kā kāds par to viņam maksātu. Kādreiz pat izkāpj no gultas laukā un skumji nostāv pie loga veselu stundu. Bet es guļu kā nosists, pat nepakustos un no rīta pamostos uz tiem pašiem sāniem, uz kuņiem es vakarā biju aizmidzis. Pat gulēšana svešā vietā, no kā daudzi baidās, neatstāj uz manu miegu nekādu iespaidu.

Un kad es Jelgavā guļot uz sava sarkana samta dīvāna pēkšņi pamodos, es noteikti domāju, ka jau rīts, lēcu no dīvāna nost un kampu mudīgi pēc savām biksēm. Bet atjēdzies vairāk, es pamaniju, ka istabā spīd vēl tā pati citronīgā mēness gaisma, zem deguna sēž vēl tā pati vaivariņu un naftalīna smarša no paš-austām segām, bet ausis skan tādas negantas vaimanas, raudas un nopūtas it kā manai istabai pēkšņi būtu izdauzīts logs un man tepat gandrīz zem kājām nosviests mazs bērns, kas nu šausmīgās izbailēs kļiedza. Es pirmā acumirkļi satrūkos. Bet tikai pirmā. Nākošā es jau zināju, kas par lietu. Miļās, gudrās kaķenes Grietas uz manām smaršīgām segām vairs nebija. Viņa tagad sēdēja uz viesistabas brūnās podiņu krāsns lielās zimzas, sabozusies, uztraukta un neganti blāva, jā blāva, jo tās reizē griezīgās un maigās, sāpju, dusmu un ilgu pilnās skaņas kas neapturāmi, neatvairāmi plūda no viņas mazās mutes nu nekādā ziņā nevarēja apzīmēt par ņaudēšanu. Bet kaķene Grieta neblāva viena. Viņa tikai atbalsoja to milzīgo nepārtraukto skaņu kokofoniju, kas plūda no dārza. Tā bija tāda stipruma, it kā vesels bars kaķu sēdētu tur ar aizžņaugtām rīklēm un tagad brēktu savu beidzamo dziesmu. Bet pār visu to pludoja mēness citronīgā savādā gaisma.

— Runči — es nodomāju un man sametās dusmas, bet reizē palika arī tā savādi skumji, jo šais kaķu kļiedzienos bija kaut kas dziļš, liktenīgs un baigs. Es tīri neapzinīgi sajutu, ka tie blāuj ne savas patikas dēļ, bet ka viņus uz to spiež kaut kāda smaga, neatrisināma vajadzība un nepieciešamība.

Es piecēlos un piegāju Grietai. Viņa vēl sēdēja turpat uz krāsns zimzas, kļiedza un sīki drebēja. Es viņu glāstīju un mierināju, bet tas neko nelīdzēja. Viņa, likās, palika vēl nervozāka

un nebeidza vaimanāt. Bet neredzamais runču koris dārzā aiz logiem uzcītīgi to atbalstīja.

Kur tad nu ir tās izslavētā vienaldzība pret kavalieriem? es nodomāju un skumji pasmaidīju. Un tad man tīri vai gribējās iet un atvest šurp savu lepno draudzeni, lai parādītu, kāda izskatās tagad viņas vienaldzīgā, augstprātīgā un gudrā kaķene Grieta, kuŗa prot i pār roku lēkt, i uz pakaļkājām sēdēt. Pēc tam atklāti pateikt, ka daba ne ar ko nav pārspējama un ka arī pašas izglītotās saimnieces atturība un vēsums var reiz izbeigties tikpat kļūmīgi. Tomēr es neaizgāju. Savas kartis nekad nevajagā atklāt. Es tikai vienkārši izsviedu kaķeni pa durvīm laukā — dārzā, lai reiz izbeigtos šī negantā vaimanāšana, un pats likos uz dīvāna gulēt.

MANA MĪLESTĪBA

Mīlestība. Brīnišķīgs vārds. Vienmēr es par viņu esmu dzirdējis un lasījis visskaistākās lietas.

Kad es biju vēl zēns, staigāju isās biksēs, lieliski situ zekserus, daudzīju ar kaķeni fabrikas biezos un zilos kā ledus logu stiklus, es bieži sapņoju, salasījies Valtera Skota romānus, par — mīlestību.

Es redzēju un zināju, ka man, salīdzinot ar lieliem cilvēkiem, daudz priekšrocības. Ielās un bulvāros, kur pieaugušie bija jāstaigā labi ģērbtiem un koptiem, es, mātei nezinot, varēju dižoties basām kājām, staigāt pa neatļautiem dārzu zāļu laukumiem, jo sargs nebija spējīgs mani notvert, skaļi grauzt konfektes stāvot uz stūra, kāpelēt Eksporta ostā pa preču kaudzēm un braukāt ormaņiem uz atsperēm. Visu to es varēju darīt, bet lielie nē. Un tomēr es nebiju apmierināts. Nepavisam. Es toreiz atdotu visas savas privilēģijas, ja tikai es drīkstētu darīt divas noslēpumainas lietas, ko iespēja pieaugušie un par kurām es

varēju vienīgi tikai sapņot. Sapņot, izlaidies sētā saulē uz tukšām izmazgātām kāpostu mucām pie lielās nodarvotās mēslu kastes. Un šīs divas lietas bija — mīlēt un iet uz kino.

Kā man zēnībā gribējās mīlēt! Visu dzīvību es biju ar mieru ziedot savai mīlestībai. Viņa man likās tik jauka, tik vilinoša. Kā kāpšana pa neredzamām trepēm uz tālām bezgalīgām debesīm, kur aizraujas acis un elpa.

Tāpat arī kino. Stundām es varēju nostāvēt pie kādām kino durvīm un skatīties, kā iet un nāk no viņa iekšā un ārā ļaudis, sakarsuši, uztrauktām kvēlošām sejām, kā mirgo un laistās zilās debesīs šīs iestādes gaiši dzeltenās ugunis, līdzīgi jaunai mirzocīnai kapara naudai. Pie kino svinīgām izrotātām durvīm uz sienām snauda pakārtas platas un gaņas plakanas kastes ar stiklotu priekšpusi. Aiz šī stikla, kas vienmēr bija spēcīgi notīrīts ar tumši dzeltenu, drusku sviestam līdzīgu krēmu, smaidīja daiļu nepazīstamu jaunavu ģimetnes. Viņas bija nesalīdzināmi skaistākas par tām vienkāršām meitenēm, kuŗas es redzēju un ar kuŗām es rotaļājos ielās, sētā un skolā. Viņas varēja iemīlēties no pirmā acumirkļa. Tās nepavisam nebija tādas kā manas skolas draudzenes, kuŗas pat visu zēnu klātbūtnē bez kādas kautrības rakņājās ar pirkstu degunā, kuŗām uz mazliet pūkainās virslūpas bieži gulēja tumši sarkanās ievārījumu atliekas un zods no nenoslaucītiem sviedriem spīdēja kā notriepts ar smalkiem cūku taukiem. Un tad es atkal nožēloju, kamdēļ es neesmu jau liels, lai es varētu daudz pelnīt, iegādāties sev melnu, spīdošu, līdzīgu laka kurpei, auto kuŗā es vizinātu skaitās, lepnās jaunavas un viņas — mīlētu.

Tagad es esmu liels, drīkstu apmeklēt kino un — mīlēt. Uz kino es eju bieži, jo man nav nekur citur kurp iet. Es eju katru vakaru. Bez miera, bez atpūtas un jēgas. Es zinu visus kinoaktierus un kinoartistes no galvas. Es pazīstu visas viņu slaidās, miegainās un straujās kustības, spēles veidus, apburcšos smaidus, labākās lomas. Es vienmēr atminos, kur un kad viņi dzimuši, ar ko precējušies, kāds viņiem pasaules uzskats, ko viņi domā par dzīvi un kādus izsmalcinātus ēdienus un rotaļas tie mīl.

Bet kā ir ar manu mīlestību? — Bēdīgi. Tagad, kad es drīkstu un varu mīlēt, man nekas vairs ar meitenēm neiznāk. Es pelnu maz, melna, spīdoša, līdzīga laka kurpei auto man nav, un tamdēļ jaunavas man uzgriež muguru un par manu mīlestību tikai apburoši smaida.

Savām meitenēm es varu dot vienīgi sapņus. Jā, sapņu man vairāk kā sīknaudas. Bet manām jaunavām sapņu nav vajadzīgs. Viņas labi audzinātas un ļoti prātīgas, tās zin, ka sapņiem mūsu laikos nav nekādas vērtības. Kad es viņām izstiepju pretīm savu sauju, kurā kā pārbiedēta pele trīc un dreb mana jaunā sirds, pilna mīlas un sapņu kā sarkanu, smaršīgu rožu, meitenes vizdegunīgi parausta savus skaistos, kailos plecus un saka:

— Mīlais, esi jel pieklājīgs un neuzbāzies mums ar nevajadzīgām lietām... Saki, vai tu par saviem sapņiem esi varējis ko nopirkt?... Kādu māju, kādu dīvānu, kādu grīdsegu. Kaut vienkāršu nestilizētu gultu, kurā mēs varētu gulēt un baudīt ar tevi — mīlestību? Kafejnīcā pat tasi melnas kafijas tev nedos par taviem sapņiem..."

Tādās reizēs es vienmēr esmu klusējis un vērojis kā savāds valgums tuvojas manām acīm.

Manas tagadējās attiecības ar meitenēm ļoti — es nezinu kā izteikties — savādas. Bieži kāda jaunava, kuŗu es no visas sirds mīlētu, kuŗai es rakstītu savas skaistākās, klusākās dziesmas, uzsit man kā šofers uz pleca un pasmaida: — Tu esi labs čoms! — Un vairāk nekā.

Manas draudzenes mani bieži atmin. Bet tikai ne tad, kad viņām nepieciešama mīlestība. To viņas meklē un, laikam, arī atrod pie citiem. Kur es dzīvoju, tās atceras tikai tad, kad viņām vajadzīgi mani apkalpojumi, jeb kā viņas pašas izsakās — draudzība. Uzspļaut man uz tādu draudzību, bet ko lai dara — savs liktenis katram jānes. Teiksim, vajag kādai no manām draudzenēm iegādāties biļeti uz tādu izrādi, kad pie kasēm parasti izaug garas rindas. Viņa neiet vis pie tā jaunekļa, kuram dāvā savus skūpstus un saņem pretim viņa uzbudinošos apkampienus, nē, viņa aizselsies, kā pie ārsta, drāžas pie manis un dveš:

— Mīlais, man steidzoši vajadzīgas divas biļetes, aizej nu tu un nopērc. Tu jau esi mans draugs.

Ko lai es atbildu? Draugam jau vienmēr jāizpalīdz. Es protams eju uz teātri, stāvu un nīkstu pie kases stundām ilgi līdz beidzot iegūstu biļetes savai draudzenei. Bieži gadās pat pašam izlikt savu naudu. Un vakarā mana draudzene aiziet ar savu jaunekli uz izrādi, bet es sēžu vientulīgi mājās, skumstu un klausos vecās patafona platēs.

Es negribu noliegt, bijuši gadījumi, kad esmu no savām meitenēm saņēmis arī vēstules. Šīs vēstules bāli zilā čaukstošā, kā sausas lapas, konvertā kādreiz pat drusku vilinoši smaršo pēc hiacintēm vai pelēki brūnām rezēdām. Tad mana saimniece, pelēkās mīkstās voiloka tupelēs, iznāk man pretim pustumšā dzīvokļa koridorā un, smīnoši uzlūkojot mani pār brillēm, pasniedz noslēpumaino vizbuļu krāsas vēstuli. — Randiņš — es domāju — beidzot viens randiņš — un pa galvu pa kaklu drāžos savā istabā, pa ceļam saceļot ar veciem smagiem aizkariem durvīs lielus, baltus kā zodā putekļu mākoņus. Pēc tam es dzirdu, ka mana mazā tuklā saimniece izgājusi virtuvē, kur mūžīgi smako pumpis, ilgi šķaudās, pierijusies smalko, sauso putekļu. Bet es turpretim nejūtu nekā. Drebošiem pirkstiem es atplēšu konvertu un lasu satrauktās, meitenīgās rindas, kuŗas mani aicina nekavējoši steigties uz tādu un tādu ielu kādā lielā dzīvokļu numurā. Protams, es steidzos, apkaklīti un kravati nepārmainījis, steidzos nenotīrītiem zābakiem un neiesmaršotiem matiem. Un kad es aizskrējis nonāku norādītā istabā, es atrodu tur ne tikai vienu meiteni, bet jau veselas divas. Es tūlīņ nojaužu, ka labi nebūs. Tomēr es vēl ceru. Man piepēši iešaujas prātā manas mātes nemirstīgie vārdi, ka katram cilvēkam vienmēr vajaga cerēt un es — ceru. Bet jau nākošos acumirkļos es

redzu, ka esmu dziļi kļūdījies. Abas jaunavas sāk gausi un uzmanīgi gērbties un pūderēties, pie kam viena no viņām man saka lēnā, samtainā balsī:

— Mīlais, cik labi, ka tu atnāci. Man — jāiet pirkt zeķes un kurpes, bet Milijai kombinē un vēl daži citi veļas piederumi. Mēs tevi tā gaidījām, nāc mums līdz uz veikaliem kaulēties cenu dēļ.

Un viņa pie tam paplikšķina man saudzīgi vaigu. Es jūtu, ka acis dūsmās man savelkas šauras un bāli zilā vēstulīte sadilst rokā, bet es savaldos. Es esmu draugs un man jāpalīdz.

Mēs staigājam stundām ilgi no viena veikala otrā. Izpētām simtiem dažāda veida kurpju un zeķu tā, ka no viņu krāsām un formām man sāk acis žilbt. Pārdevēji viscs veikalos uztraucas par manu sīkstumu un cietsirdību naudas lietās. Dažs židiņš grasās mani pat izlamāt. Eleganto veļu veikalu uzlāgojamās telpās mani lāgā negrib laist iekšā, bet manas apburošās draudzenes panāk tomēr savu, uzdodamas mani par savu vīru. Kad viss beidzot nopirkts, arī vakars jau klāt un griezīgas slāpes un nogurums vajā mūs visus trīs. Tad atkal tā jaunava ar lēno, samtaino balsi, griežas pie manis:

— Bucīt, līdz šim tu bijī lielisks, vai tu mūs nevarētu vēl aizvest uz kādu kafejnīcu?

Es nespēju atteikt un mēs ejam. Ejam lepnākā kafejnīcā, kur spēlē izsmalcināta mūzikas kapella, kur balti mazi marmora galdiņi ar gaiši brūniem dzimuma plankumiem. Augstās, milzīgās sienas spilgti zaļā un zelta krāsās ar dīvaini raibiem, kā krievu galvas lakatiņi, paradīzes putniem. Kapella spēlē burvīgi, varbūt, Čaikovski, varbūt, Listu, manas dāmas koķetē ar labi koptiem sugas kungiem, bet es, sēdēdams īstā ādas atzveltņū krēslā, skaitu zem marmora galdiņa savu naudu un mutē ieņemtais cepuma gabals, liekas, kā ietripts ar sēru. Ja pēc trīskārtīgas naudas pārskaitīšanas es atrodu, ka man rēķina nomaksai iztrūkst daži lati, es griežos pēc palīdzības pie savām draudzenēm, tad jaunava ar lēno melodisko balsi pēkšņi zaudē visu savu maigumu, pietvīkst un iesaucas:

— Kas tu par kavalieri, ja aicini dāmas kafejnīcā bez naudas! Droši vien, lūk, tur tas pie pretējā galdiņa kungs, ar tumšām apcirtām ūsām, tā neuzvestos.

Zināms man jau daudz uz to būtu ko atbildēt, bet divu latu dēļ nevar jau rīkot kafejnīcā skandālu un jaukt mūsu draudzību. Es tikai saraujos un apčamdu savu kailo virslūpu — ūsu nav. Tad es izdzežu vienā rāvienā savu kafijas tasi un pazūdu starp galdiņiem meklēt kādu pazīstamo, lai aizņemtos no viņa naudu.

Bieži gadās arī tā, ka pēkšņi agri no rīta, pat ap septiņiem, iedrāžas istabā kāda mana draudzene. Es vēl esmu pilnīgi gultā, logs vēl nav bijis pēc nakts vaļā un nemazgātu roku arī tā kā negribas dot. Es pazemīgi lūdzu ekscentrisko jaunavu drusku

iziet un uzkavēties koridorā, bet viņa i nedomā to darīt. Tāpat ar visām virsdrēbēm iesēžas gultā, aizbildinādamās ar to, ka viņai briesmīgi jāsteidzas, iebrūž man dažas dunkas sānos un nekavējoši liek man izteikt savas domas par kādu kopīgi pazīstamu jaunekli: vai ar to esot vērts sākt mīlestību, vai nē. Vakar tā esot viņu sastapusi ballē un tas viņai patīkot. Šādā gadījumā es, zināms, varētu sastāstīt velns viņu zin kādas cūcības par savu draugu, bet es esmu nācis pie slēdziena, ka tas neko nelīdz. Dažreiz taisni otrādi, jaunava vēl vairāk ieinteresējas. Tamdēļ es stāstu vienādi taisnību, tieši tā kā es domāju un jūtu... Jaunava manā runā uzmanīgi noklausās, brīdi padomā, tad palūdz papirosu, aizsmēķē, atkal brīdi padomā, bet te pēkšņi paskatījusies savā rokas pulkstenītī kā dzelta uzlēc kājās, ielej man mazgājamā bļodā ūdeni, iesviež man gultā bikses un ar klieziedienu — viņš mani gaida — izdrāžas no istabas laukā. Bet es domāju un jo vairāk es domāju, jo man paliek skumjāk. Es dzirdu virtuvē savas saimnieces šļūcošos voiloka soļus un pūmusa tīro šņāksanu. Lejā uz ielas kaut kur iekverkšķas motociklets...

Es zinu, pēc kādām dienām pie manis ieradīsies šī pati draudzene. Nosēdīsies, tāpat kā tagad sēdēja, man uz gultas un lēnā, sērīgā balsī stāstīs, kā viņa ar savu jaunekli skūpstījusies, ko pie tam jutusi un kāda fasona kleita tad bijusi tai mugurā, kā jaunais cilvēks savukārt viņu glāstījis un kādus trakus, bezprātīgus vārdus viņš tajā pašā acumirkļī čukstējis. Es protams klausīšos un cietīšu, cietīšu zobus sakodis, līdz beidzot, nespēdams šādu mocību tālāk vairs panest, uzlēkšu kājās un iesaukšos:

— Vai es tev kāds katoļu mūks, ka tu man to visu kā pie bikts stāsti? Klusi. Es taču neesmu no koka vai ādas kā tava kurpe!

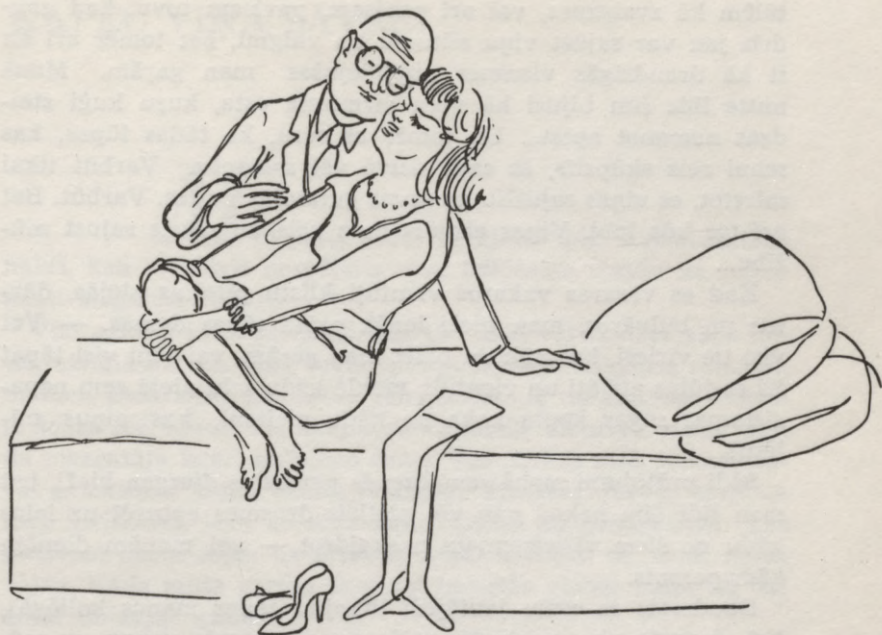
Tādā gadījumā mana draudzene savilks savas apaļās krāsotās lūpiņas lūgšanā un noņurdēs:

— Mīļais, neskaisties, bet tu jau esi mans draugs un mīli mani. Kam lai es citam tad stāstu?

Tiešām, kam lai viņa stāsta. Ar pārējiem jau viņai jāskūpstās!

Tikai vienu vienīgu reizi es esmu lūdzis meiteni mani noskūpstīt.

Reiz vēlā pēcpusdienā manā pelēkā istabā ienāca kāda mana sena draudzene. Viņa likās skumja un vientulīga. Es viņai uzmanīgi noņēmu cepuri, novilku mēteli un viņas tumši zaļganās

kurpes mēs drīz vien nosviedām kaktā. Turpat blakus kā divas brūnas spīdošas čūskas laiski nogulās arī viņas zīda zeķes. Bet pati draudzene atsēdās man glāstoši blakus uz gultas un es nezinu, kā mana brūnā ar dzeltenām sulīgām strīpām pašaustā sega nekutināja viņai baltās, smalkās kājas. Draudzene atlieca savu smaršīgo dzelteni galvu man uz pleca un skaji domāja par to, ka dzīve bez jūtām esot — nieks. Ārā aiz loga sāka tumst. Pāri ielai pretējos namos spuldzes atplauka logos oranži sarkanā krāsā. Un tad es teicu:

— Dārgā, noskūpsti mani!

Viņa sarāvās, pacēla savu līdzīgi rožu krūmam smaršīgo galvu un izbrīnējusies izdvesa:

— Ko vēl nē. Es tomēr domāju, ka tu esi prātīgāks.

Es vēl vairāk saguru savā vientulībā. Pēc tam nekad vairs neesmu lūdzis, lai mani skūpsta. Un tā es nekad uz savas karstās, sausās kā tāse, mutes neesmu sajutis jaunas sievietes kautrās valgās lūpas. Lūpas, kas mēģina savu jaunavīgo mieru un brīnišķīgo vēsumu pārtraukt ar manas mutes svelmīgo kvēlumu un ilgām. Nekad. Sievietes lūpas es esmu vērojis no-

tālēm kā zvaigznes, vai arī pavisam, pavisam tuvu, kad gandrīz jau var sajust viņu siltumu un valgmi, bet tomēr arī šis it kā draudzīgās vienmēr aizslidējušas man gaļām. Mana mute līdz šim bijusi kā veca aizmirsta osta, kuŗu kuģi steidzas nemanot apiet... Un tomēr es ceru, ka tādas lūpas, kas mani reiz skūpstīs, es savā dzīvē vēl sastapšu. Varbūt tikai mirstot, es viņas sajūtīšu uz savas gurstošās mutes. Varbūt. Bet arī tas būs labi. Viņas aizvērs man acis un mācīs sajust mūžību...

Kad es vasaras vakaros vientuļi klīstu pilsētas alejās, dārzos un bulvāros, man bieži ienāk prātā tādas domas. — Vai visi tie vīrieši, kas nāk un paaet man gaļām, vai viņi visi tāpat kā es jūtas atstāti un vientuļi, meklē kādu solu alejā zem nepazīstamas sugas kopta koka un kādu meiteni, kas viņus mīlētu?

Šādi prātojumi manās smadzenēs pamostas diezgan bieži, bet man līdz šim nekad nav vēl pieticis drosmes apturēt uz ielas kādu no šiem vīriešiem un noskaidrot — vai manām domām kāds pamats.

Daudzreiz es esmu jautājoši lūkojies tādos manos kollēgās, bet vienmēr viņu noslēgtās sejās esmu sastapis strupu un mēmu atbildi:

— Nemaisies, draugs, citu darīšanās. Tiec labāk pats ar sevīm galā.

Tad manī vienmēr iemeties tāds kā kauns, jo viņiem taisnība. Ar sevīm es nekad līdz šim neesmu ticis skaidrībā. Toties vienmēr devis pamācošus padomus citiem.

Tādās reizēs es esmu nikni atmetis ar roku, nospļāvies, ja neviens neredz, renstelē un, lai aizdzītu drūmās, tirdošās domas un sajūtas, vienmēr ieŗrūdies viss kādā pustumšā skatu logā un ar meŗcniŗu niknumu pētījis izliktās lietas. Bet arī to es neesmu bijis spējīgs ilgi darīt. Es atkal esmu cēlies un gājis meklēt, meklēt meiteni, kas mani mīlētu. Jo es ceru. Es nespēju aizmirst savas mātes nemirstīgos vārdus, ka katram cilvēkam vajag vienmēr cerēt un es to daru.

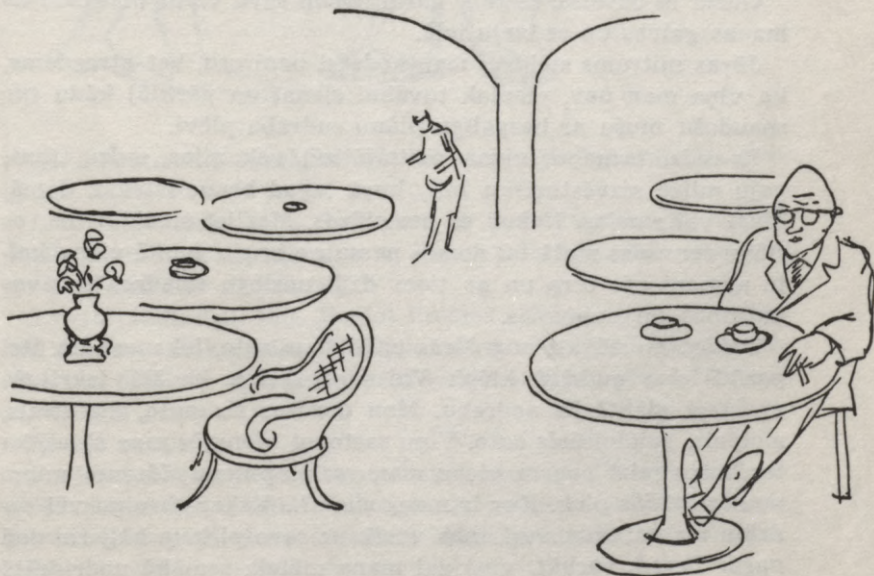
Daudz ko es esmu no savas zēnības līdz šim laikam zaudējis. Daudz. Bet laikam visvairāk draugu, bikŗu un naudas. Tomēr mana agrā jūsmīgā mīlestība vēl līdz šim laikam kveld manā dvēselē. Un ko gan es darītu bez viņas?... Es būtu kā putns bez dziesmām un visas zemes skaistums liktos man sveŗs un lieks.

KĀPĒC VIŅA ŠĀVĀS?

Man patīk sēdēt kafejnīcā pēc divpadsmitiem naktī, kad orķestris nospēlējis savu beidzamo maršu un mūzikanti aizgājuši mājās...

Visi galdiņi klusi un tukši. Šur tur tikai vēl skumst kāda nesen atstāta kafijas tase, mazs spīdīgs šķīvītis, dakšiņas robotām malām. Laikraksti beidzamo reizi nočaukst un apklust. Putekļi dodas pie miera. No skaļās, brāzmainās virtuves jaunā grīdu mazgātāja izlaiž strīpaino runci. Tas iznācis zālē, izstiepj savas priekšējās kājas, uzmet kūkumu. Virtuves durvis, šurp un turp virinoties, iesit ar savu galu runcim pa pakaļkājām. Tas paskrien dažus soļus uz priekšu, atkal apstājas un saldi nožāvājas. Kāda muša garām skrienot ieskatās viņam mutē un tad atkal uzšaujas gaisā.

Zālē kļūst tumšāks. Ēnas kā lieli, zili zirnekļtīkli šūpojas kaktos, zem galdiem un krēslu pavēderēs. Šveicari no lielām

griestu spuldzēm izsūc tur ielieto olu dzeltenumu. Atvērtos logos plūst lieliem kumosiem pusnakts dzeštrais gaiss pilns zvaigžņu, liepu smaršas un jūras mitruma.

Manā priekšā nostājas jaunā viesu apkalpotāja un lūdz samaksu. Viņas gaišie mati mazliet dreb vieglā, tikko jaužama gaisa plūdumā, kas nāk no logiem. Tās kuplais klēpis sažņaudz manas smadzenes saldiem, tvanīgiem pirkstiem.

Es nolieku tumši pelēkajā galda virsmā trīs naudas gabalus, vecus kā pati pasaule. Viņi izgaro četrdesmit trīs cilvēku sviedrus, smaršas un siltumu, kas tos turējuši kādreiz savos pirkstos, un mana brūnā kabatas maka tumsu, kuŗa dibenā papīrā ievīstīts guļ mans pirmais izrautais zobs. Naktīs, kad es viņu attīnu un nolieku sev priekšā uz galda, es zinu, kas ir iznīcība.

Nokārtojis rēķinu, es kāpju pa trepēm uz garderobi lēnām, it kā es kafejnīcas zālē uz galdiņa būtu jaunajai kalpotājai atstājis savu sirdi, ietītu dzeltenā zīda kabatas lakatiņā.

Visā garderobē karājas vienīgi mans mētelis, kluss un kalsns kā mūks, asi izdalīdamies vāri dūmainā telpā. Tāds izskatās pakāries otrā rītā.

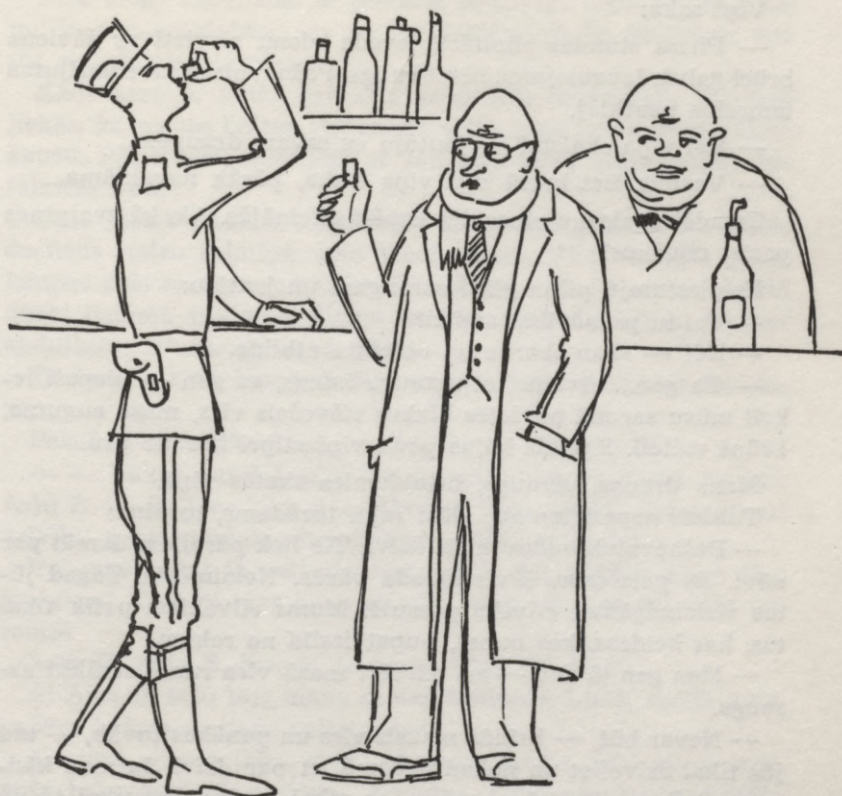
Pie sienas tinkš tālrunis. Lūdz ātro palīdzību. Viena zvaigzne nupat iekritusi pilsētas kanālā, ieraudzīdama kādu pārāk kaislīgu sievieti.

Gurdi es uzvelku mēteli, gurdi ieņem savu vietu platmale uz manas galvas un es izeju ielā.

Jūras mitrums steidzas man nodzēst papirosu, bet atrazdams, ka viņa man nav, pieplok tuvākai sienai un pārklāj kādu tur snaudošu mušu ar bezgalīgu plānu sudraba plēvi.

Es redzu ormaņus, manas materiālizētās skumjas, redzu tramvaju milzu aizvēsturisku biti, kuŗā tagad brauc cilvēki, domā, klusē vai smejas. Nekur es nesteidzos. Mazliet smaidīdams, es stāvu rensteles malā un domās ņemu no bruģa laukā vienu kalto akmeni pēc otra un ar tiem dziļi noslogu smadzenēs savas kaislības un vaimanas.

Pēkšņi no stūŗa izaug ātrās palīdzības auto, iekaucas un ātri pazūd ielas ņudzīgā klēpī. Vai viņš skrien kanālā iekritušo zvaigzni glābt? Es nodrebu. Man derdzas šis auto, šis ātrais, melnais, gaudojošais auto. Viņu sastopot vienmēr man šķiet, ka tas katru reizi paņem vienu manu asins pilienu līdz; un miers manās dzīslās plok. Kur ir mans miers?.. Vakar es viņu vēl redzēju mazas, raibas māriņas veidā uz sava pirksta bāli rožainā naga. Tagad, varbūt, viņš guļ mana mēteļa zemākā nodriskātā

pogā, mana cimda oderē, varbūt tai saspiešā papirosu kastē uz bruģa. Tikai manī tā nav.

Lēni es krustoju ielu. Otrā pusē uz trotuāra man gar kājām pazib melns kaķis paceltu asti. Viņas galā notupstas zvaigzne un pazūd līdz ar to krūmos.

Es eju tālāk. Eju. Eju. Beidot tuvojos stūrim, aiz kuŗa redzama slimnīca. Nakts vēsums uzlicis mitru vēsu dvieli manām rokām līdz pleciem un tagad grasās visu manu ķermeni ietīt slapjā, drēgnā palagā.

Es eju restorānā.

Pie letes stāv mans draugs, policijas uzraugs. Tikko bijis slimnīcā un tagad dzeļ šņabi, lai aiznestu mājās sievietai savas atmiņas nebojātas, spirtā kondenzētas. Mūsu prāts skābst ātrāk par mīklu.

Viņš saka:

— Pirms stundas slimnīcā ieveda vienu sievieti ar šāviena brūci galvā. Ievainojums nemākulīgs. Pašnāvniece sava darījuma iemeslus neatklāj.

— Vai viņa skaista? — jautāju es savam draugam.

— Varbūt. Bet katrā ziņā viņa traka, pārāk nevaldāma...

Tamdēļ zvaigzne viņas dēļ kanālā slīcinājās. Ak, kā zvaigznes pazīst cilvēkus!

Es piestumju pilnu glāzi uzraugam un jautāju:

— Vai tu pašnāvības atzīsti?

— Nē! — skan skarba un noteikta atbilde.

— Es gan... atvainojiet uzrauga kungs, es gan — piepeši iekrīt mūsu sarunā pie letes blakus stāvošais vīrs, maza auguma, brūnā mētelī. Kreisās kājas pēdu viņš stipri liec uz āru.

Mans draugs, uzraugs, brīnīdamies skatās viņā.

Tuklais nepazīstamais, glāzi rokā turēdams, turpina:

— Pašnāvnieki māca mīlēt dzīvi. Tie liek pārējiem domāt par nāvi. Es pats esmu šāvies. Goda vārds. Nelaimējās. Tagad jūtos vislaimīgākais cilvēks pasaulē. Mums cilvēkiem patīk tikai tas, kas beidzas, kas nupat, nupat izslīd no rokām.

— Man gan tā nav — asi pārcērt mazā vīra runas strūklu uzraugs.

— Nevar būt, — brīnās mazais vīrs un panākas tuvāk, — tad jūs tikai dzīvojiet un nekad nedomājiet par dzīvi. Ja man kādreiz atkal apniks dzīve, zvēru, es atkal šaušos, bet tikai tā pa pusei. Pēc tam atkal visa dzīve kļūst rožaina.

Viss restorāns klausās, aizturētu elpu, pat alus kausi un ikru maizītes, tikai paša runātāja kreisās kājas pēda skatās vēl joprojām uz āru it kā tālumā. Viņai, liekas, apnicis tās runīgais kungs un viņa ilgojas pļavu, rasas un iepuvušu koka tiltiņu.

Es atsveicinājos un izeju.

Spuldzes dzeltenā astra lēni šūpojas vējā. Dažas sakarsušas, uztrauktas lietus piles iekrīt man sejā. Pasaules skūpst.

Es paceļu apkakli un turpinu ceļu. Pēkšņi dzirdu balsi:

— Kungs, ziedojiet pāris santīmu!

Sirma, salikusi vecenīte kunkst mūra drēgnajā ēnā.

Tagad lietus pil vairāk un dažas lielas lāses iekrīt man prātā.

Kāpēc tā jaunā, skaistā sieviete šāvās, bet šī vecenīte dzīvo? Kāpēc?

Otrā dienā svētdiena. Es pieceļos un atveru logu. Pretējos namu jumtos guļ debesis un smalkām lāsēm pielīp baložiem, kas tur staigā, pie pleznām.

Kāds klauvē. Ienāk dzīvokļa saimniece ar paplāti. Un man liekas, ka uz tās baltās tējkannas vietā viņa ienes savu galvas kausu. Pēc desmit minūtēm es jau sēžu sava stūra mazās kafejnicas nišā.

Caur bieziem tumši sarkaniem aizkariem gaisma, kā slaidis dzeltens rudzu salmiņš, spīd vienā kaktā. Virs vienīgās galda lampas zīds erotisks un plāns kā dāmas zeķe. Kautkur kaktā dūres lielumā tup veca šipras smarša. Mušas pēkšņas gaismas apdullušas izturas gausi kā govīs.

Es dzeru melnu, karstu kafiju un lasu laikrakstu. Atrodu piezīmi:

Pašnāvības mēģinājums.

— — Vakar naktī I. pilsētas slimnīcā ieveda jaunu sievieti Asju B. no Spilves ielas 4 ar šāviena brūci galvā. Ievainojums dzīvību neapdraudošs. Pašnāvības iemesli mīklaini.

Vai viņa nebij tā pati sieviete, kuŗas dēļ kanālā iebira tālā zvaigzne? Tā pati, par kuŗu stāstīja mans draugs policijas uzraugs.

Asja B. Asja B. Kur es šo vārdu būtu dzirdējis?

Ā! Asja B. taču bija mana skolas biedrene. Lielā, slaidā Asja, kapara krāsas matiem, spilgto muti.

Atminos, viņa mīlēja zīmēt dīvainus skatus, pati savus sapņus, iedomas, arī jocīgus, ērmotus cilvēkus, kuŗos trīcēja smiekli.

Atminos, viņa nīda elektrību, dzīvoja sveču gaismā tālu nomalē, istabās ar čīkstošām grīdām. Svecēs viņa pirka garās, tumšzilas. Nēsāja skaļus, smagus audumus un gāja uz kapiem. Toreiz viņa saucās Asja Ūdris. Pēkšņi viņa apprecējās ar kādu kuŗa ierēdni B. un aizbrauca uz Madonu un tagad pašnāvība, pilsētas slimnīcā.

Kāpēc?

Es nometu laikrakstu, atstāju kafiju un devos uz slimnīcu.

Gaiss ap slimnīcu no mirušo elpām smags un nekustīgs. Uz koku nīkulīgajām lapām tup jodoforms un ķircina sauli.

Dežurējošais ārsts pieņem tikai pēc desmit minūtēm. Šinī laikā es trīs reizes izdomāju visu savu dzīvi. Galīgā pilnībā līdz bikšu pogām un matu pomādes smaršai izveidoju savā iztēlē to virietu, ar kuŗu skūpstās vakaros jaunā, glītā žēlsirdīgā māsa,

kas tagad stāv otrā istabas kaktā un pie pulsts. Viņai nervozi pirksti un mazas, sārtas ausis. Maigais kāju pāris neatvairāmi ceļ manu sirdi gar savu slaidumu augšup, un es jūtu to pukstam jaunās sievietes klēpī.

Ienāca ārsts, bāls jauneklis, pasmaidīja un noraidīja manu lūgumu satīties ar pašnāvnieci.

Es lūdzu nodot viņai savu vārdu.

Visu dienu es staigāju ielās un jutos kā tunelis. Tad es aizmirsu šo gadījumu. Pēkšņi īsi pirms Jāņiem es saņēmu mazu vēstulīti.

Atnāc. Asja.

Adrese.

Es nonācu sīkā ielā pie 1905. gada parka. Mazas, salikušas mājas. Smakas. Trotuārs izlikts rožainiem ķieģeļiem. Bruģis apaļiem Somijas oļiem, viņu starpās smiltis sausas, baltas un rūgtas kā chinīns. Tās gluži bez vēja, pēkšņi ceļas augšup kā knišļi un kož ilgi un sūri.

Es uzkāpju kādas brūnganas koka mājas otrā stāvā. Koridorā plikš pumpis. Kaktā tvan atejas vieta. Uz kalķa sienām dažādi riebiģi vārdi.

Es piekļāvēju sestam numuram. Pie durvīm ne izkārtnes, ne vēstuļu kastes. Klusums. Zila gaļas muša nolaižas gar galvu un apsēžas uz durvju klinķa. Pie sliekšņa mazs kāju slaukāmais. Krāsu nav iespējams noteikt. Slaukāmais nodriskāts, vidus viņam papīra biezumā.

Es piedauzu otro reiz. Pēkšņi durvis paveŗ sīka, līka vecene, brilles. Vaicā, ko vēlas un tūlīt atkal aizsit ciet. Atkal klusums. Nezinu, ko darīt. Bet tad pēkšņi steidzīgi soļi, durvis strauji atveŗas un es redzu savā priekšā Asju. Tikpat strauju kā senos laikos, lielu, sārtu, sievišķīgām formām.

Viņa ieved savā istabā caur virtuvi. Tas arī ir viss dzīvoklis. Vecā māmuļa esot kāda viņas attālāka radniece, laba saimniekotāja un tīrīga, vārdos skopa sieviete.

Asja atgulstas dīvānā, smaida, savas kājas līdz ceļiem kailas noliek manā priekšā. Zīds liekas uzbudināts. Es sēžu platā krēslā un kūpinu piedāvāto papircsu. Viņam rūgti saldēna garša, kas atgādina ķimenes. Un man ienāk prātā, ka Asja skolas gados vienmēr grauza ķimenes, pa retam kafijas pupiņas.

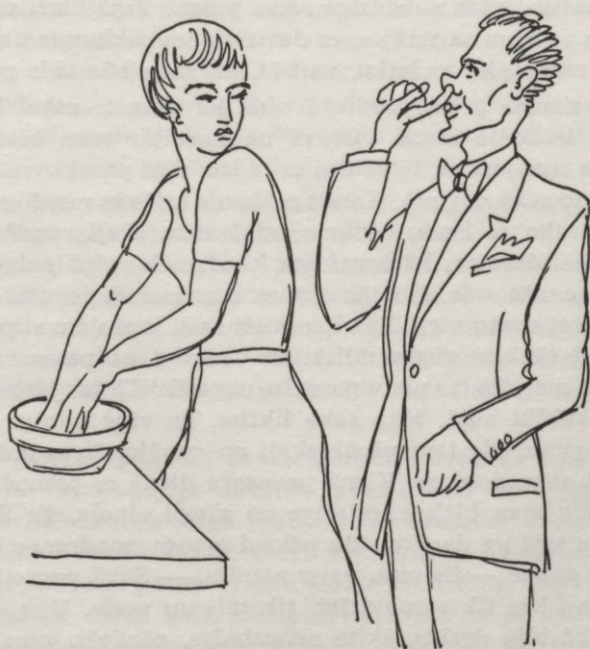
Es nezinu, ko runāt. Man kaut kas dzeļ pirkstu galos un es sāji smaidu, gluži pret savu gribu. Asja vienmēr iesmejas īsi, aprauti, tā vien liekas, ka pussmieklis viņai paliek mutē salds

kā cukurs. Viņa runā par laiku, par modēm, stāsta par savu darba vietu un veco draugu neuzticību. Viņas valoda tek silta kā asins un modina manī dzīvību. Arī es kļūstu drošāks, zobgalīgāks, beidzot, tīri nemanot nonāku līdz viņas pašnāvībai.

— Ak, es biju muļķe, — iesmejas Asja. — Es pacēlu savu dzīvību adatas galā, tās adatas, kas man bija iedzēlušas, jo domāju, kam mana dzīvība vērts. Un vai nav arī joks, mazs metalla gabaliņš — lodīte — spēj izdzēst dzīvību, manu noslēpmaino dzīvību, ko es jutu pukstam rokā, kaklā un zem savas kreisās krūts. Es smējos. Vispār pēc savas pašnāvības es smējos.

Kāpēc es šāvos? Nieka dēļ. Es pazinu kādu sava bijušā vīra darba biedru, kas nošāvās tikai tamdēļ, ka viņš par agru kļuva plikgalvis. Mana draudzene pārgrieza vēnas tikai par to, ka viņas līgavainis noskūpstīja kādu citu sievieti. Nevajag pakļaut sevi sīkumiem. Uz maza zirņa kristalla vāze nevar nostāvēt. Bet es? Par ko šāvos es? Par to, ka mans vīrs ar pirkstu urbināja degunu. Es to ciest nevarēju.

Iegājusi savā istabā es bieži raudāju, lūdzu Dievu, lai taču viņš atņemtu savu riebīgo ieradumu. Velti. Mans vīrs bija pārāk

mierīgs un lēns, lai kaut ko grozītu savās ierašanās. Vakaros viņš mierīgi sēdēja man pretim pie galda, smaidīja, mīli runāja un pa laikam tikai iebāza pirkstu degunā. Es sēdēju zobus sakodusi. Man bija nelabi, bet es cietu. Reizēm tomēr es nevarēju vairs to izturēt. Lecu augšā, kļiedzu un metu visu zemē, kas man tikai gadījās rokās. Tad viņš mani mierināja, kā spēdams. Viņš kļuva bāls, acīs tam zagās asaras, un viņš likās stipri norūpējies par mani. Vīra jautājumiem par mana uzbudinājuma iemesliem es atbildēju labākā gadījumā ar klusu ciešanu, bet dažreiz ar jaunu trakošanas lēkmi. Nevarēju es taču atzīties, ka manām asarām un lēkmēm par cēloni viņa niecīgā knibināšanās degunā. Tā tas turpinājās veselu pusgadu. Katru vakaru mēs bijām kopā, jo mazā pilsētiņā nav taču, kur iziet, un katru vakaru viņš knibināja degunu. Man sāka riebties ēdiens, istaba, kuŗā viss tas parasti vakaros notika. Ar laiku es kļuvu nervoza no savām iedomām vien. Jau tūlīt pēc pusdienām, vakaram tuvojoties, es zaudēju savu parasto mieru un jautrību, jo manu acu priekšā rēgojās mūsu lampa ar zilo abažūru, un aiz tās mans vīrs pirkstu degunā. Es varēju kliegt, un es kļiedzu dūsmās, riebumā un sašutumā.

Man patika kāds nabadzīgs sētas puika. Viņš bieži nāca pie manis, es ar viņu sarunājos, es devu viņam saldumus un naudu un sirdī cerēju, ka ar laiku, varbūt, arī man būs tāds puika.

Vienā ziemas priekšpusdienā viņš kā parasts atkal lēni un smaidoši ieslidēja manā virtuvē un nostājās man blakus pie plīts. Mēs runājamies, te pēkšņi es redzu, viņš paceļ savu pirkstu un iebāž to savā degunā. Karsts mākonis iesāvēs manā galvā, es nezinu, ar ko es iesitu puikam, viņš sāka skaļi raudāt, es to izgrūdu koridorā un kā ārprātīga kļiedzu, lai viņš nekad vairs nerādās manās acīs. No tās dienas manā sirdī iegulās savāds īgnums pret manu vīru. Es viņu mīlēju vēl joprojām stipri, akli, bet tagad tā bija rūgta mīlestība. Un tad es pamazām sāku manīt, ka man šis tas pie viņa vairs nepatīk. Kā tas sēstas, runā, kādu apkaklīti nēsā. Man sāka likties, ka viņš pilnīgi nevietā šņauc degunu, pie tam pārāk skaļi un runājot lieto tādus vārdus, kādi man derdzas. Vienā pavasara dienā es pamodos agri, vīrs gulēja man blakus, mierīgs un viegli elpoja. Es ilgi skatījos viņa sejā un domāju. Un pēkšņi manas smadzenes kā stars pāršķēla doma: — Es viņu vairs nemīlu. — Savā parastā miegā viņš man likās tik vienaldzīgs, tik tāls un svešs. Viss, ko viņš manā labā bija darījis, šķita nenozīmīgs, pārlicieku parasts. Sa-

vāds salts vēsums nolija pār manu ķermeni. Tas sākās galvas virsējā ādā pie matu saknēm un tad kā miljons sīku, sīku vēsu zvaigšņu krita caur visu manu miesu uz leju manā klēpī un tur sabruka pelnos. Es jutos tukša, bez mērķa, pa daļai pārsteigta es turpināju raudzīties savā aizmigušā vīrā, bet nekas silts, auglīgs necēlās pret viņu manā sirdī, viss bija sabrucis un pārvērties ziemā tur dziļi manā klēpī.

No tā rīta ļoti bieži sausas kļuva manas lūpas. Manī iekšā kaut kas dega, kaut gan līdz apziņai vēl nepacēlās. Smadzenes no galvas kausa viens bija izņēmis un viņu vietā iekāris lielu kapara zvanu, kas vienmēr neatlaidīgi lēni dūca. Visa pasaule man likās kā dūmakām piemiglota pamale. Vīru es gandrīz neredzēju. Viņš kļuva man irreāls, gandrīz kā sapnis.

Pēc kādām nedēļām zvanu no mana galvas kausa izņēma. Atkal es sāku noskārst pasauli un domāt. Lēnām, lēnām no blāvi rožainas miglas manā priekšā izpeldēja mans vīrs, bet tagad svešs, pilnīgi vienaldzīgs cilvēks. Pasaule, kādu es to no jauna ieraudzīju, bija pilnīgi savādāka. Pat mūsu istabas abazūrs bija kļuvis it kā kalsnāks un zaļā krāsā, pārklājs uz kumodes garāks, bālāks savās krāsās, un plāns. Un tā viss, viss.

Vēl pagāja dažas dienas līdz es pilnīgi atjēdzos un tad sākās nemītīgi pašpārmetumi. Drīz vien es kļuvu sev pilnīgi riebīga. Es šķitu sev mūžīgi netīra. Vairākas reizes dienā es mazgāju muti, rokas, gāju vannā, tomēr rokas man likās lipīgas, seja vienos sviedros un putekļos, bet mute un zobi aplipuši nepatīkami dzeltenī-brūnganiem pūstošiem nogulumiem.

Es neticēju nevienai savai izjūtai, domai, iegribai. Viss man likās melīgs, paviršs un netīrumu pilns. Kam es biju vairs derīga? Vienīgi maza sākuma — deguna knibināšanās — dēļ es varēju ienīst un pēc tam pilnīgi atsvešināties no cilvēka, kas darījis bija man tikai labu un kuŗu es biju mīlējusi stipri, cik prata mana dvēsele. Savu veco dzīvi kaut kādu sākumu dēļ es biju sadauzījusi pati savām rokām un vairs neticēju nekam nākošam.

Mani garīgie spēki un pašsavaldīšanās zuda ar katru dienu. Es nebiju vairs spējīga novērst savas domas uz ārpasauli un viņas parādībām, vienalga jautrām vai bēdīgām. Mūžam mani trieca kāds domāt tikai par savu seklumu un niecīgumu un to strupceļu, kuŗā es pati sevi biju iebīdījusi. Pilnīgi zuda ēstgriba un miegs. Es kļuva vāja, deniņos viens spieda ar kādu neasu, lēni apdullinošu priekšmetu. Ar laiku sāka rādīties dīvaini rēgi,

brīžiem pilnīgi tukšā istabā mani pēkšņi apstādināja kāda balss, karsta neredzama elpa, tikko jaužama šalkoņa mierīgajā istabas gaisā. Drīz es nonācu tik tālu, ka pusdienā stiprāka kaŗotes piesišanās šķīvim lika man jau spēji un asi sarauties, bet pumpja plikšķēšana virtuvē dažbrīd noveda mani asarās un tādā neapvaldībā, ka biju spējīga kliegt, demolēt visu apkārtesošo, lai tikai šādā kārtā mazinātu savas dvēseles nepanesamo sabrukumu un kairinājumu.

Vienu pēcpusdienu vīrs atgriezās mājās drusku iereibis. Viņš bija tikko kā saņēmis paaugstinājumu un to drusku kopā ar draugiem pilsētas labākā viesnīcā apslacinājis. Tikko ienācis, labā, mīlīgā gara stāvoklī būdams, viņš spēji tuvojās man, apkampa un, kaut ko maigu čukstēdams, noskūpstīja mani. Tas nezin kāpēc mani tā satrauca un sadusmoja, ka es gandrīz pilnīgi neapzinīgi iecirtu viņam pļauku sejā. Pēc tā sākās viss. Naktī vīram nezinot es atbraucu Rīgā un apmetos pie savas radnieces. Pēc dažām dienām ieradās vīrs, sekoja izskaidrošanās. Viņš lūdza mani atgriezties, bija nelaimīgs, skaidroja, ka man nepieciešama atpūta, sanātorija. Solījās visu pagātni aizmirst, runāja par savu drausmīgo vientulību un cerēja jaunai dzīvei. Beidzot es padevos, es biju taču tik nespējīga.

Pēc tam mans vīrs uz īsu brīdi kaut kur izgāja. Es paliku viena un sāku atkal domāt. Un tad es redzēju, cik neprātīgi es biju rīkojusies dodama solījumu atgriezties. Tagad es ar katru savas miesas cīpsliņu sajutu, ka tas bija neiespējami. Bet kā būs ar doto vārdu? Šaudīgas domas un satraukums auga ar katru mirkli. Vēl reiz pierādīt savu necīgumu, to tikai ne. Tad labāk mirt. Jā, mirt? Kāpēc gan nē. Tad būs beigas visam — riebumam, necīguma sajūtai, dotam vārdam, sāpēm, šaubām, vīram, pasaulei — visam, visam. Šī lielā, pārsteidzošā doma, šis laimīgais atrisinājums manus vājos sakairinātos un izšķobītos prātus sagrāba pilnīgi savā varā, pacēla nost no zemes, no katras vēl iespējamās pieturas vietas tādos dīvainos reibinošos vilinošos mākoņos, kas deva reizē spēku, aukstasinību un sajūsmu. Mirt.

Manās smadzenēs joprojā bezgalība, balta, silta, spoži kairinoša. Rokas slīdēja kā putni viegli, ātri. Es sameklēju vīra atstātā čemodānā viņa brauniņu un... lampa iezibējās tieši acu priekšā, tad it kā pārplīsa, sašķīda, sagrīļojās un pazuda lielā, dūmainā tukšumā.

Asja apklust. Viņa joprojām vēl atlaidusies dīvānā, atkal smaida, un viņas kājas līdz ceļiem kailas snaž manā priekšā. Es pieceļos no sava platā krēsla un pieeju logam. Man atvežas neliela nebrugēta sēta ar zirgu stalliem galā. Pagalma vidū ormaņa rati ar saslietām uz augšu ilksīm. Vai arī viņiem kāds draud ar revolveri, tikai tie negrib vēl mirt?

— Un ko tu tagad domā darīt? — vaicāju es pēc brīža Asjai.

— Dzīvot. Tāpat kā upe, kā krūms, kā zāle starp akmeņiem un mans kaktus logā. Es ņemšu no dzīves visu, ko viņa man dos un sniegšu dzīvei visu, ko viņa no manis prasīs. Es pat iešu viņai pretī, un pati to izaicināšu. Es vairs nebaidos ne no kā.

— Un tu nekad vairs otrreiz nešausies?

— Nē. Es protu priecāties arī par bēdām.

Es nojaudu, ka viņa runā taisnību. Vajadzēja tikai palūkoties uz viņas spēcīgām, veselīgām un skaistām kājām, cik tās mierīgi, pašapzinīgi, reizē izaicinoši un vēlīgi snauda uz dīvāna malas. Jā, viņas gribēja ņemt un arī varēja dot.

Vakarā kā parasts es sēdēju atkal kafejnīcā. Es ilgi domāju par Asju, bet bez kādiem galīgiem slēdzieniem, es pat viņu vairījos. Vienkārši savas domas par Asju es grozīju lēni un ar baudu savās smadzenēs, kā dārgu, tikko iegūtu gredzenu plaukstā.

Te manam galdiņam, jautri smaidīdams, pienāca gleznotājs Filips Sākums.

— Beidzot taču man īstā rokā, — iesaucās viņš, apsēzdamies man blakus.

— Kas par īsto? — izbrīnījies es.

— Tu zini, ka es visvairāk mīlu laikrakstos lasīt sludinājumus, — jautri atsāka viņš atkal valodu. Un ko domā, vakar es atdūros uz tādu sensācionālu iesūtījumu pirmā lapas pusē. — Lūdzu atsaukties to kungu pelēkā uzvalkā, kas aizvakar noskatījās futbola sacīkstē Imkas laukuma nojumes trešā rindā un ik pa laikam patīkami sūca savus zobus, vēlas ar viņu nopietnā nolūkā iepazīties. Zilā nepazīstamā. — Ko tu teiksi? Lūk, sievietē, kas saprot mani visu. Rīt pēc pusdienas mums pirmā satikšanās. Es jau noīrēju divas istabas jūrmalā. Bet varbūt tās atteikt un paņemt citas, kas klusākā vietā?

No visa tā, ko pēc tam mans draugs runāja, es dzirdēju maz. Es domāju vienu.

Ko darītu Asja, ja viņa sastaptu vīrieti, kas sūkātu zobus? Vai arī šautos? Un kā izturētos tā zilā nepazīstamā, ja viņa sastaptu

futbola sacīkstē kungu, kas urbina degunu? Vai arī aizgrābta ievietotu sludinājumu laikraksta pirmā pusē?

Vajadzēja apjautāties Asjai.

Nākošā rītā es piezvanīju Asjai darbā un lūdzu satikšanos.

— Ne, es nevaru, esmu aizņemta, — atskanēja otrā galā Asjas svaigā, jautrā balss.

— Tiešām?

— Jā, jā. Man pašai jau nolikta satikšanās. Tu, varbūt, pazīsti gleznotāju Filipu Sākumu, droši vien. Lūk ar viņu. Ārkārtīgi interesants vīrietis.

Manas lūpas negribot savilkās smaidā.

— Vai tu neesi tā — zilā, nepazīstamā? — jautāju es.

Klusums. Bet tad pēkšņi un strauji, kā atpopties.

— Kā tu to zini?

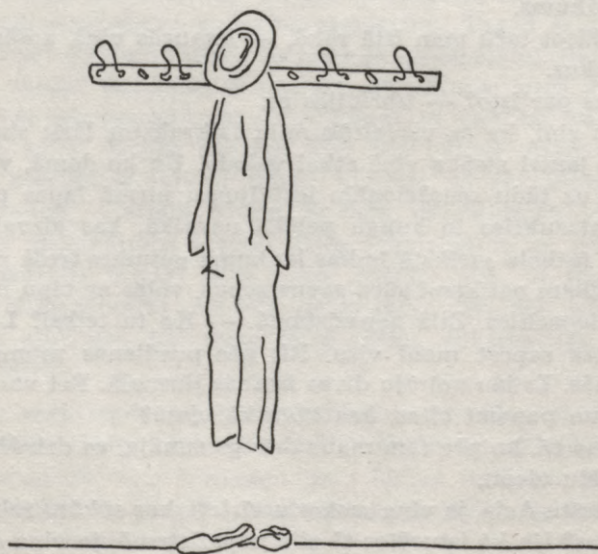
Es tālāk vairs neklausījos un drebošu roku uzkāru klausuli.

Man pietika. Tagad es zināju to, ko es gribēju zināt. Lēnām es izgāju sava dzīvokļa koridorā. Pie sienas karājās vienīgi mans mētelis, kluss un kalsns, asi izdalīdamies vāri krēslainā telpā. Gluži kā naktī pakāries cilvēks.

Lēni es uzvilku mēteli, lēni ieņēma savu vietu platmale uz manas galvas un es izgāju ielā.

Debesis bija gaišas un Indijā lija lietus.

Kāpēc viņa šāvās?

SMARŠAS

Redzēt ir bauda, bet ost divkārša bauda.

Es atmins, kādam manam draugam vienmēr istabā bija savāda skāba smarša. Līdzīga ieskābušai saldskābai maizei karstā vasaras laikā. Tāda pat smarša piemīt vēl ledus pagrabjiem, kur glabājas daudz skābētu gurķu un kuņos bieži iezogas kaķi.

Ar šo savādo skābo smaršu varēja lepoties ne tikai mana drauga istabas gaiss. Viņa lēni un vienmērīgi izgaroja arī no istabas drēbju skapja, krēsliem, dīvāniem, drēbēm, paklājiem, grāmatām un pat tumši zilām kā acis tapetēm.

Viesis, kas pasēdēja istabā stundu, smaršoja tikpat skābi kā istabas gaiss. Savu draugu es vienmēr varēju ļoti viegli atrast. Piemēram — kafejnīcā. Man pietika tikai dažus mirkļus uzkavēt kafejnīcas zālē, lai jau pateiktu, vai mans skābais draugs atrodas šeit, vai nē? Starp tūkstoš smaršām — vīriešu, dāmu, tabakas, kafijas, drēbju, apavu, ēdienu un suņu, — ja es kaut drusku nojaudu mana drauga īpatnējo istabas smaršu, es varēju droši apgalvot, ka viņš atrodas pie viena no galdiņiem lokālā...

Ar smaršām nav joki. Ļoti daudzi bīstās no dažādām vajāšanām — laupītāju, izspiedēju, mīlāko, greizsirdīgu vīru. No tām man ne prātā nenāk bīties. Es vienīgi bēgu no smaršām, no viņu vajāšanas.

Iepazīstināja reiz mani ar vienu jaunavu. Tas notika Krievijā. Jaunava manī iemīlējās un uzmācās ar savu kaislību kā Marijas ielas žids. Viss tas jau būtu labi, bet viņa man nepatika. Nepatika tamdēļ, ka viņai balss bija par daudz rupja. Ejot viņa kaut kā savādi grozīja gūžas un lika labās kājas pēdu mazliet uz āru. Tomēr galvenais, kas mani no viņas neatvairāmi atbaidīja, bija viņai, vienīgi viņai, piemītoša smarša — kaut kas no svētiņiem, krustnagliņām, vaivariem, zābaku smēres un trāna. Nepanesama smarša! Viņa dedzināja manas nāsis kā ar karstām dzelzīm. Acis man pielija asarām, tikko es sajutu šo smaršu. Un, lūk, jaunava ar šādu nepanesamu smaršu mēģināja man tuvoties. No jaunavas es drīz vien tiku vaļā. Es pārbraucu Latvijā, viņa palika Padomju Krievijā. Bet viņas smaršas es ne-

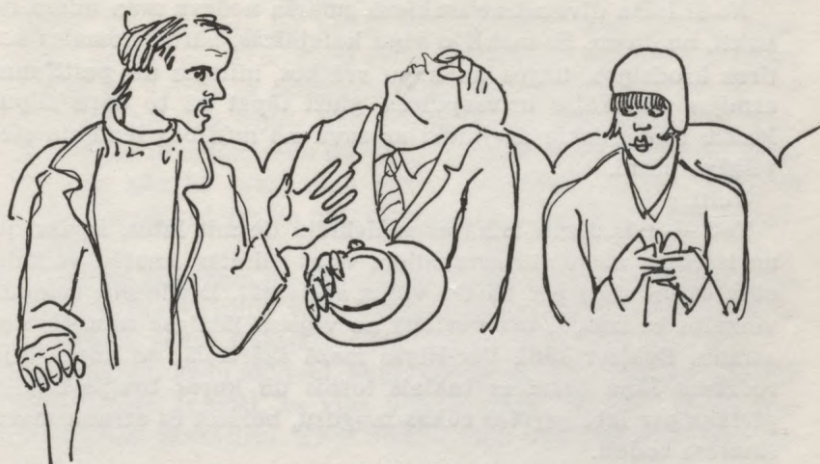
esmu izbēdzis. Ja es būtu mānticīgs, es droši vien domātu, ka viņa mani nolādējusi Maskavas Trīssvēto klosterī ar piecdesmit kapeiku sveci Dievmātes svētbildes priekšā. Pagaidām es tādām augstām lietām vēl neticu un jaunavas nepanesamā smarša mani vajā. Kur vien es jūtu svētiņus, viņi man nekavējoši atgādina jaunavas nepatīkamo smaršu. Līdzīgi svētiņiem, vaivari, trāns. Savus zābakus es nekad nespodrinu. Mani draugi vienmēr brīnās, kamdēļ mani zābaki netīri kā ierakumos. Arī zābaku smēre atmodina nelabo jaunavas smaršu. Vienmēr viņa nāk man līdz kā ēna, kā manu papēžu klaudzieni. Dažreiz viņa mani uz kādām dienām atstāj, bet tad atkal uz ielas iznirst pēkšņi no kāda stūra, patrepes vai loga un nostājas manā priekšā visā savā atbaidošā krāšņumā.

Tomēr gadās, ka jaunavām piemīt arī neizsakāmi patīkama, uzbudinoša smarša. Pagājušā ziemā kāds pilsētas kino rādīja slaveno Harriju Pīlu. Tā bija filma, kurā Harrijs brauc ar Dīk motocikletu gan pa viesnīcas trepēm zemē, gan lēc no otrā stāva pa logu laukā, gan joņo pa tilta margām kā pa vismodernāko bulvāri.

Viņam bija slaika gaišmataina partnere. Neatminu, kā viņu sauca, jo pie sievietēm nekad nav vārds no svara. Harrijs Pīls viņu, pacēlis no zemes, skūpstīja tik dedzīgi un ilgi, ka puikas zālē tādu modernu inkvizīciju neizturēja un sāka tumsā čamstināt ar lūpām līdz, bet meitenes nemitīgi grozījās savos sēdekļos, it kā viņām veļa būtu jau trešo nedēļu nepārmainīta mugurā.

Iegāju es uz šo filmu seansa vidū. Protams, tikai trešā vietā. Jaunkundze — vietu ierādītāja — pie pašām durvīm noklākšīnāja ar savu kabatas lampiņu un teica, ka brīva vieta esot zāles vidū. Dari kā zini! Es apzīmēju viņu par ļoti nepieklājīgu, pat vairāk, par stīvu, ejot tumsā, uzkāpu diviem uz kājām, nogrūdu vienai dāmai cepuri, līdz beidzot atradu sev brīvu krēslu otrā vietā, pašās beigās.

No visiem pasaules slaveniem kino aktieņiem neapšaubāmi vislabāk man patīk Harrijs Pīls, tamdēļ es iesēdos savā krēslā ar ciešu apņemšanos skatīties. Harrijs Pīls man simpatisks vairāku savu slavējamu īpašību dēļ, viņš kvēls, enerģisks, nebaidās ne velna un, ieraugot meiteni, nepaliek par cukurūdeni, bet zina, ka sievieti līdzīgi elektriskā zvana pogai, jāpiespiež, lai — skanētu. Villi Fričs — puika, kas savā zēnībā liekas nekad laikam nebūs kāvies un tagad dzer tikai pienu un ēd piecu san-

timu kafijas maizītes. Ģeniālais Konrāds Freidts būtu tīri labs. Tikai pašos traģiskākajos brīžos viņš piepūšas kā krupis čūskas klātbūtnē un izspiež sev dzīslas deniņos tādas, kā elektriskās staipules gar sienām.

Tomēr no jūsmošanas par Harriju Pīlu man šoreiz nekas neiznāks. Tieši aiz muguras man sēdēja kāda jaunava, no kuņas plūda tāda kairinoša, apreibinoša smarša, ka es ar laiku sāku trīcēt. Ar ko šai smaršai varēja būt līdzība? To es nezinu. Varbūt, ka bija, bet es tikai nepratu izteikt. Vispār mēs taču spējam izteikt tikai niekus. Sākumā es sēdēju savā vietā kā sastindzis. Bet drīz es sāku viņā grozīties līdzīgi meitenēm, kuņas nevarēja paciest, ka Harrijs Pīls skūpstas.

Pēc kāda laiciņa es jau atliecu, cik vien spēju, galvu sēdekli atpakaļ, lai varētu ar savām nāsīm jo pilnīgāk un labāk uzņemt visu to smaršu plūsmu, kas kāpa no nepazīstamās dāmas tērpjiem. Man blakus sēdošais mūrniekzellis arī palika nemierīgs. Bet ne jau no manas dāmas burvīgām smaršām. Viņam likās pārāk nedabīga mana poza un viņš pieklājīgi apvaicājās par manu labsajūtu. Es gribēju viņu nolamāt, bet neteicu ne vārda. Mana dāma sakustējās. Jauns smaršu uzplūds apreibināja mani vēl vairāk. Bet slikti bija tas, ka mana dāma sakustējās. Līdz ar to viņa arī piecēlās un devās uz izeju. Es gribēju tai sekot, bet tas nebija iespējams. Aiz manas rindas sākās pirmās vietas un tās no otrām bija norobežotas ar sarkanu pītu striķi un nelielu tuklu jaunkundzi, kas stāvēja barga un sastingusi kā bārdains šveicers bankas durvīs.

No šī laika divainā neizsakāmā smarša nedeva man miera ne nakti, ne dienu. Es meklēju viņu kafejnīcās, bāros, nomales netīros krodziņos, tirgos un kapu svētkos, mītiņos un pestīšanas armijas mūzikālās brīvsapulcēs, gluži tāpat kā to dara zilpuķainie romantiskie dzejnieki ar savu no mūžības iemīļoto sievišķīgo būtni.

Velti.

Tad — trīs dienu laikā es sameklēju desmit latus, izrakstīju no telefona abcventu sarakstiem visas pilsētas smaršu veikalu adreses un sāku pēc kārtas viņus apstaigāt. Divdesmit astoņus veikalus es izgāju, bet nevienā no viņiem līdzīgas smaršas neatradu. Beidzot kādā Vec-Rīgas mazā šķērsielā, no kuŗas bija redzams Jāņa baznīcas tuklais tornis un kuŗas bruģis nebija platāks par labi baŗotas cūkas muguru, beidzot es atradu mazu smaršas bodeli.

Tikko kā bija nolijis atkušņa lietus. Asfalts spīdēja kā stikls un bija glums kā noliets ar atdziestošiem kausētiem taukiem. Izkārtnes smaršoja. Šaurās un dziļās renstelēs, kuŗas kāja grima līdz skriemelim, skriedams putoja ūdens brūns kā alus un pernica un nesa sev līdz papirosus, papīrus un sērkociņus kā mazus ledus gabalus. Liels sarkans runcis sēdēja bodeles vienīgā logā. Uz durvju sliekšņa, šaura un augsta kā dāmas kurpītes papēdis, spēlējās puisēns, matiem sprogainiem un sarkaniem kā runcim spalva. Bodītes īpašnieks bija cēlies no Kališas žīdiem. Viņam galvā bija ortodoksāla apaļa cepurīte, kāda nav sastopama pie vietējiem, viņš par daudz dienvidnieciski mētājās rokām un runāja krieviski ar stipru poļu akcentu. Šinī bezgalīgi draņķīgā bodelē es beidzot atradu savu ilgi meklēto apbrīnojamo smaršu. Es biju laimīgs kā bērns. Promejot es noglaudīju runci, iedevu puisēnam piecdesmit santimu un, neuzmanīgi grozoties uz pārāk šaurā trotuāra, ieģrūda renstelē kāju.

— Tu gan nomocies ar tām savām smaršām, — teica man kādreiz viens no maniem gudrākiem un labākiem draugiem: — kā dažs ar diloni un cits ar slimu sievu.

— Nezinu, — atbildēju es viņam gurdi: — diloni pa lielākai daļai iegūst jaunībā; kad slimu sievu var visvieglāk dabūt — jautājums; šinī ziņā, jāatzīstas, man nav nekādu novērojumu, bet savu kaislīgo mīlestību uz smaršām es mantoju drusku vēlāk par iedzimtību — agrā bērnībā. Vienīgi viņa vainīga pie tā, ka es esmu tagad tik dedzīgs un nepiepildāms smaršu mīlotājs. Pie vēlēšanās kaut ko atcerēties no savas bērnības manai atmiņai

vienmēr aizvelkas priekšā tāda kā savāda balta necaurredzama plēne. Viņa līdzīga tai baltai valgai ādīnai, kas pārklāj neredzīgo govju acis. Atsevišķas ainas no bērnības es varu atcerēties, bet uz ko vairāk es neesmu spējīgs. Kā lai to izskaidro? — Vai nu man bērnība bijusi par daudz jauka, vai neciešama. Turpretim no smaršām man daudz kas palicis atmiņā. Sevišķi divas smaršas nāk kā rokas man līdz no bērnības, un viņu iespaids uz manis tik spēcīgs un neatvairāms, ka esmu kļuvis par smaršu vergu.

Katram cilvēkam piemīt zināma kaislība, kuŗa valda par viņu. Cilvēku bez kaislību nav. Tikai viens par otru prot labāk un izveicīgāk savas tieksmes slēpt.

Es pazinu kādu meiteni, kuŗai nebija nekādas patikas skūpstīties. Ne jau tamdēļ, ka viņa būtu slimīga, vāja vai pārāk fantastiskiem uzskatiem. Tieši otrādi, viņa bija ļoti patīkama, ve-

selīga meitene, jautras dabas un sākumā vienmēr guva lielu piekrišanu pie jauniem cilvēkiem. Tomēr ar tādu nepārspējamu vienaldzību skūpstījās, ka pat visdedzīgākam jauneklīm zuda katra patika šī laicīgā vakarēdiena izpildīšanai.

Šī meitene bija mana bērņības draudzene. Agrāk mēs dzīvojām kopā vienā sētā Spargeļu ielā un vienmēr gājām abi divi uz Daugavu Eksportostā mailītes zvejot, vai arī nomales dārzos burkānus zagt. Burkānus mēs toreiz dēvējām par sarkanām ledustekām. Vēlāk viņa man atzinās, ka vienaldzība pret skūpstīšanos, pat zināms pretīgums, viņā esot nostiprinājies arī jau bērņībā. Kā mazu meitenīti viņu ļoti bieži esot mutojis krusttēvs, lāga cilvēks, lielām brūnām ūsām, smalks pulksteņtaisītāju meistars, kas viņai tomēr ārkārtīgi nepaticis. Vēlākos laikos pie skūpstīšanās tās acu priekšā katru reizi rādījies šī krusttēva smagais stāvs un līdz ar to nākošā acumirkli zudusi vēlēšanās turpināt skūpstu.

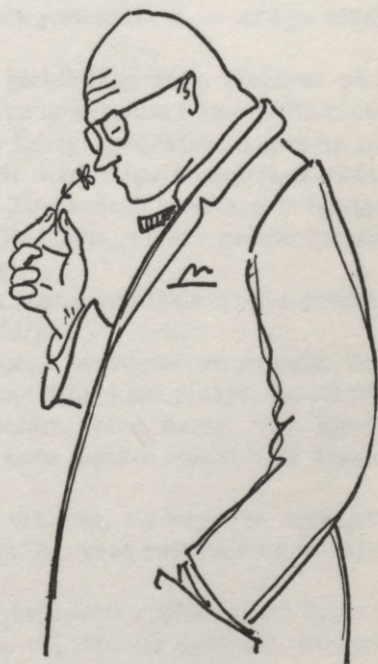
Arī manī erotiskā dziņa ne visai attīstīta. Es neesmu liels sieviešu draugs, jo tās ierobežo mūsu brīvību. Smaršas vairāk nekā sievietes atmodina manī dzīvību, alku redzēt sauli un izjust pasaules elpu.

Smaršas.

Sestais dzīvības gads šai ziņā man liktenīgs.

Mani vecāki dzīvoja toreiz Blaumaņa ielā kādā lielā namā. Nama malkas pagrabi atradās zem asfaltētas sētas. Tanī laikā lielākie mājas zēni mani pirmo reiz noveda šais pagrabos. Viņos bija tikko jaužama krēsla, kāda plīvo lielās katedrālēs, krēsla, kas raudzījās katrā ienācējā lielām tumšām pētošām acīm. No šīs savādās krēslas pieskāriena mana mazā dvēsele toreiz, es jutu, tik pēkšņi un asi sarāvās, ka iesāpējās, un, likās, kļuva tik maziņa, niecīga kā uzpirkstenis.

Kājas grima zāģu skaidās un smiltīs vēsās un patīkamās kā pumpja ūdens. Sienas bija izliktas ķieģeļiem sārziem kā svaiga gaļa, ķieģeļiem pārklātiem ar sudrabainu sarmu, kas mirdzēja līdzīgi īsi apcirptiem iesirmiemiem matiņiem pie deniņiem, vakaros,

dzelteno spuldžu gaismā. Šie ķieģeļi izelpoja tikko jaužamu ēteriski vieglu smaršu, kas pamazām, bet neatvairāmi kā mūžība iezagās manā dvēselē. Šī smarša, kuņai es līdz šim vēl neesmu atradis salīdzinājuma, kā valdzinošs plīvuris ietina visu manu būtību līdzīgi dāmas sejai un atvēra manī kā durvis nojautu par tām baudām, ko spēj sniegt smaršas.

Otra smarša, kas tāpat nāk man līdz no bērniņas, ir nokrāsotu māju smarša, ilga, kodīga un asa. Viņa mani iemācījusi katrā priekšmetā uztvert tā smaršu. Un es zinu un es jūtu, ka katrai visniecīgākai lietai dzīvē un pasaulē piemīt sava smarša. Arī mūzikai viņa ir. Kad es dzirdu sētā leierkasti, kuņu griež vecis ar laimes putnu būrīti uz kreisās rokas, es tūlīt sajūtu ceptu sīpolu, kāpostu, kaķu un nolaistu mēslu smaršu.

Pat mūsu domām, izjūtām, gribai piemīt smarša. Visa pasaule smaršo. Un nevienu lietu un parādību es nespēju uztvert, pirms neesmu apjaudis viņu smaršu. Tanī brīdī, kad es vairs nevarēšu uztvert smaršas, visa esamība pazaudēs man savu nozīmi.

MUŠAS

Jā, — teica mans ceļa biedrs, kāds vecāks kungs, — šis puika atmodina manī kādu senu atmiņu, — un viņš drusku norādīja ar savu strupo un sarkano kā burkāns pirkstu uz mūsu kupejas trešās pasažieres zēnu, jaunu židēnu. Tas stāvēja pie kupejas vienīgā loga un tvarstīja uz viņa netīrā stikla no saules un karstuma apdullušās mušas.

— Arī es tāpat kādreiz tvarstīju mušas, — turpināja vecais kungs, un viņa šaurās miesnieka acīs iezagās savāds siltums, varbūt miklums, līdzīgs tai gaudainai rasai, kas rodas uz logu stikliem vakaros, un viņš pasmaidīja. Es paskatījos viņā, bet neatbildēju ne vārda. Divas stundas mēs bijām jau kopā braukuši, tcmēr viņš līdz šim laikam nebija neko bildis. Tik pēkšņi iesākta saruna mani tiešām drusku pārsteidza.

— Vai atļausit, lai es jums tuvāk paskaidroju, — uzsāka atkal vecais kungs.

— Lūdzu, — teicu es vairāk pieklājības nekā ziņkāres pēc. Ko gan varēja gaidīt no veca kunga ar sarkanu kā novārīta biete seju un vēderu resnu, kuŗu viņš līdzīgi prožektoram grozīja uz visām pusēm? Varbūt, kādu vecu divdomīgu anekdoti, varbūt, atmiņu salkanu kā Lieldienu un Ziemsvētku pastkartes? Kungs nelikās vairs otrreiz sevi lūgt. Redzams, viņam pašam stāstīt vairāk gribējās kā man klausīties.

— Kādreiz mušu ķeršana bija mans vienīgais dzīves prieks, — runāja kungs un atkal pasmaidīja.

Likās ar to viņš gribēja arī mani pavedināt uz smaidu, bet man netikās to darīt. Un es nesmaidīju, kaut zināju, ka stāstītājam nebūs visai patīkami. Tiešām, vecā kunga seja kļuva pārāk nopietna, pat bēdīga, bet savu iesākto stāstu viņš tomēr turpināja.

— Mana māte bija tīrasinīga saksiete. No viņas es mantoju vājību uz stipriem ēdieniem, salkanību savā raksturā un masīvo degunu sejā.

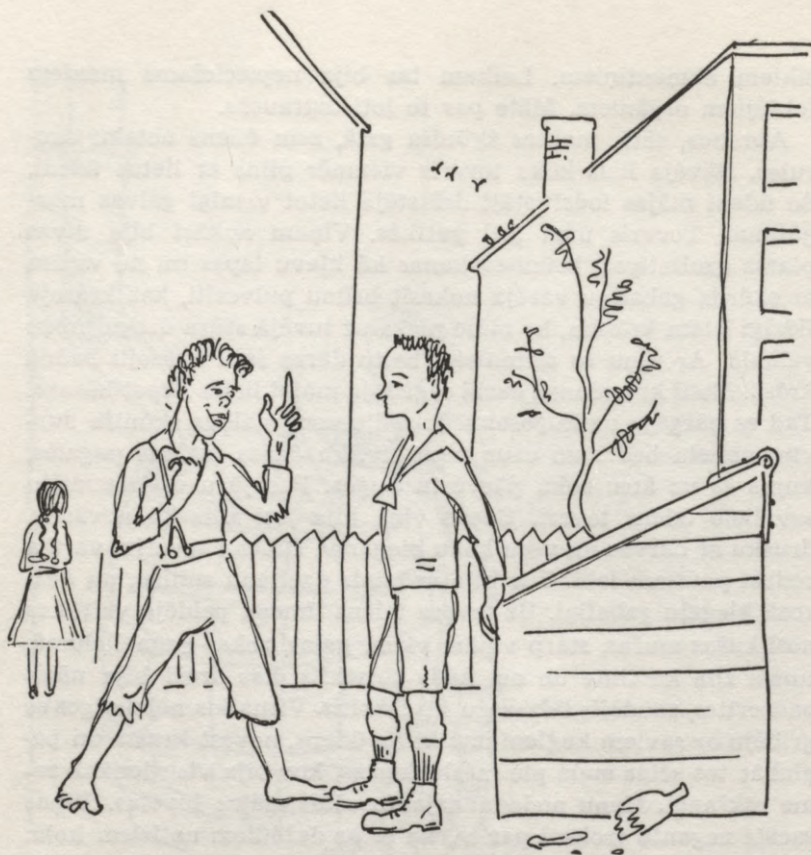
Es biju viņas pirmais un arī beidzamais bērns. Pēc manas piedzimšanas ārsti viņai noliedza vēl kādreiz dzemdēt. Stingri

un kārtīgi savu vecāku audzināta, viņa tādā pašā garā mēģināja veidot arī mani. Tā kā es biju viņas vienīgais bērns, viņa mani ļoti mīlēja un piegrieza man pārāk lielu vērību. Māte mani reti atstāja vienu, neļāva neko patstāvīgi bez viņas ziņas darīt. Bērniņas gadiem tas vēl pieņemams. Pieaugušam cilvēkam šādas audzināšanas metodes var kļūt tikai par nastu. Divdesmit deviņi gadu vecumā, kad es pats jau sev pilnīju maizi, pie mātes atradās visa mana nauda. Man pat tramvajam vajadzēja prasīt. Izejot no mājas, man katrā ziņā bija jāsaka, uz kuriem es dodos. Neko es nedrīkstēju noslēpt, viss man bija jāatstāsta, katra gaita un darbs. Tagad es atstāju nekustīga, pat miegaina cilvēka iespaidu, savā bērnībā turpretim es biju kustīgs un jautrs. Man patīkās skriet, dziedāt, rušināties smiltīs, bet man to darīt daudz neatļāva. Es varēju saukstēties, notraipīt drēbes un rokas. Līdzīgi citiem bērniem es ēdu smiltis gluži kā to dara vistas ar

sīkiem akmentiņiem. Laikam tas bija nepieciešams maniem iekšējiem orgāniem. Māte par to ļoti uztraucās.

Atminos, sētā, malkas šķūnīša galā, zem ūdens noteku caurules, stāvēja liels koka toveris vienmēr pilns ar lietus ūdeni. Šo ūdeni mājas iedzīvotāji drīkstēja lietot vienīgi galvas mazgāšanai. Toveris man ļoti patikās. Viņam apkārt bija divas platas dzelzstīpas, brūni-sarkanās kā kļavu lapas un no viņām ar skārda gabaliņu varēja nokasīt brūnu pulverīti, kas krāsoja līdzīgi īstām krāsām, ko māte pirka uz tuvējā stūra drogu preču veikalā. Ar viņu es saimnieka balto dārza sētu krāsoju brūnā krāsā. Mani krāsošanas darbi sagādāja mātei lielas nepatīkšanas. Tad es pārgāju uz kuģošanu. Izkasīju zem malkas šķūnīša durvīm nelielu bedri un caur viņu izvilku dažas malkas pagales, kuras es uz ātru roku pārvērtu kuģos. Par jūru es izraudzīju sev lielo ūdens toveri. Ūdens viņā bija ļoti silts kā novārīts, drusku ar darvas un vecu koku piegaršu. Dibenu toverim varēja redzēt pavisam labi. Tur bija nedaudz dzeltenu smilšu, un daži rozā ķieģeļu gabaliņi. Uz tovera ūdens līmeņa peldēja vairākas noslikušas mušas, starp viņām viena gaļas, rokas naga lielumā, tumši zila kā tinte un arī kāds zirneklis, kas droši bija nācis padzerties, zaudējis līdzsvaru un iekritis. Visus šos nelaimīgos es gribēju ar saviem kuģiem izvilkt no ūdens, novest krastā un paglabāt tos sētas malā pie mēslu kastes, kur bija visirdenākā zeme rakšanai. Manu nodomu izjauca sētas mājas šuvējas. Viņas sacēla negantu troksni par to, ka es ar dažādiem netīriem koka gabaliem padarot duļķainu ūdeni, kas nozīmēts galvas mazgāšanai. Pēc šī starpgadījuma mani vēl mazāk laida sētā. Pavisam man noliedza rādīties mājas pagalmā, kad sētas nama pagraba dzīvoklī ievilkās kāda strādnieka ģimene ar diviem bērniem: zēnu un meiteni manos gados. Vīrs strādāja Zasuļauka angļu patronu fabrikā, māte kādā nelielā tabakas iestādē Gertrūdes ielas galā. Rītos ar tumsu viņi abi jau aizgāja darbā un tikai vēl pēcpusdienā nāca mājās. Vīrs dažreiz atgriezās tikai pēc saules rieta, streipuļodams gāja caur sētu un sūtīja gaisa skūpstus mājas šuvējām. Dažas no viņām smējās par iereibušā strādnieka jokiem, citas nicīgi raustīja plecus un gāja no logiem projām. Runāja, ka strādnieks tādās reizēs esot savu sievu sitis, kaut gan tuvāk neviens par to nekā nezināja. Reiz es vaicāju par šo lietu strādnieka zēnam, ar kuŗu es drīz vien cieši sadraudzējos. Mans draugs šīs baumas noliedza. Es ticu, viņš nemeļoja, jo bija ļoti jauks un atklāts zēns. Viņš nekad bez iemesla

nekāvās un nestrīdējās. Mācēja svilpt, iebāzot mutē gan divus, gan četrus pirkstus. Kādā jūtu uzplūduma brīdī tēvs manam draugam bija nopircis skaistas mutes ermonikas. Ar viņām mans draugs mācēja izspēlēt toreiz moderno šlāgeri — Oirā oirā — ne sliktāk par leierkasti. Ar savu māsiņu, kuŗa bija nodota viņa uzraudzībā, viņš visas dienas pavadīja sētā. Viņa klātbūtne darīja manu pagalma dzīvi daudz saistošāku. Mēs spēlējām zekserus, sacentāmies sētu kāpšanā un lēkšanā pār mājas mēslu kasti. Kad malkas zāģeŗi skaldīja un zāģēja mūsu sētā malku, mēs gājām viņiem pēc papirosiem ielas pagraba bodītē. Jaunākie zāģeŗi dāvāja mums par gājumu papirosus, kurus mēs kopīgi pīpojām aiz malkas šķūnīšiem, un vaicāja mums, vai mēs meitās arī esot bijuši. Es no šādām valodām nekā lāgā nesapratu, bet mans draugs tikai smējās un atbildēja, ka neesot. Es jutos ļoti neveikli un apmulsis sarku. Tagad zāģeŗi savukārt

trokšņaini smējās, sita man uz pleca un zoboja. Tas bija par traku!

Pie pirmā izdevīgā gadījuma zem četrām acīm es savam draugam nekavējoši lūdzu noskaidrot, ko tas nozīmē: iet meitās. Un nu es dabūju dzirdēt tādas lietas, par kuŗām līdz tam man nebija ne jausmu. Viņas šķita šausmīgi interesantas. Un pie tam, ja par viņām runāja tāds lietas pazinējs, kā mans jaunais draugs.

Un cik daudz jaunu savādu latviešu vārdu līdz ar to es iemācījos! Protams, es nojautu, ka viņus nevar lietot visur un vienlīdzīgi kopā kaut vai ar tādiem vārdiem kā maize, galds, vakars. Tomēr kādreiz dažs no viņiem man tīri nejauši izspruka istabā lielo klātbūtnē. Sekoja nepieredzēts uztraukums, lieliska pratīnāšana. Beigās, kad solīja žagarus, man bija jāatzīstas no kurienes esmu smēlis savas jaunās valodas zināšanas. Man uz noteiktāko noliedza lietot jaunpiesavinātos vārdus, piedraudot ar pēršanu. Runāt es viņus, kur dzird, nerunāju, tikai klusītēm sevī atkārtāju. No savas atmiņas izdzēst es viņus vairs nespēju un vajāšanas dēļ viņi bija kļuvuši man vēl mīļāki.

Un ko gan lai cita es arī būtu darījis. Es tikko kā biju iepazīsies ar jaunu nezināmu sev pasauli, bet sētā mani vairs nelaida. Tur bija tas vienkāršais, nekaunīgais puika — tā runāja māte — kas bija man iemācījis tik daudz slihta.

Grūti man bija pie jauniem apstākļiem pierast. Dienas vilkās gaŗas, gaŗas. Savās domās es pārskatīju visus jaukus, kas mani gaidīja sētā un man bija neizsakāmi skumji.

Kaut manas istabas logs būtu izgājis uz sētu! Es vismaz redzētu pagalma apaļos akmeņus, deltenās smiltis, savu ūdens toveri. Varbūt, es kādreiz ieraudzītu arī savu jauko draugu. Kaut kā ar zīmēm es viņam izstāstītu, cik man gaŗlaicīgi un skumji un kā es ilgojos viņa. Viņš droši vien saprastu mani un par uzjautrinājumu uzspēlētu ar mutes ermoņikām man kādu valsī. Mazā māsiņa ar maizes garozu stāvētu viņam blakus un smaidītu. Bet manas istabas vienīgais logs izgāja uz ielu.

Gar manu logu gaŗām steidzās vienīgi sveši cilvēki un nepazīstami bērni. Tie smējās un rādīja man mēli, kad es mēģināju ar tiem sarunāties. Man neatlika nekas cits, kā vienaldzīgi sēdēt logā un skatīties uz ielu. Lai aizdzītu savas skumjas, es skatīju retos gaŗāmbraucošos ormaņus, divričus un vezumus. Grāmatas, kādas man bija, es jau sen zināju no galvas. Vienīgais prieks man bija septiņas istabas puķes un lielā palma, kuŗas zari sniedzās līdz augstiem griestiem.

Rītos, kad manā istabā iespīdēja saule, es spēlēju nēģerus. Es noāvu kājas, novilku blūzi un kreklu, paņēmu savu spēļu mandolīni, ko man bija dāvējis krusttēvs, sēdos zem palmas un grūtsirdīgi dziedāju. Es iedomājos sevi par krusttēvu Tomu no Bičer-Stou romāna ar ķēdēs sakaltām rokām un kājām. Dažbrīd savā lomā es iejutos kā aktieris un man bieži kļuva tik skumji, ka es raudāju.

Kad es izraudājos, man palika labāk. Tad es sēdos savas istabas turku dīvānā, lēkāju un šūpojos uz viņa tik ilgi, kamēr man sāka reibt galva un palika nelabi kā no pārmērīgas pīpēšanas. Pēc tam es sēdēju pavisam mierīgi un vēroju kā istaba šūpojās līdzīgi Āgenskalna kuģītim lielā vējā uz Daugavas. Istabas pretējā siena man likās kā miglā. Visas septiņas loga puķes bija palikušas daudz šaurākas, bet garākas. Un iela dunēja kaut kur tālu un neskaidri kā zem ūdens, kā zem bieza, smaga lakata.

Bet tas drīz vien pārgāja. Es iedzēru ūdeni un viss bija atkal labi. Tad es skraidāju pa istabas parketa grīdu un meklēju uz viņa tās vietas, kur tas čīkstēja. Vienmēr es jutu, ka manā istabā viss par daudz mierīgs un kluss. Tik bija tā trokšņa, ka es pagrūdu krēslu vai rāpos uz skapja augšas pēc savām rotaļām.

Manas istabas vienmuļīgumu traucēja vienīgi kāda iemaldījusies no ielas vai koridora muša. Viņa lēni un slaidi kā mazs melns puteklis peldēja istabas siltajā gaisā no vienas sienas uz otru, no griestiem līdz grīdai. Brīdi atsēdusies uz kādas gleznas, kur bija nogleznots eņģelis ar diviem lieliem kā gulbim spārniem, kas veda divus bērnus gar aizu, muša iztīrija savus spārnus un atkal laidās. Aplidoja galdu un visas istabas puķes, līdz atsitās loga stiklā un džinkstēdama, kā pa parketu, sāka slīdēt no viena gala uz otru. Ja kādreiz gadījās gaļas muša, tad likās, ka pa stiklu šurp un turp kāds ritmiski raustītu nelielu zilu vizuļošu stikla gabaliņu.

Es tai laikā sēdēju uz grīdas vai dīvāna un muti atplētis sekoju šī mazā dabīgā aeroplāna gaitai, neatlaidīgi un rūpīgi grozot savu galvu viņa virzienam līdz.

Kad muša bija nogurusi džinkstēt un slīdēt pa loga stiklu, viņa vienmēr mēdza atpūsties uz ķitas, kas savieno loga rāmi ar

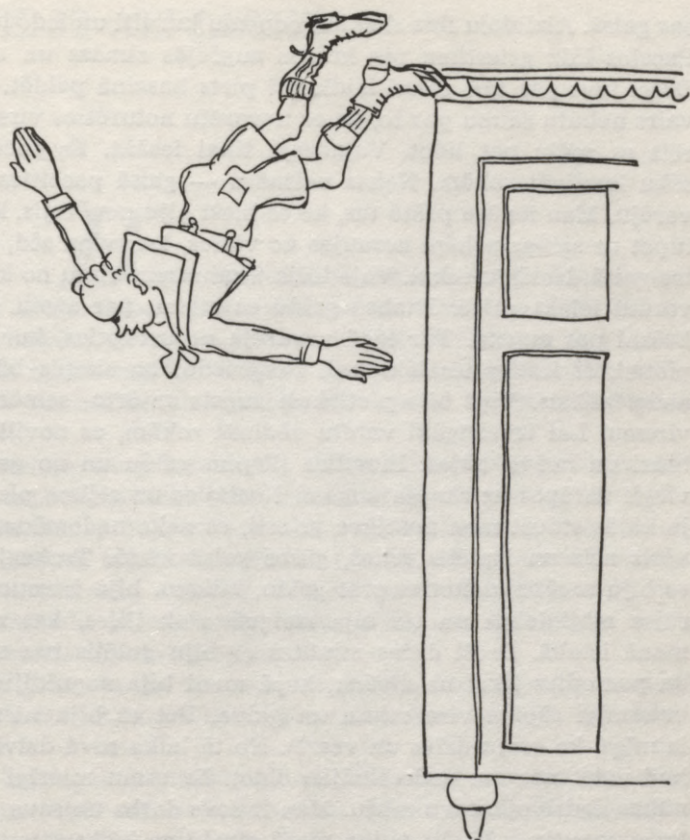

stiklu. Man tas nepatika. Gribēju, lai viņa atkal džinkstēdama jopotu pa logu un mani uzjautrinātu. Sākumā, turpat sēdot, es mušai saucu, lai viņa neslīnko un atkal sāk lidot. Redzēdams, ka viņa neklausā, es drīz vien pārgāju uz draudiem. Kad arī mana bāršanās nelīdzēja, es sāku trokšņot, vicināt ar kādu priekšmetu. Tiešām, kādreiz muša man tad paklausīja un uzsāka atkal savu deju uz loga. Tomēr, jāatzīstās, tas gadījās reti.

Visbiežāk man pašam vajadzēja celties no savas iemīlotās novērošanas vietas augšā, iet pie loga un ar pirkstu pārtraukt mušas atpūtu. Baidīdamās no mana pirksta, viņa dažas reizes gurdi pārlidoja stiklu, nosīca un drīz vien atkal apsēdās otrā malā. Es atkal tuvojos mušai ar savu pirkstu. Bet nu jau viņu vajadzēja man daudz tuvāk piebāzt mušai, lai to iztraucētu no atpūtas. Tā es atkārtēju vairākas reizes, līdz es manīju, ka mazā kuklainīša kustības un dziedāšana uz stikla kļūst pavisam bezspēcīgas. Likās, ka muša būtu pavisam apdullusi. Tad es mēģināju viņu saķert. Es viņu nemanot ietrencu kādā stikla stūrī un viegli saņēmu. Lai viņu neievainotu, es rūpīgi turēju to savos pirkstos. Es baidījos sadrupināt viņai sīkās kājiņas un spārniņus.

Manos pirkstos mušas ķermenītis čaukstēja viegli kā sauss zīda papīris. Es nevarēju vien nobrīnīties par mušas dīvaino uzbūvi. Tas, ka viņa augumā bija maziņa, mani neuztrauca. Arī es esot pie dzimšanas bijis mazs. Mana drauga māsa tagad bija daudz mazāka par mani, bet droši vien viņa izaugs tikpat liela kā es. Tā vismaz viņa pati lielījās. Nē, tas mani nepārsteidza, to es sapratu ļoti labi. Es vēl biju novērojis, ka māte puķu podos iedēsta gluži mazus stādīņus. Pēc zināma laika viņi bija jau kļuvuši lielāki. Kā lai zina, varbūt, muša arī vēlāk paaugsies dūšīgāka. Man bija brīnums par to, kā viņa varēja lidot un lidoja, bet es nē. Tas bija ļoti savādi.

Mušas ķermenis daudz neko neatšķīrās no mana, vai mana drauga māsiņas auguma, kuŗu mēs bijām izpētījuši. Mušai tāpat kā mums bija sava galva, krūtis un vēders. Teiksim kāju bija drusku vairāk, bet tās jau pie lidošanas nekādu sevišķu lomu nespēlēja. Pie tam mušas kājas bija trauslākas un nespēcīgākas, bet mūsu pamatīgākas. Tā tad galu galā — viens un tas pats. Palika tik neatrisināts jautājums par spārniem. Jā, spārni. Tiešām, man tādu spārnu nebija. Un nevienam cilvēkam tādus es nebiju redzējis. Par to ļaudīm bija rokas. Pie mušas tādas nebija atrodamas. Mušai spārni droši vien bija tas pats, kas cilvēkam rokas. Viņi jau arī bija piestiprināti turpat kur ro-

kas — pie krūtīm. Mazā savstarpējā atšķirība neko nenozīmēja. Katru pārsestdienu pirtī es biju redzējis kā citi zēni peld lielajā pirts baseinā gluži kā dzīvas zivis, kuŗas māte atnesa no tirgus. Pirms nobeigšanās viņām vēl atļāva papeldēties virtuvē mazā vanniņā. Zēni, baseinā peldot, bija kustinājuši rokas, bet zivis, to es biju noteikti novērojis, savas spuras. Bet pēc izskata un veidojuma viņas bija stipri līdzīgas muŗas spārniem. Nu es biju atradis. Reiz cilvēks var peldēt, kustinot rokas kā zivs spuras, tad droŗi vien viņŗ var arī lidot, jo spurām ar muŗas spārniem bija nepārprotama vienādība. Es nolēmu izmēģināt. Es lēcu priekā, iedomājoties tikai mātes pārsteigumu, kad viņa, ienākusi manā istabā, ieraudzīs, ka es, līdzīgi muŗai, lidoju ista-

bas gaisā. Aizlidoju līdz skapim, noņemu kurvīti un iedodu viņai. Paceļos līdz griestiem pie krāsns augšējās zīmzas un apsežos. Droši tēvs pēc tam mani laidīs arī pirts baseinā peldēt. Viņam vairs nebūtu šaubu par to, ka es nevarētu noturēties virs ūdens, reiz es spēju pat lidot. Vajadzēja tikai iesākt. Es pacēlos un sāku kustināt rokām. Nekas neiznāca — gaisā pacelties es nevarēju. Man ienāca prātā tas, ko es bieži biju novērojis, ka muša tupot uz sienas pēkšņi noraujas no vietas, kur viņa sēd, un metas gaisā. Nolēmu sekot. Vajadzēja tikai atrast vietu no kuņģa varētu ielēkt gaisā. Istabas galdu es atzinu par zemu. Podiņu krāsni par augstu. Tur lāgā nevarēja ne uzrāpties, kur nu vēl pietiekoši izstiepties lēkšanai. Nospriedu, ka skapis būtu visnoderīgākais. Viņš bija pietiekoši augsts ar ērtu, samērā platu virsmu. Lai izveicīgāki varētu vēdināt rokām, es novilku savu blūzi un noāvu kājas. Pievilku skapim galdu un no galda tīri viegli uzrāpos uz skapja augšas. Nostājies uz ceļiem pie malas, jo kājās stāvēt man neatlāva griesti, es neko nedomādams, aizvēris acis un izplētis rokas, gāzos gaisā iekšā. Troksnis, kuŗu es biju sacēlis atsitoties pret grīdu, laikam, bija iztraucējis pārējos mājniekus un tie bija steigušies skatīties, kas notiekas manā istabā. Droši dažas minūtes es biju gulējis bez samaņas un pamodies tikai uz dīvāna, kuŗā mani bija noguldījuši. Man briesmīgi sāpēja visa miesa un galva. Bet es biju neizsakāmi laimīgs, ka esmu dzīvs un vesels. No tā laika savā dzīvē es nekad vairs neesmu uzdrošinājies lidot. Es esmu mierīgi kā pienākas nodzīvojis savu mūžu. Man ir savs darbs un sava ģimene, kuŗu es mīlu... Jā, šis puika manī atmodina kādu senu atmiņu. Nobeidza kungs un pasmaidīja. Liekas, arī es savilku savu seju smaidā.

ENĢELIS AIZ LETES

Bija Vasarsvētku sestdiena. Laiks kā uz pasūtījumu: skaidrs, bez viena mākoņa un silts. Pat dziļi pilsētā asfalta, benzīna un noteku smaku vidū elpoja jūtamas tālo pļavu, dārzu un mežu smaršas. Ielās uz staciju plūda straumēm ļaudis, jo katrs ar beidzamiem vilcieniem centās atstāt nepatīkamo pilsētu.

Man nebija, kurp braukt. Es sēdēju savā istabā un lasīju modernu ekspresionistisku vācu autoru. Grīda bija tikko kā no rīta uzspodrināta, spīdēja kā nolakoti dāmas pirkstu gali un smaršoja viegli pēc terpentīna. Kaktā, pie iedzeltena dīvāna, skuma no Tīreļu purviem atvestais bērziņš un sniedza istabas gaisam apmēram tādu pat nokrāsu, kāda sastopama krēslainās lauku klētīs karstās vasaras dienās.

Neilgi pirms saules rieta pavisam negaidīts pie manis ieradās Felikss Akmens, mans studiju biedrs, labs iemetējs un dziesminieks.

Viņš ienāca istabā trokšņaini un plaši. Nometa savu cepuri uz gultas, uzsvieda mēteli krēslam un nolaidās man smagi blakus uz dīvāna. Neteicis ne viena vārda, izņēma savu veco portsigāru un piedāvāja man papirosu. Varēja redzēt, ka viņš bija ļoti sliktā omā.

— Ba-a-a! — es izsaucos. — Kāds velns tad tevi šurp attrieca! Tu taču solījies šovakar braukt gan uz Koknesi, gan uz Dobeli, gan uz Siguldu, gandrīz vai ne uz pašiem Limbažiem. Un pēkšņi šeit, a?...

— Nu, vai zini, tu briesmīgi laipni saņem savus viesus, — norūca Akmens.

— Jā, bet vai tad tu nezini krievu tautas parunu — nelūgts viesis sliktāks par tatāru, — turpināju es.

— Ko, varbūt, tu gaidi kādu sievieti? — uztraucās Akmens, — un es tev traucēju. Tad es taisos...

— Nē-ē-ē, draugs, — uzsitu es viņam uz pleca. — Tie tikai joki. Paliec. Es nevienu neesmu gaidījis un arī negaidu... Bet es

redzu, Feliks, ka tu šovakar esi varen nospīstā garstāvoklī. Iedzersim kādu glāzi un pastāsti man, kas par lietu.

Es izņēmu no sava rakstāmgalda atvilktnes pusizdzertu viskija pudeli, ko man bija no Anglijas atvedis viens mans labs paziņa, jūrskolnieks, un notriecu savu veco saimnieci pēc diviem zelterjiem pagraba augļu bodītē, kur man vēl uzticējās uz krīta.

— Tu zini, ka es līdzīgi tev esmu zvērināts vecpuišis, — iesāka Akmens, — un nebūt to nenožēloju. Stāsta, ka šādi tādi esot lieli revolūcionāri. Bet man liekas, draugs, vecpuiši tomēr vislielākie revolūcionāri pasaulē. Viņi taču līdz beidzamam elpas vilcienam cīnas par savu brīvību, vai nē? Kauču arī pret sievieti, tomēr cīnās... Bet redzi... kad tuvojas svētki, — turpināja skumji Akmens, — tad man bieži uznāk tādas kā šaubas: vai tikai es tomēr esmu pareizi darījis, palikdams vecpuišcs. Tagad pat — svētku priekšvakars. Visi kaut kur steigdas, brauc... Kas paliek mājās, arī tiem savi tuvinieki — sieva, bērni — savs siltums, kā saka. Bet mēs te, lūk ar tevi — sēdam vieni paši kā atstāti. Un vai nepaliek, draugs, drusku skumji un vientulīgi? Vai sirds nesāk kaut kur smelgt?...

Nu, ko es varēju uz to atbildēt?... Viņš runāja pārāk aizkustinoši. Es atradu par prātīgāko iedzert jaunu viskija glāzīti. Nevarēju es taču teikt — precies, vecais puika, precies! — Tas līdzinātos īstai nodevībai.

— Es taisni ienīstu šos svētkus, — iekarsa tālāk Akmens — viņi mūžīgi pavedina par visu ko šaubīties un dzen dažādas skumjas kā vecas lupatas manā priecīgā vecpuiša sirdī. Nolāpīts! Dzīve būtu brīnišķīga, ja nebūtu tikai svētku. Ak, kas tas ir bijis par idiotu, kas ievēdis viņus!

— Nevaimanā, — atmetu es ar roku Akmenim. — Ja jau nu tev tik briesmīgi gribējās tā siltuma, tu taču varēji mierīgi uzlikt jauno kravati, aiziet pie kādas savas draudzenes un braukt. Tad tev būtu siltums, ne tikai siltums, bet īstā pirts lāva.

Runā kā bērns. Vai tad tu domā, ka es neizmantotu šo pretlīdzekli? — Bet, lūk, tomēr es esmu pie tevis! — Un mans draugs Felikss Akmens uzlēca kājās. — Es apstaigāju četras savas draudzenes un visas viņas bija pazudušas kā migla.

— Kā mirāža Arabijas tuksnesī, — piebildu es.

— Smejies, smejies, — uztraucās Felikss, staigādams pa istabu, — bet es nevaru vairāk šo vientulību paciest. Iesim kaut kur, taisi ciet savu pudeli un iesim kaut kur.

— Bet kur tad? — brīnījās es.

— Kaut pie kādas mums kopīgi pazīstamas ģimenes. Varbūt atradīsim no visām vienu mājā. Iesim un lūgsim, lai mūs vismaz nosēdina starp priecīgām sejām pie galda un uzvāra tēju. Taču būs savs siltums.

— Ak tu mans mīlais siltums, — iesmējās es... — Labi. Man nav ko iebilst. Iesim. Varbūt, tiešām mums palaimējas kaut kur vēl piemināties.

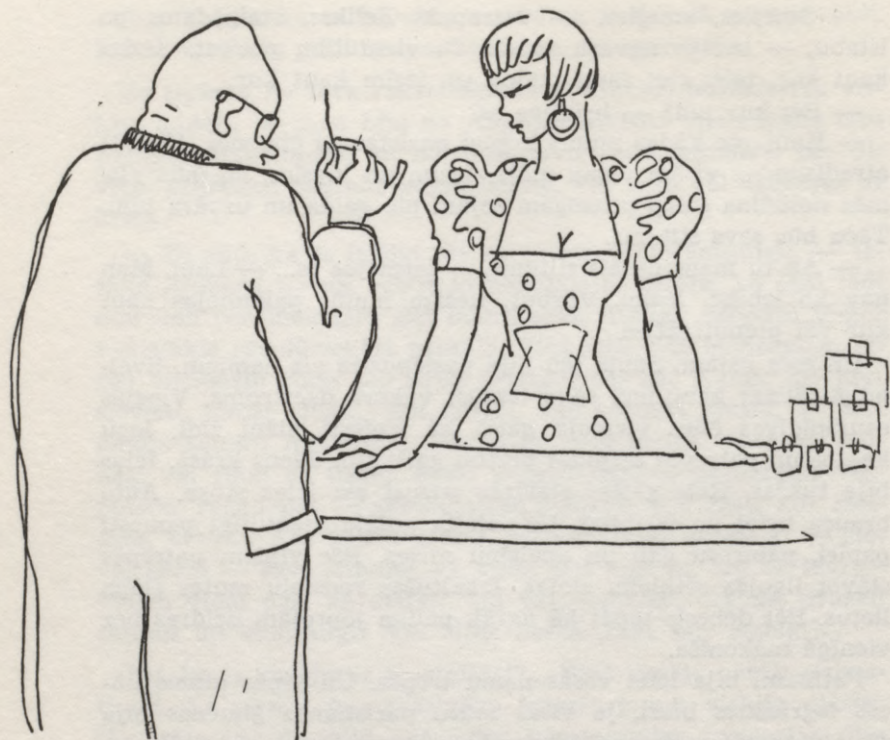
Un mēs gājām. Saule jau bija paslēpusies aiz namiem. Svelmīgā dienas karstumā sāka ieplūst vakara dzestrums. Vieglas caurspīdīgas ēnas vizmoja gaisā kā izplesti plāni zīdi, logu kaktos un patrepēs atspīdot pretim gaiši zilā ūdens krāsā. Ielas bija tukšas. Rets gājējs steidzās pazust aiz ielas stūra. Auto brauca brīvi un izlaidīgi. Uz asfalta gulēja vientuļīgi pamesti papīri, papirosu gali un apelsīnu mizas. Pēc viņiem patrepēs stāvēt ilgojās sētnieku slotas. Izkaltušas rensteļu mutes slāpa lietus. Bet debesis tāpat kā agrāk palika joprojām dzidras bez vienīgā mākonīša.

Patikami bija ieiet vēsās namu trepēs. Un viņās mums nācās iegriezties bieži, jo visas mūsu pazīstamās ģimenes bija atstājušas savus dzīvokļus aizslēgtu durvju varā un pašas izbraukušas no pilsētas. Beidzot noguruši vairāk no neveiksmēm, nekā no iešanas un kāpšanas pa dažādāka veida trepēm, mēs iznācām uz Brīvības un Dzirnavu ielu stūra.

— Vairāk, draugs, gan es neiešu, — teica Akmens, — kaut būtu no skumjām vai jānomirst. Vēl varētu aiziet līdz Dzirkaļiem pie Viestura dārza, bet lai paliek. Tā kā tā jau nebūs mājās.

Es viņam piekritu. Bet man ļoti slāpa un tamdēļ es uzaicināju to iegriezties kādā kafejnīcā. Akmens palika gaužam priecīgs par šādu iedomu, un savukārt noteikti vedināja ieiet konditorejā Dzirnavu un Valdemāra ielu stūrī, tur esot skaista pārdevēja un labs, patīkams saldējums.

Tiešām, Akmeņa ieteiktās konditorejas jaunkundze bija daiļa meitene. Smaidoša, vidēja auguma, pie kam viņas daiļums bija ar valdzinošu poļu akcentu. Mēs nosēdāmies kafejnīcas kaktā pie loga. Bez mums pie galdiņiem kvernēja vēl četri žīdi un dažas pārāk izkrāsotas židietes.

Kad bija pasūtīta dabīgā limonāde, Akmens pirmais palūdza izvākties klusumam, kas bija ieviesies mūsu vidū.

— Klausies, — teica viņš, — man ienāca prātā kāds gadījums, uz asociācijas pamata... Redzi, te apkārt žīdi, aiz letes — daiļa pārdevēja — jaunkundze. Arī manā stāstā iet runa par kādu jocīgu žīdu un pārdevēju — jaunkundzi... No pirmā gadījuma tu, varbūt, nenoskārsi, ka man piemīt indeve, paraša, varbūt pat slimība iet vienmēr, vai nu ēst, vai iepirkties tikai tādos veikalos, kur apkalpo skaistas, patīkamas pārdevējas. Ja mēs pieņemam, ka tā tiešām slimība, tad laikam no visām kaitēm tā būs vienīgi patīkamā. Pie kam, es negribu būt lepns, no Dieva puses, nē, bet es tev teikšu, man piemīt tāda īpatnēja spēja uzost, jā, taisni uzost tādus veikalus, kur atrodami šādi eņģeļi aiz letes... Piemēra dēļ, vai šī jaunkundze nav skaista? — Lūk, tā es, laikam, gadu atpakaļ atradu, ka manas mājas pagraba grāmatu bodītē, kuŗas īpašnieks bija kāds pavecāks žīds,

strādā kā veikala jaunkundze kāda nejēdzīgi apbuoša meitene. Ko tu teiksi? Tas iznāca tā. Man vajadzēja nopirkt ļoti steidzīgi kādu marku. Apskatos — makā nav. Skreju apakšā bodītē un palieku mēms. Aiz letes aizkustinoši skaists bērns. Ne cilvēks, bet glezna, iedomā. Protams, ka pēc tam es sāku ļoti noteikti apmeklēt šo sasodīto grāmatu bodeli gandrīz vai katru dienu, lai tikai redzētu daiļo pārdevēju. Nekad savā mūžā es neesmu nopircis tik daudz nevajadzīgu pastmarku, zīmuļu, dažādu spalvas kātu, nepazīstamu kinoaktrīšu, banālu svētku kartiņu un laimes ziloniņu, kā taisni šinī laikā, jo es taču nevarēju katru dienu apmeklēt bodīti un nekā nepirkt. Ar jaunkundzi es nerunāju ne vārda. Izslēgts! Vai brīnišķīgā pārdevēja manīja, ka es nāku šai nolādētā pagrabā tikai vienīgi viņas dēļ? Nezinu. Es katru reizi sevišķi cītīgi un ilgi aplūkoju pērkamo priekšmetu, tikai pa starpām uzmetot skatu — viņai. Tā pagāja apmēram mēnesis. Tad es drusku saslimu. Izveseļojies, es atkal nolēmu iegriezties zināmā pagrabīnā. Bet šoreiz notika kaut kas neparasts. Tikko atvēru durvis un grībēju spert savu kāju pustumšā bodītē, ka izdzirdu skaļu un spiedošu balsi:

— Nav, nav, jaunkundzes vairāk šeit nav...

Patiesi, daiļavas aiz letes vairs nebija. Viņas vietā stāvēja pats bodītes īpašnieks — žīds. Un viņš arī bija tas, kas uz mani tik neganti kļiedza, uztraukumā sarkans kā ķieģelis. Sākumā es galīgi apstulbu. Bet tad karsts neveiklums un dusmu vilnis, liekas, atraisīja manus spēkus. Es aizcirtu nelaimīgās bodītes durvis un metos pa trepēm augšā uz ielu.

Ilgi pēc tam es laužīju savu galvu: kādā ceļā vecais briļļainais žīds bija atklājis manu saldo noslēpumu, kur palikusi magnētiskā pārdevēja, un kāda iemesla dēļ žīdiņš bija sarīkojis man šo traci, vai aiz greizsirdības? — Atkārtāju, es ilgi domāju par šo lietu un droši vien vēl šo baltu dienu atrastos pilnīgā neskaidrības tumsā, ja manu dzīvi drīz nebūtu pāršķēlījis kāds savdabīgs gadījums.

Apmēram pusgadu pēc mīklainā starpgadījuma ar žīdiņu, es kopā ar kādu jaunavu aizgāju uz operu. Atzīstos, es nemēdzu uz turieni iet, jo nopietnā mūzika man izliekas pārāk gaļaicīga, bet nu toreiz tā iznāca.

Izrādīja, laikam, piekto vai sesto reizi balletu — Riekstko-dis —. Pēc otrās ainas, kā jau pieņemts, es izgāju ar savu dāmu foajē pastaigāties. Viņai bija jauna kleita un vajadzēja taču

to parādīt. Mēs kustējāmies lēni, kā izžuvusi upe, pa šauro un sarkano koridoru no vienas puses uz otru un runājām dažādus niekus.

Tā mēs, laikam, bijām gājuši reizes astoņas, kad pēkšņi es sajutu, kāds mani saņem no muguras puses aiz elkoņa. Es pārsteigts atgriezies, lai saskatītu savu aizturētāju. Un tad es ieraudzīju, ka mani aizskāris neliela auguma židiņš, zilā uzvalkā. lielām raga brillēm. Viņš tagad stāvēja pie sarkanās, drusku nosmulētās tapešu sienas. Virs viņa galvas trīcēja un mirgoja sienā iestiprinātais bronzas elektriskais svečturis ar skanošām stikla bārkstīm. Viņš bija drusku piesarcis, nokaunējies, varbūt, arī nobijies un tamdēļ maķenīt smaidīja. Viņa lielās un brūnās kā jaunpiedzimušam telēnam acis lūkojās pavisam nevainīgi, bet līdz ar to arī bažīgi un ar tādu savādu glāstošu valgumu. Brillju stikli karstumā bija nosviduši, it kā būtu aizskarti taukainiem pirkstiem. Židiņš, redzot, ka es meklēju savu traucētāju, uzmanīgi, bet neuzkrītoši māja man ar vienu roku. Otru savu turpretim te iebāza, te izvilka no svārku kabatas. Pirmā acumirkli es ļoti izbrīnījos un nolēmu vienaldzīgi turpināt savu pastaigāšanos. Židiņš man izlikās gluži svešs un es pilnīgi nesapratu, ko viņš no manis varēja vēlēties. Man pat sanāca dusmas par to, ka svešs cilvēks uzdrošinājas traucēt manu labsajūtu izrādes starpbrīdī. Bet jau nākošā brīdī es apdomājos, ka man tomēr bija it kā pienākums visu šo starpgadījumu noskaidrot, jo židiņš joprojām vēl stāvēja savā vecā vietā pie sienas zem klusi sanoša svečtura un kaut gan sarka un bālēja, tomēr vēl nebeidza aicināt mani pie sevis ar roku. Es atvainojos pret savu dāmu un piegāju židiņam klāt.

Viņš palika gaužam priecīgs. Gribēja man pat tā kā roku sniegt, bet manot, ka es iztuos pārāk atturīgi un stīvi, iebāza savu roku atkal atpakaļ kabatā un neņēma viņu labu laiciņu laukā.

— Ko jūs no manis vēlaties? — vaicāju es židiņam saīdzis. Manā balsī bija reizē ir apslēptas dusmas, ir negants īgnums. Židiņš stipri sarāvās. No viņa sarkstošās sejas vienā acumirkli pazuda smails un viņa vietā ap lūpām sakrita nožēlas un uzbudinājuma rievās.

— Atvainošanu, kungs, — runāja uztraucies žids, — es redzu, jūs mani vairs nepazīstiet... neatminiet, — un acīm redzot, lai mīkstinātu neērto stāvokli, viņš saņēma mani familiāri aiz svārku pogas.

— Kā... vairs? — es turpināju tagad pavisam jau sašutis un izbrīnījies. — Es nekad neesmu jūs pazinis un arī tagad nepazīstu. Jūs esiet vienkārši kļūdījušies, vai aiz tuvredzības, vai aiz kā cita, to es nezinu, bet jūs esiet kļūdījušies un es ieteiktu jums uz priekšu būt drusku uzmanīgākam un lieki netraucēt svešus cilvēkus viņu dāmu sabiedrībā!

Es runāju lieliski, bet mans židiņš atbildēja vēl lieliskāki.

— Atvainošanu, vēlreiz atvainošanu pret jūsu dāmu un jums. Bet es neesmu kļūdījies. Es pazīstu cilvēkus no pirmā acu uzmetiena. Mīlais jaunsungsks, jūs esiet tikai mani piemirsuši... Jā, jā.

To teicis, viņš pieliecās man tuvāk. Likās, viņš pat cēlās pirkstu galcs, lai tikai sasniegtu manu ausi.

— Es esmu tās rakstāmlietu bodītes īpašnieks Pļavu ielā, kur jūs agrāk nācāt vienmēr iepirkties... Nu, vai tagad jūs mani atminiet?

Zināms es tagad viņu pazinu un sārts neveikluma vilnis pārklāja manu seju.

— Jā-a-a, tagad es jūs atceros, — atbildēju es židiņam cik mierīgi vien spēdams.

— Nu, redziet nu! — iesaucās viņš priecīgi, satverdams manus elkoņus.

— Tomēr es vēl nesaprotu, ko jūs no manis vēlaties, — turpināju es tālāk, pie kam mēģināju atbrīvoties no viņa rokām. — Agrāk es gāju pie jums iepirkties — kas par to? Ļoti daudzi jau iet pie jums pēc zīmuļiem. Bet vai tad jūs visus tos aizturiet operā starpbrīžos?

— Oi, nē! — iesaucās židiņš, jūs domājat par mani pārāk ļauni... Es jūs aizturēju tikai tamdēļ, lai noskaidrotu, vai nesat dusmīgs uz mani par to, ka beidzamo reizi jūs tā... savādāk uzņemu savā bodītē?

— Jā un nē, — atbildēju es.

— Nu, lūk, — viņš atkal saņēma mani aiz svārku pogas. — Bet es gribēju jums tuvāk paskaidrot savas rīcības iemeslus. Man viss šis gadījums guļ vēl joprojām uz sirds. Lai labāk veiktos mūsu saruna, es ieteiktu pāriet bufetē vai vēsā kašu telpā.

Es piekritu. Man interesēja ne tikai židiņa stāsts, bet arī tas, kur palikusi skaistā pārdevēja. Mēs iegājām bufetē. Pieklājības pēc paņēmām mazo kausu brūnā alus un apsēdāmies kāktā.

— Mans mīlais kungs, es redzēju, ka jūs gandrīz katru dienu, — turpināja židiņš.

— Atvainojiet, ne katru dienu, bet katru pārdienu, — iebildu es.

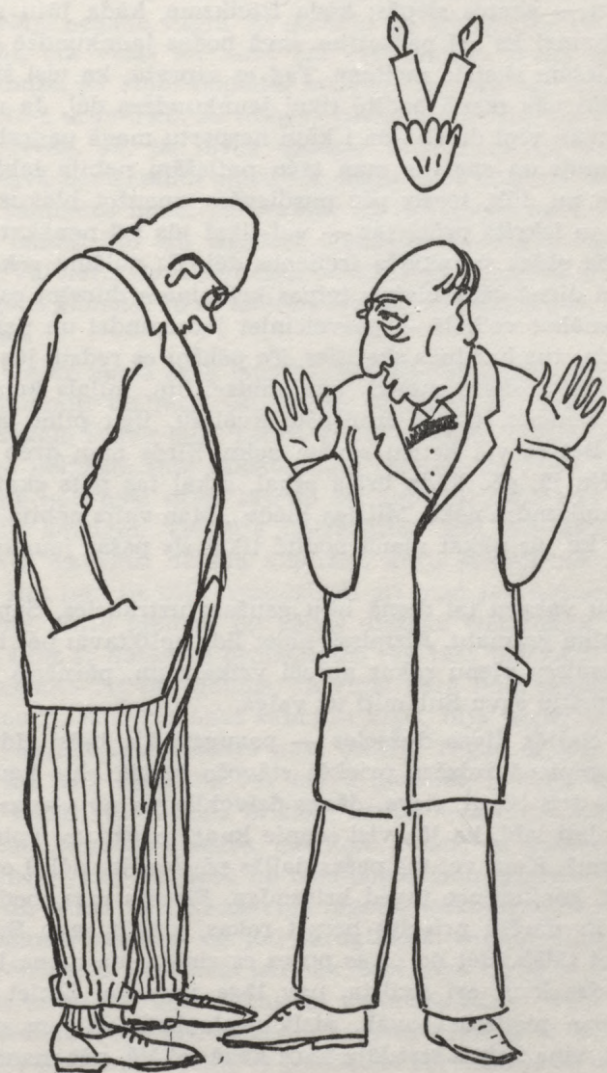
— Labi, katru pārdienu, — ieplēta rokas mans sarunu biedrs, — labi, kam mums strīdēties?... Tā tad es redzēju, ka jūs katru pārdienu vienā un tai pašā stundā nācāt iepirkties manā tumšā bodītē zīmuļus, spalvas, spalvas kātus, kartiņas un markas. Man jāatzīstas, ka katram veikalniekam būtu ļoti patīkami, ja viens solids kungs nāktu un apmeklētu viņa draņķa bodeli katru dienu, ai, pardon, katru pārdienu. Gluži tāpat bija arī ar mani. Es priecājos, domājot — mans veikals zeļ. Un ko vienam žīdam vairāk vajag?... Kā redziet, viss būtu bijis tīri labi, bet es tikai nekādi nevarēju saprast, kam jums tik daudz spalvu, spalvas kātu, zīmuļu un vēl dažādu citu sīku piederumu vajadzīgs. Protams, es varēju domāt, ka jūs esiet laimīgi precējies un jums ļoti daudz izklaidīgu bērnu. Bet priekš tādām lietām jūs izlikāties man pārlietu jauns. Bez tam es drīkstēju vēl domāt, ka jums, varbūt, bija liels vairums krustbērnu un katram tomēr kaut kas jādāvina, beidzot, varbūt, ka jums pie-mita, atvainojiet, kāda šausmīga slimība — katru dienu pirkt un pirkt tāpat kā vispār ir tāda zagšanas vaina, ko sauc, ja nekļūdos, par kleptomāniju. Tāpat es varēju atļauties sev domāt, ka jūs, varbūt, bijāt apkārtstaigājošs, drusku prātā jucis tirgotājs, mazu patīkamu bērnu ievīlinātājs... Ak, kungs, es visādi laužīju savu nabaga galvu un gudrs netiku. Es vaicāju savai sievai Sulamitei, bet viņa mani izlamāja un ieteica labāk rūpēties, lai nākošais zīmuļu iepirkums būtu lētāks.

Ko man bija darīt? Es prātoju vientulīgi tālāk, jo mana sirds man nedeķa miera. Viņa bija it kā pamodusies. Gluži kā uztraucies kanarijas putniņš, spārnos ar ieplēstu knābi. Viņa, laikam, jūta, ka šinī mīklainā gadījumā slēpjas kaut kas svarīgs, nopietns... Jā, mans kungs, sirds — dīvaina lieta. Viņa gandrīz kā barometrs. Kā vesela meteoroloģiska stacija.

Un tā vienā dienā, kad es biju labi paēdis pusdienas (es vēl kā šodien atminu visus ēdienus) un drusku atlaidies blakus savai mīļai Sulamitei, man palika uz reizi pēkšņi viss skaidrs. Viss. It kā veco, tuvredzīgo acu vietā man būtu ieliktas divas gluži jaunas. Sirds norima kā pabarots kanarijas putniņš un no laimīgā uztraukuma man slāpa. Es izšļūcu tupelēs ēdamistabā un iemaisīju sev aveņu dzērienu slaidā šampanieša glāzē.

Jūs droši vien tagad domājat, — kas tad man īsti toreiz kļuva skaidrs? — Nu tas, kamdēļ jūs nācāt pie manis iepirk-

ties. Es sūcu savu aveņu dzērienu un nevarēju vien saprast, kur es esmu bijis tāds muļķis, ka agrāk to nebiju manījis... Redziet, katru dienu iepirkties tikpat muļķīgi kā jūs, nāca arī vēl daži kungi. Bet tikai nebij man tā acis iekrituši. Laikam tamdēļ, ka staigāja par daudz, pēc manām domām, pavirši gērbusies. Kaut kādi strādnieki no priekšpilsētas, jauni pus-

dresēti komiji, bāli skolnieki — visāda manta. Nāk ļoti bieži, ne vienādi pērk, citīgi aplūko visādus banālus dabasskatus, kartiņas ar izstīdzētām kino skaistulēm, bet slepeni uzmet tik, uzmet pa skatam manai bodes jaunkundzei. Zināms, es varēju nomierināt sevi šādi — kas tad tur par brīnumu, ja jauni cilvēki skatās uz jaunu sievieti?... Vienīgi dabas likums. Bet kad jūs, kungs, zinātu, kas viņu — šo jauno strādnieku, komiju un skolnieku — skatos slēpās; kāda izteiksme, kāda jūtu svelme un skurbums! Es arī paskatījos savā bodes jaunkundzē un redzu — tiešām skaista meitene. Tad es sapratu, ka visi šie jaunie cilvēki nāk manā bodītē tikai jaunkundzes dēļ. Ja nebūtu šīs jaunavas, viņi droši vien i kāju nespertu manā pagraba veikalā. Zīmuļi un spalvas man taču patiešām nebija labāki kā citur. Un nu, lūk, toreiz pēc pusdienām, snaužot blakus Sulamitei, man iekrita prātā tas — vai tikai jūs arī nenākat manā bodelē šīs pašas smiņķētās freilenes dēļ. Es nolēmu sekot. Kā tad. Otrā dienā caur blakus telpas krāsainām durvīm es redzu — jūs ienākat veikalā — pasveiciniet jaunkundzi un paņemiet kaut kādas tur kartiņas skatīties. Te pēkšņi es redzu, jūs tā sāniski uzmetot skatu manai jaunkundzei, un, mīļais kungs, ticiet vai neticiet, tikpat izmisušu, kvēlošu, ilgu pilnu kā visi pārējie. Bet es vēl neticu savām acīm. Sirds man dreb un es skatos. Nu jā, pēc kāda brīža atkal, atkal tas pats skats. Bet mana jaunkundze neko. Milzīga blēde... Man vairs nebija šaubu. Skaidrs, ka jūs nākat manā bodītē tikai šīs pašas jaunkundzes dēļ...

Es visu vakaru tai dienā biju gaužam uztraucies. Saputroju savu rēķinu grāmatu. Aizmirsu noiet līdz noliktavai pēc burtnīcām. Piemirsu vienu rokas aproci veikalā un, pārnācis mājās, nenoskūpstīju savu Sulamiti uz vaiga.

Manī cīnījās divas dvēseles — paaugstināja balsi židiņš un vienā kampienā izdzēra priekšā stāvošo brūnā alus kausu. — Man bija trīs bērni, sieva, dārgs dzīvoklis un no vienas puses bija pat ļoti labi, ka jūs visi jaunie kungi nācāt un iepirkāties manā firmā. Kaut vai tās pašas daiļās pārdevējas dēļ. Ļoti labi, jo ziniet, konkurence tagad briesmīga. Pircēju maz, bodīšu kā smiltis. Es varētu priecīgs berzēt rokas, glāstīt savu Sulamiti un dzīvot tālāk. Bet no otras puses es zināju, ka mana bodītes jaunkundze kaut arī skaista, nav lāga jaunava. Ziniet — un židiņš man pieliecās tuvāk, aizlicis plaukstu vaigam priekšā — ziniet, viņa naktīs strādāja kaut kādā lokālā, pēc manām de-

mām, ļoti šaubīgā lokālā, kur es savu kāju nespertu, un pēc savas dabas bija ļoti niķīga un kaprīsa, kaut gan savu darbu tā veica diezgan apzinīgi. Es viņu pieņēmu — kā to teikt — tikai tā iemesla dēļ, ka tā sev prasīja algu uz pusi mazāk nekā pārējās, jo ar vieglo darbu manā bodītē viņa vēlējās apslēpt savu īsto nodarbošanos. Redziet, mans veikals un es esam bijuši viņai tikai tāda izkārtne. Tālāk. Par tiem citiem jauniem cilvēkiem man nebija nekādu rūpju. Es domāju tā, lai viņi manis dēļ nāk, iepērkas, cik vēlas un kaut vai visi samīlas manā divkosīgā jaunkundzē. Es viņus nopietni neņēmu. Bet jūs jau iepatikāties man pirmā acumirkļī. Es tūliņ nojautu, ka jūs esiet nopietns un dziļš cilvēks. Jā, jā, mans draugs! Nepūlaties attaisnot sevi. Un es savā komersanta galvā iedomājos, kas būtu, ja jūs tiešām tā īsti samīlētos manā pārdevējā? Es iedomājos un tīri vai sastingu bailēs. Jūs kā izglītots, nosvērts cilvēks gribētu viņu precēt. Vai nē?... Bet ticiet man — ne vienādi eņģelis aiz letes ir arī eņģelis ģimenē. To es kādreiz labi pārlicinājos pats uz savas muguras.

Tas notika manā agrā jaunībā, kad es vēl nebiju precējies ar savu Sulamiti un man vēl nebija tagadējā pagraba rakstāmlietu veikala Pļavu ielā. Toreiz es strādāju kā otrais pārdevējs kādā no lielākām žīdu rakstāmlietu firmām Iekšrīgā. Mani vecāki bija nolēmuši mani krietni un nopietni sagatavot grūtam tirgotāju amatam. Tie bija izstrādājuši labi izdomātu plānu. Viņi bija iekrājuši nelielu kapitālu, kuŗu gribēja nodot manā rīcībā. Bez tam tie bija izraudzījuši arī man jau nākamo sievu, patīkamu tuklu meiteni no kādas diezgan cienījamas žīdu ģimenes. Līdz ar dažādām brīnišķīgām rakstura īpašībām šai meitenei piemita arī tas labums, ka viņai nāca līdzī samērā prāva pūra nauda. Saliekot abas summas kopā, bija iespējams atvērt prāvu rakstāmlietu veikalu pašā centrā. Tagad es ļoti labi saprotu, ko tāds apstākļis var dzīvē nozīmēt. Bet toreiz — nē. Ja pat tagad vēl kādreiz brīžiem krūtīs iedarbojas mana vājā sirds, tad jaunībā, atzīstos, cienītais kungs, es atrados pilnīgi savas sirds varā. Jaunava no cienījamas žīdu ģimenes man nepatika un es skarbi attiecos viņu precēt, neskatoties uz visu lielo pūru. Manus vecākus tas ļoti sarūgtināja, sevišķi māti, bet ko tur varēja darīt. Pret sirdi jau nav iespējams karot, tā es vismaz domāju toreiz. Es biju paklusām ieskatījies kādu citu žīdu jaunavu, mīlēju viņu ārkārtīgi un tamdēļ domāju to katrā ziņā ņemt sev par sievu... Tūliņ es pastāstīšu par viņu jums ko tuvāk.

Nākošā Iekšrīgas šķērsielā no rakstāmlietu tirgotavas, kurā man bija gods strādāt, atradās neliela, diezgan netīra žīdu pārtikas preču tirgotava. Šinī bodītē es skrēju mūžīgi iepirkties. Daudzreiz pat piecas vai sešas reizes dienā. Ne jau tamdēļ, ka tur būtu labāka vai lētāka maize, treknāks siers, svaigākas un lielākas olas, nē, bet vienīgi tā iemesla dēļ, ka tur aiz letes tirgojās kāda ļoti skaista žīdu tautības jaunava. Lūk, un šinī meitenē es biju iemīlējis. Arī visi pārējie jaunie pārdevēji viņā līdz ausīm bija samīlējušies un gāja netīrā veikaliņā iepirkties vienīgi tikai viņas dēļ. Dažs no maniem smalkākiem kollēgām nemaz iepirkto neēda, bet pirkt tomēr skrēja. Visi jaunie pārdevēji jūsmoja par šo jaunavu, rakstīja viņai pašsacerētas dziesmas, nesa dažādas glītas mantīņas, kuŗas tā saņēma ar laipnu, atturīgu smaidu. Tas visus vēl vairāk iekairināja. Tomēr no visiem jauniem cilvēkiem šī skaistule man piegriezta vislielāko vērību. Es biju laimīgs bez gala. Es domāju apmēram tā — ja šo eņģeli aiz letes iegūšu par savu sievu, tad dzīvošu kā paradīzē... Manas lielās ilgas piepildījās — mēs apprecējāties. Šī noslēpumainā daiļava nebija neviena cita, kā mana tagadējā Sulamite. Bet, mans kungs, es neslēpšu, labāk būtu bijis, ja tas nebūtu noticis. Lielā mīla, liela kvēloša kaislība iespējama tikai tur, kur nav saistību, nav ikdienas... Mums nevajadzēja precēties. Man tad būtu tagad savs veikals centrā, patīkama un vienaldzīga sieva. Bet mana Sulamite ar savu skaistumu droši vien būtu sazvejojusi sev bagātu mīlāko un vizinātos lepnā auto.

Un lūk, kad es atminējos šo gadījumu no savas agrās jaunības, es nekavējoši nācu pie slēdziena, ka jūs esiet gluži tādā pašā stāvoklī, kā es biju toreiz. Vai nē?... Kas par to, ja manā vietā šoreiz bijāt jūs un manas dārgās sievas Sulamites vietā bija manas bodītes mamzele. Kas par to?... Personas bija citas, bet lietas būtība palika viena un tā pati... Un tad, ziniet, manī pamodās sirds, īsta cilvēka sirds. Es domāju tā, kaut arī es esmu tikai veikalnieks un man no manām seftēm jādzīvo, bet tomēr mans pienākums nav līdz ar to izpostīt kāda otra cilvēka dzīvi. Pietiek, ka jau es tādā veidā biju cietis. Jūs es nolēmu glābt. Veselu dienu es prātoju, kā man vislabāk savu nodomu izvest. Pēdīgi es nācu pie slēdziena, ka tas prātīgākais būtu — jūs ar manu jaunkundzi izšķirt. Zināms, vislabāk es to varēju izdarīt tādā veidā, ja es savu jaunkundzi vienkārši no bodītes uz mūžīgiem laikiem padzītu un tas būtu viss. Bet kungs, katrs būdams cilvēks, tanī pašā acumirklī ir arī vai nu ārsts, vai rakst-

nieks, vai zemkopis, skatoties pēc darba, ko viņš strādā. Es biju cilvēks un tanī pašā brīdī — komersants. Kad manī mans cilvēks gribēja jaunkundzi atlaist, lai jūs abus izšķirtu, komersants no otras puses aizrādīja, ka daudzi no pircējiem līdz ar to atkritīs, jo vairums jauno cilvēku nāca manā veikalā vienīgi šīs jaunkundzes dēļ. Tas nozīmēja, savukārt, ienākumu krasu samazināšanos, bet man uz kakla bija, neaizmirstiet, Sulamite un bērni. Skaidrs, ka tā es nevarēju rīkoties. Tas būtu pilnīgi vienpusīgi. Jūs, piemēram, es izglābtu, bet pats sev es nodarītu šausmīgas nepatīkšanas. Atrastai izejai vajadzēja izdarīt zināmus pārļobojumus. Arī tos es izvedu. Lai man nebūtu jācieš zaudējumi, es nolēmu savu jaunkundzi nevis atlaist, bet dot viņai vienkārši uz nelielu laiku atvaļinājumu. Tā tad jaunavas bodītē nebūs. Es — pats principāls strādāšu viņas vietā. Kad veikalā ienāks pārējie mīlas tvīkstošie jaunie cilvēki, es viņiem iestāstīšu, kas īsti ar manu bodes freilēni noticis. Bet tikko parādīsies jūs, es kliegšu, ka jaunkundzes nav un nebūs. Jūs uztrauksaties, samulsīsiet un vairs nenāksit... Tā arī es izdarīju.

Nu, vai tagad jūs saprotiet, kamdēļ es jūs beidzamo reizi uzņemu savā bodītē tik skarbi un neparasti?... Saprotiet?... Ai, cik patīkami! — Un man piedodiet?... — Vēl labāk!... Bet tagad beidzot sakiet, vai mans plāns nebija lielisks? Lielisks un izdevīgs jums un man... — nobeidza savu stāstu mans židiņš.

Es izteicu savu apbrīnošanu viņa apķērībai.

Pēc tam mēs šķīrāmies kā mīļi paziņas. Viņš ļoti laipni lūdza mani pat sevi apciemot.

Nākošā starpbrīdī, kad es atkal koridorā pastaigājos ar savu dāmu, es redzēju, ka mans židiņš no jauna bija nostājies pie sarkanās, drusku nosmulētās tapešu sienas. Virs viņa galvas tāpat kā senāk trīcēja un mirgoja sienā iestiprinātais bronzas elektriskais svečturis ar sanošām stikla bārkstīm. Bet tagad židiņš izskatījās pavisam mierīgs un laimīgs. Viņa lielās un brūnās, kā tikko izšķēlušies kastaņi, acis lūkojās brīvi un apmierināti, un visā viņa mazā sagurušā ķermenī gluži kā dabā gulēja tagad liels, neiztraucējams apmierinājums. Spārnojoša apziņa, ka veikts pienākums. Abas rokas židiņš bija sabāzis kabatā un vienmēr, kad es viņam gāju tieši, gandrīz pieskardamies gaļām, viņš it kā drusku klanījās un, piesarcis, smaidīja. Es pieklājības dēļ vīpsnoju viņam arvien pretim...

Mans draugs beidza.

Bija jau iestājusies patīkama krēsla un vienīgā kafējnīcas pārdevēja iededzināja Osrama spuldzes. Žīdi, kuŗus mēs ienākot atradām priekšā, tagad bija aizgājuši. Tikai starp konfekšu, ābolu, apelsīnu un banānu neuzbāzīgām smaršām nelielā kafējnīcas telpā pludoja vēl viņu kārās, dienvidnieciskās drēbju vēsmas.

Mēs ātri nobeidzām savu limonādi un izgājām laukā.

Debesis bija kļuvušas tumši zilas. Dienvidi mierīgi elpoja un viņu dvaša izlikās mums kā silts vējš. Uz ielām bija klusums, tāds, ka pat varēja dzirdēt sirdi pukstam. Mēs bijām vienīgie gājēji un mūsu soļu skaņas dzidri un netraucēti kāpa pret debesīm. Mēs gājām labu laiku klusēdami. It kā būtu saskaitušies vai samilējušies.

Un pēkšņi mans draugs pārtrauca klusumu, runādams, varbūt, vairāk sev, nekā man:

— Es mīlu dzīvi vienīgi vēl šādu mazu jocīgu gadījumu dēļ, no kuŗiem vienu es nupat izstāstīju.

SPĒLE AR DZĪVĪBU

Sava puspagraba durvīs iznāca cepuru taisītājs Virsis. Uz sasvīdušās pieres un brūnā pakauša vidus rindām sēdēja pietvīkušas sviedru lāses. Pusdienas saulē tās lāsmoja dzeltenas kā alus un vējš acumirkļi aprāva viņas plānu putekļu plēvīti, lai tās nebūtu kailas un nesaaugstētos.

Virsis lēni kāpa savus trīs cementa kāpienus līdz sētas virsai. Zem pelēkās, lieliem mitruma traipiem, skoteles viņš kaut ko nesa.

Bet ko?

Sētas apaļie oļi tīri vai sastinga nepārvāramā ziņkārē. Sīkās smiltis, kas gulēja viņu starpās, saspiedās cieši kopā un pat visstraujākā vēja pūsma nespēja tās dabūt vairs laukā un aizpūst pāri darvotiem malkas šķūnīšu jumtiem otrā sētā. Viņām noteikti vajadzēja redzēt, kas te notiks.

Cepuru taisītājs Virsis panācās sētas vidū. Pelēkā skotele vēl joprojām slēpa zem cieta auduma savu pārsteigumu...

Otrā stāvā šuvēju meitenes saskrēja pie logiem. Šujmašīnu sausie, ritmiskie kludzieni uz brīdi apklusā. Meiteņu maigie, siltie ķermeņi sagūla logos.

Meistars Virsis lēni un noteikti apstājās sētas vidū kā atradis pašu zemes centru. Pacēla galvu uz meiteņu pusi un pasmaidīja. Plānie mati pieplaka kailajam pakauša vidum it kā gribētu to paslēpt ziņkārīgo acīm.

— Ei, Virsi, ko tu tur dari? — atskanēja izsmejoša balss no pirmā stāva atslēdznieku darbnīcas.

Meitenes otrā stāvā smējās.

Virsis saucienam nepiegrieza vērību. Bija gan kaut kas rūgts uz mēles, bet viņš to laikā nogrūda nost un tas ievēlās brīkšēdams atpakaļ smadzenēs kā ābols zālē.

Sauciens divas reizes aplidoja sētu. Redzēdams, ka neviens viņam nepiegriež vērību, noskaitās un iespurdza blakus sētas lielajā kļavā. Tur viņš paslēpās lapās un gaidīja, kas notiks tālāk.

Virsis pārļaida acis sētai. Ieraudzījis mazo sētnieces meiteni Ēriku uz mēslu kastes vāka saulītē, pamāja tai ar galvu, lai panāk šurp.

Meitene izvilkta no mutes pirkstu, atsita matus pakausim un bija lieliem lēcieniem Virsim klāt.

Tas noliecās un iečukstēja kaut ko viņas ausij. Meitene sasita plaukstas, iemeta matus gaisā un pazuda tumšajā ejā starp malkas šķūnīšiem un auto garažu.

Virsis palika sētas vidū viens pats ar noslēpumaino nastu zem skoteles.

— Ei, Virsi, vai tu netaisies dēt? — atskanēja atkal tā pati izsmejošā balss no atslēdznieku darbnīcas.

Otrā stāvā logi piespurdza smiekliem. Tie džinkstēja kopā ar mušām atvērtajās logu rūtīs un bira kā mirdzoši zirņi uz malkas šķūnīšu jumtiem.

Arī šis sauciens, nekā nepanācis, pazuda gaisā un saules mirdzošos putekļos.

No tumšās ejas parādījās sētnieces Ērika ar pelēko runci rokās. Meitene nesa kustoni, piespiedusi viņa muguru savām krūtīm. Mazās, brūnās rokas grima runča vēdera kuplā gaišā spalvā kā mīkstā saules pierasotā sūnā.

Runcis galvu bija pierāvis rumpim, priekšējās kājas saslējis gaisā kā ilksis. Ķermeņa apakšējā daļa karājās izstiepusies stipri uz leju. Pakājējās kājas gandrīz skāra zemi un aste dažam lielākam olim, garām slīdot, iesita pa pakausi.

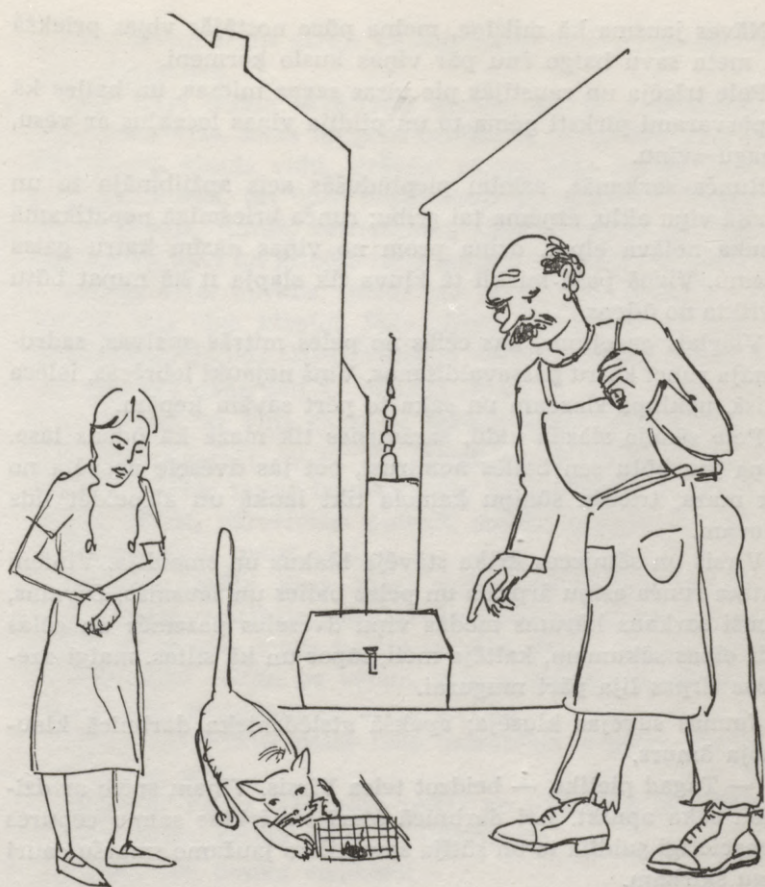
Meitene tikai ar lielām pūlēm nonesa smago runci līdz Virsim.

Kad runcis bija nolaists zemē, no meitenes lūpām ievēlās oļos dziļa nopūta un sašķīda neskaitāmās drumslās.

Meitenes priekšauts un krūtis bija pilnas runča spalvām. Tās visas kustējās un ņirba saulē kā pieneņu pūkas. Dažas no viņām vējš atrāva un nonesa ķieģeļiem sētas malā apraudzīt.

Runcis, sajutis oļus zem kājām, izmeta kūkumu, pacēla asti un izstaiņājās. Viņš bija gulējis. Ķepas, baltā pakrūte un kreisie sāni vēl bija vienās skaidās. Runča siltuma apmātas, skaidas pirmā brīdī vēl kavējās biežajā spalvu samtā, bet tad steidzīgi krita oļos un izira tur kā dzeltens ziedu paklājs.

Meitene pastūma runci tuvāk skotelei. Viņa mitrais rožainais deguna gals piedūrās auduma pūkotai virsai. Dzīvnieka acis iegailējās un visam ķermenim pārlija vilnis asu, patīkamu trīsu. Steidzīgi viņš gribēja savu galvu pabāzt zem skoteles, bet Virsis to pastūma ar kāju nost.

Sētnieces Ērika iekērās abām rokām runcim astē un turēja to ciet. Virsis pacēla priekšautu, izņēma no tā apakšas aizkritušu peļu slazdu un nolika to oļos. Viņā zibsnīja maza gaiši pelēka pelīte, nesdama aiz sevis asti kā vieglu gaistošu dūmu svītru.

Runcis, ieraudzījis peli, izrāvās Ērikai no rokām un pieklupa slazdam. Viņš uzbudinājumā viss trīcēja, aste sita gaisu kā pātaga, bet spalva viņojot lāsmoja iedzeltenas liesmas pilna.

Pele iebēga slazda pretējā pusē un sarāvās maza kā uzpirkstenis. Viņa labprāt šai brīdī būtu izkususi, pārvērtusies pūkā un aizlidojusi prom, sacietējusi smilts graudiņā un pieplakusi zemei, bet viņa to nespēja.

Nāves jausma kā milzīga, melna pūce nostājās viņas priekšā un meta savu baigo ēnu pār viņas kuslo ķermeni.

Pele trīcēja un raustījās pie visas savas miesas, un bailes kā nepārvarami pirksti ņēma to un pildīja viņas locekļus ar vēsu, smagu svinu.

Runča sarkanās, asinīm pieplūdušās acis apžilbināja to un darīja viņu aklu, atņēma tai gribu; runča briesmīgā nepatīkamā smaka neļāva elpot, dzina prom no viņas nāsīm katru gaisa pūsmu. Vienā pašā mirklī tā kļuva tik slapja it kā nupat būtu izvilkta no ūdens.

Vieglais garojums, kas cēlās no peles mitrās spalvas, sadrupināja runcī katru pašsavaldīšanos. Viņš nejauki iebrēcās, ielēca gaisā, uzklupa slazdam un sāka to pērt savām ķepām.

Pele sēdēja slazda vidū, sarāvusies tik maza kā ūdens lāse. Viņa jau būtu sen bailēs nomirusi, bet tās dvēsele nespēja no tik maza, trīcošu šūniņu kamola tikt laukā un aizpeldēt līdz Dievam.

Virsis un sētnieces Ērika stāvēja blakus un smaidīja. Viņiem patika runča asiņu ārpriāts un peles bailes un šausmas. Dīvains, tumši sarkans kārumš modās viņu dvēseles pazemēs un cēlās līdz elpas sākumam, kaltēja mēli, lūpas un kā siltas, maigi dzeļošas tirpas lija pāri mugurai.

Jaunās šuvējas klusēja; apakšā atslēdznieka darbnīcā klau- dzēja āmurs.

— Tagad pietiks, — beidzot teica Virsis. Viņam spēle ar dzi- vību sāka apnikt. Arī darbnīcā ēterī iemērtās salmu cepures nepacietīgi gaidīja to un sūtīja savu tikko jaužamo smaršu cauri logu šķirbām.

— Pietiks. — Un viņš noliecās, lai atvērtu slazda mazās, tumš- brūnās durvis.

Runcis atkāpās dažus soļus un saliecās gatavs lēcienam.

— Nē, nē, — iesaucās sētnieces Ērika, bet apklusā, kā sakau- nējusies. Žēlums pakāpies atkal pagaisā.

— Tu taču vairs neesi maza, — čukstēja krūtīs cietsirdība un uzmeta melnu zīda lakatu meitenes sirdij.

Tikko jaužama šalkoņa izzagās jauno šuvēju ķermeņiem cauri, gluži kā kokam. Pirmā stāvā apklusā āmurs.

— Vai traks, nozibēja oļiem kailajos galvas kausos, — tagad sāksies pats galvenais.

Virsis pacēla slazda durvis augšup. Eja bija brīva, bet pele nekustējās.

Skatītājiem asinis skrēja kā neprātīgas un sitās deniņcs karstiem šļācieniem.

Vējš brīvi iegāja atvērtajās slazda durvīs, pasmaidīja, bet pele nekustējās. Maza un gaiši pelēka kā lietus lāse viņa joprojām tupēja slazda vidū, ierāvusi purnu kāju starpā. Vai viņa bija jau mirusi, tas būtu nepatīkams pārsteigums skatītājiem, jeb atvērtajā, tumšā, četrstūrainā slazda durvju caurumā redzēja savu nāvi un gribēja tikai mazliet pie viņas pierast?

Pagāja viens mirklis. Ūdens pile no pumpja deguna nespēja nokrist līdz viņa klēpim. Pele pēkšņi atdzīvojās un viegli kā pūka aizslidēja līdz slazda vaļējām durvīm... Bet ārā negāja.

— Nu vēl vienu soli, — domāja cilvēki.

— Redzēs, ko viņa darīs, — sprieda sētas kaktā ķieģeļi.

Runcis nedomāja nekā. Ko satrakotas asinis un kārība spēj domāt? Runcis tagad labprāt pats, kā agrāk pele, vēlētos uz mirkli izkust, pārvērsties puteklī, smilšu graudā, lai tikai tā izviļinātu savu upuri sētā.

Bet pele negāja. Viņas mazā sirds nojauca bezgalīgas briesmas. Sīkais, smalkais purniņš šaudījās uz visām pusēm un ostīja. Kaut gan runča karstā ieskābā smaka visiem spēkiem vairījās pelei nokļūt pa vējam, taču mirkļiem viņa viegli piedūrās peles purniņam un ar to pietika...

Virsis, redzēdams peles lielo uzmanību, paņēma slazdu un izmeta peli sētā.

Sētnieces Ērika sažņaudza rokas un piespieda tās lūpām.

Tikai Ērika palika sētsvidū sastingusi.

Un tad viss notika vienkārši.

Pele, pamodusies no pēkšņā kritiena, gribēja ieslidēt tuvējā oļu kaudzē, bet smiltis, kas gulēja pagrabam tuvāk, čukstēja:

— Šurp šurp!

Pele apjuka un šinī mirklī viņa pazuda runcim mutē. Pasaule pasmaidīja: viņa zināja, ka tas tā notiks.

Virsis paņēma slazdu un gāja pie iemērkām cepurēm. Šuvējas atgriezās savā darbā. Darbnīcā āmurs ieklaudzējās no jauna.

Runcis ar peli mutē cēliem, majestātiskiem vēzieniem ielēca tuvējā sausā renstelē, sabozās, nometa peli oļos un atkal to pakampa mutē. Pele viņam bija kā vīna kauss, ko tas vairākas reizes garšoja, pirms tukšoja.

Smiltis tagad bija apmierinātas; viņas viegli padevās vējam un pazuda pāri darvotiem jumtiem otrā pagalmā.

Sētnieces Ērika domīgi iegāja dzīvoklī. Mēslu kaste, redzot to, pasmīnēja.

Runcis, manīdams sētsvidu tukšu, atgriezās visu apkārtējo priekšmetu redzes lokā. Viņš lēni grozījās, uzmeta kūkumu, un viņa aste gaisā gozējās kā pāvs. Muguras spalvās tam vizmoja spogulis, kurā bija nokāpusi saule.

Pele runcim gulēja pilnīgi mutē. Tikai tās aste kā viegli gai-
stoša dūmu svītra vizēja lejup gar viņa kreiso ilkņa zobu.

Peles maigais, siltais ķermenis slīka kaķa siekalās, liksmi-
nāja sirdi un meta mēlē saldās trīsas.

Kaķa asinis, jauzdamas baudas tuvumu, reiba. Prieks pielēja
kustopa audus un šūniņas nīrbošām līksmes dzirkstīm. Runcis
aizmīrsa savu pusnoplēsto ausi, savu gandrīz izsisto, aklo aci.
Lielā, pakavveidīgā rēta labā sēnā, ko klāja viegls gaišu spalvu
vēdekļis, bija gluži sarkana un pulsēja kā lielas līdakas žauna.

Vētra joprojā runča vecā irstošā ķermenī, tvēra to ciet un
slēja gaisā kā atsperi.

Ritms dīvains, viegls kāpa augšup no senās jaunības miglas
un savilka dzīpslas stingras kā vijoļu stīgas. Jautrība un spēles
gars tūkstoš sudraba pilēm izlija visā būtnē.

Runcis izlieca galvu pret debesīm un slaidā lokā izmeta peli
gaisā.

Šķūnīšu durvis izbrīnā nočīkstēja.

Pele nokrita oļos uz sāniem, pavecot pasaulei pavēderi baltu
kā cukurs.

Runcis apgāja to vairākas reizes apkārt, viegliem, rotaļīgiem
soļiem. Viss viņa ķermenis izstaroja tādu laipnību it kā viņš
nebūtu vairs vecs, nodzīvojis runcis, bet gan jauns kaķēns, kas
vēlas ar peli tikai maigi parotaļāties.

Bet pele necēlās. Viņa gulēja oļos mitra un smagi elpoja.

Runcis piegāja un maigi pabikstīja viņu ar savu ķepu. Pele
uzvēlās uz kājām un pieplaka zemei. Runcis pagāja nost, mī-
ņājās uz abām priekškājām un lēni kustināja asti it kā ar to
glāstītu gaisu un putekļus, kas viņā lidoja.

Lai maldinātu peli un ātrāk pamudinātu viņu bēgšanai, runcis
pagrieza galvu uz otru pusi, bet tā, ka ar vienu aci vēl varēja
manīt savu upuri.

— Vecais viltnieks, — nočūkstēja ķieģeļu kaudze.

Runcis zem savām sirmām ūsām tikai pasmīnēja. Lai ķieģeļi
saka par viņu, ko grib. Labi, ka pele nedzird viņu domas: vējš
nāk no pretējās puses.

Pele īsu brīdi vēroja runci un tad mēģināja mukt. Ātri, pa oļu starpu. Kājas aplīpa smiltīm un ļodzījās bailēs. Bet nākošā mirklī runcis to atkal pakampa un viņāja kādu laiku mutē it kā ieozdams tās miesas siltumu, asiņu smaršu un audu saldmi.

— Velna zellis, — domāja tagad visa sēta. Pat āmurs skārdnieka darbnīcā šķielējot nositās šķībi.

Otrā stāvā pa vienai parādījās šuvējas un ziņoja pārējām par spēles gaitu.

Kad runcis piekto reiz nometa peli oļos, viņš savā pārākuma apziņā atgāja no tās krietnu gabalu nost.

Viņš izturējās tā, it kā gar peli viņam nebūtu vairs nekādas daļas. Tas lēni cēla vienu kāju pēc otras, smaidīdams meta purnu saulē, mirkšķināja ar acīm kļavu lapām un vilka dziļi plaušās aso darvas smaršu, kas kāpa no šķūnīša jumtiem.

Arī pele tagad nekustējās ilgāku laiku un tikai tad, kad bija pilnīgi atguvusies, neiespējami ātri sāka skriet uz tuvo oļu kaudzi.

Slēgiem un malkas šķūnīšu durvīm uztraukumā galīgi aizrāvās elpa. Oļu kaudze, cik iespējams, plati pavēra visas savas šķirbas. Viņa bija izlasījusi sētā cilvēku izmestās vecās laikrakstu lapās, ka augstākais gods pasaulē esot dot katram pajumti.

Žurka mēslu kastes caurumā nicīgi noskatījās peles izmisuma skrējienā.

Sētnieces Ērika, kas visu laiku bija slepus vērojusi kaķa nežēlīgo nodarbību ar peli, tagad pilnīgi nostājās varonīgā dzīvnieciņa pusē.

Runcis atļāva aizmukt pelei gandrīz līdz pašai oļu kaudzei. Tikko tās sirds jau nodrebēja pirmā cerībā, kaķis dažiem lēcieniem bija klāt un ar ķepu iesita viņu atkal atpakaļ sētsvidus oļos.

Pele pārmeta vairākas reizes kūleni un palika smiltīs guļam ar izstieptu asti un galvu kā beigta.

— Neizliecies, — noteica runča kreisā acs.

Bet tas bija lieki. Pele juta tuvojamies galu. Kājas drebēja un briesmīgi sāpēja, mugurā smildzināja karstums, un mute pildījās asinīm. Tās bija siltas un saldas kā bez sāls, un pelei kļuva nelabi pašai no savām asinīm. Elpot kļuva arvien grūtāk. Elpa stīga siltajā, lipīgajā šķidrumā un atstāja plaušas tukšas. Tur pamazām pilēja divainais, nepatīkamais valgums un acīs lēnām dzisa gaisma. Uz augšu pacēlās malkas šķūnīši, pagrabs

ar briesmīgo cilvēku skotelē un nams ar smiekliem otrā stāvā. Vēl reiz pazibēja acu priekšā slazds un runcis, bet cik dīvaini, ne no kā vairs nebija baiļu.

— Vai es esmu kļuvusi lauva? — pazibēja vēl smadzenēs asi kā iedurta adata, un tad viss pēkšņi notrūka, pazūdot tumši sarkanā mākonī.

Ķermenis pārplūda ar saldo, lipīgo valgumu.

Siltums gribēja izlēkt no peles miesām, bet neredzēja tuvumā neviena cita dzīvnieka, kur paslēpties un tā viņš sarāvējis palika sēdot peles purniņā. Kaut kur tālu it kā aiz desmit sienām tas juta vēl pukstam peles mazo sirdi. Bet varbūt uz laukiem dārzos āboli krita zālē?

Visi meklēja nāvi kā baigu vēsmu telpā, bet viņa ziedēja kā saules puķe kaimiņu dārzā.

2.

Visos dzīvokļos pulkstenis nosita viens; skaņa pārvērtās neredzamās bitēs, izspurdza pa logiem laukā, salasījās pilsētas laukumā vienā lielā kamolā un tad devās uz lielāko baznīcas torni, lai tur piesistu lielam kapara zvanam.

Kad tas bija padarīts, viņas sēdās dūjām spārnos un lidoja pilsētai pāri.

Šinī brīdī, kā katru dienu, atslēdznieka meistara sieva ienāca ar slēgtu zupas nesamo trauku darbnīcā un apsēdās saliekamā krēslā pie četrstūrainās skatu vitrīnes letes galā.

Drukmais āpšu suns, kas bija meistarienei uzcītīgi sekojis līdz darbnīcas durvīm, pēkšņi pazuda koridorā, kā brūngans stars pāršķēļ pustumšo telpu, ar savu kakla saites dzelteno kaparu piesita sētas durvīm un parādījās pagalmā kā mazs, kūpošs negaiss.

Visa sēta jau bija iegaumējusi suņa ierašanās brīdi. Tas notika katru dienu, noteiktā laikā un bija stipri nepatīkama.

Viņš skrēja pa visu sētu kā auka, celdams smiltis ar savām stingrām kājām. Tas apostīja un pagrūda katru akmeni, katrā šķirbā iebāza savu purnu. Tās gan viebās un raustījās, bet prom aiziet nespēja.

Mēslu kastei suns uzbruka visbeidzamai. Žurkas bēga no viņa smakas vien, jo tas ar tām rīkojās pārāk vienkārši. Grāba aiz skausta un vienā mirklī pārkoda mugurkaulu.

Arī runcis drebēja no viņa straujuma un laikus jau manījās ieņemt vietu uz šķūniša jumta, lai no turienes naida pilnām acīm pavadītu suni.

Šodien runcis ar peli spēlēdamies bija pilnīgi piemirsis nolikto brīdi. Nozvanītā stunda spurdza viņam neatlaidīgi ausī, bet viņš to kā uzmācīgu mušu ar spējām ausu galu kustībām dzina prom.

Kad āpšu suņa druknais stāvs parādījās koridora durvīs, bija jau par vēlu. Viena kļavu lapa uztraukumā novēlās no jumta.

Suns kā lode ietriecās runcim sānos, kas bija tai brīdī ļoti cēli izliecis muguru un pašreiz grasījās ar ķepu atkal bikstīt beigto peli.

No negaidītā trieciena runcis pārāk viegli apvēlās uz muguras un āpšu suns iedrāzās ar krūtīm oļos. Bet jau nākošā mirklī viņš atkal uzgula apjukušam kaķim un ar savu smagumu un pārspēku piespieda to oļiem.

Vesels grozs spalvu pajuka gaisā, kaķis briesmīgi brēca, locīdamies zem suņa kājām kā ūdens.

Cepuru taisītājs Virsis pavēra logu un meta ar pilnu skārda krūzi. Tā novēlās plēsoņām blakus, izlija un vēsā ūdens straume apšļāca ar savu valgumu un miglu peles atdzisušo ķermeni, kas tagad mierīgi un vientulīgi gulēja oļos.

Otrā stāvā šuvējas atkal pieplaka oļiem.

Kaķa brēcieni kā vesels bars gaisā izsviestu nažu triecās uz visām pusēm un griezās dziļi mūros, kokā un cilvēku dzirdē.

Koridora durvīs parādījās smaidošs atslēdzinieka māceklis un ar labi tēmētu bērza puspagali atrāva suni no samocītā kaķa.

Tas metās uz šķūniša pusi, bet turpat atkal pakrita. Suns no jauna būtu gāzies kaķim virsū, bet, ieraudzījis aiz mācekļa muguras pavēlnieces kalsno stāvu, sadūka, kļuva uz pusi mazāks un pieplaka zemei.

Sētnieces Ērika izskrēja no dzīvokļa, ātri galvu nolaidusi, pakampa oļos gulošo peli un pazuda ar to ejā starp malkas šķūnīšiem un garāžu.

Mājas koridorā, aizraudamies, kauca āpšu suns.

Runcis pagulējis kādu brīdi oļos gribēja piecelties, bet nevarēja. Kājas likās pienaglotas oļiem.

Kad sētniece atgriezās no tirgus, viņa paņēma runci aiz čupras un ieneta to mēslu kastē.

Žurkas smējās kā ārpātīgas. Redīšu laksti, kuņiem uzgula runča mitrais stāvs, viebās, vaidēja un mēģināja novelties tālāk.

Sētniece, resna sieviete, noslaucīja rokas priekšautā un devās pie cepuru taisītāja.

Virsis katram gadījumam bija sagatavojis kabatā vienu latu. Bet spriežot pēc abu sejām, kuņas labi varēja redzēt puspagraba lielajā logā, saruna noritēja mierīgā garā.

Drīz vien sētniece kopā ar Virsi iznāca sētā. Virsis, pārlaidis acis pagalmam, piegāja mēslu kastei, pacēla vāku un divas reizes izšāva. Tad, nepaskatījies, aizcirta vāku, nospļāvās un ātri devās savā pagrabā.

Šuvējas otrā stāvā sita plaukstas.

Nez, vai policija arī nāks, — čukstēja malkas šķūnīšu durvis.

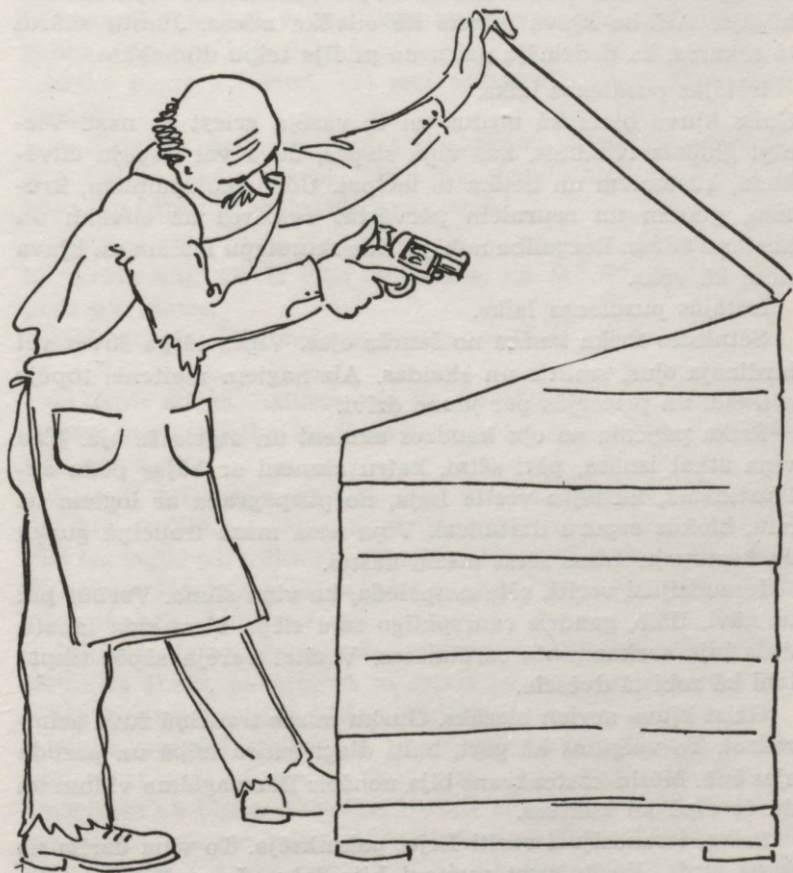
Tas bija domāts ķieģeļu kaudzei, bet tā neteica nekā, jo bija aizrijusies ar sīviem pulvera dūmiem.

3.

Zils lietus debess kā milzīgs vārns spārns uzgūla sētai. Nopilēja dažas pīles, visvairāk uz darvotiem šķūnīšu jumtiem, no turienes tās vēlās zemē brūnas kā ķiršu ogas.

Kaimiņa pagalmā vecais, tumšais kļavs centās turēt savas lapas uz augšu un pavisam mierīgi un tomēr tās mazliet trīcēja kā vecam cilvēkam izstieptas plaukstas.

Dīvains siltums un smaršas līdz ar mākonī ieklūda gaisā. Vējš, kas visu laiku bija sēdējis uz skursteņu malām, ielēca tālumā un plūkāja garās, baltās mākoņu spalvas. Tās, spriežot pēc zaiģojuma, atradās virs jūras. Droši viņas bija drusku sālītas pilnas

zivju smakas un kaiju kliedzienu, jo, kad vējš atkal nonāca sētā, tas bija dzestrš, ass un sāļš.

Pēkšņi, nezin no kurienes, ieplūda sētā rezēdu smarša. Viegla, drusku zilgana. Viņai pilni brīna sekoja bars putekļu, pūku, un visu lietu ilgas. Smarša gāja tievā, ļodzīgā svītrā un drīz vien izgaisa otrā stāva logos. Šķūnīšu durvīs iesvilpās caurvējš un pazuda bērza malkas šķilās.

Arī atslēdznieku darbnīcā novietotās akmeņu ogles sāka svīst. Smags, lēns garojums kā vāra, brūngana plēve iegula darbnīcas rūtīs; viena viņa daļa izkļuva sētā un tur mirdzēja gaisā kā plīvčši zirnekļu tīkli.

Šim garojumam sekoja viegli tvaiki, smakas, pūsmas un tvanīgs siltums no visām lietām un priekšmetiem. Peļķu virsmas kūšāja. Asfalts kļuva mīksts kā cilvēka miesa. Jumtu skārdi tā sakarsa, ka dedzināja gaisu un pildīja telpu dūmakām.

Iestājās pusdienas laiks.

Gaiss kļuva biezs kā medus un to varēja griezt ar nazi. Vienīgi gludais tvirtums, kas viņā slēpās, deva vēl iespēju cilvēkiem, kustoņiem un lietām to ieelpot. Ūdeņi no spaiņiem, krūzēm, glāzēm un caurulēm pārvērtās sviedros uz cilvēku un kustoņu ādām. Bezgalība nokāpa līdz skursteņu malām un kļuva cieta kā vāks.

Iestājās pusdienas laiks.

Sētnieces Ērika iznāca no šaurās ejas. Viņas tērpa šuves vēl birdināja oļus, smiltis un skaidas. Aiz nagiem meitenei tupēja zvirgzdi un priecājās par jauno dzīvi.

Ērika paņēma no oļu kaudzes akmeni un atgriezās ejā. Kad viņa atkal iznāca, pāri sētai, katru akmeni ar kājas pēdu ap-
taustīdama, kustējās vecīte Leja, no puspagraba ar logiem uz ielu, blakus cepuru darbnīcai. Viņa nesa mazā trauciņā gurķu un kartupeļu mizas sētas mēslu kastei.

Ieraudzījusi vecīti, sēta nosprieda, ka viņa slima. Varbūt pat uz nāvi. Bālo, gandrīz caurspīdīgo seju slēpa biezs zīda lakats. Acis bija sarkanas un saraudātas. Vecītei varēja sāpēt tikpat labi kā zobi tā dvēsele.

Gaiss kļuva arvien biežāks. Gurķu mizas trauciņā žuva acīmredzot. To valgums kā gaži, balti diegi ienira telpā un pazuda ejas ēnā. Mēslu kastes tvans bija nonācis līdz pagalma vidum un dūrās elpā kā kaktuss.

Ērika, ieraudzījusi vecīti Leju, paknīksēja. To viņa darija no visas sirds. Vecīte pret meiteni bija laba. Ja gadījās cietāka

baltmaize, atdeva to vienmēr Ērikai. Meitene drīkstēja ienākt Lejas šaurā priekšnamā, kur uz grīdas lielā sarkanā tepiķī brēca liels, brūns briedis un šalca bērzi; arī virtuvē, mazā, vienmēr sutīgā un izstrēbt palikušo zupu.

Reiz nedēļā vecīte Leja ļāva Ērikai nomazgāt virtuvē traukus, izsist mušas un prusakus, kādreiz arī uzslaucīt priekšnamu. Tad sarkanais samta tepiķis veselu stundu karājās sētā. Briedis brēca kā spoža kapara taure un birzs maigi šalca par lielu brīnumu visai sētai.

Vecīte piegāja mēslu kastei un atvēra to. Citreiz, ieraudzījusi kastē beigtu kaķi, vecīte stipri uztrauktos: viņa ļoti baidījās iznīcības. Savā istabā aizdedzinātu sveci tā nekad neturēja kailu, bet vienmēr caurā, biezā kupolā, lai neredzētu sveces lēno sadilšanu. Bet šodien vecīte Leja bija vienaldzīga kā pati bezgalība. Sāpes to bija pārmākušas.

Erika pienāca vecītei, vēl reiz pakniksēja un vaicāja sāpju iemeslu.

— Nelaiمة, nelaiمة mani piemeklējusi, — runāja gurdy vecīte. Balss skanēja skarbi. Vārdi bija melni un sasmakuši, it kā būtu ilgi turēti nevēdinātā tumšā istabā.

Meitene lāgā nevarēja saprast savas labvēles nelaimi. Kāda tā varētu būt? Droši vien briesmīga, kā dzērājs Andrējs, kas nāca pie mātes.

Meitene stomījās, beidzot tomēr saņēmas un vaicāja:

— Kas tā par nelaimi?

— Sirds stājas. Laikam būs jāmirst. Mana pelēkā pelīte pazudusi, mana dzīvība, lielākais draugs. Un nav vairs nekur. Visu rītu saucu, nav.

Piepeši Ērika sāka raudāt. Viss tas, kas šis beidzamās stundās bija krājies — sākumā kārība, vēlāk žēlums un mokas — viss tas tagad pārtrūka kā augonis, izšāvās virs zemes kā strauts un siltām straumēm plūda pāri vaigiem, pirkstiem un drēbēm pasaulē, brīvodams dvēseli.

Likās spožs zobens izšāvās no debesīm un pāršķēla meitenes būtņi kā ābolu, pavērdams to dzīvei jaunu un mirdzošu.

Un viss no šī mirkļa likās savādāks.

Gaiss, akmeņi, peļķes un jumtu skārds plūda viņas ķermenim cauri saldi kā medus. Vecā kļava lapas kļuva tik siltas un smaršīgas kā lūpas. Kūpošais baltais aitu pulks trīs kilometrus aiz pilsētas nāca pa ceļu tieši uz viņas sirdi. Un maurs gar dambi, kur viņa gāja zeķes mazgāt, šķita tik irdens un rasots, it kā

viņā būtu iekritis zils mākonis. Visa pasaule iegūla meitene acīs reizē viegla un maiga kā pūpols.

Erika paņēma vecīti aiz rokas un ieveda to ejā starp šķūnīšiem un garažu.

Tur viņa nocēla skaidu čupai akmeni, atraka bedrīti un patsniedza vecītei beigto peli.

— Mana, mana, — peli ieraudzījusi, čukstēja Leja. Asaras kļuvi kāpa plakstos un ritēja pāri vaigiem skaidās.

Vecīte skūpstīja kuslo, sastingušo dzīvnieku. Sājās asaras darīja tā labo sānu valgu. Spalvas sametās ciņos un smiltis, kļuvušas mitras, nebira vairs nost.

Velti Leja skūpstīja peli un sildīja to savām asarām. Tā bija un palika sastingusi un vēsa. Tikai purna smailumā likās uz mirkli iezibējās sārtnums, bet atkal izdzisa kā gaŗāmejošs stars, lai vairs neatgrieztos.

Caurvējš sāka vilkt stiprāk. Vecīte pagriezās un, ne vārda ne teikusi, sāka lēnām streipujot uz sava dzīvokļa pusi.

Kad vēlā pievakarē vecītes Lejas dzīvoklī ienāca cepuru taisītājs Virsis ar mazu, gaiši pelēku pelīti būrī, tas bija pilns biezas kampara smaršas. Aizklātie logi gremdēja telpu tumši zilā pustumsā.

Ilgi Virsis meklējās grīdā, līdz atrada mazu caurumiņu no virtuves uz savu darbnīcu. To viņš rūpīgi aizbāza ar biežām lupatām un virsmai pārklāja cementu.

Tuklā piena tirgotāja, kas kopa savārgušo Leju, stāvēja viņam blakus un piekrītoši māja ar galvu.

— Labi, ļoti labi.

Virsis tai nodeva būri līdz ar atnesto peli un izgāja uz ielas. Ēnas kā lieli, zili kļavi stāvēja ielās un šalca. Šad tad iesitās sejā siltums kā lapa, kā atrisis vārds.

Virsis saglauca matus uz sava kailā pakauša vidus. Kreisās kājas kurpe čīkstēja un viņš tīšām to iemina peļķē.

Ja man vajadzētu, vai es varētu tagad uz vietas nomirt? — iesāvās pēkšņi viņam prātā. Virsis gribēja sākt par to domāt, bet uz tuvējā stūra vējš ieskrēja krūtīs, pakampa visas domas no galvas un pazuda liepās.

Virsis kļuva līdzīgs visiem.

Zeme iegrima naktī kā zilā valgā mākonī. Bezgalība gulēja tālumā un elpoja. Viņas elpas siltā vēsma nāca pāri namiem, torņiem un kokiem, slaidiem plašiem lokiem kā spārni. Nebija

nevienas puķes un priekšmeta, kas šo elpu neizjustu un nepildītos dīvainām ilgām.

Pēc pusnakts vecītes Lejas dvēsele izlidoja caur trešo puspagraba logu, pacēlās tieši gar ūdens noteku un ieslīdēja gaisā kā mazs, dzeltens puteklis. Viņa bija atkal brīva un saplūda kopā ar visu pasauli un ar savas mīlules peles elpu. Nākošā mirklī to neviens vairs nespēja atrast.

Vecenītes Lejas līķis, oranžas krāsas pēlī, gulēja auksts un ciets kā liela vaska svece. Laikam arī blaktis kaut ko zināja par nāvi, jo neviena no tām neparādījās uz puķotām tapetēm. Dzeltēnam floksim nokrita trīs ziedu lapas un trīcēja uz loga palodas kā asaras.

Jaunā pele skrubinājās būrītī. Būrītis bija jauns un smaržoja pēc lakas. Mēness stars kā dzeltena siera druska gulēja būrīša gludā dēļa grīdā; viņu ieraugot, jaunā pele smējās par dzīves brīnišķību.

Zemei nāca pāri lietus, smags, liels gulbis, lēniem spārnū vēzieniem.

Sētnieces Ērika smaidīja sapnī, viņa bija tagad kļuvusi cita un jūta, ka pele tai visu piedevusi.

SKUDRU PUDELE

Otrā rītā Feliksu atrada uz dzelzceļa sliedēri sabrauktu.

Tā bija Rasma Liepkalne, kas viņu atrada, bāla, piecpadsmit gadus veca meitene. Ieraudzījusi Feliksa sakropļoto ķermeni, viņa tik skaļi un griezīgi iekliedzās, ka vārnas no tuvējām priedēm klusi pacēlās un pazuda biežoknī.

Jūra tai rītā bija mierīga un saule viņā gulēja kā milzīgs dzeltens eļļas traips. Labi, ka tas bija izplūdis jūras ūdeņos ļaui tālu no krasta, savādāk pirmie peldētāji varēja notraipīt savus peldkostīmus. Viņu arī nebija daudz, jo te stiepās diezgan tuksnešains jūras krasts. Bija tikai dažas vasarnīcas no veciem laikiem, pelēkas, noplukušiem jumtiem. Pieci gaiši un rezēdas klumbās vienīgi traucēja apkārtnes mieru ar savu kliegšanu un smaršām.

Rasma Liepkalne pārskrēja mājās bez sava iemīlotā kurvīša un izstāstīja par neparasto atradumu tuviniekiem. Tad iespiedās istabas kaktā un trīcēja. Suns Kāravš, piegājis, laizīja viņas kailos ceļus un domāja, ka, laikam, nabadzītei gribas ēst.

Kopš suns bija kļuvis vecs, tas visus par kaut ko nožēloja. Aste tam vienmēr bija nošļukusi, pilna dadžu un acis skumjas, ar brūnganiem nogulumiem plakstos.

Meitene neēda pusdienas un vakarā ielīda gulēt pie istabas meitas. Kaut gan gaiss bija smaršains, vējots un tīrs, tomēr tas viņai likās pilns trūdu, asiņu un tumšu vēsmu, kas pēkšņi, negaidot skāra vaigus un skūpstīja lūpas. Vai tā bija Feliksa nomaldījusies dvēsele?

Pēc Rasma Liepkalnes ziņojuma vietējais policists, tukls, zems vīrs, gaišām ūsām un četri drūmi vīri ar lāpstām devās uz norādīto vietu. Brīnums nebija noticis, likās gulēja turpat. Šoreiz brīnuma arī neviens nevēlējās, jo Fēlikss dzīvē bija viens pats.

Tagad viņš bija likis. Saule to mēģināja apspīdēt visu uz reizi, bet nespēja. Viņš bija pārāk tālu izkaisīts pa visu dzelzceļa uzbrerumu. Fēlikss tagad vairāk līdzinājās no groza izbirušiem

āboliem nekā cilvēkam, jaunam un stipram, kas vēl vakar bija dzīvs ar sārtu nelķi pogcaurumā.

Ka viņš šodien jau būs miris, vakar par to vēl nezināja neviens. Ne apkārtējās priedes, ne tālāk stāvošās vasarnīcas, ne jūra, ne debesis. Vismazāk pats Fēlikss. Pat smilgas tuvējā grāvī, kas, patiesībā, aušīgas pret katru mazāko pūsmu, šo nāvi bija nogulējušas. Varbūt, vienīgi rūsganā, slaidā vāverīte, ko pats Fēlikss, visiem pārējiem vasarniekiem par prieku, bija iesaucis par sarkano skaistuli, nojauca šo nelaimi, — kāpēc nelaimi? — vienkārši lielo pārvērtību un lūzumu Fēliksa dzīvē. Viņa visu sārtu pievakari drudžaini lēkāja no priedes priedē, brīžiem žēli pikstēja, bet to dzirdēja vienīgi sausā, iezilganā sūna un vaivarāji. Vēlu pievakarē viņa panācās pat līdz pirmai vasarnīcu akai, bet ieraudzījusi suni Kāravu, atkal ieslīdēja mežā.

— Mulķe, — bija toreiz nodomājis vecais suns — kāpēc viņa baidās mana reumatisma?

Ja suns būtu nopratis, kas vāverei uz sirds, varbūt Fēlikss tagad būtu dzīvs. Glābdams Fēlikšu no tuvās nelaimes, suns iekostu ar savu beidzamo zobu Fēlikksam ikros. Fēlikss paliktu mājās un izbēgtu nelaimes.

Protams, par vecā Kārava idiotisko izturēšanos pret Fēlikšu ilgi spriestu vasarnīcu sievas. Šī ziņa nonāktu pat līdz zvejniekiem. Tie, kūpinot savus smirdošos kaļķus, mēģinātu atcerēties līdzīgus gadījumus. Kā kurmjī tie izraknātu visu cilvēces vēsturi līdz slavenam būru ķeram, bet bez panākumiem.

Bērni ietu Kāravam ar līkumu un ar to vairs nespēlētos, kaut gan vecais suns pēc sava beidzamā zoba pazaudēšanas būtu kļuvis vēl skumjāks un pasakaināks.

Pēcpusdienā Fēlikša audeklā ietīto līķi novietoja malkas šķūnītī, kas bija vistuvāk jūrai. Sanāca gandrīz visu vasarnīcu iemītnieki. Sievietes, kā parasti, raudāja, lai kļūtu vieglāka sirds un naktī varētu atkal gulēt. Vecais suns, ķeram varēja būt tik liela loma Fēlikša dzīvē, sēdēja šķūnīša liesā ēnā, un elsoja. No jūras pūta vējš, ass un mazliet rūgts, tāds, kāds bija parasts šai vasarā.

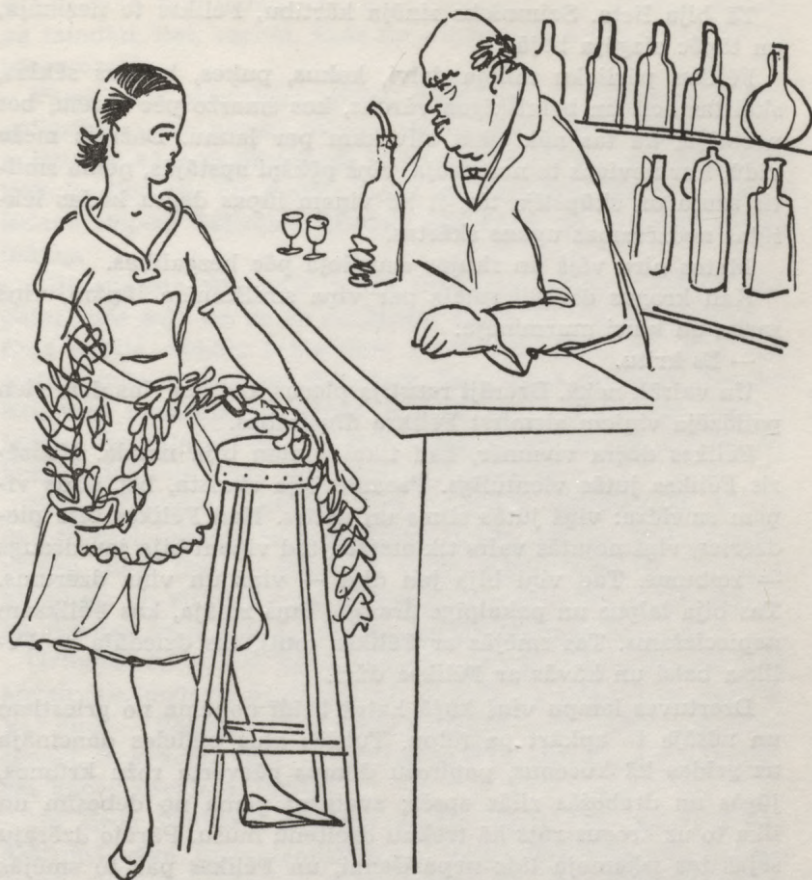
No vakarējā Fēlikša rupjā audeklā bija salasīts gandrīz viss Trūka tikai dārgās Borsalīno cepures un mazliet asiņu. Tās bija iesūkušās porainajā uzbērumā, smilgu saknēs un viena daļa kalta vēl pilsētas preču stacijā uz riteņiem.

Lokomotīves aizsargam pieplacis, vāri smaršoja arī sārtais nelķes zieds. To vēlāk paņēma un rūpīgi noglabāja sev kabatā mašīnists, jo nelaimīga cilvēka zieds nes otram cilvēkam laimi.

Vakarā Fēlikss gulēja šķūnīša skaidās auksts. Neviens pasaulē neprata salikt atkal viņa locekļus kopā un iedvest tiem siltumu, sāpes un ilgas. Vienīgi smagā zeme spēja to vēl galīgi atpestīt, pārvērst putekļos un savienot ar visu pasauli.

Īsi pēc pusnakts Fēlikša dvēsele parādījās šķūnīša tuvumā, bet, vairīdamās pārāk lielās mēness gaismas, pazuda atkal mežā. Tur viņa sēdēja uz kādas izdīgušas sēnes un trīcēja vēsmā.

Jaunais mašīnists ar Fēlikša sārto nelķes ziedu kabatā bija laimīgs. Viņš skūpstīja meiteni. Tā smaršoja drusku pēc mandelēm; miesa viņai bija viegli iebrūna un locekļi trausli un caurspīdīgi. Kad viņa vaicāja jaunam mašīnistam par nakts starpgadījumu, tas tikai rūca kā bite uz loga rūts:

— Ek, pats vainīgs. Kāda man tur daļa. Piedzēries vīrietis.
Tā bija taisnība. Ja Fēlikss šovakar vēl būtu dzīvs, viņš droši
atkal sēdētu dzertuvē.

Fēlikss parasti gāja uz to krogu, kas atradās no jūras aiz lie-
lā priežu meža. Šovakar viņa sols čikstošās letes galā bija tukšs
un to klāja tumša ēna. Neviens viņa vietā nesēdās, jo katram
bija bail Fēliksa likteņa.

Jauna viesu apkalpotāja gribēja Fēliksa solu apvīt mētrām,
bet saimnieks to neļāva. Viņš piegāja tai klāt un, saņēmis tās
kuplo roku, teica:

— Ann, mētras lai paliek kapsētai, degvīns krogum.

Tā bija lieta. Saimnieks zināja kārtību, Fēlikss to nezināja, un tāpēc aizgāja bojā.

Fēlikss pārlietu mīlēja dzīvi, kokus, puķes, brūnas sēklas, skaistas acis un brīnišķīgus vārdus, kas smaržo pēc rozēm, bet nezināja, ka tas nāk tikai cilvēkam par ļaunu. Dažreiz meža vidū, kur neviens to neredzēja, viņš pēkšņi apstājās, ņēma smiltis sauļā un skūpstīja tās, it kā viņam lūpas degtu kādas iekšējas nedzēšamas uguns skārtas.

Matos nira vējš un skujuas smaržoja pēc bezgalības.

Kad krogus dzērāji smēja par viņa smilšainām lūpām, viņš sarka un klusi murmināja:

— Es kritu.

Un vairāk nekā. Dzērāji raustīja plecus, bet degvīns drīz vien palīdzēja viņiem aizmirst Fēliksa dīvainības.

Fēlikss dzēra vienmēr, kad tikai viņam bija nauda. Nedzēris Fēlikss jutās vientulīgs. Pasaule bija skaista, bet sirds viņam smeldza: viņš jutās slimš un netīrs. Kad Fēlikss bija piedzēries, viņš nejutās vairs tik atstāts, tad viņam bija jau draugs — reibums. Tad viņi bija jau divi — viņš un viņa dzērums. Tas bija laipns un pakalpīgs draugs. Viņš zināja, kas Fēlikssam nepieciešams. Tas smējās ar Fēliksa muti, tas dziedāja ar Fēliksa balsi un kāvās ar Fēliksa dūri.

Dzertuves lampu viņš kurā katrā brīdī noņēma no griestiem un nēsāja to apkārt pa telpu. Tukšās alus pudeles dancināja uz grīdas kā kucenus, papirosu dūmus pārvērta rožu krūmos, jūrās un drebošās zilās apsēs; zvaigzni ņēma no debesīm un lika to uz krogus rīts kā treknu dzeltenu mušu. Pārējo dzērāju sejas tas izķēmoja līdz nepazīšanai, un Fēlikss par to smējās no visas sirds.

Tā viņam stundas pagāja dīvainos rēgos, smieklos un dzeršanā. Grīda lūza zem viņa kājām, mainīja krāsas, jumts cēlās un virpuļoja virs viņa galvas kā uzvilkti vilciņš.

Bet viņš dzēra.

Ar katru gadu, ar katru mēnesi, dienu un stundu Fēlikssam dzērums kļuva arvienu nepieciešamāks. Beidzamā laikā Fēlikss bez tā nemaz vairs nevarēja dzīvot.

Arī vakar Fēlikss jau bija dzēris trešo dienu. Īsi pirms pusnakts viņš uzmeta letei savu beidzamo naudu. Uz rēķina saimnieks vairs nedeava. Fēlikss piedāvāja tam savu zīda kravati, dāngo cepuri, velti, saimnieks neņēma lietas pretī.

— Es neesmu žīds, — beigās noņūca viņš, kad Fēlikss par

daudz sāka tam uzmākties un vaigu gali tam iekaisa zilgani kā saindēti. Bet, varbūt, kāds tur viņam iesprauda divas tuklas tuberrozes?

Pārskaities saimnieks atteica Fēlikssam arī naktsmājas. Tās patiesībā viņam nemaz nebūtu bijušas vajadzīgas: Fēlikss pārgulētu arī kādā skaidu čupā, ja tikai reibums galvā sēdētu pietiekošs. Bet tas tur tupēja mazs un sarāvis. Kalpone Anna iedeva slepeni Fēlikssam krietnu ceļa kāju, un tad viņš devās mājup.

Bija augusta otrā puse, nakts tumša un melna. Vējš kā silti pelni sitās sejā un gūlās uz lūpām rūgts, skarbs un smilšains. Ceļa nebija, apkārt šalca tikai priežu sils, liels, un pāri tam augošs mēness. Mēness Fēlikssam kaut ko atgādināja, bet ko īsti, viņš nevarēja atcerēties. Fēlikss gāja un domāja par to, ļodzīgi, bedraini, it kā bez gala. Locekļi paši zināja ierasto, likumoto taku un cēlās pāri saknēm tīri nemanot.

Sirds Fēlikssam smeldza. Pat dīvainās, neatlaidīgās domas par mēnesi nespēja to aplusināt. Sauss, iekšējs karstums — pelēka, liela tāss — kāpa uz augšu elpai pretī, jauca viņas plūdumu un ritināja elpu atsevišķās, tvirtās lāsēs, kas dzeļot kā skudras krita tukšās, drusku iekaisušās plaušās.

Gribējās dzert, bet kāpēc nebija naudas? Saimnieks arī bija apvainojis, nedevis nakts mājas. Apvainojis gandrīz ne par ko. Vai viņš — Fēlikss — nevarēja piedāvāt savu godīgi nopelnīto cepuri un kravati kam vien gribēja? Kas nevēlas, var noraidīt, bet kāpēc apvainot, kāpēc?

Un sirds Fēlikssam smeldza arvien vairāk. Tagad viņš pat dzērumā sāka just vientulību un savas dvēseles un miesas postu. Papardes auga un dzēla viņam ceļgalus. Tikko jaužami, kā ar trulu nazi. Un pēkšņi tai vietā, kur jaunais, augošais mēness kļuva skaidrāks, viņam prātā ienāca vecmāmiņa. Maža, salikusi, dzidrām vizbules acīm un bezgalīgi baltiem sudraba matiem. Kāpēc? Ienāca prātā un neizgaisa vairs, bet kaut kur plīvoja tālumā un smaidīja. It kā sauktu, it kā mātu viņam. Vai tur spokainā mēness gaisma bija vainīga, vai pats līkails, jaunais mēness? Tas arvien vēl kaut ko Fēlikssam atgādināja, bet ko, to viņš joprojām nespēja atcerēties. Reibum, vai tu nevarētu šoreiz palīdzēt, tikai šoreiz!

Paparžu augsme kļuva arvien biezāka un biezāka, līdz beidzot nogūlās priekšā kā apžilbinoša fosforiska jūra. Kājas līdz ceļiem slīka zilganā vārā gaismā un rokas trīcēja kā spāri.

Šinī mirklī Fēlikss klupa uz kādas lielākas saknes un iekrita ar rokām un seju lielā skudru pūznī. Papardes aplāja to kā zilgani, pārbojoši viņi.

Tikai ar lielām pūlēm Fēlikss piecēlās.

— Skudras, — nomurmināja viņa lūpas: — skudras. Tad viņš apstājās. Dīvaini. Vairākas skudras bija viņam iekļuvušas mutē un tās viņš bija jau sakošļājis. Mēles galu tagad viņam klāja ass, sāļš sīvums. Tas gandrīz patīkami dedzināja gļotaino ādu un dīvaini — atkal kaut ko atgādināja, bet ko īsti, Fēlikss arī šoreiz nevarēja atcerēties. Viņš nespēja pietiekoši plaši atplēst acis, lai redzētu cauri tai brūnganai miglai, kas klāja un tina viņa smadzenes.

Fēlikss pārvilka ar roku sejai un matiem. Tie bija valgi un pilni skudrām un sīkām sausām skuļām. Arī viņu smarša likās sena, pazīstama, it kā plūstu no kādas tālas, brīnišķīgas vietas, kur Fēlikss reiz bijis. Savāds, tīrs skābums slēpās šai smaršā, rāms, zilgans un mierinošs, līdzīgs vēsai, rievainai rokai, ko liek uz pieres, acīm un lūpām.

Fēlikss neziņā ievaidējās. Kas tas varētu būt? Mēness gaisma vizmoja joprojām, bāla, tikko manāma. Saknes skanēja zem soļiem dobji kā basa stīgas. Paparžu fosforiskā jūra beidzās un palika aiz muguras. Sākās atkal priedes, slaidas, bezgalīgas un pāri viņām slīdēja mēness jauns, augošs un līks.

Tagad Fēlikss nokļuva ēnā. Visu mēness gaismu ņēma sev tvirtās prieku galotnes, šūpoja to un nedeva lejā. Ēnā Fēlikss drīz vien atžilba un smadzenēs ainas sāka biezēt un skaidroties.

Un kad viņš vēl reiz pacēla acis pret mēnesi, tas visu saprata. Visu.

Šis jaunais, augošais mēness bija līdzīgs vienai vecmāmiņas pudelei. Šaurai, spožai, dzeltenai un likai kā turku zobens. To bija vectēvs savā laikā atvedis no Āfrikas. Viņa vienmēr stāvēja lielās istabas logā, aiz kuŗa šalca milzīgais, tumšais kastanis un auga mazas, skābas vīnogas. Priekšnamā smaržoja šāļu malka, skābie gurķi brūnā māla podā, bet uz loga dzeltenā, likā pudele un vizmoja saulē kā zelts. Viņai bija biezs, biezs stikls, dzidrs, ciets ar sīkām rievām virsmā it kā būtu bezgalīgi vecs. Pudele bija vienmēr aizbāzta ar garu, rūzganu korķi, kas bija tik sauss un ciets kā smilšu grauds siltā aizkrāsnē un tik stipri un asi čīkstēja, ka šī viņa skaņa kāpa visam cauri līdz mūžībai.

Dzeltenā pudele bija smaga un noslēpumaina un tai piemita brīnišķīgs spēks. Viņā uz skudrām, skujām un kaltētiem kastāņiem gulēja uzliets zilais, sappainais spirts, mēnešiem, gadiem, kas laiku plūsmā bija kļuvis gaiši dzeltens kā vasaras ābols, stiprs un skābs.

Rudens vakaros mazam Fēlikssam no lielas skriešanas bieži vien sāpēja kājas. Tā bija ilgā, smeldzošā sāpe, kas toreiz slēpās kājās. No viņas tīrpa sirds un dunēja deniņos. Tādās reizēs vecmāmiņa deva karstu liepziedu tēju smagā Vāczemes krūzē. Fēlikssam abas lūpas kā maigi rožaini zvirbuļi sēdēja uz biežās krūzes malas, kad viņš sūca kūpošo, valdo šķidrumu.

Un kad viņš bija jau gultā, vecmāmiņa ņēma dzelteni, liko pudeli un ar tās skābo, smaršaino valgmi glāstīja un karsēja viņa sāpošos lielus, līdz tie rima ietīti zaļganā puķotā villainē. Rima, un mazais Fēlikss iemiga. Likās, ka pati saule būtu ieziesta viņa iztvīkušajā miesā. Un bija tik labi.

Kāpēc tagad tas tā nevarētu būt?

Fēlikss gāja un lūkojās mēnesī. Tas likās smīnam un arvien vairāk līdzinājās senajam, brīnišķīgajam traukam. Fēlikss gāja un skatījās un nedrīkstēja vairs savas acis no tā nolaist. Saknes zem viņa kājām dunēja kā tālas, dārgas balsis. Domas un ilgotas ainas kā zibeņi šķēla smadzenes. Viss senais plūda augšup kā vaļā atrauts pazemes ezers, tumšs, dīvains un reibinošs. Kvēlošs atmiņu lietus smidzināja asinīs un lāgiem pārgāja šalcošā straumē. Bet visam tam pāri peldēja jaunais mēness, arvien vairāk un vairāk saplūzdams ar senās, mirdzošās pudeles tēlu. Kā sārta uguns viņš gāja tam pa priekšu, virs priežu galotnēm, šūpodamies, te nākdams tuvāk, te celdamies augšup it kā to nestu pati bezgalības neredzamā roka.

Un sirds Fēlikssam iesmeldzās vēl dziļāk. Tad kad viņam nīka lieli, dzeltenās, spožās pudeles brīnišķīgā sula darīja tam vieglumu, tagad, kad viņam sāpēja sirds, dziļi neatvairāmi, vienīgi traks sakults dzērums, kas negribēja to gāzt sūnās un pārklāt papardēm, trieca viņu tikai uz priekšu sūrstošu un gurdu.

Fēlikss arvien vēl gāja ar seju pieplacis mēnesim. Drīz viņa acis rēnā, vienādā gaismā pilnīgi apžilba un viņš, dzēruma un atmiņu sadzelts, vairs nesaprata, vai tas tur, augšā, bezgalībā, skatīja mēnesi vai patiesībā īstu, taustāmu pudeli.

Fēlikssam joprojām vēl slāpa un sirds nogurdinoši smeldza. Tā nebija vairs sāpe, bet dīvains smagums kā visas pasaules vaina. Ar katru soli šis smagums kļuva grūtāks un Fēlikssam sāka likties, ka mirdzošais trauks, tur augšā, uz priedēm, virs viņa galvas, šūpojās vienīgi tikai tamdēļ, lai sauktu un aicinātu to pie sevis. Viņā slēpās malks skābs, dzeltens, bet dzīvinošs, kas glābtu viņa sirdi kā senāk miesu un darītu to atkal stipru un priecīgu.

Tagad Fēlikssam bija skaidrs, ka gaišā parādība tur augšā mākoņos bija viņa vienīgā īstā asiņu veldze, viņa smaguma vieglotāja, ko tam vajadzēja gūt, jeb mirt. Un Fēlikss sāka ātrāk streipuļot uz priekšu, lai to drīzāk sasniegtu, bet mirdzošais trauks, kā viltīgs māneklis šūpojās tā satrakoto acu tuvumā un vienmēr izslīdēja viņa tvejošo pirkstu galiem.

Fēlikss sāka skriet. Priežu stāvi rindām zuda viņam aiz muguras, zeme dunēja kā tālas bungas. Viņš krita, cēlās, un atkal krita, bet nebeidza dzīties dzīvā spožuma un savas dvēseles algas tālumā.

Brīžiem viņa mirdzošais mērķis kā zelta stirna zibēja tepat virs īsāko priežu galotnēm. Fēlikss visiem dvēseles spēkiem

tvēra viņas gaismā, bet pēdējā brīdī tas atkal pakāpās nesasniedzamos augstumos un līgojās tur starp sudraba mākoņiem bezgalībā.

Fēlikss skrēja ilgi, krita un cēlās, līdz beidzot nonāca dziļas, tālas ejas malā. Kur tas bija, viņš nezināja. Uz lūpām tam kalta vaidi. Rokas bija vienās asinīs, seja valga un elpa kūpēja un ļodzījās.

Fēlikss nogurumā uz mirkli aizvēra acis. Kad viņš atkal tās atdarīja, aicinošā zelta mirdzuma debesīs vairs nebija. Tagad tas spīdēja citur, dziļās, tālās ejas galā, gluži zemu rokām aizsniedzams, un nāca tuvāk, arvien tuvāk, viegli drebošs, sarkans un mierīgs.

Beidzot. Neparasts skurbums pārņēma visu Fēliksa ķermeni, iesvieda to it kā rožu krūmā un tad pacēla augšup. Viss salīgojās. Un tad viņš devās uz priekšu. Kājas tikko skāra zemi. Viņš devās savai laimei, savai ugunij un veldzei pretī, izstieptām rokām, slāpstošām acīm.

Un uguns, rāma kā balodis, arī nāca tam tieši virsū. Beidzot tā bija apžēlojusi karsto lūdzēju un pati labprātīgi slīdēja viņam

nam rokās, lai pēc tam to paņemtu savā spožā, dzeltenā klēpī un veldzētu viņa sāpes un ilgas.

Fēlikss gāja kā apmāts, kā rēgs, karstiem, trīcošiem soļiem. Ne viņš dzirdēja sliedes zem savām kājām dunam, ne tālumā riteņus rībam. Visa viņa izslāpusī dvēsele tiecās vienīgi pēc dzeltenā, gaišā zieda, sava pēdējā malka.

Kad Fēliksa ķermenis atsitās pret melnās lokomotīves stāvu, neviens to neredzēja. Arī pats Fēlikss nē. Pēdējā mirklī viņš vēl tvēra pēc sārtā apaļā trauka, kas bija vienā līmenī ar viņa galvu, lai to liktu pie savām lūpām, bet pēkšņs sitiens izrāva to no viņa pirkstiem un acīm.

Vēl reiz iezibējās smadzenēs mirdzoša skudru pudele un tad viss iegrima tumsā.

Vai viņš savu veldzi, savu laimi sasniedza?

Kas to lai zin.

Otrā rītā viņu atrada uz dzelzceļa sliedēm sabrauktu.

LABĀ NĀVE

Vecā Ilze deviņdesmit trīs gadus veca. Viņa dzīvo nama otrā stāvā pie sava vienīgā dēla.

Vasarā, siltā laikā Ilze pēc katrām divām dienām nāk no otrā stāva lejā pagrabā pie savas vedeklas sakņu un svaigu zivju bodītē.

Kāpšana no otrā stāva pagrabā vecai Ilzei liels ceļojums. Pie tā viņa pūšas veselu dienu. Ar cietu dzeltenas krāsas kūju rokā Ilze gandrīz stundām kāpj pa līkumotām trepēm lejup līdz nonāk ielā. Pēc katriem diviem kāpieniem Ilze atpūšas it kā būtu jau gājusi veselu mūžību. Viņa stāv trepēs salīkusi. Viegla pelējuma smarža plūst no viņas brunčiem. Ar vienu roku Ilze turas pie sienas, ar otru atbalstas savā dzeltenajā kūjā.

Bieži gadās, ka trepju logs vaļā. Siltais, svaigais gaiss, sizdamies gar rūtīm, sienām un trepju malām, virmo šaurajā telpā, apskauj veco Ilzi un lieliem malkiem kā burbuļodams plūst vecās Ilzes plaušās. Ilze stāv, acis aizvērusi, un pats gaiss rotāļdamies cilā večiņas sausās kā tāsis plaušu plēnes un turpina viņas dzīvību.

Ilzes roka, kas pielikta sienai, mazliet trīs un lāgiem raustas, jo asinis sākušas straujāk ritēt. Kad pēc kāda brīža vecā Ilze atver acis, mazā trepju telpa sākumā liekas viņai iegrimumi blāvā gaismā, logs kaut kā iegriezies sienā šķībi un siena viltīgi mēģina savu plecu atraut no viņas rokas. Bet tas viss drīz vien pāriet, un vecā Ilze redz atkal trepes parastajā stāvoklī.

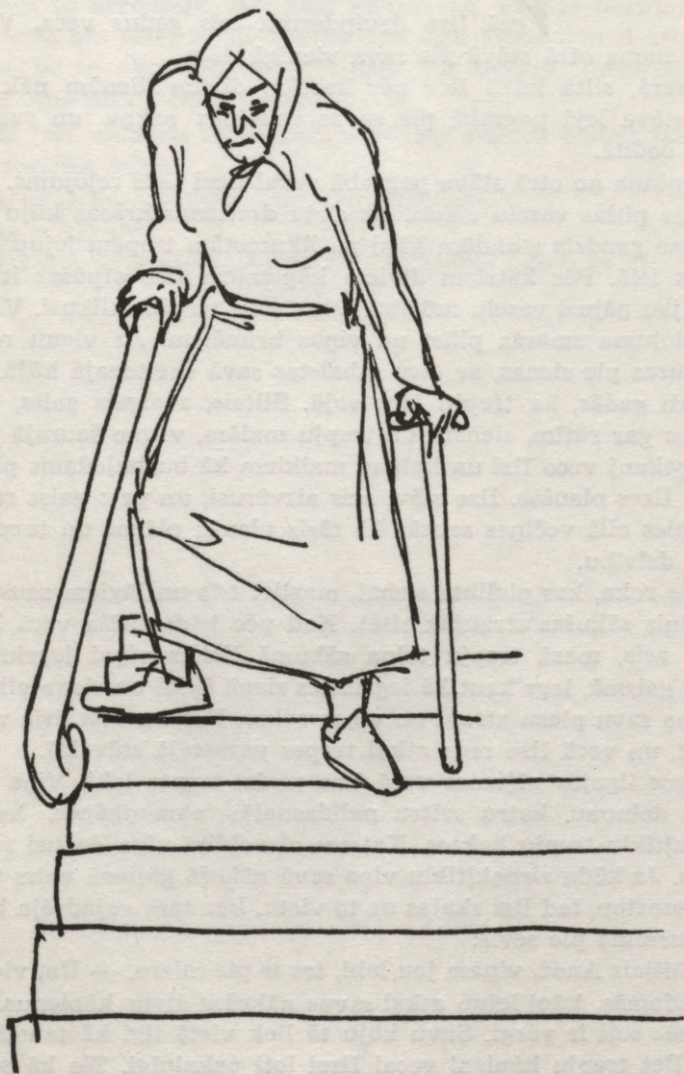
Savos ilgajos gājienos vecā Ilze pazīst trepes labi. Viņa zin katru dobumu, katru svītru nelīdzenajās akmeņkāpēs, katru zirnekļtīklu trepju kaktos. Katram zirneklim viņa dēvusi savu vārdu. Ja kādu zirnekļtīklu viņa savā nākošā gājienā vairs trepēs nesastop, tad ilgi skatas uz to vietu, kur tam vajadzēja būt, un murmina pie sevis:

— Mīļais Andž, viņam jau labi, tas ir pie miera. — Un, viegli nopūzdamās, kāpj lejup atkal savus nākošos divus kāpienus.

Viņas soļi ir vārgi. Savu kūju tā liek vietā ilgi kā taustīdamās. Bet trepju kāpieni vecai Ilzei ļoti pakalpigī. Tie kā suli-

gas, tvirtas lūpas stieejas vecām Ilzes kājām pretim un saņem rūpīgi tās savā klēpī.

Ilzes vecās, brūnās kurpes drusku slimo ar iedomību. Tās dziļi pārlicinātas, ka trepju kāpes ļoti mīl viņu zoli, kas līdzīga treknai, ļabai siera šķēlei un glabā vēl sevī savu pirmatnējo ādas skābumu un elpu, jo nav nekad mirkušas lietū un sēdējušas līdz kaklam aukstā, čauganā sniegā.

Katrs mājas iedzīvotājs, kas nāk vecai Ilzei pretim, viņu godbijīgi sveicina un saka parasti tādus vārdus:

— Labdien, Ilze, kā klājas ar veselību?

Tad Ilzei viena un tā pati atbilde:

— Sveiki, sveiki.

Un vairāk nekā, un tas pie tam sacīts tādā balsī, it kā viņa ardievotos no apsveicēja uz visiem laikiem, it kā viņa būtu laimīga to otrreiz vairs neskatīt.

Pēc šiem vārdiem savu galvu vecā Ilze nolaiž vēl zemāk kā lielā kaunā un sāpē, tikai nosmulētais galvas lakatiņš ar platu, bezkaunīgu smīnu raugas griestos, knipas sizdams:

— Lūk, kā es sēdu otram uz galvas, bet tev jātur uz savas muguras trīs stāvi.

Nonākot ielā uz beidzamā trepju kāpiena, vecā Ilze vēl drusku apžilbst. Lielais siltums, troksnis, putekļi un kustība viņu sagrābj neredzamām rokām kā liels mīksts vilnis un grib aizskalot prom.

Vecā Ilze tad vēl stiprāk piespiežas ar roku stenderei, un dzeltenā kūja, redzēdama savas saimnieces kļūmīgo stāvokli, visiem spēkiem iecērtas kāpiena pelēkajā miesā.

Nākošajā mirklī Ilze jau pieradusi ielai, kas viņai joņo garām kā silts, smilšains vējš.

Viņa noliek vēl dažus savus soļus uz ietnes līdz bodītes durvīm un tur apstājas. Četri kāpieni mūžīgi steidzas uz leju pagrabā, kur gar tumšpelēkām vēsām sienām uz kastēm lielās, zaļās paplātēs guļ burkāni, tomāti, selerija, bet vienā kaktā uz grīdas kartupeļi.

Stiprs, mistrots smaržu vilnis kā iedzeltens mākonis peld pagraba telpā no viena gala līdz otram, sitas kā muša gar rūtīm, spiež savus vaigus pie sienām un mēģina pacelt griestus augstāk, jo tas briest arvienu lielāks un tam trūkst elpas.

Tumši sarkanās, stripotās baļļās peld zivis un to sājā smaka, pilna trāna un ūdensaugu eļļas, smaga kā krējums, neplūst nekur projām, bet tup kā krūms virs baļļas virsmas, un tā tikko manāmais attēls līgojas skaidrajā, vēsajā ūdenī.

Baļļas ūdens smaida un laimīgs virmo, ikrādams mazos dzīvudrabam līdzīgos pūslīšos gaisu gar baļļas pelēkajām sienām. Atkal pēc ilgas maldīšanās tumšajos, ar darvu sapiķētos ūdensvados viņš jūt uz sava kailā vēdera zivs astes sitienus, mana pie savām lūpām zivs spuru asos, līksmos skārienus. Viņš ieož dziļi līdz savai sirdij vāro upju augu, akmens un smilšu smaržu,

kas vēl slēpjas zivīm zem zvīnām, lēni izplūst un nogulstas baļļas dibenā kā plāna sudraba kārtiņa.

Vecā Ilze ieskatās bodītē, bet iekšā neiet. Trīs durvju pakāpieni viņai liekas pārāk vieglprātīgi, kuriem nevar uzticēt savas vecās kājas. Izdrupuši, apdriskātiem pleciem, tie tikko paši kā vaļīgi zobi turas savā vietā, un nespēj pienācīgi noturēt savu augumu starp grīdu un debesīm.

Ja tie dotu nāvi, domā vecā Ilze, tad viņiem varētu savu kāju sniegt, bet kas to lai zin. Kad vecā Ilze paskatās kāpienos ar šādu jautājumu acīs, tie saraujas, sacel savas apkakles un skaita zivis baļļās.

Ieraudzījusi veco Ilzi, vedekla iznes no bodītes ķebli un noliek to durvju priekšā apaļos oļos. Ķeblim vidū izgriezta liela sirds, jo viņa zaļganā krūts iztaisīta no slēgu augšdaļas un lāgā negrib turēties kopā ar kājām, kas ļodzas, čīkst un savās dziļās šķirbās ierīkojušas viesnīcu putekļiem, kodēm un slimām mušām.

Vecā Ilze apsēstas un pieslien savu kūju sienai. Vecā Ilze sēd tā ilgi, veselām stundām, nekustēdamās, ar noliektu galvu. Viņa nerunā neviena vārda un pilnīgi vienaldzīga pret ielu. Varbūt viņa domā, varbūt atceras savu garo mūžu. Saule tup viņai klēpī, starp rokām kā dzeltena māla bļoda. Rokas vecītei garas, un tām nav neviena kumāsa miesas, ir tikai kauli un dzīslas cietas kā vijoļu stīgas, kas, rokai kustoties, liekas san. Pāri tām āda pelēka ar sausu svina spīdumu, kuņģā līgojas visa zilgme ar mākoņiem, jumtiem un apkārtējo namu logiem. Rokas dus klēpī mierīgi, un saule, guļot starp tām, nedrīkst pakustēties. Puikas to varētu ņemt rokās kā kaķeni, un tad arī tā neteiktu neviena vārda, nelēktu atpakaļ debesīs, nepazustu mākoņu kabatās.

Ap kājām Ilzei staigā baloži, skatas uz vecītes lielajām kurpēm, apbrīno viņas biežās vilnas zeķes vasaras laikā un mēģina ieknābt kādai blusai, kas mierīgi guļ zeķes villainās pūkās kā suns skaidās.

Pēc dažām stundām vecā Ilze mēģina piecelties, bet pati saviem spēkiem nevar. Tad kūja, lai to ieraudzītu vecītes atmiņa, nokrīt ar lielu troksni oļos, apdauza drusku sev ceļus, bet tomēr guļ tur klusi bez sūkstēšanās.

Tagad vecā Ilze kūju redz gan, tomēr to paņemt nevar, jo nespēj tik zemu noliekties. Pienāk blakussētas mazais Alfrēds, paceļ kūju, pasniedz to Ilzei un spēji atraujas nost, lai stāvētu

pa gabalu un noraudzītos sirmajā vecītē. No vecās Ilzes plūst tāds dīvains vēsums kā no pagraba, kurā nav ilgi būs iekšā, un mazā Alfrēdā rodas baigums kā tumšā istabā vienam.

Paņēmusi kūju, vecā Ilze atkal lēni kāpj augšā dzīvoklī, lai pārējo dienas daļu pavadītu, sēdot pie loga.

Vienīgais cilvēks, ar ko vecā Ilze sarunājas, ir gleznotājs Alksnis. Viņš dzīvo vienās trepēs ar Ilzi nelielā istabā, dienā glezno, vakaros guļ, bet naktis pavada ārpus mājas, klainodams pilsētā.

Alksnis vairākas reizes veco Ilzi uzzīmējis un vienīgais, kas nopietni uzklausa Ilzes skumjas.

Kad vecā Ilze stāsta dēlam un vedeklai, ka viņai apnicis dzīvot, ka viņa ilgojas nāves, tie skaistas, kļūst īgni un bieži baras:

— Vai tev pie mums slikti, vai neesi paēdusi, apgērbta?

To dzirdot, Ilzei galva noslīgst vēl zemāk un acis pildas ar asarām. Viņa jūt, ka dēls un vedekla to nesaprot. Nespēcīga, bez darba, bez jēgas viņa dzīvo dienu dienā, apnikusi pati sev; un visa pasaule liekas viņai tāla, sveša, pat naidīga. Steiga un asums skar viņas miesu un gurdo garu asiem tvērieniem. Viss

viņai steidzas gaņām pēc sava prāta un grības, neprasot viņas padoma.

Ko viņa vēl spējīga darīt? Nekā. Tikai nīkt. Veltīgi uzturēt savu dzīvi. Visu mūžu Ilze ir strādājusi kā zemniece un kā krodziniece, cēlusi savu un savu bērnu dzīvi, vienmēr triekusies uz priekšu garā un miesā neapturami, kaislīgi. Bet tagad? Tagad rokas guļ viņai gurdas sausajā klēpī, darbs sminēdams iet gaņām; gars novīst, alkstot citu veidu. Viņas sausā, tāsei līdzīgā miesa nespēj vairs otrreiz uzdziedēt, radīt skaistumu, greizsirdību un dot pasaulei augļus. Viņas stāvs ir kā salms vēja rokās, sauss, izkaltis, sen atdevis visu, kas tam bijis. Tagad viņas istā dzīve būtu — nomirt, sajukt ar zemi, ar visu pasauli un kļūt par sākumu jauniem veidiem, jaunai dzīvei, kas viņai seko, kaut par barību smilgām uz pašas kapa. Dažreiz nāve ir svētīgāka un auglīgāka par dzīvi. To vecā Ilze jūt. Un kad mājā nomirst kāds jaunāks cilvēks, viņa sēd pie sava loga un izmisusi domā: kāpēc viņa nav šī cilvēka vietā.

Liepa aiz loga klusi šalc. Saule iemet mazus spoguļšus lapās un viena lapa krīt. Lēni riņķodama.

Vecai Ilzei kļūst labāk. Tā, laikam, bija zīme, ka arī viņai drīz pienāks laiks aiziet no šī krēsla, no šīm sienām, pelējuma kaktos un sava vecā raibā lakata.

Dēls un vedekla domā citādi: pārāk vecs cilvēks, bērna prāts. Varbūt kartupelis gadījies tai dienā par cietu vai gaļa sīksta. Tāpēc tūlīt vecai mātei domas par miršanu. Kā vispār var domāt par nāvi? Nāve savu darbu prot labi, pat pārāk labi. Tā vienmēr gadīsies laikā, vai pirms laika, bet nekad par vēlu.

Nāvi nevajaga aiztikt, ķircināt un domās saukt to šurp. Tā var vēl arī ierasties, un kas tad? Paķer bērnu līdz, vai kādu kustoni un tieši ne to ko vajag. Un tā vecā Ilze nedrīkst par nāvi runāt, nedrīkst domāt.

Vienīgi gleznotājs Alksnis saprot Ilzes lielās ilgas pēc nāves. Viņš pazīst labi šīs dīvainās, saltās alkas pēc nebūtības, pēc pārejas citā, nezināmā veidā. Īpaši kad viņa gars un rosme apsīkst, krāsas kļūst pelēkas un vājas. Tad viņš dienām nīkst savā saltajā istabā un domā par nāvi. Cilvēks, kas nespēj vairs nekā jauna radīt, dzīvē ir lieks. Pazust, kļūt par ko citu. Visvienalga par ko. Tikai pārciest šo nīkšanu un tukšumu.

Tā domā gleznotājs Alksnis. Bet līdz šim viņš vienmēr pārvarēja savus tumšos brīžus. Zobus sakodis, cēlās un strādāja tālāk.

Pret veco Ilzi viņam liela cienība. Viņš skaidri jūt gara radniecību. Starpība tikai tā, ka viņam šīs nāves ilgas uznāk brīžiem, pārvarami, bet Ilze mirkst tajās, bet nevar noslikt.

Alksnis tikai nevarēja saprast, kāpēc Ilzes alkas nepiepildās. Kāpēc viņa nevar nomirt? Alksnis ticēja, ka cilvēks var sevi piespiest nomirt. Vajag tikai to labi gribēt. Dziļi, līdz galam. Aizvērt acis, nekā par citu nedomāt un tikai gribēt. Laikam vecā Ilze tomēr to nespēja.

Varbūt vajadzētu viņai palīdzēt? Taču daudzi bērni nāk pasaulē tikai ar maigu piepalīdzību. Ja tās nebūtu — bērns aizietu bojā vēl pirms saules skatišanas. Bet kā? Kā lai Ilze palīdz? Tomēr diezi vai tas būtu pareizi. Pasaulē taču viss norit tik vēsi, likumīgi. Bez jūtām, bez iespaidošanās. Varbūt vecai Ilzei pēc nāves jātop par ziedu, kas izplaukst tikai pēc divdesmit gadiem reiz. Bet iepriekšējais zieds vēl tikko pavēries, un Ilze jāgaida sava rinda.

Alksnis nes Ilzei dažādus bērnu uzņēmumus, un Ilze stundām veras tajos ar lielāko tīksmi.

Sestdienās, kad laikrakstos īpaši daudz nāves sludinājumu, Ilze tās lappuses ilgi glauda ar acīm, pēc tam ar plaukstu, un viņas krūtis viegli cilājas. Viņa cerē, ka arī tai drīzi būs šāds mierīgs, atpestošs sludinājums ar melnu ieloku, kas ieslēgs viņu jaunā ceļā un jaunās tvīksmēs.

Pāri jumtiem nāk saule, kāpj nāves sludinājumā un arī gultas tur.

Rudens.

Liepa aiz loga deg trakā rūzganumā. Darva uz malkas kambaru jumtiem svaiga, un kaķiem līp kājas pie tās. Tie ož darvu un domā, ka, varbūt, tās ir viltīgas cilvēka lamatas. Tad viņsētas lielajam runcim iešaujas prātā: kaut jumtu jaunais darvas paklājs liptu vēl vairāk, un baloži nespētu atraut savas plezmas no tā. Tad katru dienu mierīgi varētu apēst pa vienam balošim, laiņi gozēties saulē un vērot, kā pārējie, pielipušie baloži gaida savu nāves brīdi rītu un parīt.

Dienas iet. Alksnis glezno un dzer. Vecā Ilze pēc katrām divām dienām kāpj lejup sakņu bodītē. Dažreiz stipri līst. Ilze tērpj savas kājas dziļās kalošās un vēl lēnāk kāpj pa trepēm.

Beidzot pienāca ilgi gaidītais brīdis.

Vienu dienu, kad stipri lija un mēnesis gāja uz beigām, pagraba dzīvoklī, kur mitinājās dažas sievietes, bez sāta dzēra. Durvis vērās šurp un turp, skaļas balsis un lamas skrēja pa

trepēm pretim, meta kūleņus, kāpa telpā un meklēja bērnu ausis.

Skāba pelējuma smaka stāvēja pie durvīm un gāja katram līdz kā pieklīdis suns. Gaiss, kas bija izelpots, tupēja zem galva ar nazi rokā gaidīja jauno, kas nāca pa durvīm iekšā.

Un visu to darija sīvais. Balts un gluds tas gulēja stīklā, viņš zināja, ka šinīs telpās visi to mīl. Septiņus zirgus tas jūdza vistulbākām smadzenēm priekšā. Ja tās trakajā skrējienā gāja bojā, tur jau pašas smadzenes bija vainīgas.

Dūres leca uz cietā galda, un balsis kļuva smalkas. Ap pusdienas laiku viss bija tik tālu, ka vajadzēja kam notikt. Visi rupjākie vārdi jau bija izkliedēti, dūres meklēja iko siltāku: sievietes plecu, kāda vīra uzmācīgu seju.

Un tad ieradās asinsstrīdus. Tas ienāca tīri nemanot un apsēdās visu vidū. Ar to pietika.

Tieši pusdienā, kad vecā Ilze nāca pa trepēm, piepeši pagraba dzīvokļa durvis atsprāga līdz pašam galam vaļā. Tās labprāt norautos un aizbēgtu, bet nespēja.

Resna sieviete, basām kājām, dimdot skrēja laukā un pa trepēm augšup. Viņas stāvs ligojās kā milzīga, tumšsarkana roze vājā kātā un bija nobriedis iedzelteni sārts.

Sievietes acīs trakvoja visas pasaules bailes, jo kas gan pēc aizliegtiem glāstiem gribēja tūlīt mirt? Skrejot resnā sieviete neraudāja, nekliedza vairs, bet idēja īsiem, aprautiem elpas vilcieniem.

Viņai sekoja vīrs ar nazi rokā. Šo vīru pazina visa iela. Viņš bija kā splāviens, kuŗš visiem derdzas, bet bez kuŗa neviens nevar iztikt. Katrs taču kādreiz krēpo. Redzot šo vīru, visi ņēma savas dvēseles rokā, lai apskatītu tās kaktos savas tumšās dziņas. Bet bija tādi, kas bailēs trīcēja un aizvēra acis, lai nedomātu par savu varbūtējo trakumu un apslēpto baismu.

Nazis vīra rokās bija liksms un berzēja plaukstus. Kaut tikai varētu ienirt šinī kuplajā stāvā, tam vajadzēja būt kam īpašam, par ko vienkāršs nazis var tikai ilgoties.

Kad vīrs, par daudz sīvā nogurdināts, nespēja pietiekoši ātri bailu pārņemto sievieti panākt, nazis raudāja.

Bet varens spēks arī slēpās tuklās sievietes ķermenī. Kā milzīga ar rasu pārklāta bumba, tā izlidoja no pagraba un devās augšup. Lai kājas labāki trāpītu apdrupušās kāpnes, sieviete visu savu uzmanību saistīja pie tām un steigā nemanīja trepēs pretim nākošo veco Ilzi.

Nevarēja kavēties. Vīrs sekoja ar nazi. Naža spožais asmenis vairoja vīra spēkus, dusmas un kustības jēgu. Šnākdams viņš sekoja sievietei. Un sieviete, vairīdamās no savas nelaimes, atdeva to tālāk. Pēc soļa uz trešā kāpiena sievietes tuklais stāvs pagrūda veco Ilzi. Kūja paslidēja. Sienas vēl tvēra pēc vecās Ilzes rokas, bet velti. Vecīte krita un kaut kā dīvaini, lēni, apdomīgi noripoja trīs kāpienus līdz piena veikala durvīm. Tur viņa palika guļot. Sirmie mati izlīda no lakatiņa, kas pašķiebās uz sāniem. Viena kāja saliecās ceļi, bet vaigā bāli asiņoja neliels ieskrābājums.

— Trakā, ko tu esi izdarījusi! — bjāva vīrs ar nazi rokā. — Veco Ilzi.

Un tas, kas pats tikko alka nokaut, tagad stāvēja bāls nāves priekšā, un nazis drebēja viņa rokā.

Karsts, smacīgs vilnis izšļāca cauri tuklās sievietes ķermeni no basām kājām līdz galvas spīdīgajiem, čokurā saveltajiem matiem un tad pa kāpņu logu izskrēja laukā. Sieviete ie-

brēcās skaļi vienreiz, divreiz. Kliedziens bija ass, it kā nāca no pazemes, simts gadu sastāvējis, vecs un bija pilns tumšu asiņu un to baiļu, kas māca sievieti. Tad viņa atslīka uz kāpnēm un raudāja. Par ko viņa raudāja, par savu dzīvi vai šo nāvi?

Vecā Ilze gulēja trepju telpā, mierīgi ar smaidu lūpās. Viņa bija sasniegusi to, ko vēlējās. Nāves vieta gan bija drusku dīvaina: pie piena veikala durvīm, kur oda pēc piena un sieriem un kur pelēkajās kāpnēs gulēja gājēju soļi, piena pilieni un nīpras biežpiena druskas. Vecā Ilze bija domājusi savu nāvi drusku savādāku: platā gultā, starp bērniem, vakara krēslā, kad drusku smaržo pēc kumelītēm. Tad nemanāmi atvērtos griesti, un nāktu nāve, baltā līgavas tērpā. Seja nāvei mirdzētu tāda, kā Ilzei jaunībā pie altāra vecā katoļu baznīcā, tajā lietuvju miestā, kurā viņa piedzima un izauga. Bet labi bija arī tā.

Kad atskrēja Ilzes dēls, lai paceltu večiņu un aiznestu to dzīvoklī, viņš ilgi pūlējās atraut Ilzes roku no kāpnēm, kurās tā bija iekērusies, lai to netraucētu un lai tā paturētu sev iegūtu tiksmi. Tik salda un kaisla bija jūta, kas sagrauba vecās sievietes sirdi mirstot.

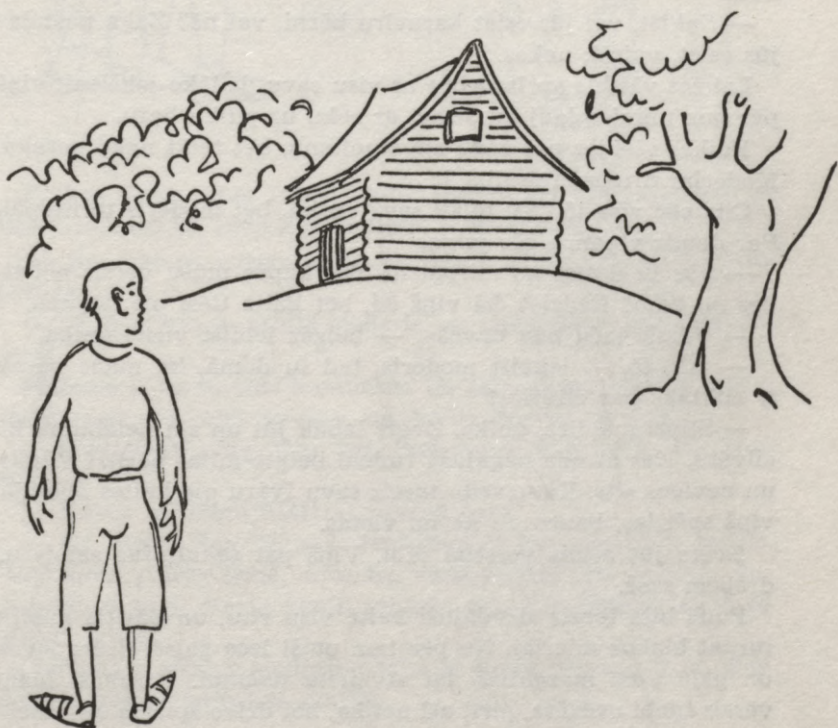
KALTE

Kalte stāv uzkalnam pašā pierē.

Vienā pusē tai kaila ganība, otrā — āboliņš, kas aug arī pa visu slīpumu lejup līdz pašai šosejai. Pa kreiso roku šalc muižas parks, liels un neizprotams kā cilvēku iegribas.

Starp parku un vientuļo kalti lokas ceļš, smagu, kuprainu ozolu iežogots. Neviens pa šo ceļu no muižas, kur mitinājas bērnu nams, neiet, atskaitot vienīgi muižas moderi, vecu strēlnieku platām, nošļukušām ūsām un zelta pulksteņsaiti vestē, kaut gan ceļš līdz tuvējai stacijai ar to saīsinājas uz pusi.

Visi baidās kaltes. Puikas, kuņģiem jāiet uz staciju pēc pasta, tecinus skrīen pa aplinkus ceļu, lai laikā tiktu atpakaļ, bet pa ceļu gar kalti nē.

Meitenes, kas pēcpusdienā sēņo parkā, paietas, slēpdamās aiz kokiem, līdz parka malai, pamet acis uz kalti, un tad kliegdamas, kā spoku ieraudzījušas, metas atpakaļ.

Bērnu nama šuvēja, kas tādās sēņošanas reizēs vienmēr meitenes pavada, ātri krustas un trīs reizes spļauj uz papardes, lai nepiemestos ļaundabīga roze.

Skolotājas, kad brauc uz Rīgu, lūdz no pārziņa zirgu un kratas pa šoseju nolādētai kaltei apkārt. Bērnu namam pārzinis Sebastjāns Auza dusmojas, zirgu tomēr dod, jo arī viņam no kaltes drusku bailes.

Vienīgi muižas moderis par visu šo lietu smīn. Viņš savā mūžā tik daudz liķu redzējis, ka viņam viens liķis vairāk vai mazāk nav nekas. Viņš kauju laikā ir uz liķa gulējis, pie liķa ēdis un sāpēs raudājis. Lai tad nu viņš tagad baidas no tiem muļķa liķiem, kas paši iet nāvē.

Piesējis muižas sugas vērsi pie kaltes ķēdē, viņš, atnācis atpakaļ pie šosejas, daudz reiz pulgo bērnu nama puikas par bailību.

— Sakiet, vai jūs esiet kaņavīru bērni, vai nē? Zaķa pastalas jūs esiet, vairāk nekas.

Lai šos vārdus apzīmogotu ar visu savu dziļāko iekšieni, viņš pēc tam nikni spļauj un atmet ar roku uz puiku baru.

Puikas viebjas par šādu apvainojumu, bet teikt neko nesaka. Moderim drusku taisnība ir.

Cits pēc visa tā ietu tālāk savā darbā, bet moderis to nespēj. Par daudz viņam sirds pilna.

— Jūs baidaties no miroņiem. Bet kāpēc mūsu vērsis nebaidas no tiem? Redziet, kā viņš ēd, bet kalte tieši pie deguna.

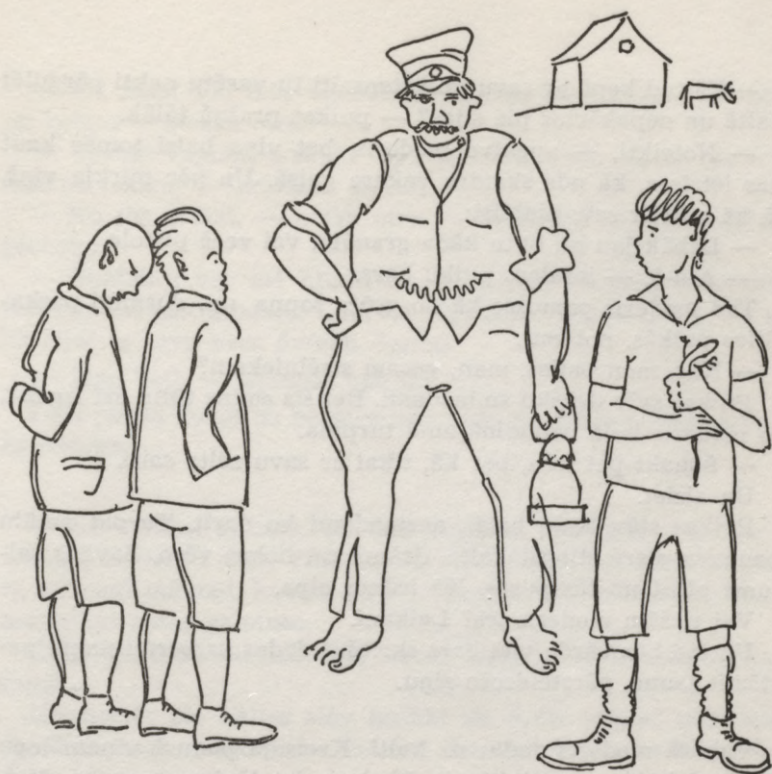
— Vērsis taču nav cilvēks, — beigās iebilst viens puika.

— Ak, tā, — iekaist moderis, tad tu domā, ka mans vērsis ir sliktāks par cilvēku?

— Stipri maldies, puika. Zvērs labāk jūt un zin nelabumu kā cilvēks. Kas atrada pagājušā rudenī beigto mīlas pārīti? Vērsis, un neviens cits. Kā uzvedu toreiz savu Ivāru pie kaltes ābolīnā, viņš spārdas, bauro un ne no vietas.

Zvērs jūt asinis verstīm tālu. Viņš pat sakaltušas asinis uz drēbēm saož.

Puiši bija toreiz strādājuši kaltē visu rītu, un pārītis gulējis turpat blakus mierīgi. Nu pēc tam puiši leca gaisā, dzēra šnabi un gāja pirtī mazgāties, lai atvairītu nelaimi. Pasakas. Mans vērsis šnabi nedzēra, pirtī arī netika, bet dzīvo spirts un vesels.

Puikas tādās runas reizēs apstāj moderi no visām pusēm, un tad viņš jūtas kā vada komandieris pirms kaujas.

— Bet vai tu varētu pārgulēt vienu nakti kaltē? — vaicā puikas.

— Es, protams — atbild moderis, un viena ūsa viņam saslejas gaisā.

Moderis ir uz to pusi kontuzēts, un satraukuma brīžos viņam vienmēr šī ūsa ceļas augšup, un žoklis drusku raustas.

— Es noteikti pārgulētu, bet tikai manai pulksteņsaitei jābūt klāt.

— Kāpēc tai jābūt klāt? — prašņā bars.

— Kā ērmi! Bez šīs pulksteņsaites es jau sen būtu beigts. Mani kauli gulētu zemē, un mūsu vērsi vadātu cits moderis. Šajā saitē, draugi, marta kaujā sapinās granātas šēpele, un tā es paliku dzīvs.

Beidzamos vārdus moderis izsaka ar īpašu uzsvaru it kā viņa dzīvība tiešām būtu kas svarīgs.

— Tā tad kopā ar savu pulksteņsaiti tu varētu nakti pārgulēt kaltē un nepakārtos pie sijas? — puikas prašņā tālāk.

— Noteikti, — apgalvo moderis, bet viņa balsī tomēr kaut kas ietrīsas, kā ods skaidra vakara gaisā. Un pēc mirkļa viņš, tā kā vairāk sev, piebilst:

— Labāk jau nu būtu kāda granāta, vai vecā pistole.

— Ā-ā-ā, — iešalcas puiku bars.

Tad moderis pamožas kā no grūta sapņa un, dusmīgi paskatījies puikās, nobļauj.

— Kas, man bailes, man, vecam strēlniekam?

Puikas stāv drusku smīnēdami. Bet šis smīns tūlīņ arī izgaist, jo moderis lielā uzbudinājumā turpina.

— Šonakt pat iešu, bez kā, tikai ar savu zelta saiti.

Un aiziet.

Puikas stāv kādu brīdi, nezinādami ko darīt. Turpat netālu paugura pierē stingst kalte, drūma un liekas vēro. Savāds saltums plūst no tās puses. Kā irdnes elpa.

Vai tiešām moderis ies? Laikam.

Un tad bez vārda viss bars skriešus dodas uz bērnu namu pastāstīt jauno, pārsteidzošo ziņu.

Vakarā moderis dodas uz kalti. Kreisajā padusē viņam lopu deķis, labajā — vējlukturis. Moderis iet lēni un svarīgi. Vējlukturis tikpat svarīgi līgojas viņam līdz un šauda savu sarkano mēli kā uztraukta čūska. Moderis ir kailu galvu un vienā vestē, uz kuŗas kā zvaigzne mirdz tuklā zelta pulksteņaite.

Puikas moderi sagaida pie krustcelēm, kur aizvijas nozarojums uz kalti.

— Knišļi, — nosaka moderis un soļo tālāk.

Pagājis kādu gabaliņu, viņš apstājas un sauc:

— Kas nāks man līdz?

Klusums.

Puikas stāv noliekuši galvas. Vienīgi apsēs sarunājas lapsas, un uz ezera bļautas zvejnieki.

— Neviens. Un tie ir nākcšie kuŗa vīri, un viņu dēļ es spēlējos ar savu veco dvēseli. Tfu!

Moderis nospļauj un iet tālāk.

Puikas seko viņam ar acīm, līdz lukturis pazūd kaltes durvīs. Durvis dobji nobukš, un viss paliek klusu.

— Ja viņš rītu neatnāk, tad mēs esam vainīgi — piepeši ierunājas viens.

— Kā joks! Vai mēs viņu dzinām, viņš pats gāja. Salielijās un beigas — atsaka otrs.

— Varbūt vajadzētu saukt viņu atpakaļ? Teiksim, ka tas viss bija pa jokam, — ierunājas trešais.

— Ko jūs gribat, — atsāk otrs. — Skolotāji taču arī zin un piekrita.

— Skolotāji var arī kļūdīties, — turpina trešais, — iesim, teiksim, lai nāk atpakaļ. Lūk, kā viņš teica: un viņu dēļ lai es spēlējos ar savu veco dvēseli. Iesim!

— Man bail, — iesaucas vairāki.

Daži pazūd kokos uz bērnu nama pusi, un tad viss bars atstāj krustceles.

Tikko svīdusi gaisma. Milzīga dzeltena roze guļ telpā austrumos un viegli elpo. Visās pļavās nolaidušies no debesīm balti, čaugani mākoņi, kustas kā zivs žaunas, un krūmiem redzamas tikai pašas galotnes.

Gaiļi dzied kā no debesīm, un uz lapām trīs rasa zirņu lielumā.

Krustcelēs pie kaltes stāv puikas un dreb. Miglas pūkainās šķiedras tinas ap kailajiem lieliem, lien zem kreka un klāj miesu ar viegu mitrumu.

Lai nebūtu salti, puikas lēkā. Viņu sejas klāj nogurums, jo tie nav gulējuši, bet nepacietībā gaidījuši pirmo gaismas svīdumu.

Tad pa atvērto logu no otrā stāva gar balkonu zemē un šurp uz krustcelēm.

Puikas lēkā un met skatus uz kaldi. Laiks būtu moderim nākt. Govis jau dīdas laidarā, un meitas skandina ar koka tupelēm un skārda slaucenēm. Skaņas spīdīgas un asas kā adatas virpuļo gaisā un dur ausīs.

Bet kalte stāv mierīga. Tās mitrais jumts spīd, un debesis līp pie tā valguma. Pakšus slēpj migla, un vāri, iedzelteni garaiņi tin visu kaldi kā zeltītā miglīnā.

Saule kāpj lēnām augstāk. Tagad viņa vairs nav roze, bet milzīga, sārta dālija, ko Dieva roka iemetusi tālumā.

Pēkšņi iečikstas kaltes durvis, un parādas moderis. Viņam tāpat kā vakar kreisajā padusē rūpīgi salocīts lopu deķis, bet labajā rokā — vējlukturis tumšs ar netīriem stikliem, kas gaisajā rītā šķiet vēl netīrāki.

Puikas atviegloti uzelpo. Tomēr dzīvs. Un gluži tāds pats kā vakar — ne sirmāks, ne vājāks. Ūsas pat liekas drusku mundrākas, un seja mierīga kā pēc brokastīm.

Moderis nāk lēnām. Viņš ceļ kājas augstu, lai koka tupelēs nebirtu pārāk daudz rāsas iekšā un neapsaldētu pirkstus. Tie viņam vārīgi kā lūpas un sirds.

Vējlukturis mēģina ieturēt līdz modeļa gauso ķermeņa līgošanos, bet nespēj, un tā tas nesakarīgi kā dzēris līgojas pie modera labā gurna.

Kad moderis pienāk krustcelēm, puikas viņu godbijīgi sveicina.

— Labrīt, labrīt, — nosaka moderis un pārļaiž pārākuma skatu puiku baram pāri.

— Ak, tad nenācāt gan man neviens līdzī. Žēl! Bija varena gulēšana. Lieliski smaržoja āboliņš un dīvains vēsums.

Tad viņš turpina ceļu. Mitro koku tupeju purni vienā mirklī apaug ar ceļa smiltīm un kļūst resni kā bišu sadzelti.

Ejot tupeles plakš pret kailajiem papēžiem, un parka skaidrais, tukšais gaiss ļoti pastiprina šo skaņu, un tad šķiet, ka pie laidariem lejā sievas velētos.

Puikas kādu brīdi stāv klusu, kā pēc liela pārdzīvojuma, kur jāapjauž notikušais; tad viņi skriešus, līdzīgi stirnām, cauri krūmiem dodas uz bērnu namu. Viens brīnums tiem īsajā dzīvē tagad vairāk.

No šī rīta kalte zaudē daudz no sava šausmīguma. Lielākie puikas, pēc pasta ejot, tagad soļo garām kaltei pa taisnāko ceļu. Pat meitenes sēpojot iznāk no parka uz pašu ceļu un ilgi skatās kaltē.

Kalte paliek kalte, stāv un neko nedara. Vaidi nav dzirdami, pašnāvnieki durvis vaļā never un ar savām aukstajām rokām iekšā nerauj. Laikam viss tikai bija sarunāts.

Paiet dažas nedēļas. Muiža labo piena pagrabus, mazgātavā liek jaunu cementa grīdu un virtuvei lej skaistas akmens trepes.

Šos darbus veic amatnieks no tuvējās pilsētas, kam daži būvdarbi arī valdībai uz apkārtnes ceļiem: koka tilti jāapmaina pret betonētiem.

Darbi muižā tuvojas beigām, pagrabi sen jau kārtībā, mazgātavas jaunā grīda skan kā tukša piena kannā, un virtuves trepes jau arī liek kopā. Pats meistars tomēr staigā drūmāks kā sākumā.

Pēdējā dienā, kad nu visi darbi un norēķini būtu gatavi, bērnu nama pārzinis aicina galveno amatnieku pie galda.

Kad abi šķiras, ir jau diezgan vēls. Parks tumšs, debess apmākusies, un vējš stipri rausta visu telpu.

Nama pārzinis dod naktsmājas, jo viņš zin, ka meistars iet parasti kājām uz pilsētu.

Meistars atsakas, viņš iešot tepat uz tuvējo staciju nakts vilcienam pretī un tad braukšot uz pilsētu. Viņš nejūtoties visai labi.

Pārzinis atvadās un kāpj savā istabā. Amatnieks pazūd kokos.

Kliedz pūce. Vējš šalc un dzen debesīs mākoņus kā melnas aitas.

Atkal rīts.

Vēss, bet dzidrs kā tīra kristalla glāze.

Neredzama salta mute kož lapas, un tās krīt lejup kā Dieva asaras. Vai tiešām ir tik daudz sāpju? Kāpēc?

Muižas lopi kāpj gausi kalnā, un no lejas skatoties visi mākoņi sabrien tiem ragos un šūpojas, saules apspīdēti. Bet šie mākoņi laikam ir viegli kā balti sēņu grozi, jo lopu bars kāpj arvien augstāk, suņi ar savām astēm slauka tālā meža galotnes, līdz beidzot viss bars ir kalna galā un skatas lejup, kur kūp ezers kā zemē iegrimuša milža acs.

Varbūt šis kalns ir viņa piere, tāpēc viņš dažreiz dun, kad milzis domā.

Suņi iemērc savas astes debesīs, mākoņi nokāpj no govju ragiem, pārlec ezeru un iesēstas meža galotnēs pretējā uzkalnā. Tur viņi brokasto, saņemdami savā elpā valgumu no visas tālās apkaimes.

Muižā čīkst rati. Tie dodas cauri parka galam uz ikalti, lai to sakārtotu jaunam rudens darbam.

Ratos sēd divi puīši un skaļi smejas. Viņu smiekli sabirst tuvējos kokos, un rasa krīt no lapām, piebirdinādama apkārtni ar īsām, šaudīgām liesmām.

Puīši piebrauc kaltei, izlec no ratiem un, rasu šķaidīdami ap kājām kā ogas, ver vaļā kaltes durvis.

Atvēruši, viņi pēkšņi sastingst, kļūst bāli un skriešus dodas uz pili.

Zirgi paliek turpat, mierīgi plūcot vēlo atālu.

Pēc brīža muiža zin visu. Puīši atraduši jaunu pašnāvnieku. Tas karājas šķūņa vidū pie sijas. Viens puisis, blondais, dzer

ūdeni, ko tam pasniegusi saimniece, otrs, rokas mētādams, ar sausām lūpām stāsta visu atrašanas norisi.

Bērni stāv apkārt, un velti viņus dzīt prom: tie trīc, un viņu dzirde ir tik asa, ka izvelk visas skaņas un vārdus cauri durvīm un sienām.

Pēc brīža atnāk muižas pārvaldnieks, dūšīgs, sārts vīrs ar ādas kamzolu mugurā.

Viņam līdzī moderis, klakšīnot ar savām koka tupelēm. Kreisā ūsa un žoklis moderim raustas, jo lieta svarīga.

Tad visi kopā sanākušie dodas uz kalti. Gājienu ievada pārzinis Sebastjāns Auza, viņam blakus gāzelēdamies soļo pārvaldnieks, tad abi puīši un beigās moderis, kas tagad pakampis arī vējlukutri līdz.

Gar malām, krūmos slapstīdamies, lien puikas, līdz skolotājas tos nepanāk un neaizdzen atpakaļ.

Kaltes šķūņa atvērtajās durvīs visi apstājas un skatas šķūņa pustumsā.

Smaržo āboliņš un zeme. Vējš rausta atrautos dēļus, un stūrī no pašgājēja pil mitrums.

Acis pirmā mirklī apžīlbina krēsla, bet tad jau visi šķūņa vidū pie sijas pamana pašnāvnieku. Netālu no viņa kājām guļ apgāzta tukša muca.

No skatītājiem atdalas muižas pārvaldnieks un pieiet līķim. Apgājis tam apkārt un ieskatījies sejā, viņš nāk atpakaļ un saka:

— Tas ir mūsu meistars.

Šī ziņa saviļņo muižu vēl vairāk. Cilvēks, kas nupat vakar vēl staigāja visu vidū, runājās, bārās ar strādniekiem un sūdzējās par savu sirdi, tagad karājas kaltē. Kāpēc viņš to dara? Tai kaltei ir savs nelabums.

Šis spriedums gūst pilnu spēku un taisnību pēc tam, kad muižas ļaudis uzzin pārziņa beidzamo sarunu ar meistarū vakarā pirms atvadām.

— Nu, vai nav katram cilvēkam savs liktenis, — saka vecākā lopu kopēja pie laidara meitām.

Mēslu dakšas nokrīt uz akmeņiem, un visas sievietes saraujas.

— Katru vakaru gāja nelaiķis uz pilsētu pie saviem piederīgiem, bet vakar nē. Viņam jāatsakas no pārziņa piedāvātām nakts mājām un jātriecas garām kaltei uz staciju. Vai tas nav

liktenis? Viņš taču labi zināja, kas tā mūsu kalte ir. Tomēr viņš iet, tīši galu meklēdams.

— Kas tad par to, ja kāds grib mirt, lai dara sev galu, — ierunājas jauniņa slaucēja.

— Nu vai zini, — iesaucas vecākā kopēja, — tu jau arī laikam būsi no tās kaltes apsēsta.

Kā tu vari pie savas dzīvības ķerties? Vai tu esi to sev devusi? Matus tu vari sev apgriezt, bet ar savu dzīvību patvaļīgi rīkoties tu nedrīksti.

— Kāpēc?

— Auša! Ko tu runā!

Dievs, stāvi klāt, lai man mēle nenokalst par to, ko es tagad teikšu. Katra pašnāvnieka dvēsele pēc sava jaunā darba tiek sodīta, un tā nonāk vai nu traka suņa miesā, vai čūskas izskatā dzīvo purvā, līdz to kāds nosit.

Vai tad tu gribētu kā traka kuce skriet apkārt un, varbūt, mūs visus kost?

— Nē, nē, — iesaucas jaunā slaucēja un pārkrustas.

— Bet ko es jums teikšu, meitas, — turpina vecākā lopu kopēja: — kad es tā vakaros esmu ilgi domājusi, man šķiet, ka šī mūsu kalte ir kāda liela noziedznieka dvēsele, kas tagad pārvērsta kaltē.

Ap pusdienas laiku muižas pagalmā ieripo tuvējās mazpilsētas ormanis ar divām dāmām. Tās pašnāvnieka sieva un meita. Pārzinis viņas izsaucis no pilsētas pa tālruni.

Zirgi no kaltes ir atvesti mājup, kaltes durvis ir aiztaisītas ciet, un tām priekšā liela, smaga atslēga, kas spīd jau pa gabalu.

Muižas pārvaldnieks ir uzvilcis labākās bikses un gaida vietējo kārtībnieku un ārstu no pilsētas, lai liķi varētu izņemt no valga, izdarīt medicīnisku apskati un tad nodot pēc piederības apglabāšanai.

Nelaiķa meistara sieva un meita ļoti satriektas un grib redzēt nelaķi vēl pirms amatu personu ierašanās.

Pārzinis Sebastjāns Auza būtu tā kā ar mieru abu nelaimīgo sieviešu lūgumu ievērot, jo meistara meitas glītums un aizkustinošās skumjas ir padarījuši nevarīgu viņa pienākuma apziņu.

Vienīgi muižas pārvaldnieks staigā apkārt kā soģis.

Agrajā rīta rasā viņš ir izpētījis, ka meistars pirms sava beidzamā darba ilgi staigājis apkārt kaltei, jo zālē un āboliņā ap kaldi iemīta dziļa sliede, kas pie pašgājēja nojumes, kur atrauts

viens plats dēlis un otrs pašķiepts uz sāniem, izaug nelielā laukumīnā.

Lai abām nelaimīgajām sievietēm būtu lielāks miers un savrūpība, pārzinis Sebastjāns Auza ievēd tās muižas dārza mājā, kur dažās istabās dzīvo skolotājas.

Tur viņš ierāda vienā istabā gultu, atnes ūdeni un dažus sirds pulverus, jo nelaiķa meistara sieva vēl arvienu ļoti uztraukta un izmisusi.

Abas sievietes vēl reiz pūlās pierunāt Sebastjānu Auzu, lai viņš atļauj apskatīt liķi pirms policijas ierašanās.

Sebastjānam Auzam šī ilgā, neatlaidīgā lūgšanās diezgan labi patīk. Tā kairināja sirdi, jo cilvēkiem jau patīk vērot citu pārdzīvojumus, kaut tās būtu arī ciešanas un nāve.

Īpaši jaunā glītā meistara meita prot visai dziļi un kveldīgi rādīt savu izmisumu un sāpes, tikai vecā savos izplūdušos pārlieku nesavaldīga un atklāta. Viņai trūkst tā rožainā plīvura, ar ko savas jūtas pārklāj tās meita. Sebastjāns Auza vēl reiz mēģina sievietēm ieskaidrot viņu lūgumu veltīgumu un atstāj tās vienas.

Tad viņš dodas uz drēbnieku darbnīcām, lai apspriestos par nākošiem drēbju pasūtījumiem, un šeit pie viņa ierodas visai uztraukts muižas pārvaldnieks. Viņš stāsta, ka nupat krustcelēs parkā pie kaltes esot sastapis nelaiķa jauno meitu, tā nākusi no kaltes.

Moderis, kas pārsējis aiz krūmiem āboliņā muižas sugas vērsi, redzējis to ielienam kaltē caur mašintelpas dēļu spraugu. Moderis ziņojis par to viņam, pārvaldniekam, un tā viņš sastapis meiču viņas atpakaļceļā uz muižu. Ko viņa darījusi pie liķa, tas neesot zināms. Varbūt, tas bijis labs darbs, bet visādā ziņā pretlikumīgs un nosodams. Viņa pienākums esot ziņot par to policijas kārtībnīkam.

Pārzinim Sebastjānam Auzam nav nekas iebilstams. Viņam patīk šī meiča, bet vēl ne tik stipri, lai tas atrunātu pārvaldnieku no ziņošanas kārtībnīkam.

Pēcpusdienā ierodas vietējais kārtībnīks uz sava motocikleta. Puikas ilgi pēta to, un visi savā sirdī cieši nolemj kādreiz arī sev tādu nopirkt.

Pēc kādas stundas atbrauc aprīņķa ārsts spožos atsperu ratos un, mazliet salīcis, izkāpj no tiem.

Viņš brauc no kādas nelaimes vietas un ir sapīcis par cilvēku

vieglprātību un gausām domāšanas spējām. Arī cilvēku medicīniskās zināšanas viņam liekas stipri aprobežotas.

Taču, kad pārzinis Sebastjāns Auza lūdz to pie galda, viņš neatsakas un, iebaudījis dažus viņa malkus, kļūst atkal diezgan saulains un bezrūpīgs, kā jau cilvēks, kas labi paēdis.

Šis bērnu nams viņam arī jau labi ierasts, jo ietilpst viņa darba laukā. Viņš tam ir labi atmiņā arī no agrākajām pašnāvnieku liķu sekcijām. Tās bija diezgan vienkāršas un labi atmaksājās.

Azaida laikā pēc dažām nenozīmīgām temām iedegas pārrunas par kalti. Ārsts kā dabas zinātnes piekritējs stingri noraida katru pestējošanos ap kalti. Viņš netic kaltes ļauni burvīgajām spējām.

Kārtībnieks nesaka nekā, bet muižas pārvaldnieks, drusku pastūmis savu apaļo vēderu zem galda, plaši atstāsta ļaužu domas šinī lietā.

Vieni esot dziļā pārliecībā, ka to vietu, kur stāvot kalte, šķērsojot kāds apakšzemes ļaundabīgs avots, kas pat lielā attālumā iespaidojot vājākas cilvēku dvēseles noziedzīgajam solim.

Citi runājot, ka šo kalti esot nolādējusi vecā grāfiene, kas esot bijusi liela burve un zvaigžņu zinātāja.

Viņa muižas ļaudis apgalvojot, ka baļķi, no kuriem celta kalte, esot cirsti tādā vietā, kur senos laikos bijusi noziedznieku kapsēta, un šo noziedznieku ļaunās dvēseles tagad mītot kaltes baļķos.

Klusā laikā, kad pieliecot ausi kādam kaltes baļķim, esot dzirdams kā viegls vaids, drūma nopūta un klusi lāsti.

Vecais ārsts dīkti smejas par visiem šiem jocīgajiem stāstiem un sirsnīgi pateicas muižas pārvaldniekam par savdabīgo uzjautrinājumu.

Muižas pārvaldnieks drusku tā kā nosarkst, jo viņš nav domājis šos nostāstus tādām nolūkam, un kaut ko norūc pie sevis.

Citiem nesaprotamas skaņas garām galdautam paveļas zem galda, kur tās nokļūst sunim astē un ilgi šūpojas gaisā kopā ar blusām.

Azaidš beidzas; visi pieceļas, lai dotos uz kalti pie saviem pienākumiem.

Bērzos pie pirtīm stāv vienkārši rati ar brūnu zārku. Muižas puīši uz kalti aiznes nelielu galdu, dažus krēslus, vanniņu, pilnu ar ūdeni, un vecas kūts durvis, noskalojot tās vairākas reizes muižas linu dīķī.

Vecais ārsts ar kārtībnieku beidz savu darbu vēl pievakarē. Ārsts neatvadījies iekāpj savos spožajos atspēru ratos turpat krustcelēs un steidzīgi aizbrauc uz pilsētu.

Kārtībnieks ienāk pie pārziņa un pastāsta, ka meistars pašnāvību izdarījis sarežģītu materiālu apstākļu dēļ. Dokumenti, atskaitot pasi, pie pašnāvnieka neesot atrasti, tos paņēmusi meita un vēlāk atdevusi, bet vai visus, kas to lai zin.

Meistars pašnāvībai esot gatavojies apzinīgi: kabatās atrasta stipra, jauna, tikko pirktā aukla un ziepes.

Ir jau vēls vakars, kad muižu pārņem miers. Vienīgi lopu kopējas un lielākās bērnu nama meitenes skraida pa parku, meklēdamas varden.

Vienu muižas govī čūska sakodusi tesmenī, un meitas vāc varden, ko likt klāt sakostai vietai. Varden izvelk indi, un tad pašas nobeidzas.

Pārzinis Sebastjāns Auza uzkāpj savā istabā un pieiet logam. Viņš ir noguris. Kaimiņiene vēl lasa savā istabā, jo tās lampas spožums met baltu lakatu uz nojumes skārda, apgaismo celiņu pils priekšā un nozūd puķu laukumā starp astrām.

Gaismas strēmelē ieskrien viena meitene, salecas kā kaza uz augšu un kaut ko kliedz. Abās rokās viņai varden, un vienu tā vicina gaisā.

Baltā varden pakrūte zib kā sudraba gabals tumšajā gaisā. Tad meitene pazūd.

Pāri ezeram koku galos iekēries mēness. Tas ir tumša zelta un gluži apaļš kā šķīvis, kas nokritis no Dieva vakariņu galda.

Pāri tam uz pilsētas pusi peld mākonis, līdzīgs lielam zārkam. Varbūt tajā uz meistara bērēm brauc noziedznieku dvēseles, kas sakāpušas no kaltes balķiem.

Pārzinim kļūst drusku baigi. Viņš aizcērt logu, pieiet galdam un izņem no galda atvilktnes brauniņu. Apskata to un nodomā: „auksts kā varde“, tad pielādē, un pabāž zem spilvena un pats uzliek galvu uz tā, tāpat ar visām drēbēm, lai miegs būtu saldāks.

Pēkšņi viņš jūt atveramies savas durvis, un istabā ienāk kalte. Tā ir sarāvusies tik maza, ka var ienākt pa durvīm.

Kalte apstājas istabas vidū un smīn. Dīvains aroms kāpj no tās stāva, tur ir sodrēji, dūmi, labības un vaivarāju garojums, kas piepilda visu istabu kā ar krējumu.

Pārziņa krūtis smagi cilājas, viņš grib piecēties no gultas, bet nevar.

Kalte, kas līdz šim bija klusējusi, iesmejas:

— Veltas pūles, pārziņa kungs. Es esmu šeit, lai ar jums parunātu, un jūs gulat vien savā gultā.

Pie visām notikušām pašnāvībām es neesmu vainīga. Akmeņi manos pamatos ir tīri un labi akmeņi. Tiem ir stingras un godīgas dvēseles. Tāpat mani baļķi. Tie visi savā laikā smaidot auguši pret debesīm. Putni ir iedziedājuši to audos savas skaidrās dziesmas, saule ir sildījusi katru viņu šķiedru, un tie ar lepnumu tur manus sānus pret visām aukām un lietiem.

Paši cilvēki ir vainīgi. Viņu sirdis ir izkurtējušas un kļuvušas glēvas, tāpēc tās et bojā pirms laika, pārziņa kungs!

Pārzinis Sebastjāns Auza pūlas no savas gultas rauties augšup, bet nespēj.

— Nepūlaties, pārziņa kungs, — turpina kalte: — es pati aiziešu.

Gaiss istabā kļūst arvienu nepanesamāks. Sebastjāns Auza jūt, ka viņš smok, un tad negaidīts sitiens durvīs atraisa viņa spēkus.

Viņš redz sevi sēdam gultā. Tai vietā, kur bija kalte, bāls mēness plankums. Sviedri klāj viņa ķermeni, un viens neganti dauza durvis.

— Pārziņa kungs, ceļaties, kalte deg!

Vienā rāvienā Sebastjāns Auza ir no gultas laukā un atver durvis.

Istabā iekrīt blondais puisis un aizelsies turpina:

— Paldies Dievam, pārziņa kungs, kalte deg!

— Kā?

— Tas ir, tikai kalte deg.

Sebastjāns Auza pieskrien logam un atver to.

Aiz parka kokiem augšup ceļas milzīgs uguns stabs. Tas kustina visu pamali un met dīvainus sarkanus spīdumus pāri visām lietām.

Ezers sarkans kā asinīm pieplūdusi acs. Meži kūp rožainā tvaikā, un bezgalība kāpj lejup pa dūmiem.

Sebastjāns Auza dodas lēnām pa trepēm lejā, lai ietu uz ugunsgrēka vietu.

KĻAVA LAPA

Ass, vējains rīts.

Pasaulei bija atrauti vaļā visi logi, un vējš joprojā cauri vaļējai telpai, visu plivinādams un raustīdams līdz.

31. lielā nama sētā vējš iekrita vecajā kļavā kā ārprātīgs kaķis. Rāva, plēsa lapas uz visām pusēm, tad, nejēdzīgi kaukdams, ielēca telpā un pazuda, atstādams aiz sevis drebošu gaisu, saulē vizmojošas puķes un nemieru.

Lielās, zaļās lapas juka uz visām pusēm kā peles. Dažas sitās pie loga rūtīm, lūdzās istabā; citas, saņemdamas pēdējos spēkus, mēģināja pārlidot tuvējos jumtus. Vairākām kļavu lapām tas arī izdevās. Tās pārlēca blakus nama zemo, lēzeno malkas šķūņa jumtu un iekrita šaurās sētas oļos.

Šī nama sētniece tikko bija pamodusies. Viņa paskatījās vienīgajā istabas logā, kas stāvēja virs mēslu kastes vienmēr šķībs un sarāvies no mēslu kastes smakām. Logs jau būtu vairākas reizes iespēris mēslu kastei, lai tā aizvācas tālāk, bet tam trūka kāju. Un tā viņš stāvēja sienā iecirsts, un sētniece atkal šorīt lūkojās tajā.

Augšā zilgme bija tīra, līdzīga skaidram avotu ūdenim, kam pieliets klāt košs zilums. Būtu tas mazliet tuvāk, pilsētas sievas to lietu spaiņos veļas skalošanai.

Mākoņi seidzās. Tie bija kā lielas sniega kaudzes, iekrautas smagās, neredzamās laivās, kas peldēja pretim mūžībai.

Istabas vidū zem galda uz neliela maisa gulēja sētnieces abi puikas. Padzirduši savas mātes soļus, tie pietrūkās maisā sēdus, vicināja rokām un sarunājās savā starpā lieliem nesaprotamā valodā.

Istabā bija biezs gaiss kā krējums. Rūtīs tas gulēja zilganā krāsā, un mušas viņā varēja karāties gandrīz bez lidošanas.

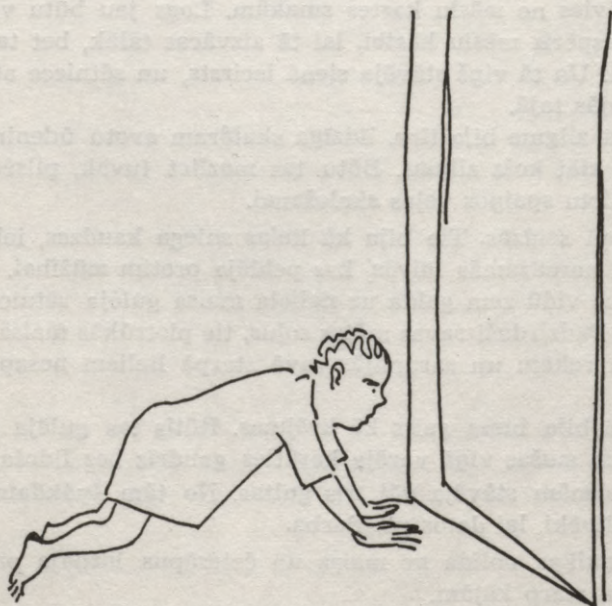
Gar sienām stāvēja vēl trīs gultas. No tām šņākdami cēlās augšā cilvēki, lai dotos pie darba.

Abi puikas nolīda no maisa un četrpārus ložņāja pa grīdu lielajiem starp kājām.

Tagad viņi bija droši. Logā sēdēja gaisma kā rožains putns, vējā klabēja slēgi, un istabas šķirbas piepūstām lūpām centās uz viņu kailajiem stilbiem uzpūst vēsmu. Tagad žurkas sēdēja zem grīdas smiltīs un skaidās vai tupēja šķūņu malkas pagalēs un biedēja ar savu acu liesmu tāsis. Naktī puikas, sarāvušies uz sava maisa, miegā kunkstēja, jo pāri viņiem joņoja žurkas, ar astēm censdamās tiem aizkārt seju. Reiz pat mazākajam viena žurka iekoda kājas pirkstā. Viņš pamodies brēca tumsā, un viņa brēciens bija tik skaļš un baiļu pilns, ka visi gulētāji nodrebēja miegā, modās, splāva turpat sev blakus pie gultas, bet sievietes krustījās, un viņu miesas siltums kā rožains tvans ieplūda atdzisušā telpā, kairinot visas lietas. Tapetes, sajuzdamas šo smaržu, uztrukumā tiecās nost no sienām, un kaļķi bira gar tapešu mugurām kā karsti drebuļi.

Sētniece uzmeta sev virsū vecu mēteli un aizpogājās. Bija beidzamais laiks iet ielu slaucīt. Kaktā stāvēja slota, viņa paņēma to un izgāja.

Tai vietā, kur visu nakti bija stāvējusi slota, palika grīdā tumšs traips, drusku valgans un lipīgs. Mazākais puika pielīda traipam, paskatījās tajā, piegrūda pirkstu, bet tad viņa uzmanī-

ba pievērsās durvju šķirbai, kas bija palikusi starp durvīm un stenderi kā plata, zila lenta.

Ārā bija asa, strauja gaisma. Sētvidū gulēja liela peļķe. Pa nakti tā bija šurp atnākusi un nogūlusies, lai, varbūt, ap pusdienas laiku atkal pazustu tālāk debesīs. Peļķe bija plata, robainām malām, viņas virsma trīcēja, un tā vēsumu turēja sev uz galvas kā vainagu.

Mazākais puika nedabūja ilgi skatīties. Pieskrēja pie šķirbas vējš un aizcirta durvis. Tagad palika tikai sīka, maza šķirba pie sliedīša, ko varēja kā mušu nospiegt ar pirkstu. Pie mazākā puikas pienāca māsa, kas bija tagad uzcēlusies, paņēma to aiz skausta un aiznesa kaktā pie ūdens bļodas.

Pēc brīža mazākais puika stāvēja istabas vidū apgērbts, blakus lielākajam brālim. Maiss vēl joprojām gulēja zem galda un smīnēja.

Puikam gribējās ēst. Izsalkušais vēders nemierīgi grozījās zem blūzes, bet tam nebija roku un spēka tikt laukā.

— Puikas, — sauca māsa, — izejiet līdz pavārtei un tad nāciet ēst.

Šie vārdi lielā steigā nošvirkstēja puikām vispirms pāri galvai un tad tikai ielēca ausīs.

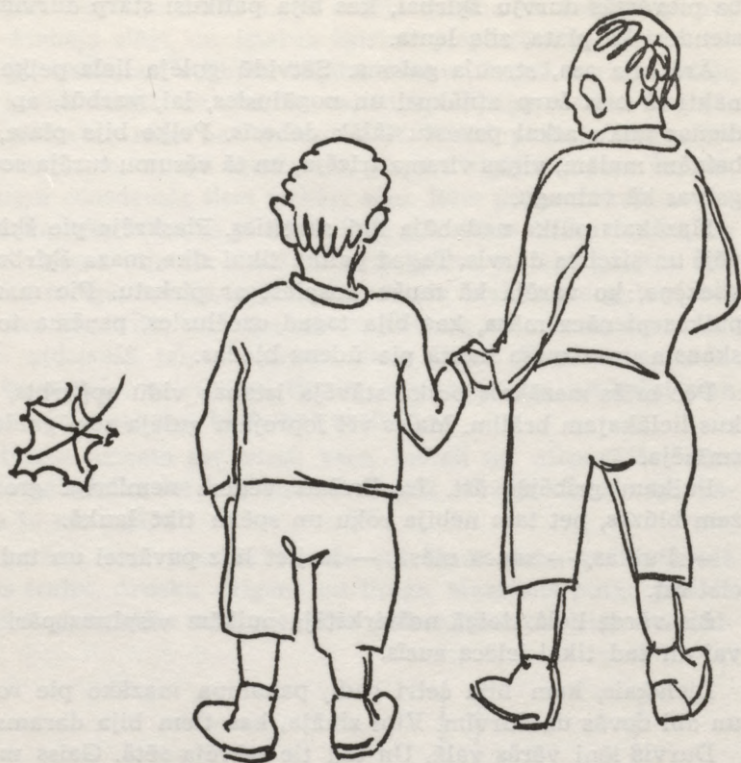
Lielākais, kam bija četri gadi, pakampa mazāko pie rokas, un abi devās uz durvīm. Viņi zināja, kas tiem bija darāms.

Durvis lēni vērās vaļā. Un tad tie stāvēja sētā. Gaisms mazajā telpā bija tvirts, ciets kā sasiets ar virvi, un tas ligojās kā ūdens lēzenā traukā. Vējš to šūpoja.

Mazie puikas turējās cieši kopā. Vējš, ieraudzījis abus brāļus, metās arī viņiem virsū un kā liela, asa govjs mēle laizīja tos, gāzdams viņus pie zemes.

Mazākais puika bija pilnīgi pārsteigts. Tas notika ar viņu pirmo reizi, jo viņš dzīvoja savu otru rudeni. Kaut kas neredzams, nesataustams gāza viņu gar zemi, purināja viņu tik stipri kā māte, kad viņš bija izdarījis ko jaunu. Viņš savā dzīvē jau bija daudz gāzts, stumdīts un nievāts. Bet to bija darījusi vai nu redzama roka, vai sikсна. Tagad vējš, pats slēpdamies aiz stūra, gāza to zemē, plēsa mēteli, lika lupatu mutei priekšā un bužināja matus.

Gaisu puika līdz šim savā dzīvē nekad nebija jutis. Tas bija skāris viņu pilnīgi nemanot, viņš tajā bija kustējies un audzis pilnīgi kā tukšumā. Tagad gaisms leca viņam virsū kā liela gu-

mijas bumba, mīksta, tomēr pietiekami spēcīga, lai nogāztu to oļos. Viņš cieši turējās pie vecākā brāļa. Viņa abi skrandainie zābacīņi visiem spēkiem ieķērās oļos.

Durvis, palaidušas laukā abus mazos, steidzīgi atrāvās no tiem nost un atkal aizcirtās ciet. Mazākais lielām ieplestām acīm raudzījās tajās pārmaiņās, kas bija pa nakti notikušas sētā. Vakar vēl bija tik silta diena. Laiks mierīgi sēdēja uz sliedīņa, atspiedis zodu rokās. Šorīt viss, viss kūleņoja, viss virvoja un šūpojās.

Naktī bija stipri lijis. Akmeņi vēl bija mitri. Smiltis tvirtas kā siers. Smilšu čupa pie mēslu kastes bija kļuvusi uz pusi mazāka. Kur bija palikušas smiltis? Aizbēgušas? Vai arī tām nepatika, ka visa pasaule šūpojas līdzīgi sētā izkārtai virvei?

Mazākais gribēja spert soli, bet nedrīkstēja. Viņam bija bailes, ka viņš pēkšņi nepadzīst gaisā gluži kā balodis: tik nedroši viņš jutās uz zemes.

Viņš cēla savas acis no viena priekšmeta uz otru. Viss viņam likās savādāks, itkā citas gaismas apstarots. Viss kustējās un nīrbēja kā simtiem kukaiņu pārklāts, bet viņa mazā dvēsele plētās lielāka. Savāda vēsma plūda tajā iekšā, plēta sirdi, un viss viņš tirpa tāpat kā pasaule.

Lielākais puika kļuva nepacietīgs. Viņš zināja, kas notiek dabā. Nāca rudenis. To jau viņš bija divas reizes sagaidījis un tagad nenojauda, kas aug un plosās brāļa mazajā elpā.

Jauns vēja brāziens viņu tikko nenogāza no kājām. Viss salīgojās, bet beigās tomēr noturējās savā vietā. Tikai pie viņu kājām kaut kas nokrita. Sāukumā tie domāja, ka tas balodis, kuram ar ķepu iesitis šķūņa runcis. Bet tad tie redzēja, ka tā ir plata, zaļa lapa. Trīsžuburaina kļavas lapa.

Mazais puika pilnīgi sastinga. Mute palika pusvirus, un abas acis pārsteigumā ievēlās lapā un palika tur guļot.

Zaļa, liela kļava lapa. Līdz šim viņš to bija redzējis tikai augstu virs savas galvas otrā sētā kā debesīs. Lai ieraudzītu un skatītu to skaisto, zaļo lapu, kas tagad viņam gulēja pie kājām, tam nācās savu galvu liekt dziļi atpakaļ un tad lūkoties augšup. Šīs jaukā, zaļās lapas likās tik augstu, tik nesasniedzamas kā zilgme un jumts, kā logi beidzamajā stāvā.

Daudzreiz, stāvēdams sētsvidū, kur tagad gulēja peļķe, viņš bija stiepis savas roķeles pretim šīm lapām, runājis ar tām, lūdzis tās savā valodā uz mirkli nosēsties viņa bazajos, brūnajos pirkstos. Bet lapas nebija ievērojušas viņa klusos lūgumus. Visu vasaru tās bija šūpojušās tur augšā, zilgmē, nekad nebija kāpušas lejā, lai aptraipītu savu košo, mirdzošo zaļumu. Puiķas sīkie pirksti bija veltīgi tiekušies pēc lapu maigā zaļuma. Kā viņš bija apskaudis zvirbuļus un baložus, kas varēja ar spārnieniem tikpat augstu uzkāpt kā zaļās lapas! Bet viņa kājas nesa tikko pāri oļiem. Un nu pēkšņi viena no šīm neaizsniedzamām, ilgotām lapām gulēja pie viņa kājām pelēkajos oļos, drusku apputējusi, tomēr vēl spilgti zaļa, smaržojoša, kaisla un viegli kūpoša.

Mazākā puikas acis plētās brīnā un sajūsmā. Tad, visu aizmirsis — vēju, pievārti un savu nemierīgo vēderu — viņš devās strauji uz priekšu un, gandrīz klupdams, noliecās pie gaišās, lielās lapas. Viņš sniedzās pēc tās ar savām abām rokām, viss

saplūdis savos mazajos pirkstos, un lapa nemuka no viņa. Tā gulēja joprojām smiltīs, rāma, pat it kā smaidīdama. Tā bija daudz drošāka nekā zvirbulis un kaķis.

Un kad mazākā puikas pirksti krampjaini satvēra gulošo zaļo lapu, tā ļāvās, padevās ar visu savu maigo, trauslo ķermeni pretī, un puikas mazā dvēsele pirmo reizi sajuta baudu. Tā ieņāca viņā liela, pēkšņi tverot viņam elpu un zvanot saldi ausīs.

Mazā puikas pirksti iegrima lapas čaugā miesā, un vāra aušu smarža ietina pirkstu galus kā plīvuri. Rasa, kas gulēja uz lapas, trīcot vēlās puikas plaukstās, tur sašķīda un pielēja puikas delnas ar kūpošu valgmi.

Dažās vietās puikas pirksti pārlicu iegrima lapā. Tās virsma plīsa, un zaļš, kodīgs šķidrums sūcās no lapas rētām un darīja puikas nagus vāri zaļganus.

Mazākais puika, sagrābis lapu, turēja to rokās kā dārgumu, no kura pats bija apžīlbis. Mute vēl viņam joprojām gulēja vaigos pusvirus, bet acis bija ievēlušās lapā.

Bet tad puika pēkšņi kā elpu atguvis iekliedzās. Tikpat spalgi un neganti kā tai naktī, kad viņam bija iekodusi pirkstā žurka. Kliedziens nāca no viņa mazā ķermeņa vistālākās dzīles. Likās, ka viņa dvēsele trīcēja un mirdzēja šī kliedziņa galā.

Puikas stāvs pēkšņi izauga divreiz lielāks, piebrieda un it kā neatdalāmi saplūda kopā ar oļiem, smiltīm, namiem, ar visu esību. Tāpēc šķita, ka arī visa pasaule lidotu kā pūka šinī klie-dzienā.

Kliedziens tai baismajā žurkas uzbrukuma naktī bija pilns nāves baiļu. Tur plosījās jauna dvēsele, kas negribēja pāriet citā veidā. Tagad puika iekliedzās, dziļā, nepārvarama prieka sagrābts. Katru viņa ķermeņa audu pildīja prieks. Puika grimā priekā kā dziļā ūdenī. Viņa prieks bija tik liels, ka spēja laupīt viņam dzīvību, tik stiprs, ka vienā mirklī sapludināja tā stāvu kopā ar visu pasauli.

Puika, sagrābis lapu, turēja to brīdi izstieptajās rokās, bet tad to piespieda klāt savām krūtīm tik stipri un dedzīgi, it kā gribētu, lai zaļā lapa pieaugtu viņa mazajai miesai kā āda, ko nevar māte dūsmās noraut un mazgājot ūdens noskalot spainī.

Lapa bija liela un tukla. Tā klāja visu puikas krūti un ar vie-nu savu spārna galu glāstīja zodu. No puikas pirkstu spiediena lapa vāri krakstēja, saldi vaidēdama, liecās, zuda, vairījās un pati kļāvās klāt, līdz savos audos lūza un pieplūda ar zaļo, aso valgmi.

Puika spieda lapu pie krūtīm arvien stiprāk, un dīvainais prie-ka saldums pilnīgi apreibināja viņa galvu. Puika sagraļojās. Peļķe pavēra jau savu klēpi, lai saņemtu puiku ar visu košo lapu. Puika tomēr noturējās kājās, un peļķei vajadzēja apmie-rināties tikai ar viņa ēnu un lapas stipro mirdzumu, kas dūra peļķes stāvu cauri līdz dibenam.

Lielākais puika, redzēdams sava brāļa prieku par lapu, arī sāka meklēties.

No ielas nāca sētniece. Vienā rokā viņai bija nogurusi slota, otrā skārda liekšķere, pilna papīriem un zirgu mēsliem.

Asa, neiecietīga smaka plūda sētniecei pa priekšu un šķīra gaisu uz visām pusēm kā aizkarus, bet ap galvu riņķoja mu-šas. Stiprais vējš raustīja mēslu smakas kā sveces liesmu, tomēr tās bija tik tvirtas, ka spēja tam pretoties.

Mazākais puika, ieraudzījis māti, atkal iekliedzās un steidzās viņai pretī. Vējš kā garš mētelis pinās viņam pa kājām. Bet lielā sajūsma un prieks bija puiku darījis divreiz stiprāku un veiklāku. Viņš meimuroja uz priekšu, bet nekrita. Kļavas lapu viņš turēja joprojām piespiestu krūtīm, un lapa juta, cik spēcīgi sīta un joņoja puikas sirds.

Pieskrējis mātei, viņš izstiepa abas rokas ar lapu un kļiedza skaļi, gaviļejoši.

— Lapa, — teica māte.

— Lapa, — atkārtoja mazais puika, un šo vārdu viņš izteica tik skaidri kā liels cilvēks.

Puika sniedza mātei lapu. Māte drusku pasmaidīja un purināja galvu.

— Glabā lapu pats, skaista, — runāja māte.

— Kaita, — šļupstēja mazais puika un piespieda lapu atkal savām krūtīm.

Lapas pūkainā virsma jau bija noberzta. Šur tur tās miesā bija redzami plisumi, pat caurums, bet lapa smaidīja, jo nekad neviens to nebija tā mīlējis kā šis mazais puika netīrajem pirkstiem. Lapa zināja, ka viņa smaida savu pēdējo smaidu, ka beigās tai tuvu, bet tik skaistu nāvi tā nebija cerējusi. Lapa irā un dzisa savās mokās kā saldā tvanā, jo viņa jauda, ka mīlestība to nāvē, lai atkal to celtu vēl augstāk.

Silts maigums plūda no mazā puikas karstajiem pirkstiem lapas audos un vienoja tos savā starpā. Nevarēja vairs zināt, kur beidzas puika un kur sākas zaļā kļavas lapa. Viena un tā pati dzīvība elpoja abos.

Visu dienu mazākais puika staigāja kā apmāts ar kļava lapu uz krūtīm. Pievakarē no kļava lapas nekas jau nebija palicis pāri, tikai driskas. Bet ar tās puika nesvieda prom un aizgāja gulēt ar lapas saņurcīto kātu rokās.

Miegā viņš smaidīja un turēja kātu cieši savā dūrē.

Vēlā rudenī, kad caurām dienām lija lietus, sētnieces mazākais saslima. Tagad viņš negulēja zem galda uz maisa blakus vecākajam brālim. Karsts un kūpošs viņš bija ielikts garā vīrieša gultā, kurš tagad caurām naktīm dzēra un nāca tikai rīta pusē nogulēties šķūnītī.

Vecākais puika viens pats gulēja zem galda savā plānajā maisā. Naktīs žurkas sēdās viņam uz krūtīm. Tad viņš raudāja. Māsa apžēlojās par viņu un pieņēma to sev blakus.

Trīs dienas cieta mazais puika un tad nomira. Bija mitra pievakare, vēl drusku liņāja, un istabu māca bieza krēsla.

Pēdējais vārds, ko puika neapzinīgi izdvesa priekš nāves, bija — lapa. To viņš teica tikpat skaidri kā pirmo reizi sētā ar dzīvo lapu uz krūtīm.

— Lapa, — atkārtoja māte un raudāja.

Piepešs vēja brāziens atrāva durvis, un likās, ka kopā ar dzestro, mitro gaisu istabā ielidoja arī neredzama kļava lapa. varbūt tā pati, ko kādreiz puika turēja piespiestu savām krūtīm.

Lapa nolaidās uz mirušā puikas pieres un aizklāja ar savu zaļumu viņa acis.

Vēlā vakarā puiku nomazgātu kreklā nolika uz divām malkas pagalēm šķūnī. Skaidas bija mitras un lipa pie apaviem.

Pēc pusnakts puikas mazais ķermenis bija pilnīgi atdzisis un balts. Sūrs mitrums krājās uz zoda, šķūnīša kaktos, bet puikas dvēsele uz zaļas kļavas lapas peldēja pretim debesīm.

REŅĢU ANDREJS

Ceturto dienu guļ reņģu Andrejs savās cisās, un labāk nepaliek. Sākumā vēl viņš varēja izlīst no sava šķūnīša, norāpties gar mēslu kasti lejup un tur, pēc atpūtas uz trim ķieģeļiem, pāriet šauro sētu, lai nokļūtu dzīvojamā mājā savās vajadzībās.

Tagad viņš savu smago miesu nevar vairs pacelt: vienīgi viņš var guļus pavilkties uz priekšu, lēnām nolienot no sava raibā izgulētā augu maisa.

Reņģu Andrejs tomēr par to daudz neskumst. Priekš četriem gadiem, kad reņģu Andreju sadūra tumsā uz ielas pie Enkura, arī tad viņš nogulēja savā maisā piecas dienas bez kustēšanās un tikai sestā sāka rāpot uz vieniem sāniem.

Viss jau būtu labi. Maza starpība tomēr ir. Toreiz spēka nebija, bet labsajūta bija moža, šņabis garšoja, miegs nāca, un dvēsele bija mierīga. Pat dusmas nebija pret dūrēju.

Tagad pusstops stāv tikko aizkarts, skumst, bet lūpas un mēle netvīkst pēc tā. Arī sirds neņem pretī. Kreisā pusē tāda dīvaina, smaga sajūta, it kā visu laiku plats, liess ķieģelis gulētu tur virsū.

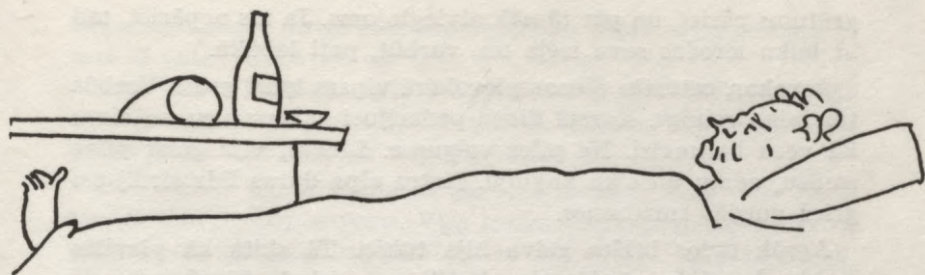
Kaut varētu šo ķieģeli novākt, aizsviest prom. Velti kreisā, sapampusē roka grābsta kailās krūtīs. Krekls atrauts vajā, lai būtu vieglāka elpa, drūmā ķieģeļa uz krūtīm nevar atrast. Tas ir kaut kur dziļāk, zem ribām, iekšā, guļ tur un smagi cilājas.

Dažreiz ir tīri labi. Var mierīgi gulēt un skatīties melnajos šķūnīša griestos, kur kustas putekļi, skrien simtkāji un blaktis.

Aiz plānajiem dēļiem un jumta nodarvotās papes reņģu Andrejs jūt un iedomājas sauli; tā pāri vecpilsētas sūrajiem namiem nāk un silda Andreja šķūnīša jumtu, tad paņem viņa vārgo elpu un aiznes Daugavas lēnajai straumei.

Daugavu gan gribētos redzēt. Tās lielo, brūno straumi, kurā vakaros sakāpj visas pilsētas ugunis, nami, tumšās debesis, koki, dziesmas un ilgas.

Lielā Daugava. Reņģu Andrejs gribētu sev dvēseli tik lielu kā Daugavu. Tad arī viņš sevī šūpotu visas debesis, dziesmas

un kuģus no tālām zemēm. Bet dvēsele viņam ir maza un netīra kā krogus pelnu trauks.

Kāpēc? Viņš taču visu savu dzīvi centās būt godīgs un labs. Strādāja, nezaga, strādāja no rīta līdz vēlam vakaram, ja vajadzēja pat naktīs, īpaši zivju laikā. Uzcītīgi stūma savus ratņus, ievērojot visus satiksmes noteikumus. Un tomēr sieva viņu atstāja, aizgāja ar tādu, kam bija labākas drēbes un kas nesmirdēja pēc zivīm un sliktas tabakas. Bet vai viņš, reņģu Andrejs, bija pie šīs smakas vainīgs? Viņš taču nebija ar šo riebiņo zivju trānu miesā piedzimis. Tā bija iezīdusies viņa ādā šo ilgo gadu laikā, kopš viņš pelnīja dzīvei iztiku ar zivju pārvadāšanu.

Un slikto tabaku reņģu Andrejs pīpēja tāpēc, lai atliktu vairāk naudas ģimenei. Un tā izauga dēls, kas tagad var dzīvot un pelnīt kā izticis cilvēks, bet arī tas vēlāk atgrūda veco Andreju. Trāns jau nevienam nepatīk, īpaši kur galdu klāj balta drāna un pie durvīm guļ kāju slaukamais.

Tā tagad reņģu Andrejs viens, visu atstāts mocās ar savu bezspēku un sirds vājumu.

Pievakarē, ap to laiku, kad saule sēstas uz skursteņa malām, reņģu Andrejam kļūst sliktāk. Krūtis smagāk cilājas. Elpa jāvelk no plaušām laukā ar stangām. Kreisā ķermeņa puse pieplūst ar svinu un ir smaga, līdzīgi dzelzs sijai. Visu stāvu klāj auksti sviedri, acis zaudē asumu, un šķūnīša griesti pazūd tumsā. Apkārt ir tikai dunsta, virpuļojošs karstums, un neveiklā, druknā miesa dreb sīkās trīsās.

Reņģu Andrejs guļ tagad pusatvērtām acīm, vaļēju muti, lūpas pietūkušas un sausas kā tāsis. Reņģu Andrejs jūtas kā pie pārkrautiem zivju ratņiem, kurus viņam nav pa spēkam pavilkt.

Bet reņģu Andrejs ir pacietīgs, dzīve viņu ilgi mācījusi. Viņš guļ, elpo un gaida, kad grūtums pāries. Andrejs zin, ka katrs

grūtums pāriet, un pēc tā nāk atvieglējums. Ja tas nepāriet, tad ar laiku ierodas sava izeja un, varbūt, pati labākā.

Šovakar, ceturtais dienas pievakarē viņam īpaši grūti. Varbūt tur laiks vainīgs. Karstā diena padarījusi gaisu sausu un cietu kā vecu baltmaizi. Ne pīles valguma. Liekas, viss gaiss pilns smilšu, adatu un sīku nagliņu. Katra elpa duras līdz sirdij un griež gurdās smadzenes.

Agrāk tādos brīžos galva bija tukša. Tā skīta kā pārsists trauks, kur lido cauri mušas, knišļi un zvirbuļi. Šovakar tur ir savākta kopā visa bijusē dzīve.

Cilvēki pazīstami, mīļi un slikti, iet cauri viņa smadzenēm, kaut ko kliegdami, runādami, bet ko īsti to reņģu Andrejs nav spējīgs saprast.

Šie cilvēki viņu skūpst, sit, žņaudz un tad zūd. Kaut kur tālumā spēlē mūzika, asa, lauzīta. Cilvēki iet ļodzīdamies, telpa zem viņiem līgojas, un viss tas noris košā, dzeltenā gaisā ar melniem lukturiem un aukstu vēju.

Sliktais vējš met ķermenī saužām trīsas, no dzeltenas gaismas ir nelabi, bet jaunie cilvēki žņaudz elpu, un reņģu Andrejs nespēj pakliegt. Viņš gribētu aizbēgt, bet tad parādas zvēri ar dīvainām, šausmīgām galvām, un reņģu Andrejam visi locekļi sastingst.

Mirkli, kad briesmīgie zvēri grasas reņģu Andreju tvert, pēkšņi no augšas nokrīt viņa zivju ratiņi pilni ar zivju kastēm.

Trakie zvēri pamet reņģu Andreju un uzklūp zivju kastēm. Bet tad saskrien visas centrālā tirgus zivju sievas, resnas, trakām, bezkaunīgām balsīm, kliegz un dur viņu ar savām darba dakšīnām. Viena pakampj lielu, zaļu paplāti un sit reņģu Andrejam pa galvu. Viss pazūd, viss paliek klusu, ir tikai karsta tumsa un neapjaužams virpulis.

Reņģu Andrejs pamostas no nemaņas, kad ir jau liela krēsla. Ir drusku labāk. Nav vairs neganto reņģu sievu, visi zvēri aizbēguši, zaļo reņģu ratiņu un zaļās paplātes, kas trāpīja galvu, nav. Gaiss mierīgi, nesteigdamies plūst plaušās un viegli nāk atpakaļ.

Reņģu Andrejs paver acis un tad viņš jūt uz tām drēbi. Tā ir valga un aizsedz gandrīz visu viņa skatu. Drēbe guļ arī viņam uz pieres. Viņš saņem savas smadzenes rokā un tad uzliek uz maza, gluda akmens pašā jūras vidū, lai nekur tās nevar aizbēgt, lai ne par ko citu tās nedomā, kā tikai par to: vai pirms

šausmīgā miega, pirms zvēriem un grūtas elpas viņam uz pieres bija šī valgā drēbe vai nē?

Smadzenes ļodzas un trīc, stāvot uz maza, gluda akmens; tās saraujas gluži maziņas un grib visiem spēkiem atcerēties brīdi pirms trakā, bezdibenīgā virpuļa, velti.

Bet varbūt šī mitrā, maigā glāstošā drēbe ir tikai visa lielā, smagā murga turpinājums. Visa reņģu Andreja pagājusē dzīve tikai uz mirkli pazudusi, paslēpusies šinī valgā, iezilganā drēbē, lai pēc brīža nāktu atkal laukā kopā ar visām mokām, visiem zvēriem, cilvēkiem un zivju kastēm.

Ko grib šie cilvēki tieši šovakar no viņa? Viss taču ir garām, sen jau piedots, iedomās un sāpēs nodurts, apglabāts, norakts dziļi, dziļi dvēselē un ārpus dvēseles lielajā, neredzamajā aizmirstībā. Ak, šis milzīgais lauks, tur pat zelts pārvēršas putekļos, un cilvēku dvēseles peld augšup telpā kā tvaiks!

Kur un kā gadījusies šī drēbe? Reņģu Andrejs ceļ savu kreiso, smago roku, lai saņemtu valgo drēbi savos pirkstos, saņemtu, apskatītu. Tad viņš droši justu, vai tur slēpjas visi viņa rēgi, visi tie cilvēki, kas šovakar nelūgti un aizmirsti nāk viņam virsū, tver pēc elpas un neļauj viņam ar savu sirdi iezvanīt jaunu dienu.

Roka ceļas, lēni, bet ceļas. Tad pēkšņi kāda cita pieskaras tai, un klusa, sīka balss saka:

— Nevajag, Andrej, vai tev nav labāk? — Reņģu Andrejs saraujas kā saldās nātrās skārts.

Kur dzirdēta šī balss? Kādās dienās, kādos laikos? Un kā viņa šurp atnākusi? Vai tā nav viena no tām, kas lielajā grūtumā nāca kliegdamā virsū, dzeltenas gaismas apspīdēta, un skūpstīja, skūpstīja veco Andreju, viņa uzpampušo, sarkano, rievaino seju. Vai tā nav tā pati? Melns lukturis tai uzgāzās virsū, un tad viss pazuda sarkanā virpulī. Tikai uz sarkanā virpuļa stāvēja vīrs un dziedāja kara dziesmu. Tas bija pats reņģu Andrejs.

Tagad viņš zin, šī balss ir tā pati. Bet vai tad viss grūtums turpinās? Reņģu Andrejs atkal ceļ augšup savu roku. Šī briesmīgā drēbe, noraut to nost un redzēt atkal gaismu, kaut pēc tam visam beigas.

Bet tikko dzirdētā balss atsāk: — Nevajag, Andrej, es tā esmu — Marta.

Marta. Kā varēja Marta šeit gadīties? Viņas rajons taču Marijas iela. Un pēkšņi viņa šeit, Vecrīgā.

Marta jūt slimā pārsteigumu un šaubas; viņa lēnām noņem

no acīm un pieres valgo drānu. Un reņģu Andrejs atkal ierauga pasauli ar abām savām acīm, pasauli, kas plūst viņa mazajā šķūnīša telpā caur plaši atvērtajām durvīm.

Gaiss virs viņa galvas ligojas maigi kā dūjas spārns. Tajā ir Daugavas svaigums un smalkas, smalkas viņu šļakatas; tajā ir liepu medus un smarža, rožaina kā rietošās debesis. Pat apaļīgs velkoņa pūtiens, rati, suņu rejas un tramvaja dzirksteles kūņojas šinī gaisā.

Un pēkšņi reņģu Andrejam kļūst kaut kā briesmīgi žēl. Sevis? Šīs dīvainās gaismas, dzīves, visas pasaules, ko viņš pirmo reiz visā savā garajā mūžā izjūt tik asi, tik vienreizīgi, tik neaizmirstami?—Kāpēc viņš to neiespēja agrāk? Kāpēc viņa dvēsele un acis bija līdz šim tik aklas? Un tikai šovakar viss kļuva skaidrs, saprotams, katrs nieks, katrs smalkums. Ja viņam pasniegtu zvirgzdu, viņš tajā redzētu visu savu nelaimīgo, nē no šī brīža visu savu laimīgo dzīvi un Dievu.

— Tu tā esi, Marta, kur tu biji tik ilgi? — teica viņa lūpas. Vārdi bija svinīgi un lieli. Visa šķūnīša telpa izplētās, pārvērtās plašā, augstā velvējumā.

— Es tikai šovakar uzzināju, ka tu esi slim. Un tūdaļ nācu. Tas man bija jādara, tu taču arī par mani rūpējies.

Un jaunā meitene pasmaida savu krāsoto smaidu. Tas ir žēls, bet sirsniņš. Tad viņa uzliek savu roku uz reņģu Andreja galvas un turpina:

— Kas tev sāp? Kāpēc tu esi tik grūti slim? Tevi piekāva, tu kriti? —

— Nē, — izdveš reņģu Andrejs, — tas jau sākās sen — pagājušā nedēļā. Apstrūka elpas, nevarēju vairs pastumt ratiņus. Kreisā puse visa stīva, un sirdi žņaudz. —

Pēc šiem vārdiem Andrejs viss nosvīst. Lielas sviedru lāses sēd viņam uz pieres, un tajās šūpojas Martas jaunā, bet skumjā seja. Katru vārdu Andrejs nostumj no lūpām tikai ar lielām pūlēm. Un tagad viņš strauji un īsi elso. Liekas, ka elpa ieskrien tikai mutē un, tur ko briesmīgu un tumšu ieraudzījusi, lido atpakaļ telpā un zvaigznēs.

— Nekas, — mierina viņu Marta, — pie manis nāk bieži kāds aptiekas māceklis. No viņa es palūgšu sirds zāles, un tad viss būs labi. Tu kļūsi atkal vesels. Un varēsi stumt savus ratiņus.

— Jā, tas būtu labi, — nočukst reņģu Andrejs un grib smaidīt, bet nespēj. Lūpas pārāk satūkušas, un smaids veļas no tām

nost. Gan viņš cīnas uz tām noturēties — velti. Nākošā elpas pūsma norauj to bezdibenī, un smaids pazūd.

Reņģu Andrejs vēl ievēl dažus elpas malkus un turpina:

— Ratiņi jau mani gaida. Ko tie darīs bez manis? Cits jau tos vairs neņems. Atpūtušies tie tagad labi. Un man jau pēc tik ilgas nedarišanas būs veiksmes vairāk.

Andrejs apklust. Vienīgi viņa elpa staigā šņākdama kā caur sietu. Marta žēli skatas Andrejā. Cik ātri viņš ir sabrucis. Vēl pagājušā gadā viņš bija spirts un dzīvīgs. Gāja darbā, dzēra, un tomēr vienmēr apzinīgi kopa to, kad viņa bija slima. Bet tagad, skatoties viņā, to pārņem šaubas.

Slimnieks guļ un ātri elpo. Acis pusvirus. Krēsla top arvienu lielāka. Ielās iedegās spuldzes, un to dzeltenā gaisma bāla un vāja iespīd arī sētā, kur atrodas Andreja šķūnītis.

Pēkšņi slimnieks atver acis un saka:

— Marta, vai tu izpildīsi manu lūgumu?

— Jā, — atbild jaunā sieviete vientiesīgi un stingri.

— Viss kas var ar mani notikt, Marta. Es gribu vēl redzēt Daugavu. Tagad iela un Daugavas mala ir tukšāka. Palīdzi man nokļūt līdz turienei.

— Labi, — nosaka Marta, — es tev palīdzēšu. Bet vai tev spēka pietiks?

— Tik daudz vēl būs. — Un reņģu Andrejs pieceļas pussēdus, atbalstīdamies labās rokas elkonī.

Pa atvērtajām šķūnīša durvīm nāk iekšā svaigs vakara gaiss. Patīkams un liegs tas sēstas uz slimnieka krūtīm un burbuļo-dams plūst viņa mutē.

Mitros matus tas pārvelk ar plānu nožuvuma sietiņu, bet sviedru lāses nekoptajā, brūnajā bārdā sarauj mazas un tvirtas kā biezpiena druskas. Tās krīt uz slimnieka palaga līdzīgi zirņiem, ripo gar palaga slīpumu lejup un, tikai atsitoties pret cietajiem guļas dēļiem, pārplīst un smaržo ar vāru, rūkteni skābu versmi.

Marta palīdz apģērbties vecajam Andrejam. Uzvelk viņam tumši zilo goda kamzoli. Tajā viņš izskatās pēc veca jūrnieka. Sameklē vienā šķūnīša stūrī vecās koka tupeles. Tās vēl ir diezgan labas.

Viegls trāna aroms tin tupeles kā dzeltenī mati un sargā no mušām un tarakāniem. Dzidri klauudzēdamas, tās nokrīt pie Andreja kājām, jo to koka pazoles ir sausas un darinātas no tāda bērzu koka, kas audzis kalna galā un sarunājies ar mākoņiem

un sauli. Tas daudz ir redzējis un tā dvēsele glabā visas pasaules atbalsi.

— Man bija reiz apses koka tupeles, — ierunājas reņģu Andrejs, kad Marta stumj viņam otru tupeli kājā: — tās bija vieglas un saldas kā skūpstis. Ar tām varēja visu dzīvi dejot kā paša kāzās. Tad tās man nozaga. Un no tā laika man dzīvē kļuva grūtāk.

Viņš apklust. Marta, abas tupeles uzvilkusi, pieceļas.

— Saki, Marta, koka tupeles taču nevar paņemt visu viena cilvēka labumu? — jautā Andrejs.

— Nezinu, — rūgti pasmaida Marta: — bet viens vienīgs mirklis gan var paņemt visu cilvēka laimi. Tā bija ar mani, Andrej. Un tagad es staigāju tukšām rokām, un jūtos kā vēlā rudenī puķu dobē.

— Pagaidi, — smagi izelpoja Andrejs: — bet viens mirklis var padarīt arī cilvēku laimīgu. Tā bija ar mani šovakar. Es esmu kā cits cilvēks. Es neesmu vairs vecais reņģu Andrejs. No ārienes jā, bet sirdī nē. Es tagad saprotu visu un piedodu visu. Līdz šim man bija iekšā smags, rūgtuma pilns augonis.

Reņģu Andrejs apklust, ievēl elpu, spožām acīm, it kā visu, visu zemi un tālo bezgalību glāstīdams, paskatās debesīs un atsāk:

— Šovakar tas augonis pārtrūka. Tu, Marta, tu biji tas pēdējais, liktenīgais pieskāriens. Negaidīts un stiprs. Neiedomājams un auglīgs kā jūra. Nu esmu cits.

Reņģu Andrejs beidz. Marta stāv viņa priekšā nošļukušām rokām. Brūnā āda virmo dīvainā gaismā, un vieglas, sārtas ielu uguņu atblāzmas lidinas šķūnīša kaktos kā lieli, neveikli taureņi. Tie ligo visu šķūnīša telpu, un visa esamība liekas kā šūpolēs.

— Vai iesim? — beidzot nočukst Martas lūpas. Saldas tirpas ir iezagušās Martas smadzenēs un tagad nolīst gar visu jauno ķermeni. Neviens, nekad viņai nebija runājis tā, kā šovakar šis vecais Andrejs, vārgs un salauzts savā miesā, bet ar viņas ierašanos kļuvis stiprāks un skaidrāks savā garā.

Viņa ir apmierināta ar sevi, un jauns spēks plūst katrā viņas audā. Viņa top sīksta kā koks, kas mūžīgi stāv vētrā un ar katru jaunu aukas brāzienu kļūst sīkstāks un cietāks pret uzmācīgo vēja varu.

— Iesim, — atkārtoti reņģu Andrejs, un tad viņi sāk savu lielo ceļu.

Lēnam Andrejs nolien gar veco mēslu kasti lejup sētā un atsēstas uz trim ķieģeļiem.

Galva griežas. Acīs nemitīgi virpo karuselis, kas paņem visas apkārtējās lietas: sētu, namus, kastes, Martu, un tad griež te uz vienu, te otru pusi.

Visam ir savs laiks, arī karuseļa spēkam. Lēni gurstot, tas apstājas, un visa apkārtnē nomierinājas: katra lieta notupstas savā vecajā, ilggadīgajā vietā.

Reņģu Andrejs redz, ka šo četrus dienu laikā nekas nav mainījies. Tikai krāsām radies dziļāks asums.

Kad reņģu Andrejs jūt savu sirdi lēnāk pūkstam, viņš ar Martas piepalīdzību kustas pāri sētai. Marta nav augumā liela, bet rokas viņai stipras. Iešana daudz vieglāka.

Lēnām, ar stājiem viņi iziet cauri ielas namam. Šeit ceļu apgrūtina četri pakāpieni augšup un pēc tam lejup. Veltīgi glū-

not, tie tup savās noliktās vietās un sīki, sīki vēro, kā liek gājējs savus soļus uz to pleciem. Līdz kāja drusku pašķiebsies, tie tūdaļ atraus savu plecu, un gājējam jāmeklē savs ķermenis uz cietā kāpņu telpas klonā.

Šaurajā ieliņā līdz Kaļķu ielas galam iešana visvieglākā. Reņģu Andrejs pēc katra soļa atvelk elpu, atspieždamies ar labo roku mūrī vai durvīs. Tā soli pa solim līdz Kaļķu iela klāt.

Tukšums aiz muguras, un sejā sabirst visas Daugavas malas uguņi. Abi tilti nosēstas skropstās, un skaņas kā liels bišu čemurs pielīp ausīm. Reņģu Andrejs pirmā mirklī apjūk. Uguņi, skaņas un tilta melnums viņu tikko nenogāž, bet Martas jaunā, stingrā roka to satur.

Īsu brīdi reņģu Andrejs stāv uz stūra. Jūrnieka kamzolis kāri tver gaisu un tabaka dūmus. Gaŗām paiet autobuss, un no tā dārdoņas ieskanas koku tupeļu bērzs. Andreja labā roka kā āķis turas mūrī.

Tad slimnieks liek nākošo soli, apkārt ap stūri. Pretim šalc koki, ugunis ligojas tumsā, un aiz tām zila kā biezs pudeles stikls šūpojas Daugava, klāta šļakatām, dūmiem, vizmu un drēgnumu.

Beidzot.

Sirds sakopo pēdējos spēkus, elpa kā vanags dodas plaušās, un viss stāvs šķiet pārtrūkusi stīga, kas sasieta un uzvilka līdz galam otrreiz.

Reņģu Andreja koka tupeles uz bruģa kladz. Tas ziņo ūdeņiem par Andreja tuvošanos.

Ceļš gaŗām apstādījumiem paveikts. Vēl jātiek pāri slie dēm. Arī tām pāri. Daugavas krasts. Simtām zelta skaidu upes lielajā līmenī, un plašums, pilns ūdens lāšu, darvas, zivju smakas un tāles bez robežām un naida.

Beidzot.

Reņģu Andrejs trīcošiem pirkstiem tver noejas dzelzs vijas. Jākāpj līdz pašam galam, jākāpj pa slīpo noietni lejup līdz pašam upes līmenim, kur rēgojas mūžam mitrās, spožās pāju galvas, kur tik daudz zivju pieņemts zaļajos ratiņos. Lūk, kur viņi, šie zaļie ratiņi stāv. Tie smilkst, tie būtu nākuši viņam, savam kungam un draugam, pretim, bet biežā ķēde tos tur un nelaiž.

Reņģu Andrejs nokāpj lejā līdz mazajai piestātnei un apsēstas uz tā paša alkmeņa, kur viņš sēdējis kā zivju valdnieks.

Straujš vējš purina viņa matus. Sāļais gaiss tīkami dedzina seju, lien cauri kamzolan un veldzinoši glāsta miesu.

Andrejs sēd un skatas.

Tuvējā lampa izklājusi dzeltenu lakatu pār visu mazo pietātni. Andrejs skatās un redz: šodien te ir strādāts. Daudz zvīņu mirgo apaļo oju starpās, gluži svaigas, mitras, ar asu spīdumu un saldenu aromu, kas liek plānu nelabumu uz Andreja novājinātās sirds.

Žvadz tuvējai laivai ķēde. Viļņi sit šlakatas pāri krastam, it kā gribētu redzēt Andreju, šo veco Daugavas vilku. Katrs akmenis, katra spuldze un laiva te viņu pazīst.

— Labi, ka es esmu šeit atnācis, — domā reņģu Andrejs. Te visi mani draugi, te mans darbs un man pašam kļūst drošāk.

Pienāk Marta un atsēstas uz otra akmeņa. Viņa klusē. Kaut kur tālumā lēkā uguns. Un tad viņa saka:

— Andrej, tu Daugavu esi redzējis, iesim nu mājās.

— Mājās, — it kā ar sevi runā reņģu Andrejs: kur tad? Te jau ir manas mājas. Tur tas šķūnītis, tās nebija manas mājas, tas bija mans posts. Tur es nonīku un zaudēju savu spēku. Manas mājas un mans darbs ir te. Te es esmu cīnījies un te es arī palikšu.

Andrejs apklust: viņam pietrūkst elpas. Lielās pārmaiņas vara, kas satrauca visus viņa pēdējos spēkus, pagaist. Viņu atkal pārņem nespēks un ķermeņa labā puse pielīst ar svinu. Viņam jau grūti nosēdēt uz akmeņa. Viņš līgojas, sākumā lēni, tad vairāk un vairāk.

Marta pamana šo aizdomīgo kustību. Satver Andreju un čukst viņam ausī:

— Iesim uz mājām.

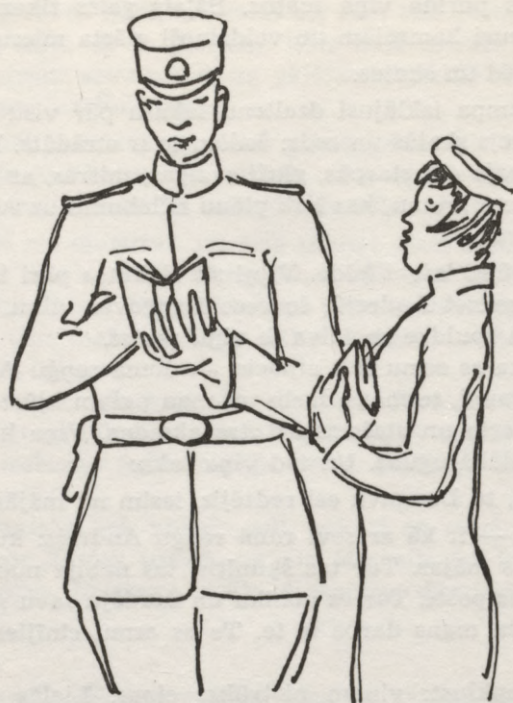
— Nē, — ar pūlēm sāk Andrejs: — te, te; es negribu un arī nevaru.

Un tad viņš lēni, ar Martas piepalīdzību atgulstas uz akmeņiem.

Pāri viņam nāk debesis ar zelta lampām un zvaigznēm. Tumša aizplūst uz jūru. Pie kājām akmeņi, zvīņas un Daugava. Vējš nāk, glāsta viņa lūpas, saldina tā matus un cauri jūrnieka kamzolanam vēsina to vietu, kur sirds.

Velti.

Sūrā, zvīnotā vietā, kur reņģu Andrejs visu savu mūžu bija strādājis, viņam kļūst arī par pēdējo cīņas vietu.

Labā roka guļ auksta kā apgruzdusi pagale sniegā. Kāja ir mirusi, un labā acs raugās tālē akla kā mēness.

Reņģu Andreja krūtīs iekāpušas kādas sliktas sadauzītas ermonikas. Tās katrā elpas vilcienā gārdz un šņāc, krūtīm plokot. Uz lūpām izkāpj putas, bet zūd, tikko tās ierauga vējš un pārdur.

Marta notupstas uz ceļiem pie mirēja un raugas tā sejā. Tā ir mierīga kā pēc liela darba. Tā ir pat skaista. Viņā vīd un nerimst tas plašums un debesīgums, tā dziļā piedošana un mīla, ko vecais reņģu Andrejs ieguva šovakar.

Viss Andreja ķermenis smags un ciets, vienīgi gārdzošā elpa liecina, ka viņš vēl dzīvs. Reņģu Andrejs šķiras no šīs dzīves lēnām kā vīrs, kā uzvarētājs bez steigas, šķiras tajā vietā, kur visu savu dzīvi godīgi darījis krietnu savu soli.

Viņa dvēsele saplūst kopā ar Daugavu, akmeņiem, zaļajiem zivju ratiņiem, zvīnām un Martas elpu te, kur tā bija augusi, dzīvojusi un cietusi.

Reņģu Andreja beidzamais elpas tvēriens ir kluss un viegls. Tad ķermeņa kreisā puse it kā drusku saraujas, viegla nopūta saļimst uz lūpām, un Marta raudot aizspiež acis.

Tad viņa kāpj augšā pie koka tilta un ziņo kārtībniekam par reņģu Andreja nāvi. Viņš pieliek roku cepurei un iet Martai līdz. Kārtībnieks labi pazīst Andreju un veikli pieraksta savā piezīmju grāmatiņā viņa vārdu.

KIRILS SĀRTUMS

25.

janvāris. Izlecu no gultas, pieskrienu logam un skatos — 25 gr. Vienā rāvienā esmu biksēs, svārkos un divos spilgti raibos kamzolos. Lecu pie pumpja. Cieļ. Aizsalis. Jūtu tikai: kaut kur lejā caurulēs tup dūmi. Sētniece sēd pagrabā un svilina vecus salmus: grib atkausēt vadus.

Skatos — uz plīts katls. Grūžu roku iekšā — ledus auksts ūdens. Kaut kā nomazgāju seju. Grastos sēsties pie galda. Ienāk māte.

— Ēd vien, dēls. Es gribu ar tevi drusku parunāt.

— Kas par lietu?

— Pēc viena mēneša 3. martā vienam tavam krustdēlam dzimšanas diena, pēc trim dienām 6. martā tavam otram krustdēlam tāda pati svētku diena.

— Dīvaina sagadīšanās — nomurminu es.

— Man šķiet tev vajadzēs viņus apciemot. Vai par dāvanām esi ko domājis?

— Es, māt, laikam, nevarēšu iet.

— Kāpēc?

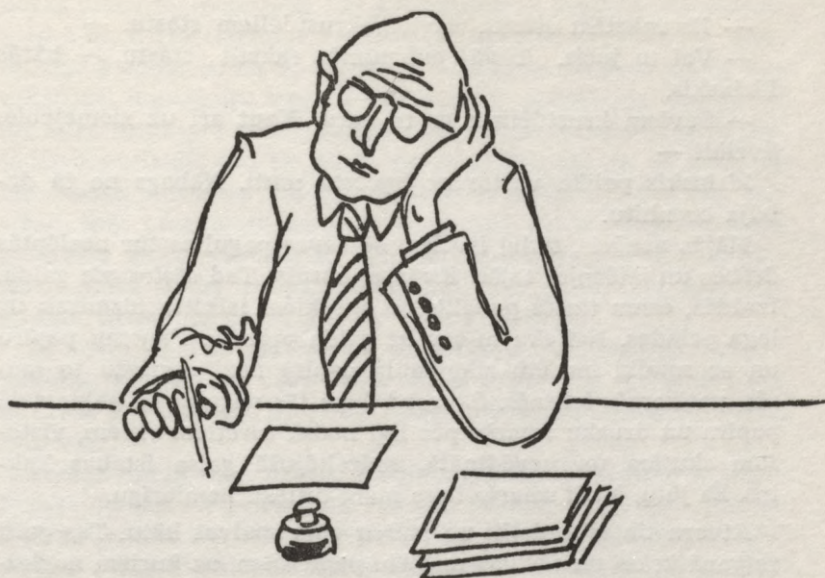
— Nezinu ko dāvāt un man arī nav naudas ko nopirkt.

— Vai tu nevarētu viņiem ko dāvāt, kas tev naudā neko nemaksā?

— Nu ko? Man ir daži veci slaveni zekseri. Starp tiem viens bitaks, ko saspiedis vēl priekš kara Marijas ielas tramvājs. Man ir šaujama līga, ar ko es esmu trāpījis Feniksa logos piecdesmit soļu attālumā. Izkaltēta runča aste, runča, kuņģis, atminies, nokoda mums vistas Dīķu ielā un kuņu es trešā dienā sagūstīju un aiznesu nozāļot. Varbūt no šīm dārgām piemiņām man atteikties un atdot tās maniem krustdēliem?

— Nē! Kamdēļ tev postīt savu pagātņi. Padomā. Vai tu tiešām vēl nevari ko citu dāvāt?

Es atspiedu galvu plaukstās un domāju. Nekas derīgs man nenāca prātā. Vienīgi kaut kur tālumā tikko manamas bāli zilgas plīvoja domas par parādiem, par to, kur aizņemties naudu un kādā nomales kino iet laupītāju filma.

Es klusēju.

— Hm, — ierunājās atkal māte. — Tu taču viņiem varētu dāvēt paša sacerētu stāstu.

Es sadzelts uzlecu kājās.

— Pareizi. Atvaino, ka manas smadzenes iesalušas vairāk vēl par mūsu pumpi. Šovakar pat pēc darba es rakstīšu. Tiešām. Pašsacerētu stāstu. Tas ir kas lielisks!

Es devos no istabas pieliekamā kambarī. Tur es sameklēju tēva vālenkus, ar kuriem tas Krievijā gāja pēc ūdens. Tad apnēsātas kavalērista bikses ar vatētiem ceļgaliem un brūnām ādām apšūtu dibenu. Bez tam vecu šalli, pamestu brāja karakula cepuri un mātes adīto kamzoli. Visas šīs man noderīgās lietas es savācu, pabāzu zem gultas un aizsteidzos darbā.

Pēcpusdienā tikko pulkstenis nosita četri, es tūlīt metos no darbnīcas laukā. Ātri apģērbos un devos mājās.

— Pagaidi — vērtos mani apturēja Idzinskis, darba biedrs. — Ieiesim Imantā biljardu pasist. Latu partija.

— Nē, paldies. Man nav laika. —

— Uja, uja.

— Man svarīgas darīšanas. — Un es metos tālāk.

— Ko tenko. — Satvēra viņš mani pie elkoņa: — Kas tev var būt par darīšanām. Mātei mušas sitīsi vai? —

— Es rakstīšu stāstu. Saviem krustdēliem stāstu. —

— Vai tu jucis. Tādā aukstumā rakstīt stāstu, — bārās Idzinskis.

— Saviem krustdēliem es to varu. Kaut arī uz ziemeļpola. Sveiki! —

Idzinskis palika vārtos ar ieplestu muti. Nabags no tā dabāja bronhitu.

Mājās nonācis, tūdaļ izvelku no savas pagultes tur noslēptās drēbes un ietērpjos tajās. Esmu apburošs. Tad sēstos pie galda. Izrādās, esmu tintes pudelīti no agrākiem laikiem aizmirsis uz loga palodas. Nolieku to sev uz galda priekšā. Paņemu papīru un ar smalki imitētu zilonkaula papīra nazi sagriežu to mazās, patīkamās loksnes. Čauganā čupā tās noguļas uz galda zaļā papīra un drusku smaršo pēc ilgi maisā turētiem rīsiem, vīstosām skujām un nevēdinātā, sadzeltējušā gaisa istabas kakšam. Es jūtu, ka šī smarša dara mani drusku nemierīgu.

Atveru tintes pudelīti un mērcu viņā spalvas kātu. Tas gaiši zaļganā krāsā un noklāts maziem papīriņiem, uz kuriem nogleznoti daži svarīgākie gadījumi no Napoleona dzīves. Spalvaskāts tintes pudelītē atdurās pret kaut ko cietu. Kas, tintes nav? Nē, tā iesalusi. Es pakampju pudelīti un nolieku to uz plīts, pats apsēstos pie uguns un pēc brīža iesnaužos. Pēkšņi revolvera šāvienam līdzīgs sprādziens mani pamodina. Tintes pudelīte pušu. Pudelītes zilais šķidrums pludo uz plīts karstās virsmas, šnāc, kūp un smaršo pēc skābiem gurķiem. Esmu bezgala nelaimīgs, redzot, ka mans apbrīnojamais stāsts, šnākdams un kūpēdams kā maza lokomotīve, izzūd gaisā.

Vecā pieliekamā kambarī atrodu citu tintes pudelīti, no kuņas es zēnībā biju smēļies savus labākos domu rakstus. Viņas dibenā vēl drusku plīkš tinte, tikai tās virsma klāta bālizaļganu, čaugu pelējuma kārtu. No šīs iznāks viens varens stāsts.

Es sēstos atkal pie galda. Bet rakstīšana neveicas. Pāiet viena stunda, otra, trešā. No pilnās spalvas nokrīt papīrā viena tintes lāse, tad otra. Mana galva tukša. Laiks iet klusi kā muša. Tramvaji apstājas braukt. Beidzamais ormanis noklinkš uz manas loga rūs. Virs manas galvas savā dzīvoklī krāc vecais jūras kapteinis, kas rītos ceļas jau piecos, ēdina savu pērtiķi un stundām ilgi spēlē uz savas divainās, pāršķeltam arbūzam līdzīgās citras.

Es sēdu pie galda pilnīgā izmisumā un neapzinīgi metu savas acis no viena priekšmeta uz otru. Pēkšņi mans skats at-

durās vienā manuskriptā, kas guļ pie sienas plauktā. Amadeuss Stirna un Kirils Sārtums. — Mūžīgā tuksneša karavāne — skatu luga 3 cēlienos. Es un Sārtums. Mēs esam kādreiz kopīgi sarakstījuši lugu, kuru uzveda teātris, kuŗš nemaksāja honorārus un kuŗa direktors resns, smags vīrs mēdza teikt: — Autoriem jādzīvo pusbadā, tad tie labāk un sirsnīgāk raksta. — Kamdēļ mēs tagad nevaram kopīgi uzrakstīt stāstu? Vai tad arī par stāstu mēs nesapemtu naudu? Nevar būt. Šis stāsts būtu pilns neatrasta zelta, varonības, pilns drausmīgu piedzīvojumu, tīģeru, mūža mežu un pašaizliedzības. Tur būtu zēni karstām sirdīm, drosmīgu ģaru. Par to mums maksātu.

Es metu spalvu pie malas; aizkorķēju savu slaveno tintes pudelīti. Rauju nost visas savas siltās drēbes un eju gulēt. Rit es došos pie Sārtuma, un jauns stāsts plūdis uz priekšu kā ūdens renstelē.

Tomēr miegs man nenāk. Es jūtos pārāk satraukts no savas jaunās domas. Es griežos no vieniem sāniem uz otriem. Skaitu līdz miljonam. Pārlietu galvu tur, kur man bija kājas. Spiežu pieri pie aukstās sienas. Bet miegs nenāk. Gribas vai nakts vidū drāzties pie sava drauga. Neatliek nekas cits, jāiet mātes istabā pēc miega pilieniem.

Klusi iezogos viņas kamarī. Grābstos uz kumodes starp pudelītēm pēc īstās un dažas no tām apgāžu.

— Kas tur? — vaicā uztrūkusies māte. — Ak, tu. Ko vazājies nakts laikā apkārt. Vai peles ķer?

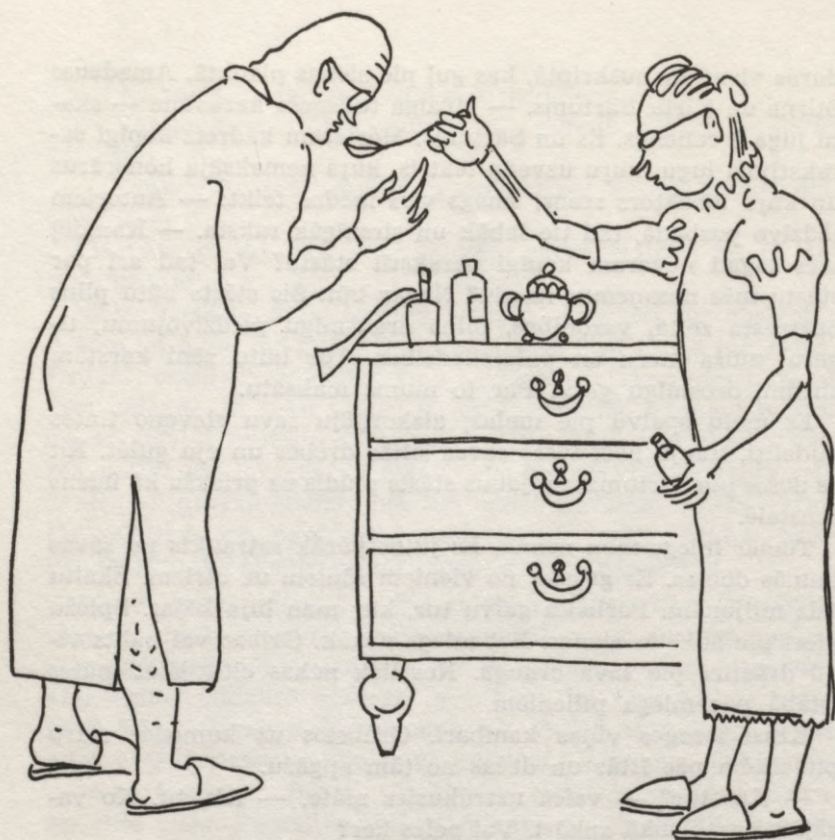
— Man nenāk miegs. Gribētu pāri desmit pilienu tavu sirds drapju. —

Māte pieceļas. Paņem vecu kapara karotīti, kas mirdz kā zelts un divreiz vecāka par mani. Tā pirka krievu pilsētā Tulā, kur gatavo arī slavenus patvārus. Karotītes kātā iegravēta maize, koša roze, kas liekas smaršojam, un tai gar malām teicieni — Lai Dievs tev palīdz — un — Ēd vesels. — Tad viņa iesmeļ karotītē drusku cukura no bāli dzeltena trauka ar iezalģanu kuplu osu. Cukurs smaršo pēc apelsīna, jo tas klāts ar šā augļa mizu. Pēc paņem mazu smagu pudelīti ar stikla aizbāzni un, stipri lūpām čampstinot, pilina cukurā baldarianu.

Istaba pildas reibinošu smaržu. Es noriju karotītes saturu — dzeltenzaļģano cukuru. Nāsīs man iebirst baldariana možums. Elpu sadzeļ viņa vēsās adatas.

— Kā tev iet ar stāstu? — vaicā man māte.

— Lieliski, gandrīz jau pabeigts. —

Tad es eju savā istabā un mierīgi iemiegu.

Otrā rītā svētdiena. Kā ceļos, tūdaļ dodos pie sava drauga Sārtuma. Pakampju tikai līdz vienu ūdens klinģeri un gabalu Kuldīgas siera sarkanā iesaiņojumā.

Sārtums dzīvo Antonijas ielā, pagrabā, gultas vietā, pie kāda sētnieka. Sētnieks vecpūsis, pāri piecdesmitiem, visu pasaules kaŗu cīņijies kā 5. pulka strēlnieks, vairākās vietās ievainots. Bermonta laikā bijis tais latviešu kaŗaspēka daļās, kas sturmējušas cementa fabriku. Tagad viņš dzīvo pavisam klusu un ielīgsmo sevi ar atmiņām. Vakaros viņš dzer avenķkaulu tēju, piekožot klāt gabaliņu krāsainā cukura. Piecas minūtes pēc desmitiem noauj savus gaŗos zābakus un pieliek tos krāsniņ žāvēties. Pats pēc tam staigā iepelēkās, izrakstītās vilnas zeķēs, pīpē paštaisītas cigaretes un stāsta stundām ilgi savus kauju piedzīvojumus.

Mans draugs Sārtums ir rakstnieks. Viņš sadomā stāstus un lugas. Stāstus viņam nekur nedrukā, bet lugas izrāda bez maksas. Tomēr viņš neskumst. Savu dzīves iztiku tas nopelna, zāgējot uz pusēm ar sētnieku malku lielā nama iemītniekiem, vai strādājot kopmoderniecībās par piēna izvadātāju. Tas grūts darbs, bet stiprina un cietē garu. Jau četros no rīta jābūt darbā, jāskalo pudeles, pēc tam tās piepildītas jāizvadā veikaliem.

Sārtuma stāsti dīvaini un viņa lugas satricinošas. Savu agro jaunību viņš pavadījis Sibīrijā, kur daudz zelta, mežu un vilku, kur liels, neiedomājams aukstums un zila bezgalība. Sibīrijā viņš nosaldējis ausis. Tās viņam vienmēr uz pavasara pusi čūlo, sāp un reizēm spīd zilganā krāsā. Sibīrijā viņš arī izaudzis tikpat liels kā varenās tundru priedes. Kad tas krogū cērt dūri letē, visas glāzes salecās augstu gaisā, ieskanas un atkrīt atkal tieši tai pašā vietā atpakaļ. Cūku šķiņķi apsviežas uz otru pusi, bet alus pudeles atsprāgst pašas no sevis.

Sārtums arī brīnišķīgs šāvējs. Reiz Sibīrijā puskilometra attālumā joņojis vilks.

— Tēv, kuŗā kājā tu gribi lai es vilkam trāpu? — jautāja Sārtums.

— Labā, — skanējusi atbilde.

Sekojis šāviens. Lode trāpījusi vilku labā kājā. Norībējis otrs šāviens. Vilks apmetis kūleni un palicis guļam sniegā.

Pilsētas bagātākais zvēru tirgotājs gribējis Sārtumu salīgt sev par mednieku. Solījis veselu bagātību. Sārtums nav gājis. Un tā nu tagad viņš vadā piēnu, zāgē malku un raksta ērmīgus stāstus.

Lai justos vienmēr stiprs un vesels, viņš katru rītu dzer ledus aukstas paniņas un ēd biezpiēnu ar vecu, sakaltušu rupju maizi.

Kādreiz cirkū Sārtums strādājis kā žonglieris, tādēļ tagad viņš veselu kastī pudeļu nes viegli uz galvas un vēl katrā pa-dusē pa vienai.

Man vēl daudz kas būtu par viņu sakāms, bet es esmu jau sasniedzis viņa mītni.

Sētnieks stāv vārtos, pipē un, ieraudzījis mani, saka:

—Ej vien iekšā, Sārtums beidzas nost. Es jau viņam teicu ka biezpiēns nav nekāds dzīvības glābējs, būtu katru vakaru krūtis un muguru ieziedis ar mentolu, justos vesels kā rutkis. —

Steidzos tālāk. Tikko paveru istabas durvis, man pretīm jau metas vesels blāķis mīksta, vilnaina siltuma. Tas man lien mu-

tē, nāsīs, aizklāj brilles un kā balta plēve uzmetas manai mēteļa drēbei.

Sārtums guļ savā madracī aiz noplukušiem zaļganiem aizkariem. Mazā dzelzs krāsniņā kvēlo dažas ogles. Uz plīts stāv trumulis un tikko jaužami kūp ar savu vienīgo nāsi.

Sārtums guļ uz muguras un pār viņu novēlies vesels kalns deķu, lakatu, ādu, bet visam tam pāri vecā zaldāta kaujas mētelis, rūsgans kā vēlā rudenī virši. Sārtums šķiet aizmidzis. Viņš smagi elpo, un labā nāss viņam spēcīgi svilpo. Mati valgi un spīd kā taukiem ieziesti; uz pieres un uz virslūpas tup dažas gaiši dzeltenas lielas sviedru lāses un trīc. Laikam viņam vēsi.

Es pieliecos un saucu slimnieku vārdā:

— Sārtum —.

Viņš guļ joprojām. Es pielieku savu pirkstu viņa mitram deguna galam. Tas pats. Ienāk vecais zaldāts sētnieks un apsēstas pie krāsniņas:

— Jā, arī es tā reiz gulēju Minskas hospitālī. Divas nedēļas nemaņā, bez ēšanas, pīpēšanas un splaušanas. Kad piecēlos, biju sauss un plāns kā bērza tāss. Gan pāries. —

Sārtuma nāss turpina svilpot. Svilpošanai pievienojas viegli gārdzieni krūtīs.

— Vai ārsts bijis? — vaicāju sētniekam.

— Kur nu. Mums nav naudas. —

Es noslauku slimniekam seju. Tagad viņš kaut ko runā. Ko īsti, nevaru saprast. Tad paceļ savu labo roku un kaut ko neatlaidīgi rauš sev no pieres nost.

— Viņš murgo, — saku es sētniekam, — Zaldāt, neatstāj viņu vienu. Slimnieks var izlekt no gultas un aizskriet projām. Es iešu pēc ārsta.

— Labi, — nosaka sētnieks un piesēstas gultai. — Ja viņš leks augšā, es to piesiešu.

Steidzos pie viena sava drauga ārsta. Atvedu to. Tas apskata slimnieku, nesaka nekā, paraksta zāles un aiziet.

Pēc piecām dienām Sārtums jau virina acis, muļķīgi smaida un neko neēd. Sētnieks baras un stāsta savus piedzīvojumus. Beidzot Sārtums ar mieru ēst, viņam pagalam apnikušas vecā drauga kara dēkas. Mēs abi ar sētnieku esam ļoti priecīgi. Viņš sīki saskalda sausu bērza pagali un iekurina plīti. Es iesmērēju pannu ar taukiem, uzlieku uz tās rūpīgi notīrītas reņģu šķēles un cepu. Vēl pielieku klāt drusku sviesta un piesitu svaigu olu. Panna uz oguns sprakš un liesmo.

Tad šo virumu pasniedzu Sārtumam. Tas visu to noēd vienā mirkli.

— Apēda, — saucu es liksms.

— Tad jau rīt būs vesels, — nosaka sētnieks. — Jāuzliek uz plīts viņa zābaki un jāiesmērē pazoles ar trānu.

— Laikam gan, — nosaka Sārtums un vāji pasmaida.

— Bet saki, par ko tu tā murgoji? — vaicāju es viņam.

Mans jautājums, liekas, Sārtumu drusku satrauc. Viņš divaini paskatās manī un tad vaicā:

— Vai es murgos ko runāju? —

— Runāji gan, — atbildu es, — bet ko īsti, nevarēju saprast.

Klusums. Sārtums kaut ko domā. Viņa bālā iegarenā sejā iezogas vieglas skumjas, kas ar katru mirkli kļūst redzamākas.

— Un tad pēc brīža, — turpinu es, — kad es tev noslaucīju seju, tu ar roku neatlaidīgi mēģināji kaut ko no savas pieres noraust.

— Vai tiešām, — Sārtums ieivaicājas ātri.

— Jā, — atbildu es, — bet beigsim. Es redzu tev šī saruna nepatīk, viņa tevi uztrauc. Tas tev var nākt par sliktu.

— Nē, nē, — pārtrauc mani Sārtums, — viss jau pāri. Murgos es redzēju savas dzīves posmu, kas man nebeidzās tikko traģiski. Par savu dzīvību es varu pateikties vienīgi laimes gadījumam.

Tu jau zini, ka tūlīt pēc atgriešanās no Krievijas es vienu laiku strādāju ceļojošā cirkū gan kā žonglieris, gan kā grāmatvedis. Mēs apceļojām visas Ziemeļlatvijas pilsētiņas, miestus un apdzīvotas vietas, visur gūstot lielu piekrišanu.

Pārvaldnieks mūsu cirkam bija kāds vecs izbijis bokseris, liels, drūms un sīkstis cilvēks. Viņu nīda viss cirkus personāls. Vaļas brīžos pārvaldnieks nodevās kāršu spēlei un dzeršanai. Viņa pretspēlētāji parasti bija klauns Koko, žonglieris Firdusi un milzis nēģeris Abrahams — bokseris. Katra kāršu partija gandrīz vienmēr izbeidzās ar milzīgu lamāšanos un pa reizei arī kaušanos. Nēģeris Abrahams vairākas reizes man žēlojās, ka misters pārvaldnieks blēdījot un vienmēr šos apkrāpnot. Nēģera naids uz pārvaldnieku auga katru dienu.

1922. gada janvārī mēs nonācām Madonā. Atminos, briesmīgi sala. Noīrējām dažas istabiņas labākā Madonas viesnīcā. Naktī pēc pirmās labvēlīgās un materiāli spožās izrādes atkal kā parasts visi četri spēlmaņi sēdās pie gada. Es blakus istabā kārtotju izrādes rēķinus. Spēle sākumā bija klusa. Čaukstēja tikai

dalamās kārtis, ieskanējās pa retam nauda un vienīgi nēģeris Abrahams kādreiz kaut ko ierūcās. Viņš stipri cieta no lielā bargā aukstuma un tāpēc nervozēja. Bet varbūt viņa dziļais naidis bija vainīgs.

Pēc brīža apkalpotāji ienesa degvīnu un alu. Spēle kļuva asāka, balsis skaļākas. Pārvaldnieks kā vienmēr vinnēja un skaji dārdoši smējās, sīzdams savu milzīgo spalvaino dūri galdā. Liesma, manas istabas petrolejas lampā no šiem sitieniem raustījās. Ūdens karafē skanēja stikla aizbāznis, un man kaut kas nepatīkami dūra ausīs.

Pēkšņi nēģeris Abrahams sāka nelabā balsī kliegt, maisīdams kopā vārdus no dažādām valodām. Jau nākošā mirklī otrā istabā plīsa trauki, galds gāzās un lūza krēsli. Bija dzirdami dobji vienmērīgi sitieni un stenēšana. Piepeši sienā atsprāga blakus telpas durvis, un manā istabā ieskrēja pārvaldnieks un trīcošu seju iegāzās milzīgais nēģeris. Pārvaldnieks trieca viņam ar krēsli kāju pa galvu. Velti. Nēģeris meta savu dūri pārvaldnieka sejā un kauca. Es pārbijies metos no istabas laukā. To ieraudzīja Abrahams un domāja, ka es dodos pēc palīgiem. Negaidīts trieciens sejā atņēma man samaņu. Pamodos es tikai pēc divām dienām pilsētas slimnīcā. Man acis rēdzēja sārtu gaismu, visas apkārtējās lietas tinās dūmainā plīvurī un žēlsirdīgā māsa te izplūda manā priekšā gaisīga un bezveidīga kā mākonis, te

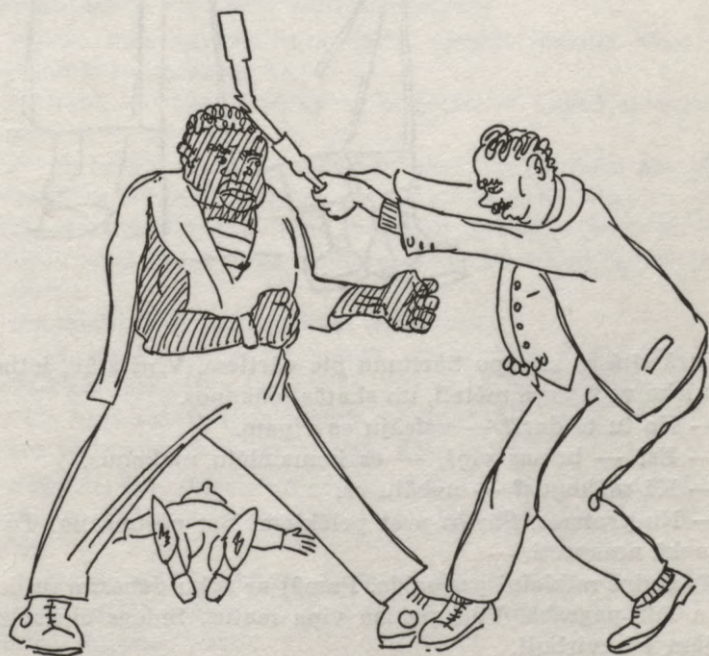
akal saplūda kopā tik maza kā kniepadatas galviņa. Pēc četrām dienām es atstāju slimnīcu, manā galvā gulēja kāda nebeidzama dvinga. Pārvaldnieks bija jau paglabāts Mađonas kapos. Abrahams sēdēja Rīgas Centrālcietumā. Tur viņš pēc diviem mēnešiem nomira.

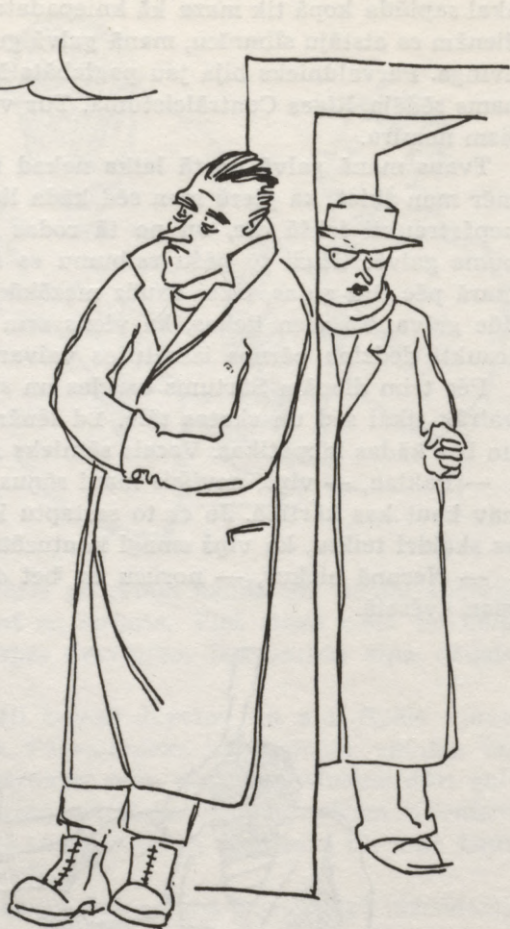
Tvans manā galvā no tā laika nekad nav mazinājies. Vienmēr man šķiet, ka pierē man sēd kāda liela zila muša, kas tur nepārtraukti iekšā dīc, un no tā rodas mans dīvainais skurbums galvā. Gluži to pašu reibumu es izjutu 1919. gadā Samarā pēc tīfa guļas, tikai daudz mazākā mērā. Arī tagad man dūc galva. Tā vien liekas, ka viens zem mana deguna nepārtraukti dedzina pērnos izkaltušos vaivarājus.

Pēc trim dienām Sārtums uzceļas un sāk staigāt. Runā maz, vairāk tikai sēd un skatas tālē. Ēd lēnām un prātīgi kā vecis un bez kādas labpatikas. Vecais sētnieks staigā un groza galvu.

— Paklau, — viņš, novilcis mani sāņus, saka: — ar Sārtumu nav kaut kas kārtībā. Ja es to sastaptu kaŗa hospitālī Minskā, es skaidri teiktu, ka viņš smagi kontuzēts. —

— Nerunā niekus, — norūcu es, bet dīvains baigums ieslīd man dvēselē.

Otrā rītā es sastopu Sārtumu pie vārtiem. Viņš stāv, ietinies sētnieka vecā kaŗa mētelī, un skatās mākoņus.

— Ko tu te dari? — vaicāju es viņam.

— Es? — brīnas viņš, — es komandēju mākoņus.

— Kā mākoņus? — nobālu es.

— Nu protams. Sārtos pret pelēkiem. Bet nerunāsim. Tu no tā nekā nesaproti. —

Tad viņš mīklaini pasmaida. Pamāj ar roku debesīm un kāpj man līdz pagrabā. Vējš purina viņa matus. Sniegs čirkst zem kājām kā zvirbuļi.

Tās pašas dienas vakarā pie manis atnāk sētnieks. Viņš liekas saguris. Uz sliekšņa apskata savus zābaku papēžus, lēni ienāk un apsēstas uz pirmā krēsla malas. Viņš aplīcis tīru apaklīti un pielīcis pulkstenim smago zelta saiti.

— Es pie tevis svarīgās darīšanās, — nosaka viņš un nopūšas. — Tīri tā kā miršanas lietā. —

— Kas? — uzlecu es kājās, — vai Sārtums sev ko padarījis?

— Nē, — lēni novelk sētnieks. — Gluži tīri tā nu nav. Bet kad cilvēks sajūk, vai viņš tad nav tikpat kā miris. Un mūsu mīlais Sārtums šodien sajuka prātā.

Sētnieks apklust. Viņam grūti runāt. Es stāvu kā esmu, pielīcis kājās, vēsu bālumam sejā. Un neatrodu neviena vārda.

— Tas notika īsi pēc pusdienām, — atsāk sētnieks. — Sārtums ieēda tikai dažus niekus un izgāja laukā. Sastapis trepēs resnu židieti no trešā dzīvokļa, viņš tai nikni uzbrēca, lai tā mirstot. Būšot nabagiem varena ēsma. Židiete bailēs tikko arī nenomirusi. Sārtumu es atvedu dzīvoklī. Nelabu turpinājumu jauzdams, es viņam no muguras puses uzmetu striķi un piesēju plīts stabam, bet pats devos šurp. Mēs esam viņa vienīgie draugi, mums viņa labā kaut kas jādara.

— Ko mēs varam vairs darīt, vienīgi ievietot viņu Sarkankalnā, — iesaucos es.

— Labi, — saka sētnieks un pieceļas. — Tagad aiziesim pie viņa.

Ir jau liela tumsa, kad mēs nonākam līdz sētnieka pagrabam. Ieejam un aizdedzinam uguni. Pie staba, šņākdams un stenēdams, raustas Sārtums. Viņš ar kājām izdauzījis lielu robu plīts kīeģeļu sēnā un ar rokām norausis stabam daudzās vietās apmetumu.

Ieraudzījis mūs, viņš pēkšņi iekliedzas:

— Ā, nu ko, pārdevāt manus manuskriptus? Cik saņēmāt? Tagad abi laidīsaties uz Āfriku, bet es te lai noslāpstu. Negēļi!
— Un viņš sāk neapraktāmā niknumā dauzīt ar kājām plīts sēnus un triekt galvu pret staba vēso mūri.

Sētnieks stāv durvīs un drūmi, sāpīgi klusē. Es viss trīcu, tad saņemos un lēni tuvojos Sārtumam. Man bail, ka viņš nepārsit galvu.

— Nenāc klāt, — kliedz Sārtums, maņot manu tuvošanos un sāk vēl vairāk spārdīties. Seja viņam apdauzīta, asiņaina. Lūpu kaktos zaļģanas putas.

Piepeši sētnieks sakustas, paņem no kakta pilno ūdens spaini un, ne vārda neteikdams, uzgāž to virsū Sārtumam. Tas iegaužojas kā izsalcis vilks. Ūdens straumēm plūst no viņa ķermeņa, un drīz visu grīdu klāj ar plānu valguma plēvi. Sārtums no tā paliek it kā klusāks, apzinīgāks.

— Es jau zinu, kas trakiem vajadzīgs, — nosaka sētnieks un apsēstas kaktā, — Minskas hospitālī tāpat darīja.

Es pieeju Sārtumam klāt. Viņš mierīgs, klusē un raugās manī degošām acīm. Labā vaigā viņam dzija rēta, no kuņas lē-

nām sūcas tumšas asinis un pil uz viņa krūtīm. Lūpas pārsistas un uzpampušas.

— Sārtum, kāpēc tu tāds esi? — runāju es lēni un cik iespējams mierīgi.

Sārtums pasmīn.

— Muša, muša pierē. Un es viņu nevaru nekā aizdzīt.

Tad viņš apklust un liekas gluži vienaldzīgs.

— Sārtum, es tevi palaidīšu. Vai tu būsi mierīgs?

Atbildes nav. Tomēr es palaižu viņu vaļā. Atguvis kustības brīvību, viņš ātriem soļiem dodas uz istabas vidu un tur kā suns noskurinas.

— Vai tev auksti?

— Nē.

Ieraudzījis kaktā lāpstu, viņš pieskrien tai klāt un ātri, kā slēpdamies pakampj to.

— Ko tu gribi darīt? — ierunājas otrā kaktā sētnieks.

— Klusāk, — čukst Sārtums. — Tā ir šautene. Es iešu vilkus medīt. Tie no pilsētas visus suņus aiznesuši. —

— Tā taču lāpsta, Sārtum, — iesāku es.

— Lāpsta, — brīnas Sārtums, paskatās manī, tad sētniekā un domīgi noliek lāpstu kaktā.

Otrā dienā pēc pusdienas Sārtumu vedam uz Sarkankalnu. Viņam rokās sarūsējusi kilo bundža, kas pilna dažādām vecām pogām. Sārtums bārsta pogas zemē un laimīgi smejas.

— Kungi, es dēstu tulpes. Kas te izaugs tulpju. Skaistu tulpju! —

Ziemas bālā, zeltainā saule viegli skar apvārsni, kad Sārtumu pieved Sarkankalna vārtiem. Koki pilni maigas, trizulošas sarmas. Drūmi klusē sarkanie iestādes korpusi.

Sārtums iestājas vārtos, norauj cepuri un kliedz:

— Tev sveiciens mans, tu svētā vieta! —

No tuvējiem kļaviem, kliedziena satraukts, paceļas melns vārnu bars.

Sārtums saslima, un stāstu saviem krustdēliem es neuzrakstīju.

Kad pienāca puiku lielā svētku diena, māte pasmaidīja un teica:

— Aizej pie viņiem un izstāsti par savu draugu Sārtumu. Varbūt, ka viņi tad mācēs dzīvot.

AIZSLĒGTĀS DURVIS

Aleksis slims, un māte viņu nelaiž sētā.

Bet Aleksim briesmīgi gribas būt laukā. Šodien spīd saule; vakar lija lietus. Irdne cieta kā pliens un pa viņu kūpēdama staigā saule.

Ūdens guļ starp oļiem kā plaukstās. Un virsma ūdenim dreboša, silta un maiga kā zirgam purns.

Aleksis nolijušā, cietā irdnē pirmais liktu savus soļus. Tie tīrajā, skūtā smilts vaigā iezīmētos tik asi un skaidri, ka tos spētu saskatīt zilgme.

Aleksis justos kā pirmais cilvēks zemes virsū, kuŗa pēdas slikt pilnīgi neskārtā zemē.

Kad pazoles būtu par daudz aplipušas ar irdni, Aleksis tās guldinātu peļķēs lēni, apdomīgi tā, lai nesamirktu virsāda un neaizsmaktu kakls. Smilšu graudi, sajutuši ap sevi lielo, silto valgmi, atdalītos no pazoles un peldētu līdzīgi mazām, sārtām karusām peļķes rāmajā ūdenī.

Bet Aleksis slims, un viņam jāsēd istabā. Sāp krūtis. It kā viens adatu vilktu plaušām cauri. Un šodien saule viena pati apkāmpj pasauli.

Lai kaut drusku justos kā laukā, Aleksis apāvis kājas un uzlicis cepuri galvā. Mazliet sūt piere, bet tas nekas. Aleksis staigā lieliem soļiem istabā no viena kakta līdz otram un iedomājas, ka zem viņa soļiem čirkst smiltis. Zemi viņš jūt, iebāžot pirkstu lielajā puķu podā. Peļķi viņam tēlo lielā ūdens lāse, kas pie laistišanas izvēlusies no puķu poda. Lāse guļ uz grīdas trekna, tumša un apaļa kā zemes bite. Tā vien liekas, ka viņa iedūksies un pacelsies spārnos.

Uz lielā gumijas koka lapas tup saules stars, plats, un auž dzeltenu dvieli. Aleksis staigā no vienas sienas līdz otrai, dziļi elpo, lai ievilktu plaušās skaidro gaisu. Tomēr nav tā kā laukā. Kaut kā trūkst. Kājas ejot kladz par stipru uz grīdas: tā ne-prot tik ļābi pakampt soļu troksni kā smiltis.

Arī iedomātā pelķe izrādījās pārāk vāja. Tikko Aleksis tai piedūra pirkstu, tā pārsprāga kā augonis un izplūda uz grīdas garā, sārtā svitrā.

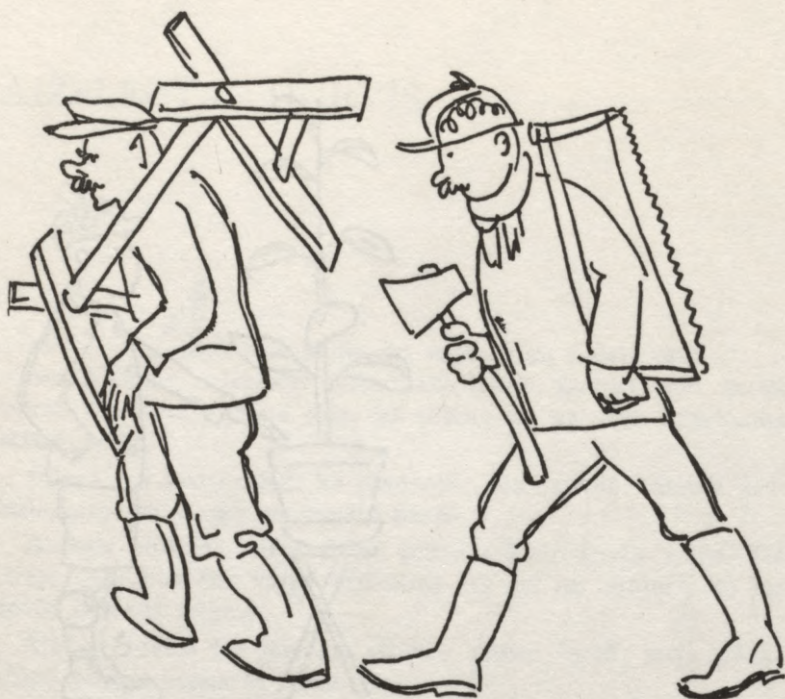
Vienīgi cepure, tā sēd galvā gluži kā sētā, mierīgi ar apziņu ko dara. Aleksis noņem cepuri no galvas, aplūko to un noslauka sasvīdušo pieri.

Garām logiem sētā iegriežas malkas zāģeri. Aleksis pielīp rūtij kā lapa. Beidzamā zāģera mugura vēl ielīgojas stiklā, zāģa asmenis vēl pazib acu priekšā ar savu mirdzumu, kuņģā guļ zilgme, saule un apkārtējo koku lapas. Tad atkal visam beigas. Zāģeri pazūd aiz sienas, un no viņiem oļos paliek tikai viens apdedzis sērkociņš, galvā sāpe un atmiņa.

Zāģeri.

Nāsīs iesitas petrolejas smarša, skaidu vājā, medainā smaka, acīs iezības zāģu tvirtā, zilganā miesa un to vienmuļīgā, skaidrā dziesma, kad viņi griež pagales pušu.

Aleksis aizver acis. Sirds dun, un savāds siltums kāpj smadzeņēs. Plaukstas jūt skaidu vēso smagumu. Bet tagad tas jāaizmirst viss. Cepure atkal karsē galvu, un Aleksis ātriem soļiem šķērso istabu dažādos virzienos.

Lai vēl vairāk justos kā brīvībā, pakampj no kastes bumbu un sāk to mētāt. Bumba lec augstu un viegli kā blusa. Gandrīz līdz griestiem, kaut gan sānos tai mazs caurumiņš, no kuŗa bumbai atsitoties pret grīdu, plūst laukā sūkdams gaiss tievs un dzēlīgs kā adata.

Aleksis met bumbu ar visu savu spēku. Met karsti, un bumbai nav atpūtas ne mirkļa. Viņa lēkdamā atsitās pret sienām, gleznām, skapi, divas reizes trāpa lampu. Tā nožvadz, salīgojas, un Aleksim sirds sažņaudzas gaidot briesmīgu nelaimi. Lampa tomēr iztur bumbas pēkšņo skārienu un beigās paliek vecajā vietā, karājoties savā rokā.

Pēc kāda laika bumbas lidojumi kā apaļš turku zobens sašķeļ istabas gaisu daudzos neredzamos gabalos. Atkal viens sītiens, bumba izvijas tieši gaisā, paliek tur vienu mirkli it kā dziļās domās: vai piegrūst ar pakausi griestiem un nobaidīt kaļķus, vai nē, un nolemj ātri krist zemē.

Aleksis nepagūst piesteigties un bumbu satvert, kad jau tā, ar pirkstgaliem pieskārusies grīdai, palekdamās ripo pa grīdu uz priekšu pāri šaurajam kāju celiņam zem divāna.

Dīvāns kluss. Tas liekas pat nemana bumbas ieripošanu zem savām bārstīm.

Dīvāns vecs, pilns skābas smakas. Tas ir kā cilvēks, kas atlaidies zemē uz sāniem, atspiedis savu puspiecelto galvu uz neredzama elkoņa.

Aleksis pieskrien dīvānam, pabāž roku zem bārstīm un lūko, bet bumbu atrast nevar. Aleksis nokrīt četrpāpus, noņem cepuri un palien dīvānam zem pleca. Bumbas nav. Aleksis pieplok pilnīgi pie grīdas un lien dīvānam zem vēdera.

Krēsla. Gaiss dīvains, sastāvējis un gandrīz jāšķir ar galvu kā krūms. Aleksis piebāž galvu cieši dīvāna pavēderei un ska-

tās. Dīvāna viņā galā spīd gaisma. Zem dīvāna tumšs. Grīda lāsmo dīvainā, melnā vizmā, un Alekša elpa lidina puteklus virs grīdas kā dīvainus vieglus kukaiņus.

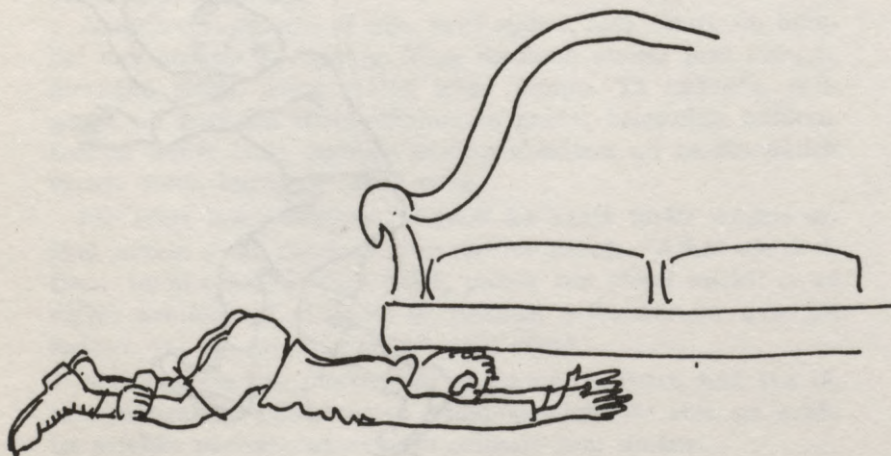
Pret dīvāna viņa gala spožumu ēno bumbas apaļais ķermenis. Bet Alekssis ierauga vēl kaut ko, kas viņu pilnīgi pārsteidz. Tieši pie sienas blakus dīvāna priekšu kājai savilkta lupatas, un uz tām guļ kaķene Grieta. Alekssis iepleš acis un skatās ar visu spēku. Kaķene guļ joprojām un lēni urrina. Tā, it kā kaut ko aicinātu, varbūt Aleksi, it kā par ko pateiktos, stāstītu un līdz ar to mierinātu.

Alekssis jūt, ka, sasprindzinot savu redzi, viņš tumsu nepārspēs. Tā tikai vēl vairāk aizklās viņam acis ar biezu dvieli un turēs ausis milzīgu zvanu.

Alekssis aizver acis. Divas lielas, siltas asaras kā skudras notek pāri vaigiem un vāri pakšot uzkrīt uz rokām. Ausis zvans apklust, un kaķes maigā urrināšana kļūst skaidri dzirdama. Tā ir bezgala maiga, pilna mīlestības, līdzīga cilvēku valodai un dziesmai.

Vienu brīdi Alekssis tur acis cieti. Tās guļ tagad lielajā tumsā kā maigā sienā, kur ir tikai bezgala līgošanās un nav gala. Acis, liekas, kaut kur peld, izkāpušas no acu dobumiem, logiem cauri, pāri kokiem un jumtiem tālumā.

Kad nu Alekssis atver acis, tās jau pieradušas krēslai un tagad redz dīvāna apakšu rožainā gaismā, kas lēnām kāpj no dīvāna viņējā gala un bārkstīm. Vieta, kur guļ kaķene, skaidri saskatāma.

Aleksis redz lupatas. Tās ievilkta no virtuves, no koridora un līdzīgi šķīvīm novietotas blakus sienai. Lupatu ir bieza kārtā un tās pilnīgi nosedz grīdas vēsumu. Kaķene guļ uz labajiem sāniem. Galva viņai uz Alekša pusi. Var just, ka tā ātri elpo, sāni kustas, un no šīs vienmērīgās kustēšanās reibst galva.

Kaķene skatas uz Aleksi, un viņas acis spīd kā divi jāņtārpīņi, un šinī spīdumā jūtama liela padošanās liktenim un pienākuma apziņa.

Aleksis ilgi kā pārsteigts skatas uz kaķeni un viņam kļūst tās žēl. Pirmā doma, kas iešaujas puikam prātā — kaķene slima.

Cik jocīga kaķene. Saslimuse, salasījusi, nevienam nemanot, lupatas un palīdusi šeit zem dīvāna, lai vaidētu, lai varbūt nomirtu. Tas nekad nenotiks. Kas tad ķers pieliekamā kambarī peles, kas zags mātei no bļodas zivis, kas metīs kūkumu un šņāks kā ūdenskritums, ieraugot suni? Aleksim jāglābj vecā, laipnā Grieta, jāvelk viņa laukā no dīvāna dienas gaismā un jānovieto kaut kur gluži sausā, mīkstā vietā.

Aleksis būtu ar mieru to likt savā gultā uz spilvena. Lai guļ kaķene Grieta un veseļojas. Pats viņš saritināsies un pārgulēs dažas naktis uz šī paša nekrietnā dīvāna, kas slēpj zem saviem svārkkiem vārgo kustoni un nesaka neviena vārda.

Labi, kaķene Grieta gulēs uz spilvena, Aleksis stāvēs viņai blakus un dos tai pienu lakt no mazā kristalla trauciņa, kas domāts Aleksim ievārījuma ēšanai.

Grīda smaidīs, redzot, cik Aleksis labs, puķes smaršos savos podos, lai vārgai kaķenei būtu labāks gaiss un vieglāka sirds, bet mušas, lēkādamas pa stiklu, gādās par mūziku.

Kaķene urrina un raugas joprojām Aleksi. Vai viņa nojauž puikas domas, vai nē. Acis viņai spīd ar to pašu vienmērīgo, rāmo vizmu, kurā liekas iegrimumsi visa pasaule, visa būtība un jūtas labi. Stāsta viņa arvien vēl nepārtraukti. Urrinošas skaņas birst kā rasa, tās pat liekas zaigo rožainajā gaismā un tad tikai aizskar dvēseli.

Aleksis pievirzas vēl tuvāk kaķenei, vienīgi tikai kurpes paliek ārpusaulē. Tās rausta plecus un stāsta, kas par dīvainām lietām norisinas zem dīvāna.

Visi, protams, vēlas būt tur klāt, bet tas nav iespējams. Katram jābūt savā vietā un jādara noliktais darbs. Kas būtu, ja istabas pretējā siena pēkšņi atstātu savu vietu un palīstu zem dīvāna? Ko teiktu jumts? Lai noturētos tādā augstumā kā jumtam pienākās, tam būtu jāieķeras ar rokām debesīs un jāturas

stingri. Nedod Dievs sabrukt un iekrist kādā karstā zupas šķīvī, īpaši frikadeļu. Frikadeles atgādina jumtam kastāņus. Tie rudenos krīt viņam uz kailā pakauša un dara asas sāpes.

Tā tad viss paliek pasaulē kā vajag. Nekas noziedzīgi nemainas. Vienīgi Aleksis pievirzas kaķenei gluži tuvu, lai saņemtu to ar visām virtuves lupatām un vilktu laukā.

Kaķene paceļ drusku galvu, un tās purns skaļ gandrīz Aleksa pieri. Ceļot savu galvu pretīm Aleksim, kaķene sakustina visu savu ķermeni, kas līdz šim mierīgi gulēja lupatās. Atskan īsi, mazi pīkstieni, tik smalki kā diegs, kur nu, varbūt kā iedomā. Pīkstieni atkārtojas un kļūst skaļāki neatlaidīgāki kā lietus ūdens naktī. Pīkstieni skaidri un dzidri, bet reizē arī tik vārgi, izmisuma pilni. Kaut kāda savāda, pirmatnēja tumsa tur vēl tos savās plaukstās. Tie ir kā putni bez spārniem, kusli, un visai pasauei jāstāv tiem klāt un jāšargā.

Arī pati kaķene, izdzirdusi šos pīkstienus, ieņaudas pretim īsi, aprauti un maīgi. Pīkstieni turpinas. Tie birst bez pārtraukuma kā skaļi zirņi. Varbūt tie lec laukā no tievas, tievas sudraba stīgas, ko aizskar smalks, smaržains sievietes nags.

Kaķene Grieta vēlreiz ieņaudas, nenociešas un pieceļas stāvus. Ko tur vairs gulēt, pirmajai, vientulīgai laimei beigas. Svešums, Aleksa personā, ir ieradies.

Un tikko kaķene pieceļas, rožainajā pustumsā kaut kas sāk kūnāties. Seši mazi ķermenīši dreb un līkostas, ceļas un krīt lupatu krokās. Seši mazi, dzīvības pilni ar drusku miesas un maigas vilnas apkārt mēģina ieņemt pirmo reiz savu vietu starp citām lietām, ķermeņiem un elpām.

Aleksim aizraujas elpa. Viss viņš kā ūdens saskrien savās ausīs un dzirdē. Lielām, degošām acīm viņš lūkojas sešos mazajos ķermenīšos.

Lupatām no Aleksa skata kļūst tik karsti, ka tās izmetas pilnīgi kailas kā pirtī. Un dzirdē Aleksim kļūst tik asa, ka viņš dzird blaktis zem tapetēm ejam un slieku sētā pie kastāņu saknēm lienam.

Vai no Aleksa kvēlajām acīm vai, bet mazie ķermenīši sāk kustēties lupatās vēl stiprāk.

Kaķene Grieta noliecas pie viņiem un sāk tos laizīt, laiļkiem ierunādamās. Katram kaķenes mēles skārienam mazie ķermenīši atbild ar pīkstieniem, bet mēle to neievēro un turpina savu darbu.

Aleksim brīnums tik liels, ka pat asinis viņam apjūk. Tās visas sastājas ap sirdi un tagad tur viņo kā sarkans rožu lauks. Pirksti Aleksim kļūst vēsi, kājas notirpst un korpēm sāk trīcēt no aukstuma žokļi. Siekalas, cik ir, visas izlien no savām alām mutē. Ziņkārīgākās pārveļas Alekša apakšējai lūpai pāri un karājas zoda galā kā liela pile, lai abāk redzētu jaunās dzīvības.

Bet tad Aleksis atgūst valodu.

— Kaķēni! — viņš iekliedzas.

Ziņkārīgā siekalu lāse nespēj noturēties zoda galā un uzkrīt grīdā kādam puteklim uz galvas.

— Kaķēni! — iekliedzas Aleksis vēlreiz un tad lec stāvus.

Dīvāns nespēj pacelties līdz, un Aleksis nosit pret to pakausi. Dzirkstis vien pazib un ielec tumsā.

Sitiens pakausī Aleksi drusku atjēdzina. Viņš atplūst atpakaļ no savām acīm un dzirdes, kur viņš visu laiku bija un kļūst atkal īsts Aleksis.

Vienā rāvienā viņš ir atmuguriski laukā no dīvāna apakšas, uzlec kājās un kliegdams dodas uz virtuvi.

— Kaķēni, kaķēni!

Viņš ieskrien virtuvē, lieliem malkiem tver gaisu un tikai drusku apsūkātu grūž to atkal no plaušām laukā pie pārējās telpas. Viss viņš dreb un trīs kā motors, kas sasprindzināts līdz augstākai pakāpei. Katra dzīsla, katrs auds viņā san un kļūst tīrs kā gars.

Viss viņš ir liesma. Smagums, miegs un viela līdzīgi dubļiem guļ tam pie kājām. Ja atvērtu logu, viņš varbūt plivotu; ja stāvētu tuvāk stenderei, tā droši aizdegtos un liesmotu ar nenodzēšamu sparū kā liktenis.

Visa pasaule Aleksim elpo kā zivs žauna. Šie griesti kuņā katrā acumirklī var pārvērsties mākonī, lai nonestu lejup sauli tuvāk kaķēniem. Lūk, tūlīt klauvēsies kastānis pie durvīm un lūgs to ielaist. Tas būs sarāviens mazs, mazs, lai spētu ienākt aplūkot kaķēnus. Nav vairs taču nekā cita. Ir tikai viņi.

Bet māte mierīgi vāra pie plīts pusdienu. Uguns turpina laizīt malku un nedomā lekt no plīts laukā, lai steigtos klāt, rautu to pie rokas un vaicātu:

— Kur ir kaķēni?

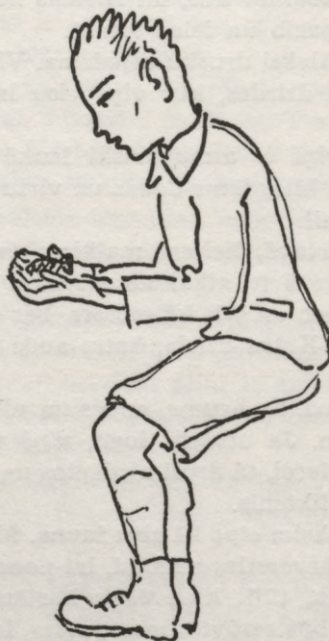
Aleksim gribas kliegt, sist ar kājām tā, lai sadrūp visa grīda, gribas raudāt, sagrābt visu virtuvi kā papīru un saplēst smalkās druskās, lai nav nekā vairs, nekā.

Tikai ar lielām mokām Aleksis pierunā lielos apskatīt kaķēnus.

Visi sanāk ap dīvānu. Lielais Jānis noceļ dīvānu nost, un tad dienas gaismā redzami seši mazi kaķēni un blakus tiem kaķene Grieta maiga un smaidoša.

— Vareni kaķēni, — saka lielais Jānis, — ņipri un mīksti kā pūpoli. Vai nav tā, Aleksi?

Aleksis Jāņa vārdus dzird kā pa sapņiem. Viņš, notupies uz ceļiem blakus lupatām, raugās mazajos kaķēnos. Pasaule viņam iegrimusi tālā, blāvā gaismā. Viņš pat sienu nemana priekšā. Jāņa balss viņam skan kā no augsta kalna miglaina un vāra, tikko dzirdama. Aleksis redz vienīgi kaķēnus.

Sākumā zēns tur savas dūres sažņaugtas zem zoda. Bet tad viņš lēni atveļ rokas kā ziedus un tuvina tās kaķēniem. Beidzot viņš pieskaņas ar savu labo, trīcošo roku pirmajam tumši pelēkajam kaķēnam. Tas ir mīksts un vārīgs. Pat no Alekša rokas vieglā skāriena viņš pakrīt un iepīkstas.

Kaķene ieurrinās un, atstūmusi ar valgo purnu Alekša roku, nolaiza pelēko kaķēnu.

Aleksis redz pirmo reizi tik mazus kaķēnus. Viņš reizē aizgrābts un sajūsmināts. Un vēl kaut kāda dīvaina bijīga sajūta mostas Alekša dvēselē. Būtu tā it kā viņš redzētu ko lielu, nenovēršamu, kas viņam paver citu telpu, bet nesaka nekā. Nepaskaidro, nerāda ar pinkstu, neceļ viņam soli uz priekšu. Aleksis vēl neko nesaprot, viņa prāts veltīgi pūlas pārlīst augsto sienu, kas stāv priekšā. Bet Aleksis nojauž ar visu savu iekšieni un ķermeni, ka viņš pieskāries un atradis ko bezgalīgu un radniecisku.

Lielaais Jānis noliecas un paņem vienu kaķēnu.

— Še, aplūko, — saka viņš Aleksim.

Aleksis saliek abas delnas kopā, rūpīgi kā baznīcā, kad viņam lej svēto ūdeni sauļā.

Kaķēns maigi, tikko jūtami ievēlas Alekša plaukstās, grib celties, bet paklūp un sāk pīkstēt. Grieta atstāj pārējos bērņus, pieskrien Aleksim un pieslien viņa rokai.

Aleksis piebāž galvu kaķēnam pavisam tuvu, urrinādams līdzīgi Grietai. Un tad viņš redz, ka kaķēna acis klāj pelēka plāna plēve.

Kad Aleksis uztraucies vaicā mātei, kāpēc kaķēnam uz acīm plēve, māte mierīgi paskaidro, ka tā tas pie kaķēniem esot. Gan mazie kļūšot drīz vien redzīgi.

Apskate galā. Ar lielā Jāņa palīdzību Aleksis atnes mazā tāsītē pienu kaķēniem, un dīvāns novietojas savā vecajā vietā, nosedzot ar stāvu Grietas ģimeni no ārpasaules.

Lielie aiziet savā darbā. Izejot no istabas, viņi savā starpā kaut ko dzīvi apspriež, bet ko īsti, Aleksis nespēj uztvert. Vai par kaķēniem, vai par viņu. Kaut viņš to zinātu. Sirds viņam visu laiku nepārtraukti un stipri sitas. Vienai jūtu brāzmai seko otra. Viņš likstas kā mežs lielā vētrā. Vai viņš pēc šī negaisa vēl vairāk atplauks un sazaļos, vai sāks lēnām nonīkt?

Aleksis stāv pie dīvāna, domā un klausās. Nav dzirdama neviena skaņa. Arī pati Grieta nerādas. Laikam atpūšas. Varbūt vajadzētu paskatīties. Nē, labāk lai paliek. Māte arī ieteica kaķēnus netraucēt, tad tie novārgstot un ļābi neaugot.

Bet no kurienes raibā Grieta, nevienam nezinot, varēja uzreiz sadabūt zem dīvāna sešus mazus kaķēnus? Ja viņa būtu tos nesusi pa vienam šurp, Aleksis būtu manījis. Tomēr lupatas Grieta bija sanesusi Aleksim nezinot. Kā tās? Aleksis ilgi domā un beidzot nospriež, ka Grieta šo darbu veikusi naktī. Labi, lupatas viņa varēja naktī atnest no virtuves un citām

istabām, bet kaķēnus, no kurienes tad tcs? Naktī mājas durvis ciet.

Aleksis nespēj tikt ar šo jautājumu galā. Smadzenes strādā ārkārtīgā steigā, galva nosvīdusi, bet ir tikai tumšas nojautas un nav nekāda slēdziena. Aleksis jūtas kā pakārts gaisā. Tikko viņš paskatās uz leju, viņam reibst galva.

Pēdējo glābiņu meklējot, Aleksis iet savā kaktā. Aleksim istabā ir savs kakti blakus krāsniņ; tas smaršo pēc vīrāka un kaltētiem āboliem.

Šinī kaktā Aleksis stājas, kad viņam kaut kas stipri lūdzams, vai galvā atrisināms. Kad Aleksis izdarījis kādu palaidnību un viņam gaidāms pēriens, viņš nāk šinī kaktā un sirsnīgi lūdzas, lai viņam šis pēriens iet secen. Ja sods liekas būs sevišķi liels, tad viņš lūdzas un pierunā pašu sodu nenākt, kaut kur paslēpties, saslīmt vai aizbēgt. Kā atlīdzību tam sola savas skaistākās mantas.

Šodien Aleksis iestājas kaktā un lūdz savu prātu tapt tik gudram, lai atklātu kaķēnu ierašanās noslēpumu. Viņš sola savam prātam lielus labumus: uz priekšu cītīgi mācīties skaitīt un pazīt pirmos burtus. Velti. Noslēpums paliek neatrisināts. Kaktā tikai stiprāk iesmaršojas kaltētie āboli, ēnas kļūst biežākas uz tapetēm, un viens mazs kukainis skrien uz krāsns pusi. Aleksis pabiksta ar pirkstu kukaiņi, bet izdomāt neko nespēj.

Nosvīdis, ar sūru garšu mutē, viņš dodas pie lieliem pēc padoma. Bet viņi visi ļoti aizņēmti un it kā neievēro Alekša sirds sastrēguma.

Aleksis atgriežas savā istabā. Tā liekas pilna dūmu, stikli logos nespodri, un no puķu podiem kāpj pretim pārāk stipra irdnes smarža.

Aleksis vēlreiz saņem savu prātu un dvēseli kopā. Viņš jūt ko smagu sev plūstam virsū, kas visu ķermeni ietin kā karstā segā. Un tas ir viss.

Paliek viens: kaut viņš varētu izklūt sētā. Tur tas sastaptu pagrāba Andreju, rūzgaņu puiku ar tievām kājām un it kā ielauztu smaidu. Andrejs zin visu. Viņš caurām dienām dzīvo sētā un apkārtējās ielās, pazīst visus cilvēkus, kokus, kaķus un cilvēku vārdus. Aleksis pajautātu Andrejam. Tas par vienu metalla pogu un divām pankūkām noskaidrotu šo jautājumu sīki, pamatīgi.

Aleksis skaidri redz, kādā iekšējā kvēlē izplauktu Andrejs, stātot par kaķēniem. Bet varbūt, ka arī Andrejs nezīn? Varbūt. Šī kaķēnu pēkšņā ierašanās dzīva un neizprotama.

Aleksis atsēstas istabā zem gumijas koka un vēro dīvānu. Tas smīn. Aleksis sēd gluži bez domām. Viņš ir noguris domājot. Viņam vēl mugura un rokas sāp no lielas un ilgas domāšanas. Acu plakstiem trūkst spēka, un tie pāri acu āboliem krīt uz leju.

Aleksis sēd kā sabrucis un tīri nemanot iemieg. Platā gumijas koka lapa met tumšu ēnu pāri viņa galvai, rokām un kreisajam gurnam. Visums apkāmpj kājas un roku virsmas. Zods un virslūpa nosvīst, bet vaigu galos iezogas plāns sārtums, kas tikko manams gumijas lapas ēnā.

Resnā nagla, kas tur pie sienas gleznā eņģeli ar diviem bērniem virs bezdibena, mēģina izlekt no sienas ar visu gleznu, lai nokristu uz grīdas ar troksni un pamodinātu Aleksi. Nagla grib pasargāt Aleksi no iesnām.

Aleksis guļ. Miegā viņam brīžiem raustas labā roka, un virslūpa dreb, it kā to kutinātu smalks salms. Aleksis guļ un redz sapni. Mazie kaķēni iznākuši no dīvāna apakšas istabas vidū. Viņiem visiem skaistas redzīgas acis un jautras astes. Pēkšņi atveras durvis, un istabā, skaļi smiedamies, ienāk liels, melns vīrs ar cirvi pie gurna un biezu maisu pār pleciem.

Kaķēni, pamanijuši tumšo vīru, grib mukt, bet nepagūst. Viņš tos vienu pēc otra tver savām lielajām rokām un bāž maisā. Vecai kaķenei vīrs uzmet savu smago cepuri virsū.

Aleksis, redzot tādu pārestību, mēģina uzbrukt vīram. Šinī mirklī vīrs ar vārdiem — kaķēni nav un nebūs — tver savu spožo, liko cirvi, cērt un — Aleksis kliegdamš pamostas.

Kur kaķēni?

Četrrāpus kā suns viņš metas zem dīvāna. Palien un tausta ar roku. Ir vēl viņi.

Smaga laimes nopūta pārveļas Alekša lūpām, un viņš turpat pusguļus, drusku uz sāniem sazvēlies, aizmieg uz vietas otrreiz.

Izstieptā roka mazliet atvelkas atpakaļ, noslīd no lupatām un tā paliek uz grīdas.

Kaķene pieceļas, pieiet klāt un to paosta. Vāra bērna smaka. Tad atkal aiziet pie saviem bērniem.

Aleksis vienmērīgi elpo, un putekļi dejodami ķircina viņa elpu.

Rožainā gaisma, kas plīvo zem dīvāna, dara viņa seju vēl laimīgāku.

NOTIKUMS ZĀĻU VAKARĀ

T

oreiz Rīgas Daugavmalā vēl bija lielais tirgus. Tirdzēnieku būdas, silti smaržodamas, stāvēja kā milzīgs pelikānu bars.

Vietā, kur pārdeva gaļu, gaisā bija jūtama asins smaka. Siltās dienās tā bija bieza kā krējums. Oli, kas klāja tirgus ejas, spīdēja klāti ar taukiem un cilvēku soļiem. Tirgus augļu daļā rīkojās skaistas pārdevējas. Raibs aroms plūda no augļu kaudzēm augšup un kutināja mākoņiem lūpas. Skursteņi lieca savu vienīgo nāsī uz to pusi, un tad virtuvēm bija negals: dūmi nāca atpakaļ un dūmās koda saimniecēm acīs.

Zem tirgus būdām dzīvoja lielas, sirmas žurkas. Agros rītos pirms ausmas tās peldēja pāri Daugavai pie saviem bērniem, un garās astes tām bija tik mīkstas kā tās pītās tērauda auklas, ko jūrnieki atstāj savām līgavām krastā kā uzticības un mūžības zīmi.

Naktīs tirgu pārvaldīja kaķi. To brēcieni bija tik traki, ka ostā izliktā krava drebēja un laivas rāvās nost no virvēm. Svešie jūrnieki modās nakts vidū savās cietajās gultās, meta krusus, murmināja nesaprotamus vārdus, bāza aiz lūpas divkāršu porciju rūgtas, zaļganbrūnas tabakas un miga atkal uz vietas ciet.

Andrejs Kārpa apmeklēja Daugavmalas tirgu visai bieži. Katru rītu viņš steigā šķērsoja to, jo dzīvoja Artilērijas ielā, bet gāja Āgenskalnā beidzamo gaļu vidusskolā.

Pēcpusdienās, no skolas atgriezdamies, viņš vienmēr uzkavējās maizes nodaļā. Tur lielās kaudzēs gulēja dažāda maize un smaržoja savu dzīvības dvašu. Klingēri, pīrāgi un cepumi, raibu raibie, vilināja pie sevis lūpas un sauca cilvēka mēli dažādos maigos vārdos, lai tā nāktu to ņemt, jo pat maize no savas radīšanas zin, ka saldās moka ir tas labākais dzīvē.

Andrejam bija sava iemīļota maizes būda. Tur kopā ar savu radniecīti tirgojās patīkama jaunava, sērām acīm un lielām sarkanām lūpām. Andrejs ēda žuļikus — mazus kviešu maizes klaiņus ar rozīnēm — un domāja par jaunās pārdevējas brīnu-

mu: sērajām acīm un uzkrītoši sarkanajām lūpām. Kā tas varēja būt, divas tik dažādas lietas kopā? Bet, varbūt, šī meitene varēja raudāt un nodurt reizē?

Andrejs domāja un beidzot atrada to, ka blakus kapam bieži taču aug arī rožu krūms. Un vai tas, ko visvairāk mīl rozēs, vai tas visātrāk nerod kapu?

Andrejs Kārpa katru dienu sēdēja uz sola pie būdas, ēda savu parasto gardumu — žuļiku — un domāja, vai arī viņš neklūst pārlietu liels rožu mīlētājs?

Daugavā apaļi pūta velkonis. Cauri maizes smaržai spraucās darva un ūdens vēsums.

Apēdis savu klaipiņu, Andrejs dzēra zelteri, lēni, un zeltera adatiņas dūrās mēlē, sirdī, acīs. Tās asaroja. Kāpēc? Tāpat kā ūdens viņo. Pēc kā cita. Sāpēm. Laimes. Plašuma.

Aizgāja sniegs, dubļi. Pienāca vasara un eksāmeni. Debesis bija pilnas dūmākas. Bija karsta vasara. Parasti tādās vasarās daudz kas notiek. Cilvēki smok milzīgajā tveicē, viņiem zūd pacietība, smadzenes apreibst un tad viņi dara, visvienalga ko. Tā tas bija arī tajā vasarā. Dūmi nekāpa uz augšu, bet viņojo roku rokā ar putekļiem virs tirgus būdām. Miesnieka zeļļi, pat stāvot mierā, svīda un viņu acis bija pilnas asinīm kā vēršiem.

Andrejs Kārpa bija veicis šodien beidzamo eksāmenu un, kā parasts, sēdēja savā vecajā vietā pie būdas.

Sirds viņam bija tukša: vecās rūpes bija aizgājušas, jaunu vēl vietā nebija. Prieks sēdēja notekas malā un spēlējās ar zvirbuliem.

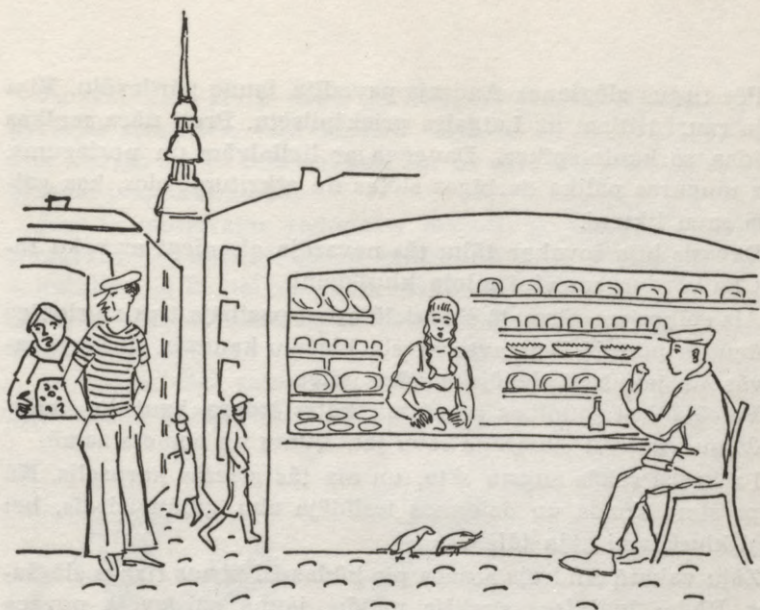
Būdas saimniece šodien ar Andreju bija visai vaļīga. Nu jau puisis bija cilvēks: skolu beidzis. Bet tā līdz šim viņš tikai te mētājās kā cieta garoza zem kājām, ko pat balodis negrib.

Vienīgi jaunā pārdevēja bija vēl sērīgāka, un lūpas tai dega kā uguns.

Andrejs gribēja viņai vaicāt skumju iemeslus, bet vārdi kripta no mēles nost. Pie zeltera būdas kā vienmēr stāvēja atkal tas pats šaubīgais tips strīpainā kreklā, žoķenē un gaiši pelēkajās karpēs. Kurpes bija pārāk smalkas, droši vien zagtas.

Viņš stāvēja, un kreisajā lūpu kaktā tam bija smīns, riebigš un valgs kā simtkājis.

Andrejs noskurinājās un pat neēda vairs: katrā rozīnē dega meitenes lūpu uguns un aizdomīgā tipa smīns. Ko šis tips te meklēja, ko viņš uzglūnēja?

Andreja skolas biedri gāja uz lielo elevātoru peldēties un aicināja pārdevēju līdz, bet viņa atteicās, un Andrejam šķita, uzmeta slepenu, bažīgu skatu cilvēkam pie zeltera būdas.

— Būtu jāpavaicā, — nodomāja Andrejs.

Tuvojās Jāņi. Visi rikojās svētkiem. Andrejs nē. Viņš meklēja darbu un trīs reizes nedēļā nāca tirgū pie vecās būdas nopirkt savu žuļiku.

Jaunā pārdevēja kļuva arvien skumjāka, un viņas lūpu sārtumā tagad jau iezagās slimīgs zilganums.

Visus Andreja jautājumus viņa atvairīja strupī, kaut gan šķita — tos gaidīja. Viņa bija kā cilvēks, ko apsēdis lieks iekšējs karstums: viņa visa dega, lūpas tai kvēloja un sprēgāja. Būdas saimniece, to redzēdama, teica:

— Tas karstums pie visa vainīgs. Pat maize saskābst, kur nu vēl jauna cilvēka oma.

Sestdienā pirms Zāļu vakara Andrejs uzaicināja jauno pārdevēju pavizināties kopā ar viņu laiviņā Zāļu vakarā pa Dau-gavu.

Aicinājums bija pārāk jauks, un jaunā pārdevēja piekrita. Viņa pat pasmaidīja, un lūpu sārtums pēcpusdienas saulē ievī-ņojās un kļuva karsts kā atvars. Cik daudz dvēseļu jau negu-lēja šā atvara klēpī!

Pēc tirgus slēgšanas Andrejs pavadīja jauno pārdevēju. Viņi gāja cauri tiltiem uz Latgales priekšpilsētu. Pretī nāca malkas grēdas, sarkanie spīķeri, Daugava ar liellaivām un noziegums. Aiz muguras palika darbīgas slotas un atkritumi oļos, kas gaidīja savu likteni.

Debesis bija šovakar tālu; tās nevarēja aizsniegt ar roku tāpat kā vārdus, un viņi soļoja klusēdami.

Aiz spīķeriem pirmajā šķērsielā atkal pazibēja tips ar riebīgo smīnu un pazuda Daugavas krasta ķieģeļu kaudzēs. Andrejs sarāvās, un jaunā pārdevēja nodūra galvu.

Vaicāt? Bet jaunības karstumā katrs izdara kaut ko nepieņemamu. Andrejs saburzīja savu jautājumu un nometa zemē.

Pa kreisi sākās augsta sēta, un aiz tās griezās karuselis. Kā slīps stars kņada un dziesmas ieslīdēja abu gājēju sirdīs, bet viņi klusēdami gāja tālāk.

Zāļu vakarā Andrejs atnāca pie būdas īsi pirms tirgus slēgšanas. Būdas īpašniece skaitīja naudu, jaunā pārdevēja novāca maizi.

Druskas, kas bija zem letes, viņa nesa saviem baložiem, bet tie šodien nenāca viņai klāt un spurdza no tās prom.

Jaunā pārdevēja nobāla, bet neteica ne vārda. Tikai lūpas vēl spilgtāk iedegās it kā pirms dzisas.

— Kas tad tevi apšēdis! — iesaucās saimniece: — pat baloži no tevis vairās.

Andrejs stāvēja nolaidis rokas. Viņš nesaprata nekā.

No visām pusēm tirgū sabrauca zāļu vezumi un nostājās garās rindās. Pašā Daugavas krastā starp vezumiem un kuģu kravu sēdēja vecenes ar vainagiem, mētrām un dažādām veselības zālēm, dziedādamas negausīgas dziesmas un augsti slavēdamas savu zāļu brīnumaino varu.

Lai labāk rīkle skanētu un atmiņa būtu mundrāka, vecās sievas pa starpām iemeta sīvo, pagrūžot piedevām vaivarāju zem deguna.

Puslokā ap koka tiltu stāvēja tukli rati ar kvasu, karašām un Jāņa sieru. Jauni cilvēki dzēra kvasu no lieliem skārda stopiem, pielejot spirtu klāt. Kaļķu ielas galā bija apmetušās būdas ar dažādām papīra rotas lietām: raibām, dīvainām cepurēm, vēdekļiem, galvas segām un taurēm. Tirgotāji teica savu neredzēto izdomu un rotas, un viņu asprātība bija stipra un kodīga kā fabriku dūmi.

Pa plato ielu starp tirgu un Daugavmalu plūda ļaudis divās pretējās straumēs. Viņi dziedāja, kļiedza un kāvās ar Jāņa zālēm. Augļu tirgus bija novākts un uz tā griezās karuselis, spēlēdams jaunākās ziņģes.

Jaunās pārdevējas radniece, maizes būdas īpašniece, ātri piedzērās un, uzlikusi galvā milzīgu, kuplu vainagu ar neaizmirstulēm un kumelītēm, gāja mājās. Atvadoties no jaunās pārdevējas, viņa apraudājās, skūpstīja meiteni un uzdāvāja viņai vienu latu.

Andrejam vecā saimniece gribēja krist ap kaklu, bet pēdējā mirklī, ātri pārdomājusi savu dzīvi, atmeta ar roku un strei-

puļoja projām. Lielais vainags krita viņai uz acīm, aizsedza skatu, un visa pasaule tai šķita kā neaizmirstuļu pušķis.

Andrejs ar jauno pārdevēju nopirka sev divas skaistas papīra cepures un iejaucās kopējā pūlī. No visām pusēm viņus grūstīja, sita ar zālēm un stumdīja. Bet bija patīkami ļauties šim vienkāršajam, jautrajam baram, kas atrāva katru no ikdienas un kaut uz mirkli iestūma priekā lētā, bet īstā.

Jaunā pārdevēja gāja, acis pievērusi, šķita, reiz pēc ilgiem laikiem mierīga. Bet tad pēkšņi vislielākajā burzmā viņa iekļiedzās spalgi un šausmās nodrebēja.

Andrejs apjuka un nezināja, ko darīt. Te jaunā pārdevēja strauji ierunājās:

— Mani viens neatlaidīgi vajā. Viņš domā, ka es esmu to nodevusi. Mēs nedrīkstam vairs te palikt. Iesim prom. Vislabāk brauksim ar laiviņu, labi tālu, uz jūras pusi.

Andrejs piekrietoši pamāja ar galvu. Viņi steidzīgi spraucās cauri trokšņainajam pūlim, kas tagad klāja visu Daugavas krastu. Kaut kur tālumā kvieca ermonikas. Vecās zāļu sievas bija kļuvušas pavisam liksmas, un viņu nesavaldāmās mēles meta pasaulē piparus, kas koda un sūrstēja.

Andrejs ar pārdevēju, izkļuvuši no pūļa, ātriem soļiem devās uz pontonu tilta pusi. Tur pie vienas nobrauktuves pāļiem Andrejs bija šodien rītā atvedis un piesējis sava drauga laiviņu.

Andrejs bija stipri uztraukts, bet reizē jutās arī kā vīrs. Beidzot viņi sasniedza nobrauktuvi un pāļus. Daugavā bija diezgan krietni viļņi. Tie sitās pret mitro krasta koku, un lielas pīles krita uz tuvējiem akmeņiem. Pūta vakara vējš, gaiss bija silts un sāļains.

Laiviņa, piesieta krastam, slaidi šūpojās un vienmērīgi grabināja ar savu ķēdi. Andrejs izņēma atslēgu, ko jau bija sameklējis pa ceļam, bet viņam neveicās ar slēgšanu. Beidzot atslēga atsprāga, viņi iekāpa laiviņā un atstūmās no krasta.

Andrejs airēja labi, bet nepieradis, ātri vien nokusa. Daugava bija pilna ar laiviņām. Tās jautri slīdēja šurp un turp. Brauca arī vairākas lepnas būrenīcas.

Kas sēdēja laivās, dziedāja, un līdzpaņemtās ģitāras un mandolīnas traucās dziesmai līdz.

Dažās laivās bija redzami lukturīši, krāsaini, īpaši sarkani un zaļi. Metās krēsla, tāpēc jau vairāki spīdēja ar lēkājčsu gaismu, kas jauca jēgu par attālumu un lietām.

Andrejs nepārtraukti airēja, un jaunā pārdevēja stūrēja pāri Daugavai uz Dzegužkalna pusi.

Viņu mēmā, klusā iršanās šķita vairāk bēgšana, nekā izpriecās brauciens Zāļu vakarā.

Kurp viņi brauca, to Andrejs nezināja. Viņš arī par to nedomāja, jo kopoja visas būtes spēkus airēšanai.

Kad viņi bija nobraukuši labu gabalu, gandrīz jau izkļūdami no kopējā laiviņu bara, un Andrejs juta savus spēkus galīgi zūdam, viņš apstājās airēt.

Jaunā pārdevēja lūkojās viņā savām sērīgajām acīm, un tajās bija arī nemiers, sāpes un īgnums.

— Ko mēs darīsim tālāk? — beidzot jautāja Andrejs.

— Vai jums bailes? — izmeta pārdevēja.

— Nē, — atcirta Andrejs, un kaut kas nepatīkams iedzēla viņu.

Pārdevēja lūkojās viņam garām, un seja tai bija pelēka, tikai mute dega kā ugunīgs zieds.

Jau galīgi satumsa. Laiviņas uz Daugavas vairs nebija redzamas, tikai to krāsainie lukturi ligojās miglā.

— Vai jūs vajā tas tips gaišajās kurpēs? — atkal sāka Andrejs.

— Nē, — pasmīnēja pārdevēja: — viens cits; viņš tikko kā iznācis no cietuma; ātrāk kā domāju.

Atkal saruna aprāvās. Kļuva vēsāks. Andrejam bija zudusi katra patika vēl braukt ar laiviņu. Arī jaunā pārdevēja šķita svešāka, jaunāka.

— Brauksim uz lielo elevātoru, — ierosināja Andrejs: — atstāsim tur laiviņu un ar likumu dosimies mājās.

— Un tad? — ātri izmeta pārdevēja un cieši uzlūkoja Andreju. Tagad viņas sērīgajās acīs bija arī kas ciets.

Jā, tad. Andrejs saprata, ka ar to nekā nebija līdzēts. Bet ko tad? Vai tiešām visu dzīvi viņam vajadzēs sēdēt šinī laiviņā Daugavas vidū! Kļūst jau arī pārāk vēss.

Likās, jaunā pārdevēja nojauca Andreja domas un pēkšņi sacīja:

— Airējiet. Brauksim uz lielo elevātoru.

Pēkšņi, vienā mirklī, viņa bija kļuvusi pavisam citāda. Kaut kāda liela apņemšanās to bija pārņēmusi. Šķita, viņa saprata visu, piedeva visu un bija mierā ar to, kas nāca.

Andrejs saplaka, bet nepretojās. Jaunās pārdevējas palāvība liktenim skāra arī viņu. Un viņš kā suns jūta, ka tā ir vienīgā izeja.

Laiviņa slidēja uz elevātoru. Dziesmas un kņada palika aiz muguras. Gaisā šāvās raķetes. Garām nelielā attālumā pabrauca tumša laiviņa, kurā sēdēja divi airētāji un stūrmanis. Andrejs vienmērīgi airēja, un jaunā pārdevēja sēdēja pie stūres klusēdama... Tagad viņi bija kā divi gluži sveši cilvēki. Vislabāk būtu turpat pie lielā elevātorā uz vietas izšķirties un iet katram uz savu pusi.

Laiviņa ar diviem airētājiem atkal parādījās un pabrauca garām. Pretim lielā attālumā nāca Ilģeciema kuģītis un aizgāja pontonu tilta virzienā, saceldams lielus vilņus. Jaunā pārdevēja pagrieza laivu pret vilņiem. Šinī brīdī laiviņa ar diviem

airētājiem parādījās trešo reizi. Tagad tā nāca tieši virsū. Sadursme bija neizbēgama. Andrejs saņēma beidzamos spēkus, lai izvairītos otras laiviņas priekšgala, bet velti.

— Nez', vai tas tišām, — iešāvās Andrejam prātā, un tad viņš juta stipru triecienu, kas viņu iesvieda tumšajā ūdenī.

Krītot viņš it kā dzirdēja jaunās pārdevējas izmisuma kliedzienu, bet tad no trieciena pagāja dziļi zem līmeņa.

Kad Andrejs izķepurojās virs ūdens, viņš kļiedza pilnā balsī pēc palīdzības un peldēja uz Rīgas pusi.

Tikai pēc laba brīža to uzņēma kāda laiva.

Otrā rītā Andrejs pamodās I pils. slimnīcas barakā. Jauns kārtībnieks to nopratināja. Vakarā viņu izlaida no slimnīcas, un kad viņš otrā dienā ieradās prefektūrā vēlreiz nopratināšanā, satika tipu pelēkajās korpēs.

Viņš sēdēja ar savu smīnu lūpu kaktā un teica tā:

— Jaunskungs, nu jūs vairs, laikam, neiesiet žuļikus ēst?

Andrejs sēdēja drūms. Nez', kur bija jaunā pārdevēja?

Jaunā pārdevēja ar savu brāli gulēja kopā morgā. Viņus, kas dzīvē bija tik naidīgi un sveši, bija samierinājusi nāve.

VARONIS

Bērnu patversme bijušā vācu muižnieku pilī.

Pils liela, 1905. gadā degusi, bet saglābta. Vēl tagad dziļākos kaktos slēpjas seno, kodīgo dūmu vēdas.

Pagrabos šauti latvieši, un tie ir drūmi un vēsi. Ziemā, garos plauktos salikti, tur gurdi elpo āboli; dažās šaurākajās telpās — citi ziemai nepieciešami sakņāji un pilda gaisu ar savu audu tīkamo siltumu.

Pils stāv nelielā paugurā. No tās pa vieglu slīpumu uz leju līdz lielajam ezera līmenim ēno parks, neuzkopts, nolaists, bet skaists savā mežonīgumā. Starp vienkāršām, krāšņām eglēm tur aug dārgi koki, sen dēstīti, loloti un ilgi audzēti.

Ir agrs rudens vakars, vējains, un parks šņāc kā jūra. Ezers lejā guļ mierīgs un vizmo ar tumša, slīpēta dārgakmeņa spulgu.

Pils lielajos logos ugunis. Tuklas, mirdzošas lampas kā dīvaini paradīzes putni šūpojas pie griestiem. Katrā istabā viena meitenes acs vērīgi uzmana lampas dakts liesmu. Tās ir gaismas sargātājas: viņu pienākums vērot, lai lampa nekūp.

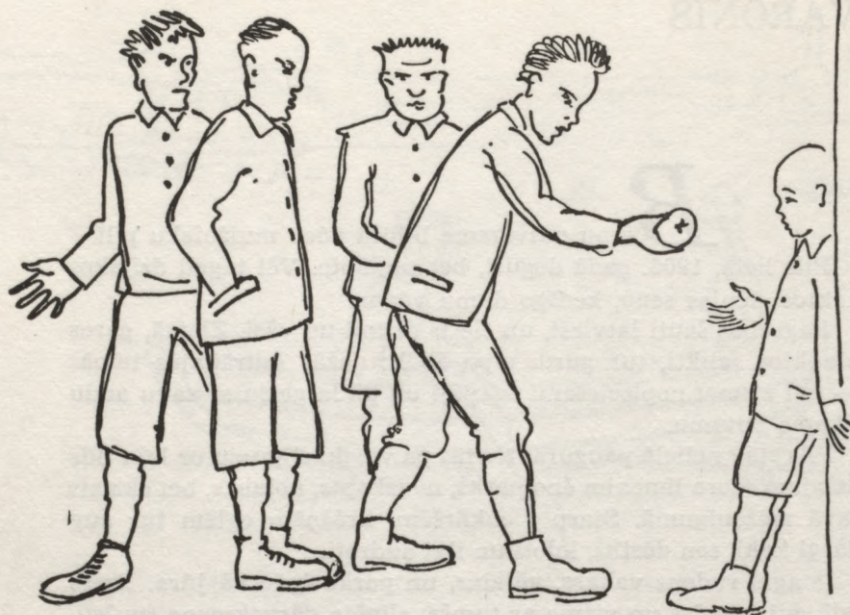
Ja liesma tomēr ir uzvilkusies, un sodrēji elpo istabā uz soļiem vai durvju rokturiem, tad gaismas sargātājam ārpus kārtas jāmazgā piekvēpinātā telpa.

Galvenajā ēdamistabā skaļi sarunājas trauki. Tur lielākās patversmes meitenes dežurantes klāj galdu.

Puikas ir pārnākuši no pirts un ēdīs vakariņas. Viņi staigā pa istabām sārti, drusku vēl kūpoši. Baltā veļa mirdz, tīrās zeķes patīkami kož kājas, un skaidrās miesas dvinga jaucas kopā ar petrolejas aromu, kas virmo no lampām, un krāsns siltumu, ko izgaro lielie, sārtie podiņi plašo telpu kaktos, jocīgi smaidīdami ar rotājumu čemuriem.

Otra stāva koridorā pie bērnu kopējas durvīm liela kņada. Brīvās meitenes stāv garā rindā un gaiņa savu veļu, ko, rādamās un bukņidama, izsniedz tuklā bērnu meita Marta.

Kaktā pie atejas durvīm savu liesmu rausta divi jauni, apaļi vējlukturi. Tos puikas atnesuši no pirts. Tie vēl mitri, un vienam uz zimsas šūpojas liela zaļgana kā stiķene ziepju putu pika.

Tagad tie tup kaktā un gaida, kad tos ņems līdz meitenes. Tad tie atkal redzēs zvaigznes, jutīs vēju un nositīs ar savu spožo stiklu kādu mušu.

Troksnis garajā koridorā kļūst arvienu lielāks. Beidzot iznāk no savas istabas Marta un sabar meitenes. Uz laiku troksnis rimst, bet tad atkal pamazām aug un piepilda visu koridoru līdz griestiem kā liela, kupla egle.

Lejā, pie platajām trepēm prāvs puiku bars. Spurainām galvām kā dadži viņi stāv puslokā un uzmanīgi klausas.

Resnais Siliņu Jānis piespiedis pie brūnās paneļu sienas mazo trīs gadus veco Uģi Kiršteinu. Tas apaļīgs puika, tuklām, maigām rokām kā rozēm. Galva ar nodzītiem matiem spīd un vizmo pustumsā: vaigi kā divi āboli, bet piere saraukta.

— Saki, Uģi, vai tu esi vīrietis, vai neesi? — vaicā Siliņu Jānis. Pārējie puikas smīn.

Uģis lūr caur sārto pieri un baidās to teikt.

— Saki droši, dabūsi ābolu, — drošina Jānis.

Mazais Uģis Kiršteins zin, ka tas nav tukšs solījums. Siliņu Jānim vienmēr ir ābolu tik, cik Uģim blusu brūnā, mazajā krekļā.

Resnais Siliņu Jānis slavens ar to, ka prot no ābolu noliktavām ar naglu, kas iestiprināta garā lazdas kūjā, izvilkt ābolus, sagriežot tos pie logu restēm attiecīgās šķēlēs.

Viņam ir arī šur tur muižas dārzā paslēpti ābolu krājumi zemē. Velti skolotāji pēc tiem tikojuši un meklējuši. Kaut nosit, resnais Siliņu Jānis savas noliktavas nav rādījis.

— Nu, vai esi vīrietis? — atkārtο vēl reiz savu jautājumu Siliņu Jānis un piegriež Uģim dūri pie zoda.

— Esmu, — izdveš Uģis un veikli uzmet ziņkārīgu skatu puiku pūlim.

— Kas tu esi? — tincina Jānis, — resnā Marta, vai?

Uģis jauž, ka citas izejas tam vairs nav.

— Vīlietis, — beidzot izsprūk viņam.

Puiku bars sakustas kā dzelts.

— Ak, vīlietis, — mēdas Jānis. — Labi, bet kāpēc tad tu eji kopā ar meitenēm pirtī?

Klusums.

Puikas vīpsno ar tādu indīgumu kā simts čūsku kopā.

Uģis stāv, nodūris galvu, un knibina sava svārka augšējo, apdrupušo pogu.

Viņš ir novērojis, ka tā dara lielie puikas nopietnos gadījumos, kad jāpārdomā tālākais solis, vārdi un izturēšanās.

Ka mazajam Uģim Kiršteinam pašulaik nopietns brīdis, tas ir pilnīgi skaidrs. To pat apstiprinātu vismazākā patversmes meitene, katrs sols, grīda, muša, pat „slieka“ saimniece, un muižas melnā pirts pāri pagalmam vecajos vītolos starp ķieģeļu kaudzēm.

Ko lai viņš, mazais Uģis, dara, pret šo lielo Siliņu Jāni, kuram tik varena dūre un tāda izkopta māka ābolu zagšanā?

Uģis labi zin, ka taisnība ir viņa pusē.

Tiešām, meitenēm viņš iet uz pirti līdz, bet bērnu kopēja Marta mazgā to atsevišķi, vienu pašu, tad, kad meitenes kladzinādamas kā zosis, slaukas un ģērbjas salmu istabā.

Uģis savā mazajā galviņā ir pilnīgi pārliecināts, ka arī viss šis puiku bars to zin. Reiz taču bērnu kopēja Marta gribēja viņu uzspiest lielajiem puikām. Puikas atteicās, un pārzinis nostājās viņu pusē.

Ko lai Uģis tagad dara? Visu to stāsta. Bet puikas to paši zin un tīši noliegs, jo viņiem ar Siliņu Jāni ir kas cits padomā. Varbūt viņi grib to izmuļkot. Varbūt, labākā izeja šoreiz būtu raudāšana? Asaras plūst rūgtas un īstas, jo mazā sirds šajā lielā

satraukumā un apvainojumā ir ar asumiem, sāpēm un žēlām līdz malām pilna.

Laikam mazā seja arī to gaiši rāda, jo pēkšņi Siliņu Jānis pilnīgi maina savu izturēšanos. Viņš notupstas pie mazā Uģa un noglāsta tam vaigu.

Kad Uģis no šī negaidītā maiguma iešņukstas, Jānis iespiež puikam mazajā, netīrajā roķelē ābolu, sarkanu, lielu ābolu, kurš vēl pilns saules, tīri silts un kura lēnais, maigais aroms plūst uz augšu un ietin visu Uģa galvu kā sapnī.

Uģa lūpas tīri neviļus pasmaida. Viņam rokās liels, skaists ābols sārts un maigs kā saule. Dzīve taču nav nemaz tik slikta.

Un tas Siliņu Jānis, šķiet, arī nav gluži tik briesmīgs.

Viņš tagad pieliecies, čukst mazajam Uģim ausī:

— Muļķi, vai mēs tevi gribam nievāt? Tu taču esi mūsējais. Puika. Mēs visi nākam pie tevis ar priekšlikumu: saturies. Parādi, ka tu esi zēns. —

Mazais Uģis smaida un kož ābolā. Tāda valoda viņam patīk. Un cik tas ābols gārds! Katrs kumoss, kūstot kā cukurs, atsitas tieši pret sirdi, un tad kļūst tik saldi.

Siliņu Jānis vilinoši turpina.

— Mēs visi puikas nolēmām, ka tu esi liels. Tāds pat kā mēs visi. Gultā tu vairs neslapini un malku arī nes, pat veselu šķilu uz reizi. Vai nē?

Uģis laimīgi pamāj ar galvu un tikko uztraukumā neaizrijas.

Puiku bars stāv runātājam apkārt kā ciets, nesalaužams žogs. Lampa pie griestiem milzīgā ziņkārē sagriežas šķībī.

Kāda vidēja žurka pabāž no paneļa purnu, jo ir vakariņu laiks. Mazs putekļu bars ienirst telpā. Žurka ieraudzījusi tik daudz cilvēku, lielās bailēs atrauj galvu atpakaļ.

Viena meitene no blakus istabas piezogas pusatvērtajām durvīm klausīties; izliktie sargi to pamana, un viņai jāpazūd ar pamatīgu grūdienu sānos.

Siliņu Jānis turpina.

— Un redzi, tāpēc tev jāatsakas šovakar iet kopā ar meitenēm pirtī. Sapрати? Kad tevi bērnu meita Marta sauks, tu pasaki viņai skaidri, ka tu neiesi.

Pasacīt skaidri. Labi, labi. Bet kā to lai izdara, kad visa tā atteikšanās norise pašam Uģim vēl karstā miglā. Vai tad Marta tā nu uz reizi klausīs?

No piedzīvojumiem Uģis zin, ka resnā Marta nemaz tik pa-

devīga un paklausīga nav. Viņa dažbrīd ir visai barga. Un ja viņa arī tagad tāda kļūst?

Uģis top domīgs. Pat ābols pamazām zaudē visu savu gārdumu. Nupat viss rūgtums bija zem kājām, samīts, bet te atkal tas ceļas augsts un tumšs kā aiz diķa garā lopu kūts.

— Kāds tu esi bailīgs! — turpina Siliņu Jānis.

Nē, Uģis Kiršteins nav bailīgs. To Siliņu Jānis veltīgi saka. Un mazā galva saslejas augšup.

— Ja tu to neteiksi, meitenes par tevi smiesies, — ieminas atkal Siliņu Jānis. — Es jau dzirdēju, kā viņas par to savā starpā sačukstējās. —

Šie vārdi ir sūrs bites dzēliens Uģa lepnumam.

— Teikšu, — pēkšņi izgrūž Uģis. — Un uz pirti neiešu. Ne par ko. —

Ignais dzēliens plešas arvienu lielāks un drīz piepilda visu Uģa dvēseli. Ir grūti elpot. Pirmo reizi Uģis jūt tā īsti visas pašaules smagumu un varu.

Puiku bars priecīgs, un Siliņu Jānis iedod Uģim vēl divus caurspīdīgus ābolus, kuros jau vizmo lampa gaisma.

— Ja izdarīsi visu kā nākas, — nosaka pie tam Siliņu Jānis, — dabūsi vēl trīs ābolus klāt, un mēs tevi sauksim par varoni.

Visas meitenes veļu saņēmušas. Abi vējlukturi divām vecākām meitenēm rokās. No savas istabas iznāk bērnu meita Marta. Viņa ir nosvīdusi un slauka sviedrus. Apskatījusi meitenes, nosaka:

— Viss būtu kārtībā, padodiet man tagad to Uģi šurp.

Trīs meitenes aizskrien meklēt Uģi. Pēc brīža viņas visas ir klāt un skaļi ziņo:

— Uģis ir lielo trepju telpā un nenāk mums līdz. Viņš atsakās iet uz pirti. —

— Kas ta nu būs, — uzbudināta iesaucas Marta.

Viņa no ilgiem piedzīvojumiem tūliņ nojauž, ka aiz visa tā kas slēpjas. Šodien viņai ar puikām priekš pirts iešanas iznāca negaidīta šadursme ziepju dēļ. Puikas prasīja vēl, bet viņa atteicās dot. Vārds pa vārdam, un saķeršanās tikko nenonāca līdz rokās darbiem.

Vai tikai aiz mazā Uģa neslēpjas lielie?

— Ejiet jūs, lielās meitas, un atvediet Uģi šurp, kaut vai ar varu.

Aizskrien divas lielākās meitenes, nodimd smalkās riekstu koka trepes un tūliņ apakšā atskan Uģa kliegšana.

Tomēr Uģis divu lielo meiteņu pārspēkam pretoties nevar, kaut gan, skaļi stenēdams, viņš spārdās un kož, kur vien var.

Meitenes uznes Uģi augšā un nostāda to bērnu meitas Martas priekšā. Drēbes viņam saburzītas. Pēdējais ābols, no kabatas izkritis un aizriņojis, guļ patrepju kaktā. Seja sarkana, un viņš smagi elso dusmās un satraukumā.

— Kāpēc tu, Uģi, nenāc augšā? — vaicā Marta.

— Meitenes mani aiztiek, un es negribu, ka viņas mani aizskar. —

— Bet tev taču jānāk pirtī? —

— Es neiešu pirtī! —

— Kāpēc? — bargi vaicā Marta. Uģis uz reizi neatbild. Viņš domā. Dažas meitenes iesmejas. Tas viņu sadūšo.

— Tāpēc, ka tur ir meitenes, — pasaka Uģis, un smags akmenis noveļas viņam no sirds.

— Nerunā niekus, — saskaistas Marta. — Nāc gērbties.

Un viņa saņem Uģi aiz pleca. Bet te notiek kas negaidīts. Uģis atkāpjas dažus soļus atpakaļ un, roku sitienam līdz elkonim atvilcis, iekliedzas:

— Neaiztiek, kā vilkšu.

Gluži kā lielle puikas savā starpā. Viss meiteņu bars iesmejas, bet Uģis stāv draudcšs ar atvilktu roku.

Bērnu meita Marta pirmā mirklī apjūk. Tad pakampj puiku aiz apkakles un ienes to kā kaķēnu savā istabā.

Meitenes pa garo pils koridoru iet uz pirti. Puikas stāv platajās ēdamistabas durvīs un smīn.

Gājienam priekšgalā iet abi smagie vējlukturi ar sarkanām mēlēm; tie ir netīri kā ganu suņi mitrā rudens vakarā. Tad nāk meitenes pauniņām padusē. Katrai meitenei ķipītis ar lietus ūdeni matu mazgāšanai.

Pašās beigās viens pats soļo Uģis. Viņš iet gausi, un bērnu meita Marta ik pa laikam to pastumj. Cepure viņam uzmaukta dziļi uz pieres; netīrajos vaigos redzamas melnas asaru pēdas.

Viņš soļo un neskatās ne pa labi, ne pa kreisi. Viņam rūgtums pret sevi, pret visu smago pasauli, īpaši pret Siliņu Jāni. Kāpēc viņam vajadzēja ar to ielaisties? Tagad ir kauns, beigas trim āboliem un tomēr jāiet kopā ar meitenēm uz pirti.

Ejot garām ēdamistabas durvīm, viņš dzird puiku smieklus un Martas bāršanos. Marta kaut ko runā par ziepēm un pārzini. Bet Uģis neceļ acu uz augšu.

Šinī brīdī meitenes, kas sasniegušas koridora galu, paver āra durvis, un spējš vēja brāziens izšalc cauri garenai telpai.

Mazajam Uģim kļūst tā kā labāk.

— Tomēr es reiz kļūšu varonis, — domā mazā, spurainā galva.

SKAITĪTĀJS

Par cilvēkiem dažreiz saka: tas ir dzimis mūziķis, tas — gleznotājs, tas — inženieris. Par Indriķi Akmeni droši varēja teikt, ka tas bija dzimis skaitītājs.

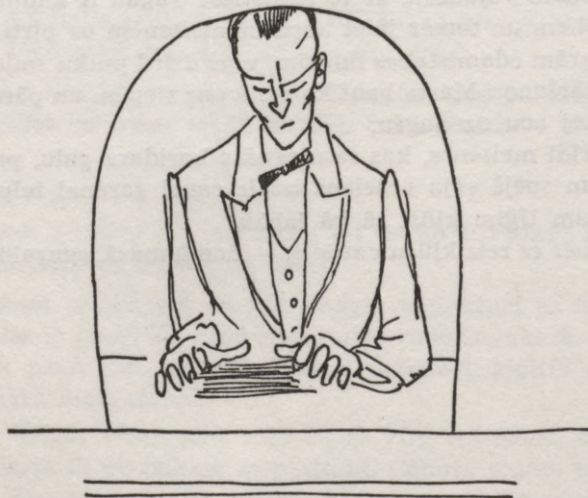
Viņš strādāja vienā pazīstamā bankā vecpilsētā, un priekšniecība ar viņa darbu bija apmierināta. Reizēm viņa lēni glāstīja savu ķīla bārdiņu un runāja: — Labs skaitītājs, mums ir ļoti labs skaitītājs, — apmēram tā, kā saka par labu rakstāmmašīnu, labu primusu un citām derīgām lietām.

Pats Indriķis Akmenis bija visai laimīgs par tādu atzinīgu priekšniecības spriedumu un reizēm, man viegli uzsīdams uz pleca, smaidoši runāja:

— Nu, vai es neesmu kaut kam vērts?

Tad viņš spieda roku un pazuda pūlī ar augstu paceltu galvu.

Par to, ka Indriķis Akmenis bija labs skaitītājs, nebija šaubu. Mēs taču zemes griešanos ap savu asi arī neapstrīdam?

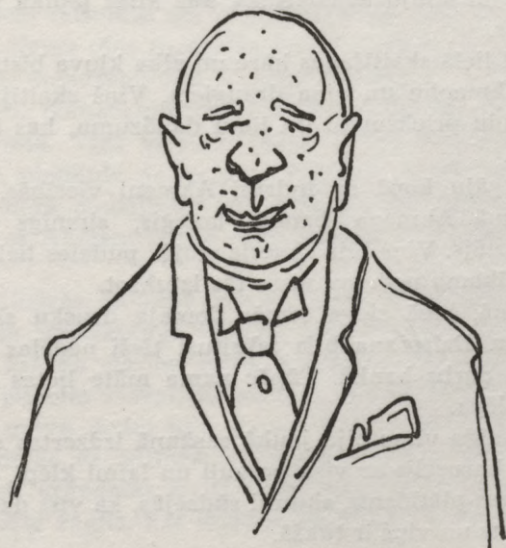

Akmeņa izcilās spējas skaitīšanā vienmēr apliecināja arī kassieris, kas ar Indriķi Akmeni kopā strādāja. Īpaši viņš bija sajūsmināts par Akmeņa pirkstu veiklību un noteiktību. Nekad Indriķa Akmeņa pirksti nepaķēra skaitot kopā divas naudas zīmes, bet tikai vienu. Akmeņa pirkstu galiem piemita kaut kas līdzīgs suņa purna jūtīgumam un smalkumam. Tie absolūti pareizi uztvēra vienas naudas zīmes biezumu un tikko viņiem pagadījās divas, tie deva attiecīgu ziņu Akmeņa smadzenēm, un tās nekavējoties šķērsli novērsa, atdalot vienu naudas zīmi no otras.

Naudas zīmes skaitot, Indriķim Akmenim pirksti zibēja kā dzirkstis. Pats Akmenis arī itkā pārvērtās. Viņa seja kļuva apgarotāka, dziļāka, pilna sēras, bet patiesas jūsmas, un stāvs izstaroja dzīves patiku un alku.

Vispār Indriķis Akmenis bija pelēks, pat drūms, un viņa rokas, kad tās neskaitīja naudas zīmes, šķita rupjas, vienaldzīgas un neveiklas. Tām bija spalvaina āda un pirksti sarkani, drusku uzpampuši, jo Indriķis Akmenis bija karā apsaldējis rokas.

Skaitīšana Indriķim Akmenim ar laiku bija kļuvusi par ieradumu, tad vēl vairāk — pilnīgi par dzīves nepieciešamību. Viņš nevarēja bez skaitīšanas iztikt, viņš nevarēja bez tās dzīvot. Viņam vajadzēja skaitīt vienmēr, nepārtraukti; tikko viņam skai-

tīšanas trūka, tas kļuva nemierīgs kā zvērs pirms liela vispārīga posta.

Ar laiku viņā skaitīšanas tieksme ieauga tik dziļi, ka viņš skaitīja tīri neapzinīgi, bez gribas līdzdalības.

Ja viņš ar kādu sarunājās, tad sarunas laikā tīri nemanot saskaitīja sava sarunas biedra pogas, izteiktos vārdus, tā koka lapas, kas bija tuvumā.

Īpaši viņam patika sarunāties ar tādiem cilvēkiem, kuru ārienē bija kas skatams: vasaras raibumi, baku rētas, augoņi. Ar tādiem Indriķis Akmenis runājās ilgi, lielā sajūsmā. Viņš pat izdomāja visādus sīkumus, lai ar tiem aizkavētu sarunas biedru un pabeigtu savu skaitīšanu. Tikko skaitīšana bija galā, Indriķis Akmenis sākumā laimes pilns smaidīja, tad kļuva vienaldzīgs un sarunu biedrs viņam lieks. Viņš sāji kā miegā deva roku un pazuda.

Atgriežoties mājās pēc pastaigas, Akmenis vienmēr skaidri zināja, cik auto, cik ormaņu viņam gadījušies ceļā, cik spuldžu un koku tas redzējis. Arī visus cilvēkus viņš vienmēr saskaitīja. Tāpēc Indriķis Akmenis labprāt sēdēja kafejnīcās: tur bija daudz ļaužu, un līdz ar to liela un neatlaidīga skaitīšana, labprāt vēroja pūli, gāja lielās sanāksmēs un svētkos. Īpaši liels rūgtums un naidis viņam bija pret laikraksta ziņotājiem nepareizi uzdoto skaitļu dēļ. Viņš ar tiem neatlaidīgi cīnījās, zvanija redakcijām un sūtīja atsauksmes, kas allaž palika bez atbalss un ievērības.

Dažreiz šī lielā skaitīšanas kāre un alka kļuva bīstama pašam Indriķim Akmenim un viņa draugiem. Viņš skaitīja un atmiņējās arī tādu priekšmetu un lietu daudzumu, kas bija pilnīgi nevajadzīgi.

Es bieži gāju kopā ar Indriķi Akmeni viesībās. Reiz mūs ielūdza ciemā Akmeņa bankas koleģis, sirsnīgs cilvēks un krietns iemetējs. Viņš bija sanesis mājās pudeles lielā skaitā ar labu un patīkamu nodomu visas tās iztukšot.

Viņa jaunā, labā sieva tomēr domāja drusku savādāk, kā jau vienmēr. Dzīrošana bija iekritusi tieši nedēļas vidū; otrā rītā gaidīja darbs bankā. Tāpēc nama māte lietas labā dažas pudeles noslēpa.

Kad atlikušās visas bija jaukā saskaņā izdzertas un smadzenēs griezās kāruselis ar visu pasauli un laimi, klēpī, nama tēvs, neveikli rokas plātīdams, skumji sūdzējās, ka viss dzērienu krājums uzveikts un viņš ir tukšā.

Tad no krēsla lēca Indriķis Akmenis un skaļā balsī apliecināja, ka vēl vajag būt vienam pusstopam un piecām alus pudelēm.

Nama tēvs smējās kā kutināts un apgalvoja, ka šoreiz Akmenim neesot taisnības un viņš pirmo reiz savā mūžā kļūdiņies skaitīšanā. Nama tēvs turpināja smieties un kaut ko runāja par vecumu, par smadzeņu vājumu, par acenēm.

Smiekliem domātā piezīme ievainoja Indriķi Akmeni visvārigākajā vietā. Viņš vispirms nobāla, tad kļuva dzeltens, un acis viņam pieplūda ar asinīm. Protams, Akmeņa pārdzīvojumus lielā mērā padziļināja arī bagātīgi lietotais sīvais. Tomēr jāsaka, ka es Akmeni pirmo reizi redzēju tik dusmīgu un reizē nelaimīgu.

Viņš iekliedzās, sākumā bez vārdiem, bet tad aizrāvās visai pārdrošā un nepieklājīgā valodā. Akmenis paaugstinātā balsī, ar dūrēm krāšņo viesību galdu kulstot, apgalvoja, zvērēja, ka viņš visas pudeles saskaitījis pareizi. Par to nevarot būt šaubu. Viņš savu galvu dodot ķīlā, savu roku, savu dvēseli. Šai lietā esot tikai divas varbūtības: vai nu nama tēvs noslēpis trūkstošās pudeles, krāpdams visus savus viesus, vai kāds starp viesiem esot sīks zaglis, kas ievilcis šīs pudeles, lai būtu rītā paģirām.

Pēc šiem vārdiem visi viesi satraukumā lēca no galda augšā, bet nama tēvs trīcēja dusmās un sašutumā.

Kāds vecāks kungs lielām ūsām uzbudinājumā kratīja dūres un trieca savu šķīvi pret grīdu. Galda drāna raustījās uz visām pusēm, krita glāzes un pudeles gūlās uz vēdera, lai nenoveltos zem galda un nenolauztu kaklu.

Daži karstgalvji gribēja Akmeni pārmācīt. Akmenis nelikās par visu to ne zinis. Viņš bija kļuvis ārprātīgs. Uz lūpām tam šaudījās iebrūnas putas, viņš aizsmacis kļiedza pēc gandarijuma, lūdza, uzstājīgi, kājas dauzot, prasīja revolveru, lai šeit pat visu klātbūtnē nošautos, jo viņš jutās aizvainots līdz sirds dziļumiem, viņa dzīvībai vairs nebija nekādas vērtības un ar savu nāvi viņš gribēja apliecināt savu taisnību.

Revolveru neviens viņam nedeва. Tad viņš tvēra pēc naža, lai ar to sevi ievainotu, jo viņa asinis prasīja izeju un viņš smaka nost savā uzbudinājumā.

Trīs vīri satvēra viņu un nosēdināja krēslā. Akmenis pretojās ar visiem spēkiem un kļiedza, ka esot starp blēžiem, zagļiem un bezgožiem.

Nav zināms ar ko viss tas beigtos, droši vien ar kādu lielāku nelaimi. Īstā laikā iejaucās pate jaunā, glītā nama māte un ar asarām acīs lūdza visu viesu piedošanu.

Viņa vienkārši un klaji atzina savu vainu un lūdza to saprast un attaisnot. Tad viņa raudādama noslēpa savu maigo galvu vīra žaķei. Visi viesi bija ļoti aizkustināti. Nama mātes pasakaidrojumi bija tik sievišķi naīvi un viņas izturēšanās pret viesiem tik savdabīgi rūpīga, ka viesi tai skūpstīja roku, un kalpone, vispārīgām gaviļēm atskanot, lika pazudušās pudeles galdā.

Jau pašas pirmās glāzes noskaloja tikko pārdzīvoto rūgtumu, un drīz vien pie galda šūpojās dziesmas un visas sirdis, atskaitot Indriķa Akmeņa.

Likās, nama māte ar savu burvīgo atzīšanos bija tikai lieku reizi apliecinājusi Indriķa Akmeņa skaitīšanas ģeniālītāti, un Akmenim vajadzētu sēdēt pie galda kā uzvarētājam, kas ar vieglu paklanišanos pieņem pārējo viesu atzinību un kopējo nožēlu. Patiesībā Akmenis sēdēja pie palda drūms un sejā pelēks. Viņš bija kļuvis par desmit gadiem vecāks, un viņa mati bija mitri un bez spožuma. Neviens ar viņu sākumā nerunāja, jo visiem drusku krimta Akmeņa spēcīgie un asie apzīmējumi.

Kad sīvais bija drusku dvēseles nomierinājies un dzīve likās kā ģitāre, kurā skan slaviska dziesma, visi atminējās, ka pie

galda ir arī tāds Akmenis, kuram patiesībā jāpateicas par dzīru atjaunošanos. Bet tad savukārt Akmenis vairs ne ar vienu nerunāja, jo viņam bija liels kauns par izkliegtām rupjībām un apvainojumiem un dusmas uz visiem klātesošiem, kā šo izteikto rupjību netiešiem ierosinātājiem. Viņam, Akmenim, taču bija taisnība, un vienīgi aizstāvēt savu taisnību viņš bija kļuvis uz brīdi ārprātīgs, jo audzināts, nosvērts cilvēks pieklājības un vispārēja miera labā upurēs arī savu taisnību. Taisnība ir kā muša. Te viņa ir dzīva, te jau beigta.

Būtu Akmenis tūdaļ pēc pirmiem aicinājumiem pievienojies kopīgam, atjaunotam priekam, visi savstarpējo uzmanību izkļiedētu vienmērīgāk starp visiem. Bet Akmeņa vēsums radīja pretestību. Nelielā sabiedrība arvien vairāk pievērsa savus skatus, domas un vārdus Akmenim, pūlēdamies arī viņā radīt jautrību, un tā mazināt savu vainu visā nepatīkamā starpgadījumā.

Akmenī reibums bija pagaisis kā nācis. Mutē bija palikusi tikai rūgta garša, smadzenēs nogurums un sirdī īgnums kā jau pagīrās. Sniegtās glāzes Akmenis noraidīja un ar katru brīdi vairāk un vairāk sapīka, līdz beidzot kādā īpaši lielā uzmācības brīdī strauji piecēlās, paklanījās pret visiem un atstāja jautro sabiedrību.

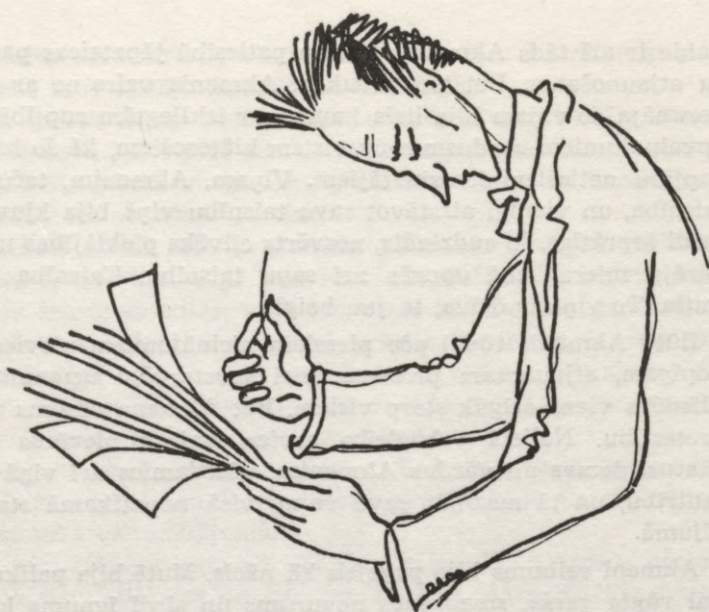
Nama tēvs pavadīja viņu līdz durvīm. Kad kāpņu telpā viņš mēģināja divatā noskaidrot pārpratumu ar pudelēm un labsirdīgi salīgt mieru, Akmenis to strupi noraidīja un aizgāja.

Nama tēvs nebija dziļi un smagu pārdzīvojumu meklētājs, viņš paskatījās kādus mirkļus aizejošā Akmenī, itkā to gribēja saukt atpakaļ, tad paraustīja plecus, aizslēdza durvis un dūdots kāpa augšup, kur to gaidīja siltums, jūsma un draugi.

No rīta darbā Akmenis neieradās. Arī otrā un trešā dienā nē. Prokurists staigāja, visus izvaicādams, bet neviens nekā nezina.

Savā mēbelētā istabā Akmenis nebija nācis jau trešo dienu. Dzīvokļa saimniece slaucīja asaras un runāja, ka ar Akmeni būšot notikusi kāda nelaime. Darba biedri kratīja galvas un nosodīja Akmeņa rīcību. Tā nevarēja un nedrīkstēja darīt kārtīgs ierēdnis. Viņa pienākums bija paziņot par savu neierašanos darbā.

Akmenis atnāca bankā tikai ceturtdienā. Citu viņa vietā būtu atlaiduši, bet Akmenis tiešām bija visai veikls naudas

skaitītājs un ļoti noderīgs pie kases. Galvenais kasieris arī no savas puses gāja iebilst kādu vārdu par Akmeni.

Priekšniecība augstsirdīgi nolēma Akmeni paturēt darbā, tomēr par brīdinājumu pārējiem bankas darbiniekiem uz kādu laiku pārvietoja viņu citā vietā pie izejošo rakstu žurnāla, pie ekspedēšanas un citiem sīkiem tehniskiem darbiem.

Akmenis nezināja, ka tas ir tikai īslaicīgs pārvietojums. Viņš sēdēja kā uz nāvi notiesāts un žēli skatījās uz kases pusi, kur viņa vietnieks samērā gausi skaitīja naudu.

Jaunie pienākumi Akmenim riebās. Viņš tos darīja mehaniski, zobus sakodis, un viņa dvēsele briesmīgi cieta un žuva. Viņš nevarēja elpot bez naudas skaitīšanas. Dažās nedēļās dzīve viņam kļuva pilnīgi vienaldzīga, ēdiens bez garšas, miegs bez salduma, viņš gāja kā automats, un viņa organismā zuda pretestība pret ļauniem iespaidiem.

Daži bankas ierēdņi melsa, ka Indriķis Akmenis esot liels un sabiedrībai bīstams savādnieks. Skaitīšana viņam esot kļuvusi par viņa otru, velna dābu. Lielākas summas skaitot, viņš ieslikstot kādā divainā nepieļaujamā tīksmē un baudā kā trakā ievu smaršā. Naudas skaitīšanas laikā Akmenis zaudējot jēgu par apkārtni. Naudas zīmju čaukstēšana viņu iemidzinot un tad viņš

redzot dažādas brīnišķas ainas, citu dzīvi, skaistas sievietes un laimi un viņš jūtoties kā skaitamās naudas īpašnieks.

Bija arī tādi, kas runāja, ka Akmenim piemītot spēja saskaitīt naudu caur drēbēm.

Diezi vai tur bija daudz patiesības. Tā jau ir: kad cilvēkam paslīd viena kāja, tad draugi steidzīgi viņam norauj otru. Tā laikam bija arī ar Akmeni.

Daudzu jauno sīko darbu vidū bija viens, kas Akmenim īpaši derdzās: bankas kontroles burtnīču šūšana. Ar lielu adatu un rupju diegu atsevišķas lapas vajadzēja sašūt komplektos.

Tās šujot, Akmenis vienu dienu iedūra ar savu lielo adatu pirkstā. Nebija jau kas bīstams. Daudz reizes savā dzīvē Akmenis bija ievainojis pirkstu, pat nopietnāk. Akmenis izsūca iedurto vietu, izspļāva tumšas asinis spļaujamā traukā un strādāja tālāk.

Bieži viens mazs zvirgzds ir par iemeslu veselai lavīnai. Tā notika ar Akmeņa pirkstu. Nakts vidū pamodies, Akmenis juta lieku karstumu pirkstā un pēc īsa, bet noteikta starplaika asu, strauju sāpi dūriena vietā ar tieksmi virzīties uz plaukostas pusi.

No rīta sāpēja jau viss pirksts. Akmenis vienaldzīgi uzlēja jodu un gāja darbā.

Bankā sāpe turpināja augt. Tagad liekais drudža karstums nemocīja pirkstu vien, bet jau visu Akmeņa ķermeni.

Vakarā Akmenis jau gulēja slimnīcā, un ārsti atrada pie viņa asins saindēšanos. Izdarīja ātru operāciju. Otrā dienā, kad es viņu apciemoju, viņš mierīgi gulēja gultā, drusku nosvīdis, un roka viņam bija piesieta augstu gaisā.

— Redzi nu, kādas ir manas beigas, — teica viņš un gurdi pasmaidīja.

Es mēģināju viņu mierināt, stāstīju viņam visādus niekus un apgalvoju, ka viņš jauki izskatās. Akmenis manas pūles saprata un nedusmojās par tām. Viņš tagad zināja, ka katram ir savs ceļš un liktenis. Viņa būte, zaudējusi dzīves un cīņas alku, vēsi redzēja un nemaldīgi saprata visu. Man likās, ka Akmenim bija pat manis žēl, ka es vēl cīnos ar to, ko viņš bija nolīcis nost kā dārgu, bet tukšu kastīti. Es atvadījos no viņa un izgāju laukā. Debesis šķita kā kafija lielā, platā porcelāna tasē, un mākoņi kā piemirkuši baltmaizes kumosi.

Pēc divām dienām Indriķis Akmenis nomira, mēs viņu apglabājām, un bankā pie kases stāv cits skaitītājs.

KAFELA KUNGS

Vēlīna vasara.

Liepu iebrūnās lapas krīt lēni apaļos bruģa oļos un, mazliet sasitušās, guļ tur kādu brīdi nekustīgi. Tad paceļ vienu plecu, otru un sīkiem, sīkiem solīšiem pārripo ielu tuvāk vienī_ajam sakņu veikalam šinī apkaimē.

Tur uz ielas pie durvīm kastē guļ burkāni zaļām slotiņām galos, gurķi tumšzaļi baltām pakrūtēm.

Liepu lapas pieripo veikalam tuvāk un kāri lūkojas burkānu zaļajās slotiņās. Kaut varētu vēl tuvāk pieklūt dažus vārdus pārmainīt ar tām.

Bet vējš mierīgi kā paēdis kaķis tup uz sakņu veikala izkārt-nes un neļauj nobirušajām lapām pievirzīties tuvāk.

— Nekauna, — nurd resnā lapa, kas visu vasaru bija gozē-justies liepai cekulā, un lēni aizmieg. Tā ir pārāk tukla, lai ilgi skumtu par pasaules netaisnību. Viņa tagad ir ieripojusi note-kā un domā tur pagulēt labu laiku.

Aleksis nevar būt tik mierīgs kā tuklā lapa. Viņš sēd mājas vārtos uz šaurā akmens staba un nemierīgi vēro Ģertrūdes ielu dzelzceļa pārbrauktuves virzienā.

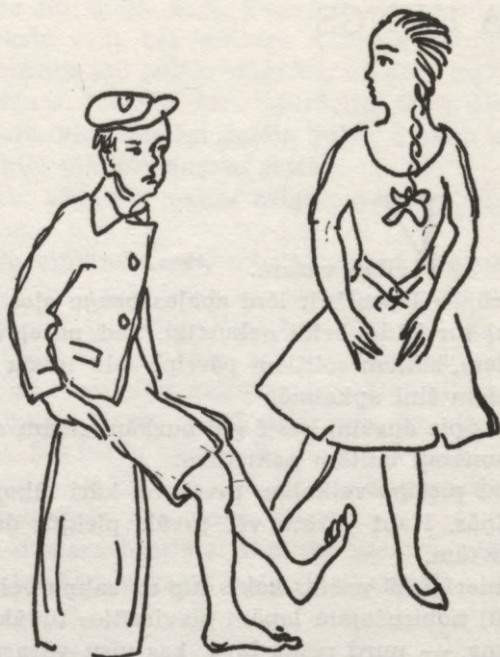
Pelēkais stabs ciets un pūlas pārplēst Alekša zilās bikses. Bet Aleksis sēd un vēro.

Kliedz riteni. Pakavi šķeļ dzirkstis uz oļiem, un saule vij no putekļiem virves. Tās ir nestipras. Pat ar mazo pirkstu viņas var pārcirst pušu, un tad putekļi kā knišļu bars metas uz vi-sām pusēm.

Pēc Alekša domām putekļi ir visbailīgākie radījumi pasau-lē. Tie pat no elpas bēg. Bet kas ir elpa? Maza, maza plēvīte uz spoguļa virsmas, plānāka par skropstu.

Aleksis sēd un vēro pārbrauktuves pusi.

Mušu sīvie kodieni rausta kailās kājas, bet Aleksis sēd un gaida. Sen taču bija laiks Kafela kungam nākt, bet viņa nav. Un tieši šodien. Tas varēja notikt vakar, aizvakar. Arī rītu. Bet kāpēc tieši šodien, kad Kafela kungs nes savu parasto pu-

delīti? Šī pudelīte ir ikšķa lielumā, no sārta cukura taisīta, galā tai marcipāns, bet iekšā sasaldināta dzērveņu sula..

Liela gaļas muša uzsēstas Aleksim uz cepures naga, bet viņš to neredz. Būtu citā reizē. Labā roka klusu kā čūska listu augšup, līdz zibenīgi kluptu virsū mušai un tā būtu sauja.

Tagad visa Alekša uzmanība, acis, ausis un sirds skrien pa Ģertrūdes ielu uz pārbrauktuves pusi, apskata katru gājēju, aptekā katru braucēju, katru durvju un sētu iedobumu un tad atkal nonāk atpakaļ savā vecajā vietā — Aleksī.

Nav. Kur viņš varētu kavēties? Ceļš taču nemaz nav tik tāls, un laiks arī ir labs.

Pie vārtu akmeņa pretējā pusē pienāk Ruta un bailīgi uzlūko Aleksī. Aleksim šoreiz nepatīk viņas ierašanās. Tā tik daudz nepatīkšanu, un vēl tas skuķis. Ko viņa maisās, kur notiek nopietnas lietas?

Ruta, liekas, nemana Alekša rūgtumu. Stāv pretējā pusē un skatas. Viņa redz, ka Aleksis šodien dīvains. Sūta savu skatu garām viņas dzeltēnai kleitai, ko māte izmazgājusi un kas šodien mirdz košāk par saulespuķi dārzā.

Labi, var jau iztikt tāpat. Prom tomēr viņa neies.

Garām paiet visi strādnieki un strādnieces, kas iet pa Ģertrūdes ielu no pārbrauktuves. Kafela kunga nav.

Beidzamās aiziet tabaku fabrikas sievas, un rūgta tabakas smaka pavid gaisā. Tā ielien Rutai labajā nāsī, un Ruta nošķaudas. Viņa zin, ka labi nebūs, bet ko var darīt pret šķāvām. No vēja var paslēpties, mušu var aizdzīt ar roku, bet šķavas. Tās ir kā liktenis. Reiz viņas tup nāsī, jāšķavā.

Pirms Ruta attopas, arī otrs šķaudiens izlec no nāss un pazūd gaisā. Aleksim tas ir par daudz. Viņš pieiet Rutai un bargi saka:

— Ej prom, tu mani traucē. Ja neklausīsi, nedošu pusi. —

Ruta nodur galvu un iet. Solījums ir vilinošs. Pusi no salduma pudelītes, ko Aleksis saņem kā Kafela kunga draugs. Par to ir vērts klausīt.

Aleksis paliek vārtos viens pats un gaida. Acis viņam nepārtraukti skrien uz pārbrauktuves pusi. Pēkšņi tur iesvelpjas viena lokomotive. Aleksis sastingt.

— Varbūt Kafela kungu ir vilciens sabraucis? — iešaujas viņam prātā: — Būtu jāaizskrien līdz pārbrauktuvei. Māte droši vien neredzēs. Bet ja redz?

Tomēr Aleksis aizskrien līdz dzelzceļam.

Viss klusu. Vienīgi stiprāk smaržo dūmi. Sliedes guļ mierīgi savās vietās. Uzbrauktuves dēļi ir ļoti silti, un būdinieks klanās sava namiņa priekšā.

Aleksis redz, ka nekas nav noticis. Arī ormaņu rinda snauz. Neko nerunā. Un Aleksis skrien atpakaļ.

Sarkans un uztraukts viņš ielido vārtos un apstājas. Krūtis viņam strauji cilājas. Labās kājas vidus pirksts asiņo, un papēdis sūrst, pret kaut ko cietu atsists.

Aleksis atsēstas uz akmene, tagad tas lieti noder. No lielā skrējiena un uztraukuma dreb drusku ceļi, un elkoņos savāds gurdums. Rīkles gals sauss, siekalas nevar norīt uz leju; acīs lec dzirkstis, un visa pasaule liekas iedzeltēna, līgana tējas roze.

Vējš no sakņu veikala izkārtnes ir nolecis zemē un tagad skraida pa ielu. Tuklo liepas lapu tas no notekas ir iedzinis vecu dzelžu pārdotavā, kas mitinas sētā blakus sakņu veikalam. Tur tā tup uz vecas izkopts asmeņa un ir ļoti dusmīga.

Tvirts vēja skāriens nosusina Alekša sakarsušo ķermeni, un viņš jūtas labāk. Arī sirds kļūst rāmāka, un acis redz ar agrāko skaidrību.

Aleksis nolemj gaidīt līdz krēslai. Tad viņš ies pie sētnieces un vaicās par Kafela kungu. Sētniecei taču jāzin un jārūpējas par savu īrnieku.

Bet tad Alekša vērīgā acs pamana starp ielas liepām kaut ko kūņojamies uz šo pusi. Alekša acs skaidri vēl nevar saskatīt, kas tas īsti ir, bet viņa sirds to jūt.

Tam vajaga būt viņam, Kafela kungam, ar sestdienas saldumu kabatā.

Alekša brūnais ķermenis satraukumā kļūst divas reizes lielāks. Tas izstiepjas kā stīga, kas uzvilкта līdz pēdējai iespējai. Katrs muskulis, katrs auds san: tik stingri tas satraukts uz augšu pretī bezgalībai. Viss gaidu rūgtums ir prom. Kā zvirbulis no būra. Noguruma vietā Alekša augumā ievijusies atspere, un Aleksis dodas uz priekšu. Papēdis vairs nesūrst un spītīgi, gluži kā mazs āmurs sitas pret ietves nelīdzenajiem ķieģeļiem. Pārsistais pirksts nesāp, bet tikai atstāj melnus plankumus smiltīs.

Viens mirklis, un Aleksis ir salīkušajam klāt. Tas tiešām ir Kafela kungs. Bet kāds viņš izskatās. Novārtijies, netīrs, apskrambātām rokām, uzpampušu, zilgaņu seju. Viena acs nemaz vairs nav redzama. Tās vietā zvīln paaugstinājums tumši sarkanā krāsā un nespodri valgo.

— Kafela kungs! — iesaucas Aleksis un apklust.

Kafela kungs paceļ galvu, ar kreiso roku viņš balstas liepā, un ar savu vienīgo aci paskatas Aleksī. Tad galva atkal noslīd uz leju.

Aleksis ir tik stipri pārsteigts, ka nejūt nekā, bet stāv kā ogļu tvanā. Pasaule mazliet līgojas, gribas raudāt, bet asaras nenāk. Liepas stāv kā miglā, un katrā ausī rūc viena bite.

Kafela kunga roka atdalas no liepas, un pats Kafela kungs, lēni pārgājis ietni, apsēstas uz trepītēm blakus kurpnieka pagrabam, kur parasti nes kurpes labot.

Tad viņš gurdi pamāj ar roku Aleksim.

Aleksis pieiet un pielīkstas pie Kafela kunga.

— Aizej, — čukst Kafela kunga balss: — pie sētnieces. Pasaki, ka esmu šeit, un man ir grūti. —

Tad lūpas nokrīt viena uz otras kā beigtas.

Aleksis aizskrien.

Pēc isa brīža ierodas sētniece un divi skārdnieka darbnīcas puisi. Sētniece plāta rokas, šņukst un kaut ko murmina.

Abi skārdnieka puisi nesaka nekā. Viņi viegli paņem Kafela kungu zem rokām un aiznes to. Dīvains viņš izskatās šo divu

spēcīgo puīšu rokās. Drusku no zemes pacelts, tuvāk liepām, sarāvies, ar kājām, kas nesakarīgi valstas telpā.

Kad abi puīši paceļ Kafela kungu, tad uz nama trepītēm, kur viņš ir sēdējis, paliek daži tumši traipi. Varētu domāt, ka tur lēcis suns ar pārkostu kāju. Sētniece tomēr ir citās domās, un viņa vēl vairāk iešņukstas.

Sekojusti mazu gabaliņu abiem skārdnieka puīšiem, kas nes vārgo Kafela kungu, viņa veikli kā kaķe atsteidzas atpakaļ pie kāpnēm, noslauka tumšos, aizdomīgos traipus, tad skriešus panāk nesējus, dodas tiem garām un pirmā sasniedz savu puspagraba dzīvokli sētas mājā.

Kafela kungu ienes un noliek gultā. Aiz galvas logs, pilnīgi vajā, un tajā redzamas tikai debesis un liela dālija, kas aug pie loga. Tā ir smaga un neveikli līgojas kā cilvēka elpa pirms miršanas.

Abi skārdnieka puīši, nolikuši Kafela kungu, drusku pamīnājas uz vietas un tad aiziet. Viņi grib kaut ko teikt, bet vārdi salūzt uz mēles. Iznākuši koridorā, viņi paskatās viens otrā un tad klusi aiziet. Viņu labās, neveiklās sirdis ir dziļi skumjas un tās saprotas bez vārdu.

Sētsvidū stāv sievu bars un sačukstas savā starpā. Ir 1906. gads, kad nedrīkst skaļi runāt. Kafela kungs nekad nebija ievērojis šo vieglo dzīves likumu, vienmēr bija dedzīgi runājis, un tāpēc tagad viņam būs jāklusē. Jociņi cilvēki, maizes kūmosu viņi var norīt uz leju, bet vārdu, īpaši rūgtu citiem, nevar.

Aleksis raudādams ienāk savā istabā un tūlīt dodas gulēt.

Otrā rītā Aleksis, tikko cēlies, skrien uz puspagraba dzīvokli pie Kafela kunga. Ruta stāv sētas mājas gaitenī un raud. Arī dažas sievas grozas turpat un čikstina veco grīdu. Pieliekamie vāji smaršo, un siltā saule sarauj gaisu biezu kā ieskābušu pienu.

Aleksis steidzas pie Kafela kunga dzīvokļa durvīm un saprot visu. Uz durvīm melns drēbes krusts; rokturis pārsiets ar melnu garu marļa strēmeli.

Aleksim telpa acīs sajūk, lūpas raustas, un deniņos viens met sīkus, sāpīgus akmentiņus. Aleksis saņemas, nospiež durvju rokturi un ieiet.

Pretim plūst stipra skuju, kumelišu un etiķa smarša. Logs tāpat kā vakar vajā. Gulta, kurā guļ Kafela kungs, pārklāta ar baltu palagu, uz kuŗa vizuļodams mierīgi smaida neliels zelta krusts.

Sētniece stāv pie plīts ar kādu citu, nepazīstamu sievieti.

Aleksis ienācis apstājas pie durvīm. Viņam reibst galva no stiprā smaržu mistra, lielā, svinīgā klusuma istabā un gaišā saules spulguma uz loga baltās krāsas.

Aleksim Kafela kunga nav žēl. Visas jūtas viņam pagaisušas. Viņš tikai sīki, nepatīkami trīc kā lielā aukstumā, kas pārņēmis visu. Bailes tās arī nav, bet tāds liels tukšums, bezgalīga, tumša aiza tieši pie pašām kājām, un Aleksim briesmīgi jāturas, lai tajā neiekristu.

Sētniece pienāk pie Alekša un, noglaudījusi viņa gaišo galvu, saka:

— Redzi, tava drauga vairs nav. —

Pēc šiem vārdiem Aleksis it kā atkal apjauž sevi. Milzīgs jūtu sajaukums kā karsts vilnis pāršalc visu Alekša ķermeni, un liekas, drebošas asaras rit pār vaigiem un tad, rokās un blūzē aizmesdamās, pārvēršas viegli kūpošās, sāļās lāsēs.

— Kafela kungs tevi nebija aizmirsis līdz pēdējam brīdim. — Turpina sētniece. — Es viņa drēbēs atradu papīrā ietītu saldumu pudelīti, ko viņš tev vienmēr sestdienās nesa. Ņem to sev. —

Sētniece pieiet pie maza galda logam blakus un atnes brūnā, čaukstošā papīrā ietītu pudelīti.

Aleksis to saņem rūpīgi abām rokām, pirksti viņam trīc, un Aleksim šķiet, ka viņš tur savās plaukstās Kafela kunga dvēseli.

— Ņem to sev, glabā un esi Kafela kunga cienīgs. Viņš mira par taisnību.

Dzird vēl kā sapnī Aleksis kluso sētnieces balsi un iziet.

1914. gads un pasaules karš.

Aleksis tagad ir ceturtās klases ģimnazists, patīkams, slaidis zēns.

Katru gadu Kafela kunga nāves dienā viņš iet uz kapsētu un godbijīgi apstājas pie sava vecā drauga kapa.

Spīd saule, un kaut kur debesīs kāda balss čukst:

— Esi Kafela kunga cienīgs: viņš mira par taisnību. —

Mazo, sārto salduma pudelīti Aleksis glabā kā dārgu piemiņu. Tā ir tagad kļuvusi cieta, līdzīga akmenim. Viņš to ir iešuvījis pašdarinātā maisīnā un pakāris kaklā uz krūtīm.

Paiet pirmais kara gads. Dibinās latviešu strēlnieku bataljoni. Aleksis vēro savas tautas lielo satraukumu, un viņā pamazām briest kāda cieta apņemšanās.

Aleksis ir Daugavmalā arī tad, kad uz Mīlgrāvi izvadā pirmos brīvprātīgos. Viņš atnāk mājās kā noreibis un reizē nelaimīgs. Kas nezina, neapjaužami liels veģas viņa dvēselē. Bet kas īsti, Aleksis to vēl nespēj saprast.

Pēc vienas nedēļas ir gadskārtējā Kafela kunga nāves diena. Aleksis atnāk kapos un gurd, nemiera pilns nostājas pie Kafela kunga atdusas vietas.

Viņš stāv. Silti glāsta vēlinā vasaras saule, un atkal kaut kur debesīs kāda balss čukst:

— Esi viņa cienīgs: viņš mira par taisnību. —

— Par taisnību, — uzsver šī balss un nāk arvien zemāk un tuvāk.

— Par taisnību, taisnību.

Jau gluži aiz muguras skan šī balss.

Aleksis iekliedzas un apsviežas riņķī. Nē, neviena nav. Tikai saule, un čuksti lapās. Un atkal Aleksis sīki trīc, nepatīkami trīc lielā aukstumā, gluži kā toreiz pie Kafela kunga līķa.

Šī balss, kur tā varētu būt, kas to runāja?

Aleksis vēl reiz paskatas gaisā, apkārt, neviena nav; tikai tālumā kāda vecīte ravē kapu.

Viņš iet uz mājām un domā. Šī balss. Sauciens par taisnību. Pie dzelzceļa pārbrauktuves Aleksim jāgaida: iet garām vilciens ar kareivjiem.

Par taisnību, — skan vēl viņam ausīs līdz sajūk ar riteņu klābēšanu.

Un pēkšņi viņš saprot visu. Aleksis zin tagad, kas viņam darāms.

Kad Aleksis slepeni ierodas pozīcijās 3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulkā, viņu prom nedzen. Pierasts; cik tādu puiku nenāk. Viņam izsniedz strēlnieka drēbes, un ieskaita 7. rotā, pulka II bataljonā.

3. pulks Nāves salā, tad to pārsviež uz Ķekavu. Aleksis visur līdz. Izturīgs un saprātīgs savā darbā.

Pienāk 1916. gada Ziemsvētki un lielais uzbrukums. 3. pulka II bataljons kapteiņa Elša vadībā norīkots triecienam mežā iepretim vareni nocietinātam Māgaļu mezglam.

Bataljons novietojies savā izejas stāvoklī, gaida triecienam nolikto, liktenīgo 5. rīta stundu.

Bataljona 7. rota, kurā ir Aleksis, sadalīta viņņveidīgi uzbrukuma ķēdēs.

Stiepuju griezēji baltos ķiteļos izsūtīti uz priekšu žogu griešanai, bet viņiem ar darbu neveicas. Stiepile lūst lēni. Laikam pārāk lielais satraukums vainīgs. Norunātā uzbrukuma brīdī griezējiem iztīrīta tikai žogu pirmā rinda.

Visur vēl klusums. Vienīgi ienaidnieks raida atsevišķus šāvienus un, reizēm, uz īsu brīdi sausi ierejas vācu ložmetējs. Lo-des tad svilpodamas lido virs galvām un pazūd tumsā.

Griezēji turpina darbu. Un tad pēkšņi uz to vietu, kur griezēji strādā, krievu artilērija atklāj uguni.

Tomēr žogus griezēji neatstāj. Viņi vairās kritušo šāviņu, bet griešanu turpina. Uzbudinājumā un lielajā steigā tie priekšlaicīgi palaiž stiepuļes vaļā, tās skan. Ar asajiem dzeloņiem viņi ievaino sejas, pārplēš drēbes un bieži sapinas zemajos žogos.

Drīz artilērijas ugunij pievienojas rokas granātu sprādzieni un šauteņu klauzēšana. Tā nāk no kreisās puses un drebina visu tumsu.

Tur 1. pulks uzbrūk.

Gaisā uzšaujas liesmas, un brīžiem melnā nakts atsevišķās vietās iekvēlas sarkana kā ogle. Ieroču spalgajiem trokšņiem pievienojas ilga un dziļa kliegšana, kas, liekas, uzvanda visu iekšieni katram, kas to dzird.

1. pulks uzbrūk.

3. pulka II bataljonam ienaidnieka žogos izgriesta tikai viena eja, bet arī tā strēlnieki metas uz priekšu. Viņi skrien, klūp, ceļas un atkal dodas pret žogiem.

Pa kreisi paliek tumšs, plats grāvis. Priekšā, šaipus žogiem likumojas ceļš. Uzbrucēju pirmā rinda, nonākot līdz ceļam, ieklūp mazajā grāvī, kas iežogo ceļu. Strēlnieki lādas, kunkst.

Bet tad jau rinda visā augumā pēkšņi parādas uz ceļa cietā pamata. Ienaidniekam to vien vajaga. Visa viņa pamale piebirst pilna šautēju uguns un ložmetēju rejas.

Pirmais šaušanu atklāj ložmetējs, kas pa kreisi pie vaļņa. Tam slaidis, jauns novērotājs ar veiklām acīm. Viņš divaini, it kā palekdami, kustas un visu laiku kaut ko sauc savam ložmetējniekam.

Pirmās strēlnieku rindas, kas parādījās uz ceļa, vairs nav; tā guļ sniegā kā nogriezts rudzu salms. Tas pats notiek arī ar otru rindu, trešo, ceturto.

Tagad 7. rotas kārtā. Aleksis pieceļas kopā ar pārējiem strēlniekiem.

7. rotas strēlnieki skrien sakostiem zobiem, bet tiek uz priekšu tikai dažus soļus tālāk par kritušiem. Ar izmisušu varonību dzīvi palikušie cenšas nokļūt vismaz līdz ienaidnieka žogiem, lai tur starp režģiem, sagāstiem mietiem un cīņiem mirkli rastu patvērumu, atvilktu elpu un tad atkal dotos uz priekšu, tikai uz priekšu.

Sīvajai ienaidnieka ugunij, kas plūst no apkārtējām betonētām patvertnēm, pievienojas asa artilērijas sprostuguns. Gaišs pildas ar griezīgu kaušanu, baltiem tvaikiem un šķēpeļu lietu, kas saplosa visu.

Raketes skrien gaisā gubām un ļodza, mētā visu telpu. Izlien arī prožektoru. Tie ar savu žilbinošo gaismu ceļas no tālākām patvertnēm. Viss kaujas lauks kļūst gaišs kā dienā. Sniegs iemirdzas žilbinošā, mazliet iezilganā spožumā. Katra lieta atdala, kļūst tvirta un ļābi uztverama, bet tumsa atkāpjas un sabiezē tik stipri un guļ tur kā melna maize.

7. rotas strēlnieki neatlaidīgi iet uz priekšu. Sausajā prožektoru gaismā viņi liekas kā apmāti ar vienīgu alku visā būtē — vēl, līdz žogiem. Katra rinda nokļūst tikai līdz ceļam un tur paliek. Vienīgi atsevišķi cilvēki pārveļas ceļa liktenīgajai mugurai pāri un vēl kā streipuļodami virzas tālāk.

Stiepuļu griezēji visu uzbrukuma laiku guļ ienaidnieka žogos un aiz tiem. Viņi uz priekšu iet nevar, jo nav līdzgājēju. Bet arī celties tie nespēj — tā būtu nāve. Tieši virs viņu galvām lidojošās lodes kārtojas plīvurī, kas sedz tos kā ar smagu roku un liek rauties arvien dziļāk, dziļāk sniegā.

Bezsātīgajam ceļa skaustam tuvojas 7. rotas rinda, kurā ir arī Aleksis. Viņš skrien klupdams citiem līdz. Vienā rokā viņam lāpstīņa, otrā — granāta. Aleksis skrien, bet neredz nekā. Šausmīgais troksnis viņu galīgi apdullinājis. Arī grūtā skriešana viņu pārvērtusi mazā zvērā, kas zin vienīgi kunkstot skriet un kāri, sakarsušu muti tvert gaisu.

Pirms nokļūšanas uz ceļa viņš vēl ieveļas dziļajā grāvī ar visu galvu un pazaudē cepuri. Mītrié, gaišie mati, kas pludo sviedros, sajūk ar sniegu, un tas kļūst gaiši dzeltēns kā medus.

Arī savu granātu Aleksis pazaudējis grāvī. Vienīgi ar lāpstīņu rokā viņš rāpjas no grāvja laukā uz ceļa. Viņa ķermenis, sajutis cietu pamatu, saslejas kā atspere, pieplūst pilns ar asinīm, un Aleksis pieceļas kājās, lai dotos vēl uz priekšu. Bet šinī brīdī viņam pēkšņi viens ar cietu dūri iegruž krūtīs. Asi, negaidīti; Aleksis zaudē līdzsvaru, nokrīt uz ceļiem, vēl reiz saļodzas un tad atmuguriski ieveļas grāvī. Acis un apziņa pieplūst ar tumsu, ausis sakāpj sniegs.

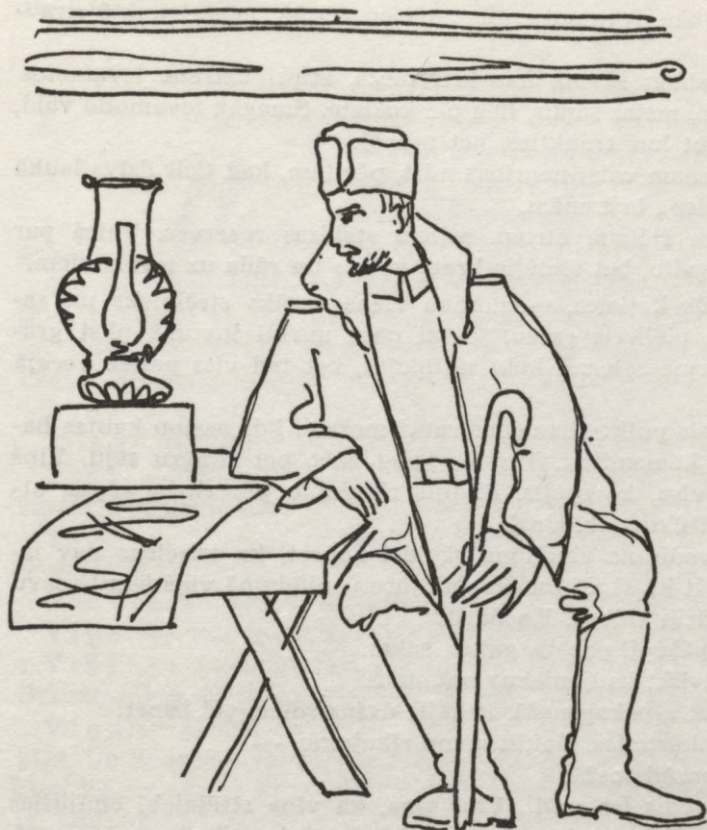
Kauja vēl turpinās.

Paugurainā mežīnā, savā štābā, nelielā zemnicā, sēd pulka komandieris, vecais pulkvedis. Sēd pie sašķobīta galdiņa. Netīra lampele galdā. Tā dreb un rausta savu gaismu kā bērns valodu.

Pulkvedis klausās telefonā. Viņš manami uztraukts. Klausulē uztverto tas īsos, aprautos vārdos pasniedz saviem palīgiem.

Kaujas troksnis pieņemas. Īpaši tai vietā, kur uzbrūk II bataljons. No tā ziņu nav nekādu. Telefona vadi pārrauti. Mūsu pašu artilērija tos pārrāvusi, un sakarnieki skraida mežā, meklēdami pārrāvuma vietu.

Pēkšņi, kādā skaudrākā uguns brīdī, kuņā sakustas visa zemnīca, sirmāis pulkvedis uzlec kājās un sāk nervozi staigāt šaurajā telpā. Apakšnieki drūmi, bez vārdu lūkojas savā priekšniekā. Zemnīca dreb.

Te pulkvedis pakampj savu spieķi, uzmet mēteli plecos un dodas kopā ar savu adjutantu laukā.

Tumšs. Garām steidzas strēlnieki. Nes ievainotos grupām, atsevišķi. Viens pienāk un stāsta par zaudējumiem. Uzbrucēju rindās krituši vai ievainoti visi virsnieki. Stiepuļu griezēju priekšnieks guļ žogos.

Pulkvedis klausas. Ko viņš domā, to nezina neviens. Tad steidzīgiem soļiem tas dodas uz priekšu, uz kaujas pusi. Trīs jauni strēlnieki pēkšņi iznirst no tumsas un seko savam pulkvedim. Tie ir sargi.

Artilērijas šāviņi sāk gulties arī mežā. Priedes iešņācas. Sniegs lielām pikām krīt zemē un sajaucas ar gājēju un ievai-

noto sčļiem. Ievainotie plūst arvien vairāk, nepārtrauktā straumē.

Lielgabalu šāviņi, kas krīt mežā, stipri uztrauc ievainotos. Tie dreb, metas sāņus, lien pie kokiem. Smagāk ievainotie vaid, grib kaut kur traukties, bet nespēj.

Nevienam vairs negribas mirt, pēc tam, kad ticis dzīvs laukā no trieciena briesmām.

Garām štābam ātriem soļiem steidzas rezerves. Vaicā par kaujas gaitu, bet vietējie krata galvas un rāda uz ievainotiem.

— Būs kotletes, — nosaka viens vecāks strēlnieks un saviebjas, pieliecis galvu, jo tai pašā mirklī tuvumā plīst granāta. Zeme salecās, koki sašūpojas, bet tad viss paliek vecajā vietā.

Sirmais pulkvedis dodas cauri mežam, līdz sastop kaujas bataljona komandieri. Tas iezālgani bāls, bet stingru seju. Viņš darījis visu, ko spējis. Pildījis rīkojumu pēc sirdsapziņas, atklāti, strēlnieciski droši.

Pulkvedis no ziņojuma skaidri noprot, ka trieciens nav izdevies. It kā sāpēs un dīvainā jūtu uzplūdumā viņš iegrūž savu spieķi dziļi sniegā. Ko darīt?

Tad pēkšņi, pacēlis galvu, saka:

— Atvilkt kaujeniekus mežmalā.

Un iet atpakaļ mežā. Pagājis dažus soļus, vēl izmet:

— Sakārtoties. Gaidīt manu rīkojumu. —

Un pazūd mežā.

Pulkvedis iet grūti. Viņš zina, ka viņa strēlnieki cīnījušies līdz beidzamam, neprātīgi. Bet kāpēc viņi netika uz vaļņa, visi, kā pirmais pulks, bet noslāpa savā varonībā?

Pulkvedis iet grūti. Viņš nejūt kvēlošo granātu. Apkārtņi. Viena smaga doma viņu pārņēmusi.

Tai laikā uzbrucēju atliekas pulcējas mežmalā. Slepūs, gurdī, nīknā ienaidnieka ugunī, nesot līdz ievainotos, saskrāmbātām, asiņainām rokām, ar naidu un izmisumu sejās.

No četrsimti vīriem palikuši astoņdesmit, bet viņos vēl mīt tāda svelme, ka tie no jauna atkal mestos triecienā.

Aleksi no kaujas lauka iznesis vada komandieris un noliecis mežmalā pie priedes. Viņš raisa viņam vaļā mēteli. Pienāk viens sanitārs. Skatās abi. Ienaidnieka lode trāpījusi Aleksi tieši krūtīs, sašķaidot maisiņu ar dārgo piemiņu.

Sanitārs atmet ar roku un pieceļas. Bet priedēs šalc kāda balss: viņš mira par taisnību.

AUTOBUSS

Rudens pievakare. Aspāzijas bulvāris. Viena debesmala pilna ar lielu, zilu mākonī.

Pie autobusa pietātnes stāv viņš un viņa. Viņš — apaļīgs, sārts jauneklis ar cepumu kārbīņu rokās, viņa — jaunā mētelī un platā cepurē. Viņš ir līgavainis, viņa — līgava; kāzas noliktas pēc viena mēneša. Tagad viņi brauc ciemā.

Viņš: — Kāpēc tu negribi braukt ar tramvaju?

Viņa: — Tramvajs iet lēni. Es gribu braukt ar autobusu.

Viņš: — Uz tās līnijas ir slikti autobusi, veci, istas reņģu kastes. Paklausī mani.

Viņa: — Paklausī tu mani. Es nevaru ciest tramvajus un braukšu ar autobusu.

Viņš: — Tu esi spītīga.

Viņa: — Nē, tu esi spītīgs, negribi ievērot manu lūgumu.

Viņš: — Labprāt. Bet šoreiz tavs lūgums ir bērnišķīgs. Braukt sliktā autobusā. Un maksāt dārgāki.

Viņa: — Lūdzu neapvaino mani. Mans lūgums nav bērnišķīgs. Un ja es tev esmu mīļa, tad tu vari arī dārgāki samaksāt. Dari kā zini: ja tu nebrauksi ar autobusu, es nebraukšu nemaz un iešu mājās.

Viņš: — Tas būs nepieklājīgi. Mēs solījāmies būt. Mūs gaidīs.

Viņa: — Mēs solījāmies, mūs gaida. Kur es ar tādu varmāku un tiepšu varu braukt? Es iešu pie telefona un pateikšu, ka mēs nebūsim.

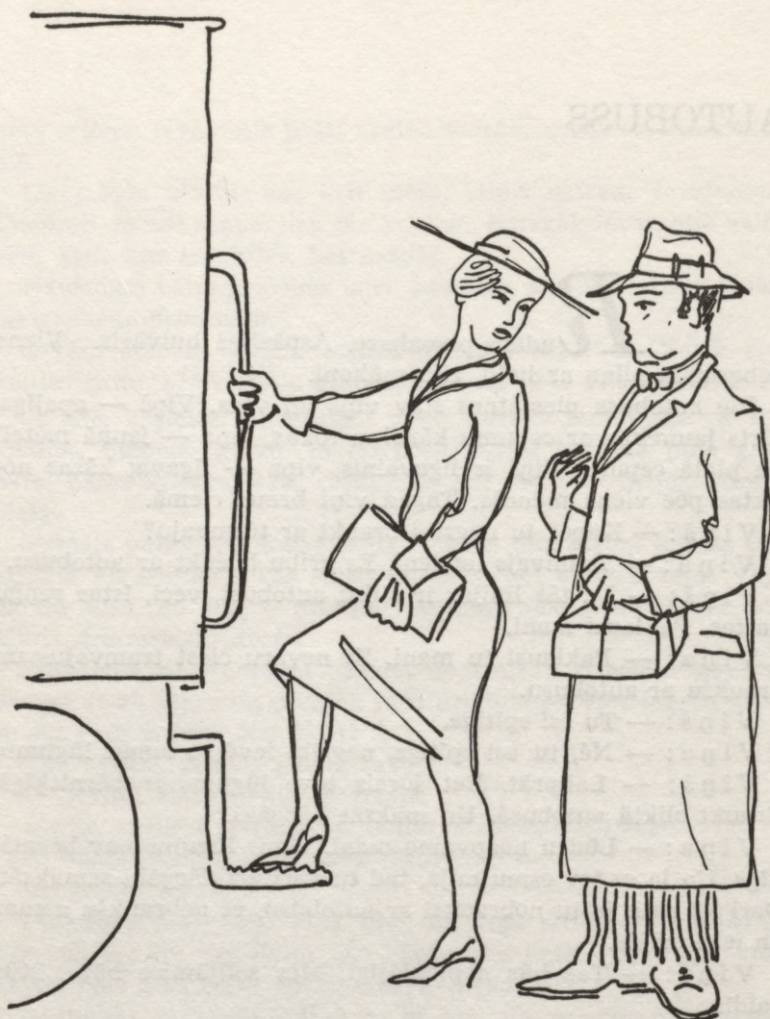
Viņš: — To tu nedarīsi.

Viņa: — Darišu gan.

Viņai saskrien asaras acīs, un viņš beidzot saka:

— Labi, brauksim ar autobusu. Un abi paliek neapmierināti. Strīdus kā rūgta dēle guļ iezīdies sirdī.

Pienāk Ilģeciema autobuss. Vecs, no muguras iekšā kāpjams. Nokūp benzīns, un visi gaidītāji, gāzēs rīstīdamies, lielā burzmā gāžas autobusā iekšā. Pilns. Autobuss īdot nosveras uz vienu pusi.

Viņai pagadas vieta, kur apsēties. Viņš stāv kājās.

Grabot un ļodzoties, autobuss dodas uz priekšu. Katrā asākā pagriezienā vecā mašīna čikstot nosveras uz vienu pusi, un stāvētāji cits citam sagāžas virsū. Karsts. Svaigāks gaisa malks gadas tikai pieturas vietās, kad paveras durvis.

Vecpilsētā, kādā pieturā, kad vadītājs grib ceļu turpināt, mašīna vairs neklausā. Motors gan iedarbojas, bet apakšā kaut kas burkš, un autobuss nekust no vietas.

Vadītājs izlien no savas būdas ar liku dzelzi rokā, apiet mašīnai, kā biedēdams to, apkārt, padauza šur tur un beidzot palien tai zem tuklā, dzelēnā vēdera.

Pasažieri autobusā kurn un lādas. Viens klie dz, lai taisa durvis vaļā, jo viņš smokot nost. Durvis attaisa. Gai ss kā milzīgs, vēss zutis ievijas autobusā un piebāž katram savu apaļo, valgo purnu pie pieres. Katrai dāmai rokās nemitīgi plivinas liels, raibs taurenis un tīkami smaržo.

Vadītājs, palīdis zem autobusa, kaut ko dauza, stumj un groza.

Kāda veca sieviņa kunkst:

— Es netikšu mājā, netikšu laikā mājā. Mans dēls, pārnācis no ambulances ar slimu roku, stāvēs un gaidīs. Tāda nelaime! Ko lai es daru?

Kasiere viņu mierina:

— Nekas, krustmāt, viss būs labi. Tiksim laikā galā. Vadītājs tūliņ salabos vāgi un tad salaidīsim straujāk.

— Ar šito kasti! — smejas tukls, iereibis amatnieks vēl darba drēbēs. Viņa apaļā seja spulgo kā liela rudens dālija: — Jaunkundz, nepūšiet smiltis acīs. Labi, ja mēs līdz tilta galam tiekam. Tad tur — hoplā — Daugavā un peldu līdz Ilģeciēmam. Mammiņa, nebēdājies, — griežas viņš pie bažīgās vecītes, — es jums palīdzēšu aizpeldēt.

Vecīte iekunkstas vēl vairāk, bet runāt vairs nerunā.

Vadītājs ir izlīdis no autobusa apakšas, noskurinas kā suns, dusmīgi iemet līko dzelzi rīku kastē un sēstas pie stūres.

Rūkdama un sprauslodama, mašīna iekustas.

— Ardievu, pasaule! — smejas iereibušais amatnieks. Kasiere viņu apsauc. Viņš kaut ko kasierei, baltos zobus rādīdams, atbild, bet ko īsti, autobusa lielajā rūkoņā nav iespējams sadzirdēt.

Autobuss atkal ļodzas no vieniem sāniem uz otriem, pagriezienos kunkst un svaida braucējus, līdz Daugavas malā uz tramvaja sliedēm pēkšņi apstājas. Tieši uz pašām sliedēm. Kā apburts, kā zemē iedzīts.

Braucēji pārsteigti, vadītājs izmisis. Viss tas turpinas tikai mirkli. Jau nākošajā 5. līnijas tramvajs ar visu sparū iedrāžas autobusa pakaļējā galā. Ass, truls grūdiens, kas satrauc visu Daugavas malu. Grūdiēna sausā skaņa kā milzīga, traka bumba jono gar Daugavas krastu, lec Daugavai pāri un apdullina katru. Tramvajs izlec no sliedēm. Autobuss gāžas. Lūst koks, plīst stikli, bailes klie dz, un sāpes vaimanā.

Viņam sadursmē pārlauž kreiso kāju divās vietās un satriec visu ķermeni, viņai laimējas ar dažiem sejas ieskrāmbājumiem.

Viņš guļ slimnīcā ilgi; sarežģījumi, lūzumi nedzīst. Viņa uzticīgi apmeklē ievainoto slimnīcā un mierina. Viņš ir drūms, skatas it kā no sāniem. Šķiet, kāda smaga doma viņu nospiež un nemitīgi moca.

Pēc dažiem mēnešiem viņš iznāk no slimnīcas ar stīvu kāju. Ārsti gan solas kāju izlabot, bet tikai ar laiku, ar pacietību.

Viņa atkal apmeklē viņu. Lasa tam priekšā. Stāsta, kas notiek pilsētā. Kāja labojas. Viņš sāk staigāt. Viņi iet dārzos, sēd tur, runājas. Tomēr kaut kas viņu starpā ir. Viņš ir domīgs, kā melnā sapnī, kas neļauj viņam atplaukt agrākajā laipnībā un sirsnībā. Viņš šķiet kā apsēsts. Kas nepatīkams baigs un sāpīgs liekas viņu vajā miegā un nomodā, jaucot viņa dvēseli ikā spēļu kārtis; laupa ēstgribu, kā puķes nogriež smieklus un samet jūtām un domām zem kājām stiklus. Kas būs? Arī viņa ir nomākta. To uztrauc viņa garastāvoklis.

Kādā rudens vakarā viņš ar neparastām skumjām un bailēm acīs atvadas no viņas. Kā grib ko teikt, bet apraujas. Var dzirdēt kā sakož zobus.

Viņa, atvadijusies un izgājusi kāpņu telpā, stāv un raud. Kas viņam ir? Kas? Iet atpakaļ un vaicāt? Nē, ja viņš pats negrib teikt, nē!

Un viņa, spītīgi paceltu galvu, beidzot aiziet.

Otrā rītā agri viņa saņem no viņa šādu vēstuli:

— Miļā. Piedod, ka es tev rakstu. Pats pateikt acīs — es to nevaru. Kad tu saņemsi šo vēstuli, es jau būšu tālu uz laukiem vientulībā.

Mums ir jāšķīrās, es nevaru vairs iet ar tevi kopā un veidot jaunu, citu dzīvi. Nedusmojies, es tev visu paskaidrošu.

Tas sākās tai rudens pievakarē, kad mēs braucām ar autobusu uz Ilģeciemu viesībās. Pirms braukšanas, atceries, mēs ilgi uz bulvāra kā parasts strīdējāmies: tu gribēji braukt autobusā, es tramvajā. Bei-

dzot mīlā miera dēļ es kā vienmēr piekāpos, un mēs braucām ar autobusu. Tu labi zini, kā tas beidzās. Īpaši man visai bēdīgi.

Kad es slimnīcā pamodos no savas ilgās nesamaņas, divaina nopūta pārvēlās pār manām lūpām. Bija tā, it kā es būtu pamodies no miroņiem, otrreiz atgriezies dzīvē. Es atplētu plaši acis, gribēju redzēt dzīvi, puķes, smieklus, bet manā priekšā bija tikai balti slimnīcas griesti un uz tiem nemitīgi joņoja autobuss, vecais, dzelēnais Ilģeciema autobuss, pūzdams, ļodzīdamies, pēkšņi apstājās, un tad es dzirdēju skaidrā cilvēku valodā. Varbūt manas paša smadzenes to runāja, mana dvēsele, autobusā pārvērtusies, vai manas sadauzītās ausis, es dzirdēju balsi, un tā teica:

— Tu vienmēr padodies, tas bija brīdinājums. Tagad tu tiki sveikā, bet kādreiz būs beigas. Viņa tevi novedīs postā, un tu zaudēsi galvu.

Pēc šiem vārdiem autobuss atkal joņoja baltajos griestos. Es aizvēru nogurušās acis. Autobusa joņošana kā zilgans tvans sēdās manās smadzenēs, un es kāpu atkal pa bezgalīgām kāpnēm tumsā.

Acu aizvēšana mani nomierināja, ausīs tomēr vēl arvienu truli un klusi skanēja baigie vārdi. Tālas ērģeles spēlēja katrā ausī. Pamazām skaņas attālinājās un beigās saplaka tikko manamā dunā, kas tur iegūla, un nekāda saule to nesēpja saēst.

Arī vēl tagad man ausīs dun. Es varu tās mazgāt nepārtraukti. Viena alga. Esmu bāzis savās ausīs vati, domādams, varbūt tā uzsūks savos porainos audos nepatīkamo skaņu. Velti. Katrā ausī tagad man ir augsts, stāvs kalns. Tā galā stāv mēms cilvēks un sit neatlaidīgi, sit dobajā gongā. Vējš, nesdams skaņas, te saasina tās, ne apklusina. Esmu gājis pie ārstiem. Vienmēr pēc rūpīgas ausu apskates viņi ir teikuši: Kungs, jūsu ausis ir pilnīgi veselas.

Ko lai es daru: Es netieku no šīs dunas vajā. Tā mani vajā dienu un nakti. Bez stājas. Visu laiku kā zars vējā es šūpojos šinī dunā. Un visa pasaule līgojas līdz dunēdama.

Baigs, nepatīkams pirksts ir šī duna un skar manu apziņu un dvēseli kā sāpīgu augoni, neļaudama nekad tai atslīgt mīkstā, ērtā bezrūpības krēslā.

Es esmu kļuvis īgns, mūžam satraukts, vienās bailēs un gaidās no nākošas lielākas nelaimes. Vecas, netīras drēbes var novilkt, šausmu vietu var pamest, bet kā lai cilvēks pats no sevis tiek vaļā, no sava nelabuma, sūruma, kas līdzīgi bezgalīgam līmenim klāj visu dvēseli, kā lai tiek vaļā?

Mana griba un spēki ir sasiēti, es mirkstu kā koks rāvainā purvā savā baigajā, vienīgajā domā un jūtā, un visa esamība man pamazām kļūst kā rāvains jūklis. Katra lieta, katra doma un jūta. Visām tām klāt rāvaina garša un smaka. Un nav neviena, kas no visa tā mani glābtu. Tu? Bet tieši pret tevi visi šie tumšie, sliktie spēki vērsti. Tie iet kā milzīgs šķēps cauri visai manai dzīvei, caurdurdami mani un tevi. Un pie visa tā vainīgs autobuss. Sīks, bezdvēselīgs priekšmets. Man viņš ir kļuvis robežu stabs, no kuŗa es esmu kāpis pa rāvainām, slidenām kāpēm tikai uz leju krēslā, drebā, izmisumā un bailēs.

Ardievu!

Varbūt laukos, vientulībā un dziļos mežos es atkal atgūšu sevi. Jeb varbūt es tāds esmu. Kaut es to zinātu.

Laukos es atdošu savas ausis meža skudrām, koku šalkām un putnu dziesmām. Tur es guldināšanu savas ausis sūnās, skujās, rakšu tās irdnē iekšā. Varbūt tās atņems manu dunu. Es gulēšu zemē kā zars. Koks būs man atbalsts galvai, vējš — vēsa sega un debešis mazgās manas acis savos zilajos ūdeņos.

ZIEMAS SVĒTKU KAUJĀ

Tā bija dīvaina ziema. Maiga, mīksta, pilna mitruma un līpoša sniega.

Upes stāvēja vaļā. Ūdeņi, vāri kūpēdami, skrēja tāpat kā rudeni. Zeme gulēja slapja, ļodzīga un smaga kā mīkla. Iepelēks tvans un sūra smaka kāpa purvainākās vietās pret cietām, sāļām debesīm.

Dažas dienas priekš 5. janvāra uz nesasalušas, mīkstas irdnes uzsniga dziļš sniegs. Purvi un dziļie grāvji zem sniegiem slēpās kā lielas, vaļā vērtas mutēs, kuŗu alkā un dziļumā grima visa pasaule.

Visu dienu un nakti uz 5. plosījās spēcīgs sniegpuenis. Lielie, platie Krastiņu meži starp Lielupi un Daugavu tinās smagos, baltos dūmcēs. Baltajā sniega bezgalībā, kas, nepārtraukti riņķodama, lieliem klēpjiem gāzās no augšas lejup, izira telpa, atstatums un virziens.

Ceļi pazuda. Tos nācās meklēt ar mietiem. Vezumi aplīpa par lielām sniega gubām, un vezumnieku zirgi stiga zemē līdz krūtīm, kūpēdami kā lauku virtuves.

Telefona vadi šajā naktī trūka. Tos rāva savā steidzīgajā pārgājienā rotas, vezumnieku zirgu pakavi un sniegs ar savu smagumu. Sakaru nodaļas lādēdamās ložņāja pa mežu un sēja bojājumus, bet darbam nebija beigu.

Šinī sniegainajā naktī latviešu pulki taustīdamies gāja, lai novietotos katrs savā vietā lielajam triecienam vācu pozīcijām.

Vācu pozīcijas bija aiz Krastiņa meža pretējā mežmalā. Tās sargāja un slēpa plats lauks, viltīgi meža izcirtumi un dzeloņžogi, vairums četrās joslās ar vairākām mietu rindām.

Aiz žogiem cēlās augšup stāvi vaļņi, kas dažās vietās tālu pārsniedza gara cilvēka augumu.

Aiz tiem glūnēja labi iekārtoti ierakumi ar patvertnēm, cietām ložmetēju ligzdām un veiklām satiksmes ejām.

Tā bija vesela sistēma ar vācu parasto rūpību celta, kopta un lolota.

Šiem vācu nocietinājumiem latviešu strēlniekiem bija jāuzbrūk klusi, bez šāviena, 5. janvāra rītā pulksten piecos.

5. janvārī uz rīta pusi varenais sniegputenis rima. Tālumā atkal kļuva jaužamas debesis un plašums. Varēja vieglāk uzelpot, jo tagad gaiss plūda pāri mežiem brīvi plašiem klēpjiem, nesdams līdzī dzimtenes un Daugavas ūdeņu labo smaržu.

Iestājās atkusnis.

Čauganais sniegš plaka un sedza visu zemi kā balta, svaiga baltmaizes rika.

Priežu galos šur tur pavīdēja bāls spožums, bet tikai uz mirkli kā smaids. Tad atkal dzisa, lai kā putns atsētos kaut kur citur. Tā bija mēness gaisma. Tikko jaužama caur mākoņiem kā bieži vaigos viegls sārtums.

1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulks šai naktī slēpjas smagi piesnigušajā birzī. Tur nav ne zemnīcu, ne telteņu, tā ir tukša un neskārta vieta.

1. pulka strēlnieki sēd zem klajas debess samīdītajā sniegā pilnā kaujas gatavībā cieši cits citam blakus.

Vis pulks ieņem ļoti mazu vietu. Starp rotām ir tikai ejas pēdas platumā, kur klusi kā ēnas kustas virsnieki vai kāds ziņnesis.

Dažus soļus no pulka novietnes gaisā jūtams lieks mitrums un vārs, drusku paskābs siltums, kas ceļas no strēlnieku satrauktām, karstām elpām, viņu tērpiem un ķermeņiem.

Ja ienaidnieks nejauši atrastu šo lielo cilvēku kamolu mežmalā un atklātu uz to artilērijas uguni, zaudējumi būtu milzīgi.

Strēlnieki sēd sniegā, viņu kustības aprobežotas, jo mugura saskaras ar muguru, plecs ar plecu; kājas, stinguma pārņemtas, tirpst, simtām tirpuma skudru joņo no pēdas uz augšu un atkal atpakaļ, līdz kāja kļūst pilnīgi nejūtīga, asinis tikai ar lielām pūlēm, nosvīdušas, smagi elsodamas kāpj uz priekšu.

Biežais sniegš, kas sākumā likās vēss, čaugans, plīvuram līdzīgs ar katru mirkli saplok, kļūst ciešāks, smagāks pilns cilvēka siltuma.

Stumbri tiem bērziem, kas stāv pulka vīdū, atkūst. Sniegš platām plēnēm veļas lejup, un tumšo, grumbuļaino mizu klāj brūnganas sviedru lāses.

Lēni, neatvairāmi tuvojas piektā stunda. Lielā liktenīgā stunda. Ko tā dos — nāvi, uzvaru?

Sniegputeņa vietā tagad ir klusums, tāds, kāds priekš negaisa, drusku salts, pilns baiguma un sīku, nervozu trīsu.

1. pulka stiepuļu griezēji baltos rēgu tērpos strādā pie vācu žogiem, griežot ejas. Viņi guļ sniegā dziļi. Vienīgi galvas manāmas virs porainās, vāri kūpošās sniega virsmas ar stingrām acīm un dūrē savilktiem sejas vaibstiem.

Griezēji uzmanīgi un klusi ceļ augšup savas rokas ar pelēkām, garām šķērēm un griež stiepuļi, noteikti ar cietu spēku, ko vairo uztraukums un visa stāva sasprindzinātība.

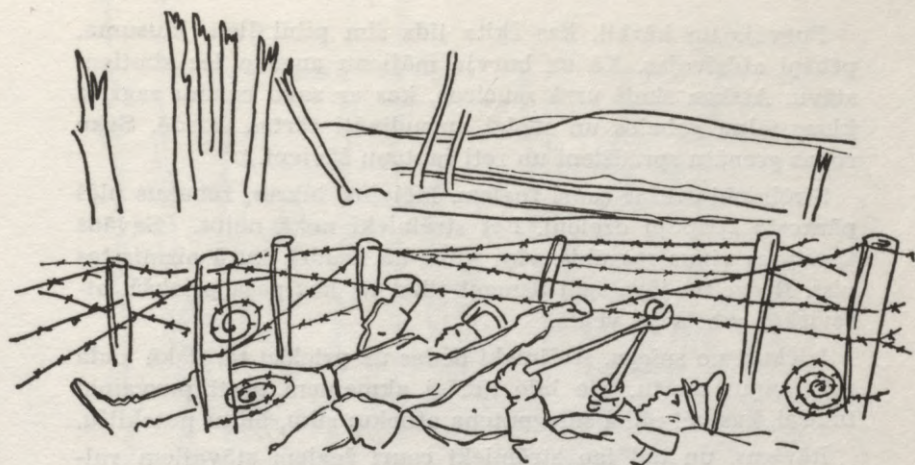
Viens griež, bet otrs ar ādā tērptām rokām tur stiepuļi, atmuguriski guļot sniegā.

Stiepuļes lūzt ar īsu, sausu troksni, kas līdzīgs dzēlienam. To pakampj gaiss, bet sadūries turpat nomet sniegā. Pārgrieztā un novaldītā stiepuļe zūd tumsā un, vāji sanot, piespurdz savam mietam, savijoties tāsī.

Baltie strēlnieki griež, bet pāri elpo debesis tumši zilgas.

Grenadieru izlases vads gaida tieši uz stiepuļgriezējiem. Viņi rūdīti vīri. Tiem acis ir bez kļūdām, atstatums viņiem gulstas pie kājām kā suns, un rokās darbojas tērauda atsperes.

Pēkšņi pāri klajam purvājam no tumšā meža gaisā izšaujas spoža raķete un slaidā lokā laižas pāri kārkliem uz bērzu bērzs pusi.

Ar aizturētu elpu visi pieplok sniegam. Dažām šķērēm stiepule paliek mutē. Raķete, noskrējusi zināmu loku, nokrīt sniegā, un atkal iestājas klusums.

Aiz stiepuļgriezējiem un grenadieriem guļ pulks un gaida, gaida tikai 100 metru no žoģiem.

Te pavīd sarkanas uguņiņas — norunātais signāls, ka ceļš brīvs. Ejas kreisajā pusē pulkam iztaisītas. To paziņo arī mutiski griezēju grupas vadītājs, kas, smagi elsodams, pielien un nodod ziņojumu rotas komandierim.

Ziņotājs slapjš, it kā tikko būtu izlīdis no mārka, bet seja dziļš apmierinājums, varbūt pat prieks, kas liek aizmirst visu: bīstamo apkārtni, pārciesto un gaidāmo.

— Gatavs, — viņš saka.

Varētu doties uz priekšu, laiks jau arī pāri pieciem, bet labajā pusē pulkam skan šāvieni. Tur vācu posteņi apšauda mūsu griezējus. Tie strādā drudžaini, ar visu būtņi: vācu uguņš viņus nebiedē, tieši pretēji — kaitina, kūda.

Pēkšņi izšaujas gaisā sarkana raķete, pēc tam otra. Švirkstot tās dodas augšup, bet ar savu aso gaismu ieurbjas katra strēlnieka sirdī un smadzenēs. Raķetes redz 1., 2., 3. un 4. pulks.

Visi vienu mirkli sastingst. Rokas krampjaini satver šauteni. Neredzama silta vērsme izplūst cauri visiem šiem vīriem, pulkiem un mīksti, kā cimdos tērpta, atsitās pret deniņiem, piepildot smadzenes ar dīvainu tvanu.

Sākums.

Purvājs un kārkli, kas šķita līdz šim pilni liela klusuma, pēkšņi atdzīvojas. Kā uz burvja mājienu augšup lec simtiem stāvu. Atskan skaļš urrā sauciens, kas ar savu asumu sagriež kluso telpu gabalos un sāpīgi, uzbudināti cērtas dzirdē. Seko rokas granātu sprādzieni un reti šauteņu šāvieni.

Strēlnieki drāžas cauri žogiem. Mēteļus, bikses, zābakus plēš pārkosto stiepuļu dzeloņi. Bet strēlnieki nekā nejūt. Savāds karstums viņus sagrābis, viņi jūtas kā drudzī, kuņģā aizmirstas viss. Redze un jēga spēj uzņemt tikai to, kas pašā priekšā, atsevišķā, gabalainā veidā.

Izlēkuši no sniega, strēlnieki dodas uz priekšu tā, it kā kāda roka viņus mestu. Tie lido līdzīgi akmeņiem pretī purvainai tumsai, kas vēl pilna sniegputeņa atlieku: sīku, baltu puteklišu.

Rāviens, un tad jau strēlnieki cauri žogiem stāvajiem vaļņiem klāt.

Priekšā grāvis, melns, pilns ūdens, drusku kūpošs un salts. Strēlnieki lec tam pāri, citi iekrīt, pārējie kā milzīgi, pelēki kaķi rāpjas uz vaļņa. Tie ir latviešu vīri, kas jaunībā bumbas veiklumā tikuši kokos vai lidojuši pāri Rīgas sētām.

Tos, kas paši nespēj, citi pagrūž ar plecu, ar rokām, patur, pastumj un arī tie ir augšā.

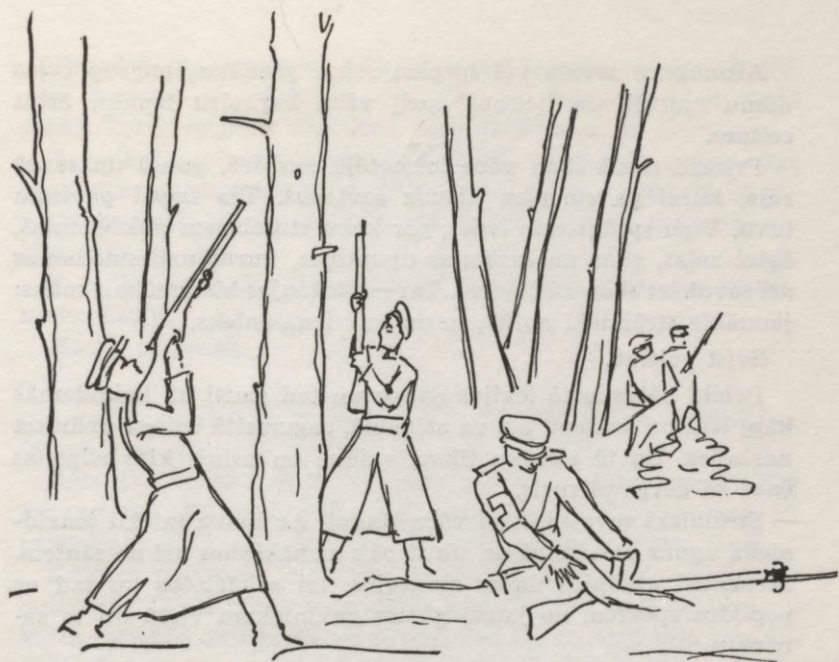
Zib durkļi, klaudz šauteņu laides, atsitoties pret vaļņu koku. Vēl mirklis, un strēlnieku pirmais vilnis kā degoša piķa strau-me gāžas uz vācu galvām ierakumos iekšā.

Vāci pārsteigti, pārsteigums kā milzīga virve skauj viņu locekļus. Un tā viņus nobeidz strēlnieku ieroči.

Trieciens tīk negaidīts, ka viens vācu postenis pat aizmirsis savu ložmetēju pie uzbrucēju ieejas. Tas stāv pilnā kaujas gatavībā, un blakus tam atgāzies guļ balts jērādas sargkareivja kažoks, vēl drusku silts un tvanīgs.

Pirmo līniju strēlnieki iegūst uz vietas. Vācietis mūk mežā, un strēlnieki to pavada šāvieniem. Vienīgi vēl turas pretī tuvākās patvertnes. Tās pilnas vācu. Viņi ar katliņiem, šauteņu laidēm un krēslu kājām izsit rūtis un šauj. Nikni.

Strēlnieki slēpdamies šauj viņiem pretī. Daži drošākie snaiostas, lai vērstu uz sevi uzmanību, un tad tai laikā citi, uz vēdera lizdami vai savādāki slapstīdamies, pielien negantai patvertnei un raida tās izsistajā, kūpošajā logā vienu granātu, otru, līdz šāvieni norimst, un patvertni pārņem klusums, liesmas un vaidi.

Viens vācu ložmetējnieks, paslēpies ar savo ieroci uz kādas patvertnes skausta, triec lodes pretī kā ārprātīgs.

Viņa ložu plīvuris ilgu laiku nelaiž strēlniekus uz priekšu. Beidzot no muguras puses veikli mesta granāta viņu norauj zemē. Ložmetējs, šķēpeļu ķerts, saslejas gaisā, aizrijas un tad iekrīt ar purnu sniegā.

Rotas kārtojas un skrien uz priekšu. Naidnieku nedrīkst izlaist no rokām. Kad viņš atjēgsies, būs slikti. Ar meža kuīļa niknumu viņš gāzīsies pretī, jo ievainotā niknumā slēpjas teitoņu lielākais spēks.

Vācu mežā strēlnieku virzīšanos uz priekšu traucē tumsa, telefona vadi un vācu kareivji kokos.

Telefonu vadi pinas kājās, un uztrauc strēlniekus. Tie skrien, krīt, cejas un atkal skrien. Bet tad pēkšņi atskan šāviens, negaidīts, no augšas, un kāds strēlnieks pavisam nokrīt. Tad pārējie saskrien ap koku un šauj tik ilgi uz augšu, līdz vācietis nokrīt.

Dažreiz šaušana veltīga: nav atrasts vainīgais koks. Un vācietis, sēdēdams citā kokā, turpina šaušanu, līdz arī viņa vadzis lūzt.

Aizmugurē arvien vēl sprakst rokas granātas, augšup ceļas dūmu mutuļi, un liesmas aprij vācu kaņavīru lepnās, ērtās celtnes.

Priekšā mežā skan vācu ložmetēju skaidrā, gausā un sausā reja, kurai pa starpām klauudz šautenes. Tās tagad pavisam tuvu. Viņu sprāgstošās lodes, gar koku stumbriem plīkšēdamas, šķiež zaļas, zilas un sarkanas uguntiņas, kuras uzliesmodamas arī savukārt skan kā šāvieni. Tas naktskaujas bīstamākais māns: jaunākie strēlnieki apjūk, nezina kur ienaidnieks.

Svīst gaisma.

Pelēki bālgana tā ievijas gaisos un tad gausi kā baidīdamās kāpj lēni pa kokiem, bet uz asiņainā, sagumzītā sniega nedrīkst nosēsties. Un tā cilvēku līkus, vaidus un asinis klāj zilganas ēnas kā dārgs plūvuris.

Strēlnieki tuvojas otrai vācu līnijai. Ar katru mirkli ienaidnieka uguns pastiprinājas, un tā sāk uzmākšanos arī no sāniem. Strēlnieki atkāpjas dažus simtsoļus, lai sakārtotos un tad ar papildus spēkiem no jauna gāztos naidniekam virsū un to satriektu.

1. pulks pilns pašapziņas. Tā vadi lēni, bet centīgi kārtojas mežā.

Karstās pieres garo. Daudzi tikai tagad pamana savus saplēstos mēteļus, pāršķeltos zābakus, asinis uz rokām, kas sakrambātas un sadurtas milzīgā satraukuma brīdī, skrienot cauri žogiem, lecot pāri vaļņiem un cīnoties ap betonētām patvertnēm.

1. pulks zin, ka kopā ar to un blakus viņam cīnas kurzemieki, varonīgi vīri, Nāves salas uzvarētāji, kas drīzāk mīrs, nekā lieksies.

Pirmā uzbrukuma brīdī viņi ienaidnieka ugunī paši ar rokas šķērēm grieza papildu ejas dzeloņžogos, lika pāri pīteņus, kas darināti no svaigajām Babītes ezera niedrām un vēl glabā sevī vāro dūnu un ūdens smaržu, un tā kā vilki gāžas virsū ienaidnieka vaļņiem.

2. pulks seko šiem abiem pulkiem pēdās.

Kad nakts pelēkajā gaisā izšāvās abas sarkanās raķetes, viss 2. pulks saslējās kā zirgs, kas jūt sānos piešus, un daudzi jauni strēlnieki runāja:

— Kaut mēs būtu kopā ar 1. pulku! —

— Nebaidies, gan būsi, pietiks darba visiem; visas kāzas dzer trīs dienas, — teica vecie un uzvilka dūmu. Viņiem bija taisnība.

Tagad 2. pulks soļo kā kūpošs briežu bars cauri bērzu birzīj, pāri purvam ar kārkliem, vaļņiem, ierakumiem vācu mežā iekšā. Tas ir negants skrējiens, pilns skurbuma un elsas.

2. pulkam gaitu rāda platais karaceļš: asiņainais sniegs, liķi, nopostītās patvertnes un vaidi. Nekas to nespēj aizturēt. Strēlnieku naglotie zābaki steidzas garām ievainotiem, skarot ar zolēm gaistošo elpu.

2. pulks steidzas palīgā pirmam, kas triecas pret otru ienaidnieka līniju.

Kauja turpinas.

2. pulka 1. rotas strēlnieks Antons Kūlums skrien vienmērīgi, ieturēdams savu vietu un rindu.

Rota jau ir pāri vācu vaļņiem un lokas starp ieņemtajām patvertnēm. Kūlums grūž savas garās kājas dziļajā sniegā, kā bezgalīgus mietus, ar kuriem tas grib aizsniegt zemes serdi.

Kūlums nogurumu nemana. Viņa sirds kustas vienmērīgi kā automāts. Ilgais sūrumš un naidš izēduši viņa sirdi skaidru no katra putekļa, smaguma un tirpas. Pēc tā, ko viņš bija sevī izcietis, kas varēja vairāk nākt? Nāve? To tikai viņš alka un meklēja. Tā būtu viņam pēdējā un labākā Ziemas svētku dāvana.

Kūlums visur meklē nāvi. Katru mirkli, katrā vietā. Bet nāve no viņa vairs. Kūlumam tagad ir skaidrs, ka lodē, durklī un īdošā granātu šķēpelē nāve viņam neslēpjas. Ticību tomēr nezaudē. Varbūt šoreiz.

Kad Kūlums uzzināja, ka viņa 2. pulks iedalīts rezervē, tas bija nelaimīgs. Viņš labprāt apmainītos ar kādu pirmā pulka strēlnieku, laimīgu vīru un tēvu.

Kūlums arī ir vīrs un tēvs, kādreiz laimīgs, bet tagad pievilts, aizmirsts un izsmiets. Sievu viņam atņēma draugs Ansis Deglavs, jaunāks, iznesīgāks un vārdos krāšņāks.

Visa dvēsele Kūlumam ir izdegusi šajā kaunā un sāpē; palikuši tikai sīvi pelni, kas sūrst smadzenēs, katrā apziņas brīdī un nokauj viņa prieku un ticību dzīvei.

Kūlums skrien garām vienai vācu patvertnei un pirmo reiz skaidri sadzird pretimnākošās lodes. Viņš tver tās kā izslāpis veldzi, plaši pavērtu muti, uztrauktu sirdi.

Lodes džinkst, bet aizzib garām, meklēdamas savu īsto, nolēmtu vietu.

Šaušana arvienu pastiprinās. Strēlnieki kustas uz priekšu likstoties. Pa labi sprakstēdama deg kāda patvertne. Liesmu

siltums skaidri jauzams gaisā. Kā silts, biezs lakats tas plīvo virs galvas.

Arvienu vairāk uzbrukuma ceļā gadas ievainotie un krietušie. Daudz vācu, vienā apakšveļā, tieši kā no gultas. Pa starpām 1. pulka strēlnieki. Vaidi jaucas kopā ar sniegu un sajaukto gaisu.

Pie vienas priedes Kūlums skriedams sapinas kādā zemajā dzeloņžogu režģī un nogāžas ar seju sniegā.

Piecēlies viņš grib doties uz priekšu, bet pamana kādu smagi ievainotu strēlnieku, kas, atmuguriski guļot sniegā, māj viņam ar roku.

Kūlums pieskrien tam klāt un paliek šausmās un izbrīnā stāvēt. Viņa priekšā sniegā guļ 1. Daugavgrīvas pulka strēlnieks Ansis Deglavs.

Kūlums stāv un skatās savā bijušā draugā tā, it kā apkārt nekas nenotiktu.

Pēkšņi vienā acumirkli viņš ir aizmirsis ložu džinkstēšanu, neredz garām skrejošos strēlniekus, nedzird komandu, kliezniekus, granātu sprādzienus un dūmus, kas nāk viņam virsū no degošām patvertnēm.

Kūlums stāv un skatas savā bijušā draugā, kara biedrā un nāvīgākajā ienaidniekā, kas tagad ar cauršautu vēderu sten viņa priekšā sniegā un lūdz palīdzību.

Acis Ansim Deglavam pusvirus, uz lūpām asiņainas putas, un ar vienu roku tas tur savus kreisos sānus. Vai viņš redz un pazīst Kūlumu — nav zināms. Vaidi vienmērīgi un neatlaidīgi kāpj pāri Anša Deglava lūpām un nokrīt turpat netīrajā sniegā dubļos un asiņu plankumos.

Atriebības alka reiz ir apžēlojusies par Kūlumu. Viņa briesmīgākais ienaidnieks, ievainots un bezspēcīgs, guļ tā priekšā, un ar viņu var darīt, ko grib.

Sākumā visu to Kūlums nevar aptvert. Karsts vilnis sitas viņam smadzenēs. Viļņa šļakatas plīst acīs, raibinot redzi, un kā karstas tirpas veļas cauri visam ķermenim.

Tad pazib it kā žēlums, bet viņu tūlīt nožņaudz ilgaiss sūrumš un naidš, kas saslejas Kūluma apziņā visā savā augumā.

Beidzot nu tu man esi rokā.

Acis savelkas šauras, un zods dreb kā uz raudāšanu īgnumā un atmiņu sūrsme.

Ko darīt?

Visvieglākais ir ievainoto atstāt turpat guļam; arī tad drīz visam pienāks beigas, tāda Anša Deglava vairs nebūs, un Kūluma kauns būs atriebts.

Dūmi savelkas arvienu biezāki apkārt, un kaujas karstums novirzas sāpus.

Lai būtu tā lieta drošāka, var ielaist viņam lodi galvā un mierīgi aiziet. Kas te tādā sajukumā to redzēs un meklēs?

Kūlums nekustas, un šīs domas kā žiglas bezdelīgas šaudas viņa galvā. Aiziet, atstāt. Nobeigt. Suns bijis dzīvē, lai mirst kā suns.

Labākas un vieglākas izdevības vairs nebūs. Kā viņš slepeni gaidīja, cerēja uz šo brīdi! Tagad tas ir klāt, tik ātri un negaidīti. Ko vēl? Kāpēc kavēties. Cel roku augšup.

Šai laikā ir aizdegušās arī tuvākas vācu patvertnes. Biezie dūmi mutuļo, un svelme atmodina Kūlumu no smagā sapņa un

iestumj viņu īstenībā. Viņš redz sevi atkal esam kaujas laukā, lielā strēlnieku uzbrukumā. Dūmos sūrst acis. Pa labi stipri sāk atšaudīties kāda vēl neieņemta patvertne. Šāvieni sprakst kau-dzēm. Sniegs zem kājām karstumā pakšot plok un kļūst pelēks. Garām skrien viens strēlnieks un kaut ko kliedz Kūlumam. Ko īsti, Kūlums nedzird.

Pārsteigumam un naidam, kas bija apdullinājuši Kūlumu, nostājas blakus citas jūtas un domas, starp tām viena varena, ko smadzenēs atkailina katru mirkli vairāk apkārtējais kaujas troksnis.

Es esmu kaujā, un tas taču ir mans ievainotais biedrs — iekvēlojas Kūlumā, bet pa vidu šīm domām tomēr vēl ložņā vārdi — aizej, atstāj, viņš tavs ienaidnieks, tu viņa dēļ esi briesmīgi cietis, izžuvis kā kokam atrauta miza, ej prom, pazūdi, nodur...

Šīs domu driskas kā uzmācīgas mušas laidelējas viņa sma-dzenēs, jauc tās pārējās, kas līdzīgi smagam mākonim lēni aug virs viņa apziņas, un Kūlums nespēj izšķirties.

Ugunsgrēka karstums kļūst arvienu lielāks, šaušana nezin kāpēc pieņemas un ievainotā ceļas drudzis; viņš kāšē, murgo un nemierīgi groza galvu.

Pēkšņi pāri Kūluma galvai nošļāc ložmetēja uguns šalts, no-slaukot visas domas. Tas izšķir visu. Kūlums pakampj Ansi Deglavu, kas maza, sīka auguma, un lieliem soļiem dodas uz vajņa pusi.

Ievainotais kunkst, murgo un sauc kādu vārdu. Kūlums sakož zobus. Viņa garās kājas zib saplakušajā sniegā, nesapinas tele-fona vados, viegli tiek pāri zemajiem dzeloņu režģiem un nes abus strēlniekus uz priekšu.

Neieņemtā vācu patvertne šauj ar izmisumu. Atkal ložmetēja šalts panāk Kūlumu. Viņš jūt kāds viņu asi pagrūž zem pleca. Viss acīs sajūk, līdzsvars zūd, un viņš izlaiž ievainoto no rokām.

Kūlums noveļas tāpat kā pirmo reizi ar muti sniegā. Sājs siltums izlīst pa rīkli mutē, smadzenes izirst siltajā tvanā, un vēl tikai uz mirkli pazib doma:

— Ir labi. Viņš taču bija mans kaujas biedrs.

Ieroču uguns ap patvertni rimst.

Aust diena.

Kauja turpinas mežā.

LIKTENIS

Andra Ozole parasti nāca pie Arvīda Salas pievakarē. Viņš dzīvoja mēbelētā istabā, Marijas ielas galā pie kāda veca kurpnieka.

Andra ar Arvīdu bija pazīstami jau sen, no skolas laikiem. Viņa sapņoja par skatuvi, deklamēja romantiskus dzejoļus. Arvīds, liels nepraša matematikā, domāja kļūt par dramatiķi.

Kopīgās ilgas un mākslinieciskās tieksmes viņus sasaistīja. Jau piekto gadu.

Andrai Ozolei gan drīz vien izgaisa cerības par skatuvi. Beigusi teātra skolu un apstaigājusi lielākos teātrus, viņa palika tukšā. Iekļuva kādā mazākā; kārna maize bija, bet mākslas nemaz. Intrigas un vecāko darba biedru uzbāzība. Andra pameta skatuvi un kļuva kādā privātā firmā kantoriste.

Šovakar viņa ienāca pie Arvīda sveša, citāda. Norāva savu cepuri no gaišās, sprogainās galvas un nometa to pāri visai istabai uz galda. Nogurusi pagājās līdz gultai un atsēdās tajā ar visām drēbēm.

Arvīds sēdēja pie galda un tulkoja. Viņš pabeidza teikumu un, priecīgs uzlēcis kājās, iesaucās:

— Iesim tagad kādu riņķi laukā. Visu dienu nosēdēju tulkojot. Kauli stīvi. Tomēr daudz nekas padarīts nav. Grūta, sarežģīta valoda un maz maksā.

— Mēs neiesim nekur, — pakratīja galvu Andra.

— Kāpēc? — brīnījās Arvīds: — jauks laiks taču. Bet, varbūt, tu esi slima?

A n d r a: Nē. Es gribu ar tevi nopietni parunāt.

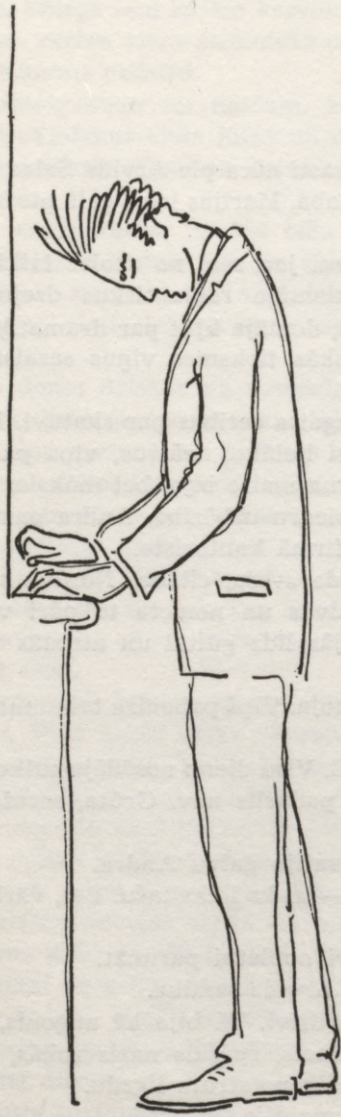
— Atkal par to pašu veco, — Arvīds sadūka.

Viņš vairījās sarunu par savu dzīvi. Tā bija kā augonis, ko labāk neaizkart. Tad, kad būs īstais, spēcīgais nazis rokās, tad nems un vienā rāvienā izgriezīs zilgano strutu ligzdu.

Andra pacēla galvu un vāji pasmaidīja.

— Tici man, Arvīd, šoreiz par to nebūs.

— Labi.

Arvīds apsēdās Andrai gultā blakus. Gulta ielika. Aiz sienas bija dzirdami vienmuļīgi āmura sitieni un dobjas balsis.

Andra: Tas būs kaut kas gluži jauns un tev pavisam negaidīts, ko es tev stāstīšu.

Arvīds slīpi uzmeta skatu Andrai. No sejas gan nekas nebija manāms. Vai tas varētu būt? Arvīds jutās, kā karstā, kūpošā ūdenī iesviests.

Arvīds: Netirdi. Saki, kas īsti.

Andra: Es precēšos.

Arvīds atviegloti uzelpoja: labi, ka nav, bet tūdaļ atkal sadūka. Vecais mākonis prom, jauns, vēl lielāks vietā.

Arvīds: Tu precēsies?

Andra: Jā.

Un viņa vainīgi nodūra galvu.

Arvīds: Ar ko?

Andra: Protams, ne ar tevi, ar citu. Un tad strauji, kā taisnodamās, kā gribēdama savu dvēseli lizīgi glāzei ar rūgtu šķidrumu izliet, nobeidza: bet tici, es neesmu tevi vilusi. Tas notika pavisam pēkšņi. Es nezinu kā. Viņš ir no citas firmas, nāca pie mums. Un tagad mēs precēsimies.

Arvīds bija pārsteigts. Viņš piecēlās no gultas un piegāja logam. Tā bija labāk elpot, un arī acis kur nolikt, smadzeņu atbalstīt.

Andra pienāca viņam klāt un turpināja:

— Es zinu, ka tas tev sāp, bet ko lai es daru? Ko?

Arvīds neteica ne vārda, tikai acis viņam kļuva šauras kā mats, un skropstas samirka sājā valgumā.

Andra turpināja.

— Tu pats arī esi pie visa vainīgs. Nekad negribēji ar mani galīgi saistīties, kaut gan es biju mierā ar visu.

Arvīdam skanēja ausīs tāli zvani un acīs metās plīvojot kā putns rožaina gaisma ar zilganām savādi likājošām svītriņām. Arvīda kreisās rokas pirksti ar baudu iegrīma vecā rakstāmgalda brūnajā kokā. No pirkstiem izkāpa sirds, un kā ciets knābis sita, sita sausajā galda kokā.

Čaukstot kā liela muša tupēja klusums.

Andra norija rūgtumu un atkal atsāka. Vajadzēja taču reiz visu pateikt.

— Kāpēc tu man nekā neatbildi, vai tu esi dusmīgs?

— Nē.

Andra: Es jau to visu nedaru ar liksmu prātu. Bet viņš ir turīgs, labs cilvēks. Viņam ir nams nomalē ar lielu dārzu un laba vieta.

Arvīds caur zobiem: Tu varēji pagaidīt un saņemt no manis to pašu. Tu esi viltiece.

Andra: Nepārmet man. Pietiekoši ilgi es esmu jau gaidījusi, lūgusies, draudējusi. Cik ilgi lai tad es tevi vēl gaidu: gadu, divus, desmit; kad tu kļūsi liels un slavens? Kad? Tad jau mēs būsīm veci, salikuši, un visa dzīve būs pagājusi neredzēta, neizjusta garām. Nē, pietiek man šo māņu, šo nogriezto cerību. Man viss ir panicis un es eju. Būs tagad miers, un ar laiku sadzīs arī mana dvēsele.

Arvīds: Dvēsele, dvēsele. Ko tu runā par to, kā tev nav. Ja tev būtu dvēsele un kauns, tad tu nestaigātu ar citu man nezinot, aiz muguras. Riebīgu nazi tu man esi dūrusi mugurā. Tagad es zinu, kas tu esi: saule un nāve reizē.

Andra gurdi un klusi:

— Domā kā gribi. Es tev esmu pateikusi, kas ir man uz sirds. Es eju.

Arvīda ausīs arvien skaļāk un varenāk iedunējās dobji zvani. Lielie mūra nami otrā pusē laukumam lēkāja acu priekšā kā blusas.

Nobukšķēja durvis, Arvīds sadzelts apsviedās riņķī: Andras istabā vairs nebija.

Tomēr aizgājusi.

Visu nakti Arvīds palika nomodā. Sākumā viņš gribēja steigties pie Andras, lai visu grieztu sev par labu, bet lepnums to neatļāva.

Tad viņš nolēma izdarīt pašnāvību. Viņš skaidri iztēloja savu miršanas brīdi, to, kā viņš auksts un dzeltēns karājas cilpā pie elektriskā vada istabas vidū. Ienāk kurpnieks, raudādams nopņem to, atskrien avižnieki, lielā skubā; un tad rāda viņa lugas: drāmas un komēdijas, slavē un skumst par bezlaikā aizgājušo garu.

Arvīdam kļūst sevis neizsakami žēl. Viņš nokrīt uz sava vecā rakstāmgalda un kunkst, zobus iecirtis dziļi rokā.

Tādu viņu atrod rīta gaisma.

Bālgana, ar zaļām ēnām tā ieplūst Arvīda istabā, atsēstas krēslā, pārklāj zaļganu vizmu gultai un kāpj arvienu augstāk, līdz, spārnus sizdama, iespurdz vistālākajos griestu kaktos.

Viens balodis uztupstas loga palodai. Viņa spārnos viz rasa un nakts. Viņš pagroza galvu un atkal aizlaižas.

Silta bite aizdūc garām un vēlāk ielās atdod savu dūkoņu tramvajam. No tuvējām kartupeļu vagām trīsēdama kāpj augšup vāra rūgtena smarža un jaucas kopā ar kurpnieka ādas un piķa smaku, kas līdzīga plāniem brūniem diegiem vijas laukā pa logu šķirbām.

Kāds klauvēja pie durvīm. Arvīds pacēla galvu. Bija jāsāk jauna dzīve.

Trīs nodzīvotie gadi gulēja kā trīs dzeltēni, apaļi salmu kūļi pie mūžības bālām kājām.

Vēls rudens vakars. Arvīds Sala brūnā, platā mētelī nāca lēnām on teātra mājās.

Viņš bija savas jaunākās, ievērojamās lugas izrādē. Tā gāja astoto reizi un šovakar ar jauniem spēkiem. Sala likās diezgan apmierināts. Viņam nepatika tikai galvenā tēlotāja. Tāda nekad nebija Andra.

Arvīds gāja un lūkojās debesīs. Drusku smidzināja. Bet, varbūt, tā bija Daugavas migla, brūna un saldeni rūgta, jo kad tā gulās sausajās lūpās, kļuva mazliet nelabi kā plaušu slimniekam. Lietus turpretim bija bez krāsas un garšas kā bezgalība, no kuras tuvuma apreibis tas krita zemē un deva visiem jaunus spēkus.

Arvīds pacēla apkakli. Varēja jau iet uz māju. Bet nē, kas tur viņu gaidīja? Vienīgi viņa dārgā, lepnā istaba, vairāk nekas. Vientulība, arī tā vairījās Arvīda. Tā nebija vairs tik salda, tik brīnišķa un devīga kā agrāk. Uz māju viņš neies. Savāds, līdz šim nepazīstams nemiers tirdija viņu. Tā dažreiz sāpīgi, truli pukst un velk vecs ievainojums, sena it kā aizmirsta sāpe zobā, kaut kur smadzenēs vai elpā.

Varbūt ieiet krogū? Bet kā lai tur tā viens pats iet? Arvīds to nespēja un negribēja. Labāk tāpat ielās. Gan jau smidzinājums, vējš un tālās debesis izklienēs kā rūgtus, tumšus mākoņus divaino nemieru. Tad varēs ar mierīgu prātu atgriezties mājās strādāt. Pēc baigā lūzuma ar Andru darbs bija kļuvis vienīgā iespēja vēl turēties dzīvē. Tās bija zāles, kuru nepārtrauktā lietošana bija nepieciešama, lai atvairītu lielo tukšumu, kas ikbrīdi kā tumšs, salds bezdibens vērās pie kājām un rāva sevī iekšā.

Arvīds gāja.

Smidzinājums drusku rimās. Koku zaros vingroja pēdējās lapas. Asfalts mitrs spīdēja ar melnu samtainu vizmu. Spuldžu gaisma, tajā iekritusi, drupa simtiem gabalos.

Zvaigžņu baltie staru salmi nesa mitrumu augšup. Nami meta asfaltā savas spokainās, izjodzītās ēnas, virs kurām kā šaudīgu bezdelīgu atblāzmas zibēja pēdējo lapu spulgas. Kur gāja auto, palika divas, bezgalīgas slēpes. Uz kuriēni tās gāja? Uz pagājību. Pie sevis. Pie vienīgās vērtības, ko nevar cilvēkiem atņemt nekas: ne nāve, ne ienaidis, ne viņš pats.

Arvīds Sala bija jau izstaigājis visu centru. Tas bija kļuvis pārāk pazīstams, un viņš devās vairāk uz nomali.

Arvīds gāja cauri vienai ielai, otrai. Nemiers nezuda, bet tupēja sirdī vēl tāds pats kā vecs ūpis, kā sens kails koks, kurā dreb un līkstas viena vienīga lapa.

Kājas kļuva Arvīdam mitras. Laika izēstajās ietnēs spīdot glūnēja peļķes, kā melni kaķi, kas tup tur neredzamas rokas piesieti un netiek prom. Zilgme, kurā blāzmoja visas pilsētas ugunis, drebēja kā sārta šķiņķa šķēle, uzdurta koku kailajiem zariem kā milzīgām dakšīnām.

Netālu tumšajā ielā mirdzēja krogs ar savām ugunīm. Arvīds gāja turp. Tagad viņš juta dzestrumu.

Pie krogus durvīm stāvēja rindā ormaņi, auto: lielas, spidīgas vaboles. Ormaņi, sasēdušies uz bukām, dzēra sīvo un skaļi sarunājās. Viņu vārdi kā cietas plaukstas skanēja pret mūriem, koku mizu un logu stikliem. Kāds piedzēries sēdēja notekā un sarunājās ar sevi.

Arvīds panāca krogu. Jo tas gaidīja arī viņu. Krogus lielie, aizklātie logi šķīta līdzīgi sārtiem milzu tauriņiem, kas pieplakuši tumši pelēkajam mūrim; to sārtā, kūpošajā plaiksnojumā miglaini kustējās tuvākie koki un mazgājās ormaņu zirgu nogurušās skumjās galvas, oļi, neprāts, kas te ložņāja ar nazi rokā kā traks dēkainis, un skumjas — bālu, klusu sieviešu izskatā.

Viena tāda sieviete paslīdēja arī Arvīdam garām. Savādi. Viņas gaita un stāvs likās tik pazīstami, kaut kur redzēti, jausti, tverti un dziļi glabāti. Kur? Atmiņu lapsene iedzēla Arvīda smadzenēs. Vai tas varētu būt? Arvīds apstājās koku ēnā.

Dīvainā sieviete nāca atkal atpakaļ. Arvīds Sala vēroja. Viņa acis kā garas adatas dūra tumsu cauri līdz sasniedza kāroto. Jā, tā bija viņa. Citai nevarēja būt tāds solis, līgāns, skumīgs un arī lepns kā cēlai dāmai.

— Andra, — čukstēja Arvīds, gandrīz pret savu gribu, kad sieviete panācās pret viņu.

Gājēja asi sarāvās, uzmeta ātru skatu Arvīdam un turpināja ceļu.

— Andra, — teica Arvīds vēlreiz, panāca un satvēra to pie elkoņa.

— Ko tu te dari? — turpināja viņš.

— Laid, — teica sieviete un izrāva savu elkoni Arvīdam no rokas.

— Pagaidi, — teica satraukts Arvīds, saņēma to ciet un pagriezta viņas seju pret sevi.

Cik tā bija veca un tomēr daiļa savās ciešanās un rūgtumā. Acis lūkojās ar cietu vizmu, un Arvīdam vairs nebija tur vietas pat savu skropstu kur nolikt.

— Andra, ko tu te dari? Saki, netirdi mani.

Andra: Netirdi mani. Tikai netirdi mani. Tas pats vecais, patmīlīgais Arvīds: Labi, netirdīšu, nemānīšu, teikšu skaidri: gaidu savu vīru. Un laid mani mierā.

Arvīds: Gaidi savu vīru?

Andra: Jā, savu vīru. Tur jau daudz tādu.

Viņa pameta ar galvu uz krogu. — Kas tur sevišķs?
Pēkšņi, kā lielas, žilbinošas gaismas pārņemts, kas sacēla reibā visu viņa dvēseli, Arvīds teica, čukstēja:

— Andra, negaidi vairs te, nāc man līdz.

Andra kratīja galvu.

— Tas vairs nenotiks. Par vēlu.

— Kāpēc?

Andra: Es esmu sieva un māte.

Arvīds: Tev ir bērns?

Andra: Jā.

Arvīds, saņēmies, it kā augstam valnim pāri ticis, aizkusušā, lūztošā balsī:

— Nāc, ar visu bērnu līdz. Nāc.

— Nē.

Arvīds: Tu esi laimīga?

Andra: Laimīga? Te lietū, aukstumā uz asfalta?

Arvīds: Kāpēc tad tu man nenāc līdz?

Andra: Es negribu arī vēl trešo reiz vilties.

Arvīds: Kā tā?

Andra: Viss, ko mans vīrs solīja, bija māņi. Nams, ko viņš man rādīja, tas nebija viņa, tāpat dārzs. To viņš visu bija samelojis, tāpat kā es viņam, jo teicu, ka man ir dzīvoklis ar visu iekārtu. Izrādījās, ka viņš ir tikai kurjērs savā firmā un dzīvo mazā istabiņā ar savu māti, bet es — nabadzīga kantoriste.

Arvīds: Tu taču varēji nākt tad pie manis atpakaļ.

Andra: Pēc tam, kad es biju tik lepni aizgājusi un man bija gaidams bērns? Nē!

Arvīds: Tad nāc tagad.

Andra: Neiešu. Mums katram ir savs ceļš. Ej, raksti savas lugas, es gaidīšu savu vīru. Ej.

Arvīds: Andra, apdomājies vēl.

Andra: Velti. Izlietu ūdeni vairs nevar sasmelt. Un es arī negribu. Kas es būšu tev? Pienākums.

Arvīds: Tā nav, Andra. Es tevi mīlu un mīlēšu vienmēr.

Andra: Labais muļķi, ka tu zinātu: nav mīlas, ir tikai liktenis. Vairāk nekas...

Un tad klusi, kā izbijusies.

— Laid. Viņš nāk.

Uz krogus apgaismotām trepēm līgojās liels vīrieša stāvs un skaļi, pavēloši kļiedza:

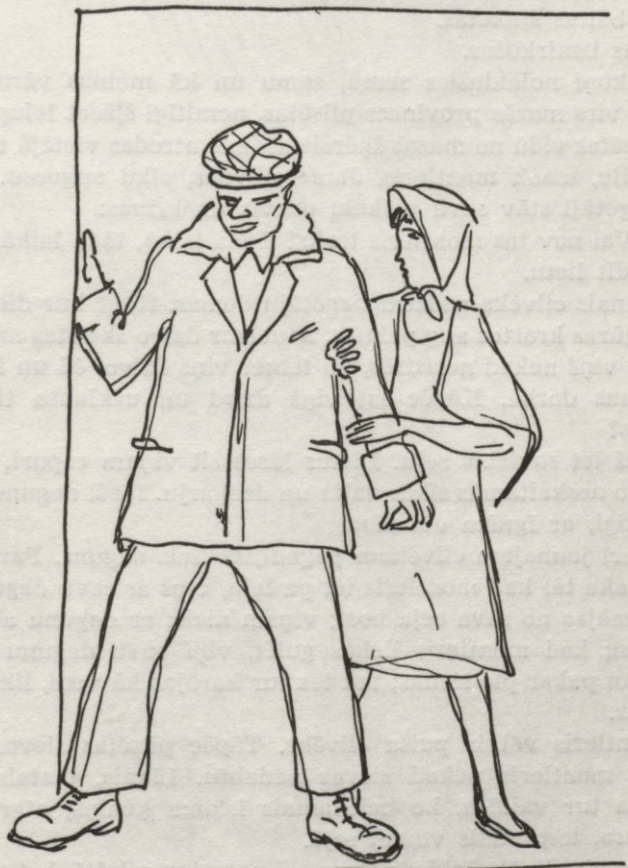
— Andra, velns, kur tu esi, Andra! —

Andra kā stars izslīdēja no Arvīda rokām un bija kāpnēm klāt.

— Ā—ā—ā, — norūca liels stāvs.

Tad viņš paņēma Andru ap pleciem un pazuda ielu tumsā. Andra aizgāja nepaskatījiesies.

Lietus iesmidzinājās stiprāk. Pie Arvīda kājām nokrita viena lapa. Vai tā bija kāda dvēsele, vai lapa, kurā bija rakstīts Arvīda sods.

MEITENES GALVA

Līst.

Lietus gāžas straumēm. Uz bruģa kā lielas, starainas lapas izaug pelķes. Notekās ūdens gāžas uz priekšu, sizdams augstu asas, baltas šļakatas.

Ielas izmirkušas.

Mākoņi nolaidušies zemu, zemu un kā melnas vārnas lēni riņķo virs mazās provinces pilsētas, nemitīgi šļācot lejup ūdeni.

Pilsētas vidū no mazas šķērsielas, kur atrodas vietējā telefona centrāle, iznāk montieris. Jauns cilvēks, sīku augumu.

Tirgotāji stāv savu veikalu durvis un brīnas:

— Vai nav tas montieris traks? Tādā laikā, tādā laikā. Nevar nogaidīt lietu.

Jaunais cilvēks nedzird tirgotāju domas. Kaut kur dienvidos, zilās jūras krastos aug palmas, kaut kur dzīvo skaistas meitenes, kuŗas viņš nekad neredzēs, un tomēr viņš dzīvo, ēd un iet savā ikdienas darbā. Kāpēc lai viņš dzird un uzklausa tirgotāja domas?

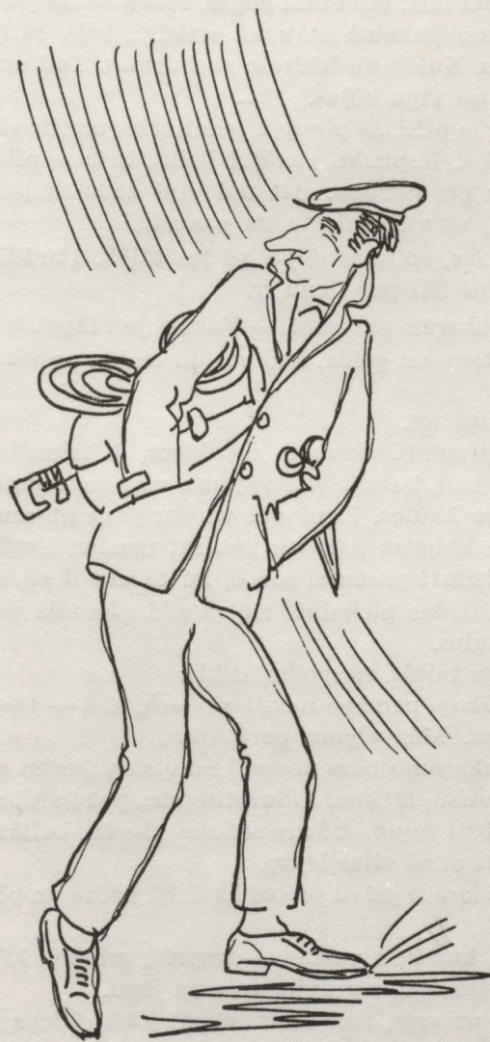
Viņš iet saviebis seju. Lietus lāses sit viņam cepuri, sašķīst pret to neskaitamās sīkās daļās un dzeļ seju. Īpaši degunu. Kapā nemitīgi, ar īgnām dusmām.

Ir arī jaunajam cilvēkam pagadijies liels deguns. Par to pilsētā saka tā: kad montieris iet pa ielu, viņš ar savu degunu pabīda mājas no sava ceļa nost; viņam nieks ar degunu aizsniegt mēnesi; kad montieris liekas gulēt, viņš savu degunu noņem nost un pakar pie sienas; tad tas tur (karājas kā vecs, līks turku zobens.

Montieris vēl ir puīša cilvēks. Tāpēc pilsētas sievas mēļo mūsu montieris nekad sievas nedabūs. Līkais, platais turku zobens tur vainīgs, ko beidzamais islama ķēniņš, atgriežoties no kara, iespraudis viņam sejā.

Jaunais cilvēks labi zin, ko runā par viņu pilsētā, bet tas viņu neuztrauc.

Es esmu laba, cieta tecila, bet viņi — neasi naži. Kur tie ņemtu savu asprātību, ja nebūtu manis? —domā viņš un tad šo

savu domu kā mitru, tīkamu drānu uzliek savai sakarsušai dvēselei. Ir labi.

Līst.

Montierim mērojams tāls ceļš. Līdz pilsētas ziemeļu galam. Vispirms jāiet lejā, tad atkal augšā, stāvā kalnā garām kapsētai.

Lielle vītoli pakalnā stāv kā milzīgi, zaļi, salijuši gaiši uz vienas kājas. Kukst un kādreiz noskurinas. Tad uz mirkli balts šķidrauts ietin viņu kājas.

Dobumā pie pilsētas pumpja montierim uznāk vājuma brīdis. Tepat ir māja. Iesprukt, atstājot lielas, brūnas piles kāpnēs un peļķi istabā pie durvīm. Bet tad viņš sadusmojas uz sevi, uz priekšnieku, uz visu pilsētu un pasauli.

Nē, viņš ies, spītības dēļ viņš ies tālāk. Parādīs savam vecam, kas viņš īsti par ilenu ir.

— Līdz vakaram sakārtot. — Vakars jau tāpat ir klāt. Sēd aiz pilsētas vārtiem un gaida, kad varētu ienākt ar visu savu melno karapulku.

Nē, nē, viņš ies.

Sev arī iespītēs. Saviem zābakiem, biksēm, svārkjiem un miesai. Būs labi, izzudīs viss vājums, viss nogurums un sārnība, kas tup viņa kaulos. Kaut vēl varētu paņemt savu dvēseli tā plaukstā kā kabatas nazi un paturēt mazliet lietū noskaloties. Tad spožu iedurt pasaulei sānos, lai tā atdod savus dārgumus.

Montieris dodas piekalnē. Kājas slīd glumajā mālā.

Beidzot kalns.

Tālums kā mikls, nespodrs stikls.

Tagad mākoņi pamana montieri. — Ā, ā, ā — tas ir montieris, likais zobens. Mēs viņam parādīsim.

Un kā traks suņu bars mākoņi no visām pusēm metas nabaga montierim virsū. Mākoņi saduroties ruc, pat izšķīļ zibeni un gāž nemitīgi ūdeni lejup. Ūdens sadalas tievās, baltās auklās, kas viena blakus otrai vijas lejup.

Montieris ierauj galvu plecos kā dziļā bedrē un pārlec neveikli grāvi.

— Dievs, kur liela varde! — izsprūk grāvim: kūpošais ūdens ir drusku aizmiglojis grāvim acis un jēgu.

Nokļuvis uz ceļa, montieris iekāpj kādā ūdens peļķē, izrauj to no viņas sarkanās smilšu ligzdas, un peļķe šnākdama iespurdz tuvējā grāvī kā pelēka, tramīga irbe.

Zem kājām guļ smiltis tik tīras un skaidras kā pirmā radišanas dienā. Montieris noliecas un paņem smiltis sauļā.

Kāds nekaunīgs mākonis, to redzēdams, pieliecas un uzlej šini brīdī montierim veselu ūdens spaini uz muguras.

Smiltis atvērtajā montiera sauļā izplaukst kā smalka, iesārta roze, kas vāri smaržo.

Kaut maņas lūpas būtu tik tīras un maigas — prāto montieris, bet nākošā mirklī dusmīgs triec smiltis uz ceļa. Viņā pamostas liels īgnums pret sevi.

— Kur tad es tik maigas lūpas liktu? — baras viņš pats savā nodabā; — gada tirgos atvērtu telti un tur ar tām pelnītos?

Tad viņš soļo tālāk, līdz sasniedz savu gala mērķi.

Vakarā vēlu viņš pārnāk savā istabā pilsētas dobumā. Pumpis, stāvēdams dobuma vidū, smīn:

— Lūk, es nekur neēju, un esmu turpat, kur tu.

— Pumpim taisnība, — izšķiļas smadzenēs montierim, — kur es esmu skriedams ticis?

Viņš ienāk istabā un paveras apkārt. Sabangota gulta, uz grīdas kaktuss kā liels, dusmīgs vēzis. Galds izspurušiem matiem. Šķībs skapis. Un gar sienām viņa griezumi.

— Sveiki! — uzsauc montieris un pamet cepuri naglai.

Sveiciens kā žigla bezdelīga izriņķo telpu un tad pa atvērto logu izspurdz tumsā.

Montieris noģērbjas, izkar savas mitrās drēbes pie loga un uzvelk mēteli. Kājas no mēteļa malas rēgojas laukā kā balti, dīvaini stādi bez lapām un ziediem, bet rūgtu smaržu.

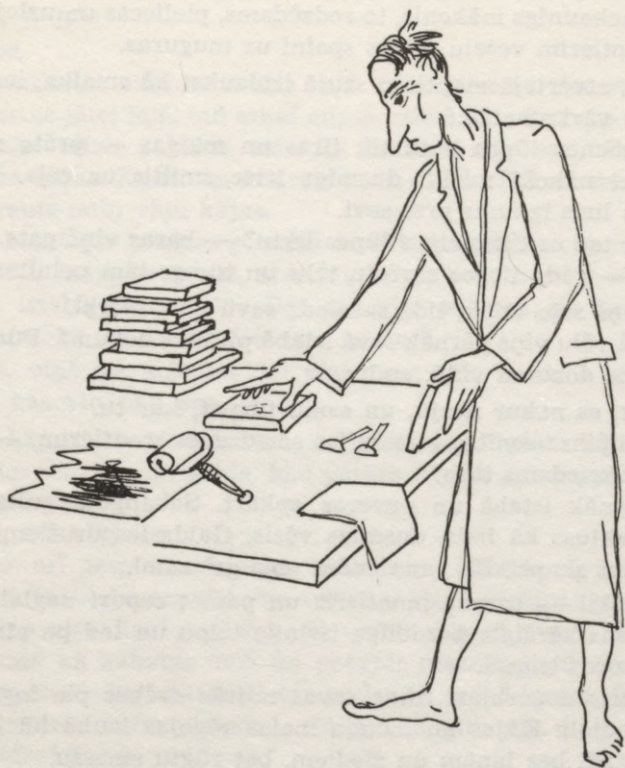
Est viņam negribas. Viņš noliek maizi gultā uz spilvena, lai tā tur tēlo lutinātu mājas sunīti.

Nogurumu arī viņš nejūt. To ir nositis viņa dvēseles nemiers un izmetis lejā kāpņu telpā. Tāpēc lejas durvis tik slinki veras, un suņi vairas nākt vēsajā telpā.

Strādāt, tikai strādāt.

Bet arī pret darbu viņam ir radies īgnums. Viņš strādā caurām naktīm, līdz miegs to iemet gultā. Tcmēr viss apdarītais viņu neapmierina. Viņš taču to nedara maizes, bet savas patīkas, savas laimes dēļ. Tā ir vienīgā uguns, pie kuņas viņš silda savas rokas, savas vēsas lūpas un krūtis un kāpēc, kāpēc tajā viņš nevar rast savu mieru un beidzamo piepildījumu?

Montieris izliek uz galda savus beidzamos kokgriezumus. Tie guļ melnām mutēm, un viņu gleznajā, cietajā miesā redzamas neskaitāmas svītriņas, švīkas un sīki balti diedziņi, kas steidzas uz visām pusēm, dažādos ceļos. Starp šiem sirmajiem

matiem redzami balti vilinoši dobumi un melna nakts, spīdīga kā ar Dieva elpu klāta.

Montieris skatas maigi. Ārā viņš ir dadzis, kas dursta visiem mēles un kā karsts ūdens skaņ papēžus. Te, savā istabā viņš ir roze, kas izplaukst katru nakti uz divām stundām un tad atkal aizver savu ziedu ciet.

Cietie koka klucīši guļ viņa priekšā. Tā ir viņa pasaule. To lielo ārā, kas plīvo aiz loga un zobojas par viņu, to viņš ar varenu tvērienu ir ielicis šajos mēmajos, cietajos koka ķermeņos iekšā. Tagad viņi tur guļ un elpo kā zivs žauna.

Viņa lielpilsētas draugi, mākslinieki, slavē viņa augsto tehnisko māku, bezgalīgo faktūras dažādību, ko viņš lieto ar dziļu gaumi un lietpratību, teic viņa māku ar dažām, veiclām svītrām radīt priekšmetu un lietu tvirtumu, apjomu, locekļu dzīvīgumu

apbrīno viņa kompozīcijas stiprumu un melnbalto plankumu asprātīgo sadalījumu, kas pat nelielā plankumā sniedz varenu telpas izjūtu un atstatuma jaušamību. Ciets koks un bezgalība, kā tas var saderēt kopā? Mazpilsētas divainajam montierim tas ir iespējams.

Pats montieris tomēr vēl nebija apmierināts. Jā, pasaule gulēja šajās mazajās koka plaukstās, bet viņa, viņa paša vēl tur nebija. Nekad viņa vajātais gars nebija vēl aizdedzies tā, izkuisis un ieplūdis cietajā kokā tik daudz, ka viņš pēc tam apjuktu un nezinātu, kur ir viņš: tas, kas stāv garā dienesta mētelī basām kājām, vai tur tā nelielā, saldā koka rīka ar smalko viņa gara un dvēseles tīkliņu virsū, kas domāta cilvēcei kā nebeidzams brīnums.

Nekad vēl viņa gars nebija tā aizdedzies. Bet viņš to alka, tikai vienīgi to, kā lielāko svētumu, kā svētais parādību, kā cilvēks savu skaistāko sievieti. Tā alka viņš un savās ilgās, lēnām gruzdēdams, zuda kā viegls tīmeklis kūpošos rudens viršos.

Šim savam slepenajam, lielajam mielastam viņš bija gatavojies ilgi. Viņa roka nedrebot turēja un vadīja vissmalkāko un iedomīgāko griezēja rīku. Tas viņa pavēlošos pirkstos bija klausīgs kā smalki mācīts suns. Cietais griezuma koks bija viņa mākā kļuvis mīksts un caurspīdīgs kā svēto vasks. Viņa karstā elpa lidinājās pāri koka slīpētam spožumam kā aukains vējš, kas sadzēla debesīm līdzīgo virsmu trakā, vienīgā tieksmē ņemt, aizrijoties ņemt visu, ko dod viņa spožie, plānie rīku asmeņi, viņa griba un doma. Vajadzēja tikai nākt lielajam mirklim. Viņš nezināja kā tas ieradīsies: vai nokritīs uz viņa pleca kā spožs putns, vai ienāks kā sārta vēsma, vai sažņaus viņa dvēseli bezgalīgās sāpēs, jo tā smagums būs lielāks par kalna un visas pasaules ienaidu.

Viņš nezināja un gaidot rūga, klājās ar sūrsmi un dega vienu tuji savā strupceļā.

Apskatījis savus pēdējos darbus, montieris tcs savāca.

Dzidri klausot kā koka tupeles uz sasalušas zemes, tie nogulās viens uz otra. Tad visu šo šķautnaino stabiņu montieris paņēma un nolika kaktā blakus pārsistai loga rūtij, kurai bija uzziesta bieža kārtā melnās drukājamās krāsas.

Turpat gulēja valgs, nopīķējis metala ritulis un liela, tumši brūna vectēva pīpe, ar ko viņš piegludināja novilkumus drukājamai krāsai.

Pienācis galdam, viņš pagrūda svaigo, sagatavoto koku nost. Šovakar viņš nestrādās. Lai paliek. Tā kā tā nebija vērts. Un kaulus grauza arī mitrums. Par daudz viņš bija salijis lietū. Vistīties un tīties vien gribējās, bet galvā šūpcjās tvanains mākonis kā ievas zars.

— Kur nu rudenī ievas zars, — pukojās montieris; — droši vien visas šīs dienas sarunas galvā dūc, vai priekšnieka pazudušais bišu tropš būs ieklīdis tur. —

Tā domādams, viņš aizmiga un redzēja sapni.

Viņš gāja baltu ceļu, pilns sava nomoda ilgu. Pretim nāca mākonis, un aiz tā stāvēja bezgalība kā liela piesnigusi egle.

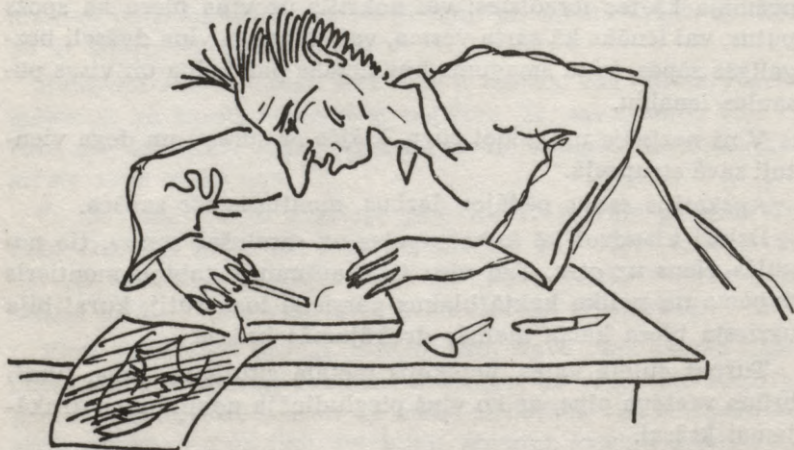
— Mākonī, — teica montieris, — paņem manas ilgas un, nogājis lejā, zemē, noliec tās pie manas gultas uz ķebļa.

— Ērms, — atbildēja mākonis, — kurš medinieks iziet bez bultām?

Montieris gāja tālāk. Sirds sāka gurt. Un tad viņš pēkšņi redzēja meiteni. Viņas ķermenis zuda bezgalībā, bet tās galva skaidri vizēja acu priekšā. Nekad tik daiļu galvu viņš nebija redzējis.

Montieris palika izbrīnā stāvēt. Meitenes galva smaidīja, un tās smaids kā karsta, milzīga svelme gāzās virsū viņam, satrieca to un saberza putekļos. Bet montieris zuda priekā, laimē un asarās. Šī pazušana bija kā skūpst.

Montieris pamodās. Viņš bija atkritis gultā, tā, ar visu die-nesta mēteli un savām basām kājām.

Pāri dobumam ausa rīts. Bet šinī rīta gaismā viņš redzēja tikai neizsakami daiļo meitenes seju.

Montieris saprata, kas viņam darams. Lielais, gaidītais brīdis bija klāt.

Cieši saspiestiem žokļiem, it kā savos zobos līdzīgi sunim viņš turētu dārgo, sen gaidīto parādību, tas sēdās pie galda, pakampa pirmo koku, uzpūta tam savu elpu, noglāstīja to ar savu elkoni un sāka strādāt.

Pagāja rīts, sākās diena. Pie durvīm klauvēja un aicināja viņu darbā. Viņš nelaida nevienu iekšā. Pie durvīm dauzījās un lūdza viņu darbā. Tad viņš vienā mētelī, basām kājām, pavēris durvis kļiedza:

— Liekat mani mierā! —

Viņš bija briesmīgs. Baltās kājas mirdzēja kā kalnu sniegs, mati bija izspuruši, lielais deguns zibēja kā ass zobens karavadoņa rokā, bet acis zvēroja liesmās, un tās redzēja tikai neizsakami daiļo meitenes galviņu.

Uzzinājis montiera atbildi, priekšnieks pārskaitās: vakardienas smagais lietus bija sabojājis tik daudz vadu, bet tas nenāk darbā.

Tad priekšnieks, atsēdies pie sava priekšnieka galda, skaļā balsī paziņoja:

— Montier, tu esi atlaists no darba.

Paņēma resnu zīmuli un iztriepa montiera vārdu.

Nepaklausīgais montieris nelikās ne zinīs. Viņš sēdēja savā istabā un strādāja. Viņš bija pārvērties vienā, nebeidzamā alkā: meitenes galvu un smaidu, ko viņš bija redzējis sapnī un kas bija viņu pazudinājis, tas gribēja ieguldināt kokā ar visu savu lielo māku, trako gribu un dvēseli, jo viņš jūta, ka šis meitenes smaids — ir viņš, viņš viss.

Pagāja diena.

Montieris strādāja. Pie loga pakārtās bikses šūpojās kā veca nošauta vārna. Svārki nckrita zemē, un tos pievāca kaimiņiene.

Atnāca nakts.

Montieris iekrita uz kādu brīdi gultā, redzēja vēl skaidrāk meitenes galvu un smaidu, leca augšā un strādāja atkal.

Viņš bija kā apmāts. Ķermenis viņam dega karstās ugunīs, varbūt, lietus tur bija vainīgs. Viņš acīm redzot izdila, neēda, bet tikai strādāja. Viņš bija jau tik tālu, ka katru traucētāju varētu nosist.

Ieradās atkal diena.

Pilsētas dobumā zem montiera loga stāvēja sievu bars un sprieda: laikam montieris kļuvis traks.

Kad atnāca kārtībnieks, sievas kūdija to augšā pie montiera. Kārtībnieks pārļaida vienu savu aci kā lielgabala stobru pāri sievu baram un teica:

— Liekat mierā cilvēku, kas ir reiz ticis no jums vajā.

Bars aplusa.

Tad viena jaunākā ieminējās:

— Varbūt viņš ir miris?

— Blēņas, — smējās kārtībnieks, — no kā tad? Ja no laimes cilvēks mirst — tad jā.

Montieris grieza jau ceturto koku. Spēki pamazām zuda. Miesa lielajā, pastāvīgajā karstumā kļuva rievaina kā cepts ābols. Elpa šņācot kāpa laukā no plaušām un svilināja gaisu. Viss jau būtu labi, meitenes seja gulēja kokā gluži tāda kā sapnī, trūka tikai labsirdīgā, maigā smaida.

Montieris atkrita vēlreiz gultā, smagi elsoja kā nokusis kustosnis, cēlās un grieza piekto koku. Viņš juta, ka tas ir viņa beidzamais koks, vairāk tas nespēs. Viņš satvēra kopā visus savus pēdējos spēkus.

Smaidu, radīt tikai smaidu.

Montieris grieza visu nakti. Visu nakti spīdēja uguns viņa istabā. Dobumā zem viņa loga vienmēr pulcējās ļaudis. Vieni nāca, citi gāja. Atskrēja arī montiera priekšnieks; iemeta acis montiera logā, paraustīja plecus un aizgāja.

Ausa rīts. Montieris beidza savu piekto koku. Roka gura, acis lipa ciet, bet viņš strādāja. Viss jau bija pabeigts. Neizsakami daiļa blāzmoja rīta gaismā meitenes seja kokā. Vēl daiļāka kā sapnī. Trūka tikai dažas svītriņas, kas atdzīvinātu lūpas un dotu senkāroto smaidu.

Sasprindzinājumā drebošu roku kokgriezējs vilka un cirta šīs pēdējās, liktenīgās svītriņas. Pēc griezienu kā karsonī spīdīgām acīm uzlūkoja koku, tikai vienu brīdi un tad, pēkšņi uzlecis kājās, kļiedza:

— Ir, ir, ir.

Šie trīs vārdi reizē izleca pa vaļējo istabas logu, un viss pilsētas dobums ar iedomīgo pumpi vidū skaidri dzirdēja tos. Oļi nodrebēja, vējš pasitās sāņus, un cilvēki atvēra logus:

— Kas tur kļiedza?

Vaicāja tie viens otram. Bet nekā neredzēja. Viņi neredzēja, ka montieris pēc šiem vārdiem vēl it kā saslējās lielāks un tad visā augumā nogāzās uz grīdas, raudams līdz krēslu un papīrus no galda. Tur viņš izdvesa savu pēdējo nopūtu; vājā seja kļuva skaidra un mierīga. Viņš bija miris.

Šinī brīdī kokgriezums ar smaidošo meitenes galvu iemirdzējās, mezdams sārtu spulgu visā istabā. Meitenes smaids kļuva arvienu jaukāks, un viņas pieri rotāja zeltota gaisma.

Montiera īsā dzīvība bija devusi dzīvību mūžīgai gaismai.

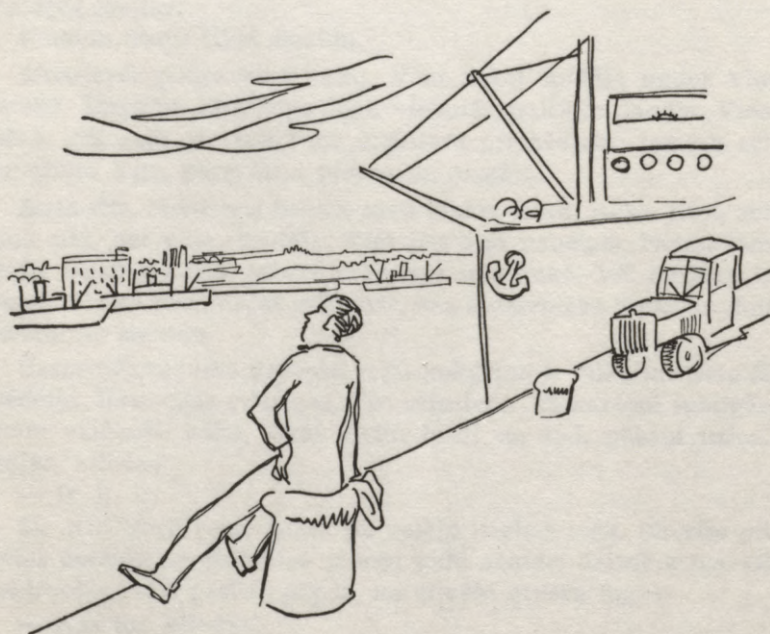
KRĒSLS

Juris Gulēns sēd krastmalā un raugas debesīs.

Ir agrs rīts, saule kūp uz nolaistītās krastmalas, smaršo ogles un ūdens. Velkoņi steidzas, atstādami upē platu vagu, kurā ielido vējš, apslapina lūpas un tad pūš mitrumu logu rūtīs.

Juris Gulēns sēd un raugas debesīs.

Mākoņi viņam liekas tik balti un tīri kā jauni mutautiņi. Pakert tos un izšņaupt degunu ar tādu troksni, lai visi satrūkstas: auto, ormaņi, cilvēki, suņi, koki, puķes un bruģa oļi. Lai satrūkstas un redz, kur sēd Juris Gulēns, viens no labākajiem departamenta radiotelegrafistiem, jauns, slaidis cilvēks, kas tikko atgriezies no Vientuļās salas posteņa un nav briesmīgajā saulē izcepis, nav kļuvis traks, bet sēd ar savu veco liksmību sirdī.

Ir jau arī iemesls būt liksmam: tikt veselu nedēļu ātrāk pirms noliktā laika no šīs elles laukā, kur apkārt tikai ūdens, klintis, vētra un saule. Neviena cilvēka, neviena kustoņa, vienīgi lielajā koka mucā ūdens, kas nācis no dziļa, svaiga strauta zemes iekšienē, galds, gulta, divi krēsli un viens raibs ķebulis. Tas ir viss šinī skopajā paradīzē. Un tādām jaunām, spēcīgam cilvēkam jānodzīvo bez maiņas viens mēnesis. Maksā gan divkāršu algu, bet tā nevar atsvērt visas mūžīgās ilgas, tieksmes un trūkās iedomas, kas jāpārdzīvo un jānoslicina jūrā pie stāvās klints.

Divus šādus pārbaudījumus Juris Gulēns ir izcietis. Pirmo reiz gan šķita, ka būs jālec jūrā, divkāršotās algas neredzējusām. Vienīgi Zentas maigā balss, kas viņu šķiršanās brīdī bija tik jauki mierinājusi, nāca vienmēr viņam līdz, stāvēja tam līdzās vētras brīžos un briesmīgās saules tveicē, kad sirds žuva kopā, un glāba viņu no galīgas pazušanas.

Zenta droši vien pazudīs pārsteigumā un priekā, ieraugot viņu pirms laika pilsētā. Šīs divas, nākošās nedēļas kopā būs neaizmirstamas. Tās viņš atgriežoties salā, ar acīm, ar visu savu sirdi un karsto iedomu iegriezīs stacijas sienā un tās mirdzēs naktīs pāri visai jūrai līdz debesīm un ellei stāstot par to, cik šajās divās nedēļās Juris Gulēns dziļi, līdz galam jauda un dzēra dzīvi kā dārgāko glāzi krogā, kur citi dzērāji raud savā reibuma tumsā un trakumā.

Varbūt Juris Gulēns spēs no savas priekšniecības izkaulēt trīs nedēļas. Maiņa gan runāja par divām nedēļām, bet ja nu tā labi pakaulējas ar departamentu: kas ir, un iznāk.

Šīs trīs nedēļas viņš gribētu sev iegūt ne jau bailēs no Vientulās salas. Juris Gulēns jūt, ka ir beidzamais laiks ar Zentu visu nokārtot likumīgi, kā pieklājas cilvēkiem un it īpaši radio-telegrafistam ar divkāršu algu. Vēlāk atvaļinājuma laikā tad varētu atgriezties pats savā dzīvoklī, izgulēties pats savā gultā, sēdēt pats pie sava galda un skūpstīt pats savu sievu.

Darbs Vientulajā salā viņu vairs neuztrauc. Viņš ir atradis lielisku iespēju sevi izklaidēt salas lielajā, nepārtrauktajā vientulībā. Ne par velti Juri Gulēnu jau no skolas laikiem dēvēja par veiklo Juri. Tāds viņš palicis arī tagad. Kā tērauda atsperē, kas nepazīst neuzvaramas pretestības.

Protams, ja viņš savu jauno atradumu pastāstītu darba biedriem, tie smietos par viņu un vienā kaklā apgalvotu, ka viņš

pirmais no Vientuļās salas radiotelegrafistiem prātā jucis. Bet viņš jau ar tiem nerunās. Lai viņi dzīvo un kaujas ar savu garlaicību un drūmām domām Vientuļās salas tukšumā. Viņš tur tagad uz priekšu dzīvos kā karalis. Lepni, un dienas spurgs viņam garām ātri kā bezdelīgas, pazusdamas tālē uz neatgriešanasos.

Un cik dīvaini viss tas sākās un notika. Ja kāds cits viņam to stāstītu, viņš arī neticētu un domātu to traku, vai lielu melsi. Bet kā lai viņš pats sev netic? Tas taču neiespējami. Pašam sev jātic. Bez ticības sev nav jau iespējams dzīvot, tad tikai atliek upe un mielasts zivīm.

Bija vēls vakars. Aiz sienas skalojās jūra kā lielā ballā. Vējš staigāja pa istabu, te pievēra durvis, te kustināja cepuri naglā; beidzot uzsēdās kaplogam un šūpojās. Kaplogs čikstēja, sitās dažreiz pavisam ciet, lai nogrūstu nekaunīgo vēju nost, velti. Vējš turējās uz kaploga un mocīja to tik ilgi, līdz tas nokusa un, iestrēdzis eņģē, apstājās.

— Nolādēts! — pēkšņi izdzirda Juris turpat, gluži pie savas auss. Juris uzšāvās sēdus gultā. Viņš bija ārkārtīgi pārsteigts, sirds skāji daudzījās, zem matiem ložņāja skudras un elpa pārlauza kāju: tikai ar pūlēm to varēja izvilkst no plaušām.

Nākošā mirklī Juris nodomāja šo vārdu par skaņas halucināciju. Tomēr nē. Juris taču šo vārdu dzirdēja tik skaidri; iedoma tā nevarēja būt. Kas tad? Juris lielā satraukumā pieskrēja durvīm un paskatījās laukā. Nekā nebija. Tumsa, zvaigznes un mitrs gaiss.

Viņš pārmeklēja visu istabu un katrā aizdomīgākā vietā klausījās. Varbūt zem dēļiem noslēpts gulēja kāds cilvēks, un tagad, pēc iemidzināšanas pamodies, izteica savu pirmo lāstu?

Pārmeklējis visu istabu, Juris nostājās vidū un sauca:

— Hallo, ja kāds te kaut kur ir, lai atbild. Es 'as esmu, es, Juris Gulēns, valsts departamenta radiotelegrafists.

Garais un skaļais teikums steidzīgi aptekāja visu istabu, izdauzījās pie visām sienām, aptaustīja visus priekšmetus, bet atbildes nebija.

Juris Gulēns kļuva pavisam domīgs. Kas te īsti bija? Vai tad viņš tiešām jau kļuva ārprātīgs?

Pakampis revolveru, Juris izmetās ārā un arī tur izkiedza savu teikumu. Viņa kliedziens iekrita jūrā, un atpakaļ vienīgi nāca un sejā sitās sāļas ūdens lāses, kas sūrstēja lūpās kā vērmeles.

Dusmās Juris izšāva vienreiz gaisā un tad, atgriezies istabā, nolikās atkal gultā.

Sākumā viss bija klusu. Juris uzmanīgi klausījās. Ausis pat sāpēja milzīgajā dzirdes sasprindzinājumā.

Pēc brīža augšā pie loga likās tā, it kā viens iečukstētos. Vai tas bija vējš; vai kāda spoka neredzama roka vēra kaplogu.

Juris viss kļuva par lielu ausi, ādu klāja vēsi sviedri, un Juris jutās tā it kā simts mazu zaļu varžu sēdētu viņam virsū. Bet viņš nekustējās. Juris gulēja gatavs lēcienam ar revolveru rokā.

Un tad viņš augšā pie kaploga skaidri izdzirda vārdu — kungs. — Juris uzleca stāvus gultā un drudzainām acīm vērās kaplogā. Sejā sitās vējš kā smags un mitrs lakats. Vēsums, kas plūda caur pavērto kaploga muti iekšā, ķēra uz Jura krūtīm sasēdušās mazās, nepatīkamās vārdes.

Atkal klusums.

Juris juta kā lūpas viņam kūp, smadzenes sāk ļodzīties un rīkles galā lasās kopā briesmīgs, nejēdzīgs kliedziens.

Nāca jauna vēja pūsma, un kapogs sakustējās. Atkal atskanēja vārds — kungs. Juris trieca ar dūri loga rāmjos un gribēja šaut. Triecienā kaplogs sakustējās vēl vairāk, un Juris tikko uztvēra šādu teikumu:

— Kungs, es tas esmu — kaplogs.

Juris nesaprašānā paskatījās kaplogā. Viņš drebēja kā milzīgā salā. Kaplogs, tāds pats kā visi kaplogi. Vai tas varēja runāt? Juris atspiedās pret sienu, lai nomierinātos un sakārtotu domas. Un tad viņš mēģināja trīcošām lūpām, pārbiedētu mēli.

— Vai tu mani saproti, kaplog? — vaicāja Juris.

— Jā, kungs, — atčukstēja pazemīgi kaplogs.

Juris smagi elsoja. Tādu brīnumu viņš savā dzīvē nebija sastapis. Viņš satvēra savu galvu. Tā bija viņa galva. Sažņaudza savu kaklu. Sāp. Sāpnis tas nebija.

— Saki, kaplog, vai es neesmu traks, vai viss tas ir īstenība?

— Jā, kungs, tas viss ir īstenībā, un jūs neesat traks.

Patiesām? — priecīgi teica Juris.

Uztraukums plaka kā putas.

— Jā, — noklakšēja kaplogs.

Un Juris lielā laimē noglāstīja kaplogu.

Kaplogs iesmējās. — Nevajag mani tik stipri kustināt, kungs. Enges vecas, es vēl nokritīšu akmeņos un sasitišos.

— Piedod, — nobažījās Juris: — bet atļauj, es tevi izņemšu no engēm un nolikšu krēslā drusku atpūsties. Gribi?

— Labi, — atteica kaplogs; — bet tikai kādu brīdi, tad man jānāk atkal savā vietā, citādi tava istaba kļūs par vēsu. Darbu un savu pienākumu nedrīkst aizmirst.

— Nerūpējies, — atbildēja Juris, — es ielikšu logā tavā vietā divieli.

— Hm, — nosmīnēja kaplogs, — divieli. Maz no tā būs labuma. Viņš jau mīksts kā dēle un paradis siltumā stāvēt.

Juris smējās: gluži kā cilvēki. Tikai viņš, cits neviens.

Juris izņēma no engēm kaplogu un nolika to krēslā, lai turpinātu ar viņu sarunu.

— Kāpēc tu ar citiem radiotelegrafistiem nesarunājiem? — vaicāja kaplogam Juris.

— Nedrīkst, — teica kaplogs.

— Kāpēc? — brīnījās Juris.

K a p l o g s : — Cilvēki ir vāji. No mūsu valodas viņi mirst: kļūst traki, izdara pašnāvību, dažiem arī sirds neiztur, tā pārsprāgst kā pūpēdis.

— Tā? — brīnījās Juris.

K a p l o g s : — Jā. Atminies radiotelegrafistu Sūrumu. Trīdesmit gadu viņš bija strādājis savu amatu, vēl bīstamākās un sliktākās vietās kā šeit, Vientuļā salā, un visur tika sveikā

cauri, visur izturēja. Kāpēc šeit viņš ieleca jūrā tik klusā vietā? Vai tu to zini? Es gan zinu. Tas bija ārprāts, prctams, kas viņu iedzina viņos, bet šis trakums viņu sagrāba pēkšņi kā vējš lapu, negaidīti, viņu pilnīgi veselu un stipru cilvēku. Es tev teikšu kāpēc. Mazgājamā bļoda bija tik negudra un pateica viņam, kad viņš bija noliecies virs tās mazgāties: klausies, tev uz vaiga ir tintes traips, nomazgā arī to. Sūrumš šausmās izplēta acis. Kad mazgājamā bļoda vēlreiz atkārtoja savu teikumu, Sūrumš salauza visu istabas iekārtu, telegrafa ierīci un pats ielēca jūrā. Redzi, mēs nevaram cilvēkus uzrunāt, viņi to nevar saprast un sajūk prātā.

— Bet, kaplog, saki, tu laikam arī gribēji, lai es kļūstu traks, — jautāja Juris.

Kaplogs: Nē. Pēc šīs nelaiimes ar Sūrumu es nekad nevienu cilvēku nebūtu uzrunājis, bet man izspruka.

Juris: — Izspruka.

Kaplogs: — Jā, izspruka. Mēs ar vēju esam lielā, mūžīgā naidā. Viņš mani moca kā vien var. Dauza, lauž, mēģina izsist manu stiklu, lai tad brīvi varētu pastaigāties. Es, protams, nepalieku parādā. Atriebjos viņam, kur vien varu, un tā mēs dzīvojam savā asins naidā. Šovakar atkal vējš uzklupa man virsū un tik ilgi mocīja, līdz man beidzot izspruka vārds — nolādēts.

— Tad tu tomēr to teici? — smējās Juris. — Tagad viņam bija labi.

Kaplogs: — Jā, es teicu. Vairāk nespēju paciest. Vējš ir īsts varmāka. Es būtu ar mieru pats sasist savu stiklu un ar to asumu viņu nodurt. Šovakar es cīnījos, čīkstēju, daudziju vecās enģes, lai arī tās pīkst. Velti. Tu nenāci man palīgā, nenāci mani ciet vērt, bet vējš nerimās. Un tad man izspruka mans neapdomīgākais lāsts.

— Kas tad? — kļuva dusmīgs Juris.

— Pirmā mirklī es vēl cerēju, ka tu manu vārdu būsi palaidis savām ausīm garām. Kad es ieraudzīju tavu uztraukumu, sapratu, ka ar tevi var notikt tas pats, kas ar Sūrumu. Nolēmu izdevīgā brīdī tevi glābt. Kā redzi, tagad esam draugi.

Juris noglāstīja kaplogu un pasmaidīja.

— Bet saki, kas tevi iemācīja runāt cilvēka valodu? — vaicāja Juris.

Kaplogs: — Koks, no kā esmu taisīts, ir ļoti gudrs un vecs koks. Viņš ir audzis tālu zemes iekšienē, dziļā, tumšā mežā. Viņa dobumā dzīvojis kails, sirms vīrietis, kas nīdis cilvēkus un dzīvojis viens pats. Šis sirmais vecis iemācījis kokam cilvēku valodu. Tāpēc arī es protu.

— Labi, bet kas mazgājamo blodu iemācīja cilvēku valodu?

Kaplogs: — Nožēloju, es. Labais koks, no kā esmu darināts, devis man arī līdz jūtīgu sapņainu dvēseli. Laikam kā lāstu.

Kad istabā atnesa mazgājamo blodu, es viņā iemīlējos. Tu smeijies, Juri, bet tā ir taisnība. Viņa bija tik jauna, tik balta, tik spoža. Kad to cilāja, viņa jauki skanēja. Es viņā iemīlējos neprātīgi. Viss viņas spožums gulēja manā stiklā kā sapnī, un viss mans stāvs šūpojās viņas virsmas apžilbinošā spožumā kā kāzu gultā, kā debesīs.

Bet mazgājamā bloda bija vēsa pret mani. Viņai patika cits. Lai kaut kā saistītu viņu pie sevis, es izdarīju ko briesmīgu un iemācīju viņai cilvēku valodu. Kādu laiku viņa mani ievēroja, bet tad ieradās spainis, kas līdz šim nebija, un no tā laika viņa visu savu dvēseli un būti atdod tam.

Kaplogs nopūtās, un viņa stikls kļuva mikls.

— Neskumsti, kaplog, — mierināja viņu Juris, — visas sievietes ir vienādas. Arī cilvēkiem ir tādas.

Kaplogs: Es neskumstu par viņu, bet par savu naivumu. Kāpēc man vajadzēja tai mācīt cilvēku valodu?

Juris: Vai tad citi priekšmeti un lietas, kas ir šai istabā, neprot cilvēku valodu?

Kaplogs: Nē! Viņi tikai saprot vienkāršākos cilvēka vārdus. Priekšmetiem un lietām ir sava valoda, ne visai plaša, bet sava, veca valoda, kurā tie sarunājas. Arī tagad es dzirdu dažus priekšmetus runājam. Klausies.

Juris klausījās, bet nekā nedzirdēja.

Juris: Es nekā nedzirdu.

Kaplogs: Slikti. Es gan dzirdu. Viņi saka, tu esot labs cilvēks. Tu apejoties ar tiem pieklājīgi: nedauzot tos, nemocot un nelamājot rupjiem vārdiem.

Jurim tas patika.

— Kaplog, vai tu nevari mani iemācīt priekšmetu valodu? — iesaucās viņš; — es būšu tev vienmēr pateicīgs; kaplog, es tevi lūdzu.

Kaplogs: Labi, bet kam tev šī valoda? Tu esi cilvēks, runā pats savā valodā. Man cilvēku valoda nedeļa nekā laba. Vai tev priekšmetu valoda kā līdzēs? Šaubos.

— Nešaubies, kaplog, — dedzīgi turpināja Juris. — Redzi, es esmu šeit viens, pilnīgi viens. Man ir grūti.

Kaplogs: Pacieties.

— Pacieties, — rūgti iesaucās Juris. Visa esamība šinī brīdī viņam šķita kā viens vienīgs vērmeļu malks. — Pacieties, vai tu neredzi, kaplog, ka es te kalstu kopā bez draugiem, bez mīlas. Bet tā es varētu ar jums sarunāties, un laiks kustu manās rokās. Palīdzi, kaplog, es tevi uzmanīšu, es tevi kopšu par to kā slimu cilvēku, kā mazu bērnu.

Kaplogs: Labi.

Un kaplogs iemācīja Juri priekšmetu valodu. Tā bija jauka valoda. Vienkārša, kaut kas līdzīgs telegrafam. Juris drīz vien to iemanījās.

Un tad sākās lielu lielās sarunas ar visiem priekšmetiem.

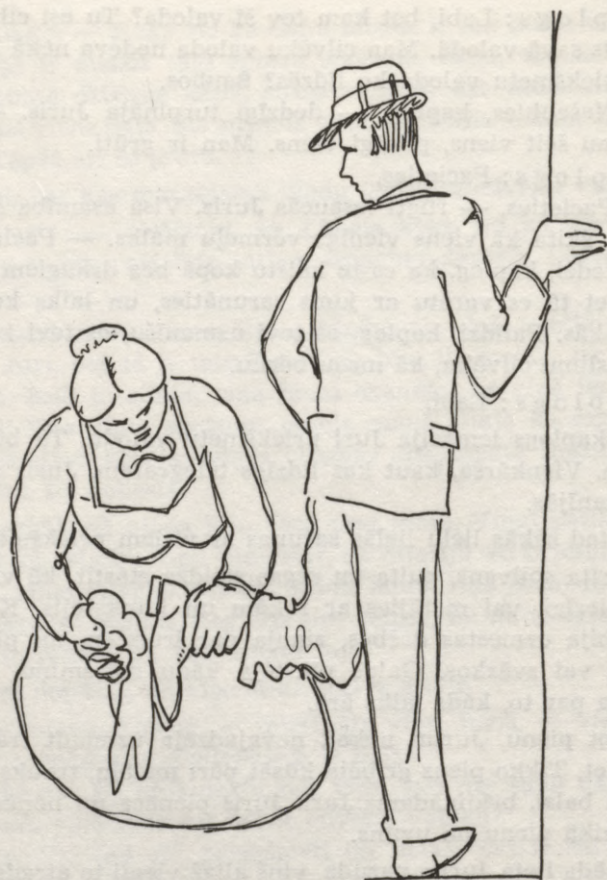
No rīta spilvens, gulta un segas steidza stāstīt, kā viņš gulējis: mierīgi, vai mētājies ar rokām un kunkstējis. Krēsls, uz kuŗa bija uzvestas drēbes, ziņoja par irumiem un plīsumiem biksēs vai svārkos. Galds pīkstēja kādu dziesmiņu, bet logs stāstīja par to, kāds laiks ārā.

Vārot pienu, Jurim nekad nevajadzēja uzmanīt trauku, lai nepāriet. Tikko piens gribēja kūst pāri malām, trauks pīkstēja nelabā balsī, brīdinādams Juri. Juris pienāca un noņēma vienmēr laikā pienu no uguns.

Ja kāda lieta Jurim pazuda, viņš allaž viegli to atrada. Pajautāja kādam priekšmetam, tas sarunājās ar citiem un drīz vien pateica, kur pazudusē lieta meklējama.

Kad Jurim bija slikts gara stāvoklis, viņš lūdza savu kakla saiti dziedāt. Tā bija smalka un mātēja jaukas dziesmas par mīkstiem zīda diegiem, spilgtām krāsām, siltām kastēm un skatu logiem, kur spulgo lielas dzeltēnas ugunis kā desmit saules.

Zināja kakla saite arī kādu garu, briesmīgu dziesmiņu par citu sarkanu zīda kakla saiti, kas nožņaudza tumšā naktī skaidu meiteni. Resnais, lielais vīrs, kam šī kakla saite bija, apmeta to slepeni meitenei ap kaklu. Meitene atdeva savu beidzamo elpu mūžībai un kļuva auksta kā akmens grīda veikala noliktavā.

Kad Juris Gulēns brauca atvaļinājumā, viņš no visiem priekšmetiem un lietām ardievējās un solīja drīz atgriezties.

Saule jau bija gabalā, kad Juris piecēlās no sola krastmalā.

Saule bija savu kūpēšanu beigusi, tagad tā gulēja oļos kā milzu krāsns un dzina augšup kopā ar smiltīm un putekļiem sausu, kodīgu zvelmi. Zirgi kāšēja, un viņu mitrās muguras klājās ar brūnu putru. Koku lapas bija uztūkušas un dzēla acis ar neveselīgu spīdumu.

Gaiss bija pilns dūmakas. Likās, ka tur augstumos plīvoja izkārti milzīgi, balti palagi, kas aprija vēso gaisu un dzidrumu, atstādami zemei tik kvēli un alku pēc ēnas.

Juris devās pāri tiltam, viņš gāja pie Zentas. Viņš domāja tā: tagad viņa būs uzcēlusies un ies uz darbu. Es viņu droši satikšu.

Zenta dzīvoja Akmeņu ielā, nelielā mājā. Kāpnes šinī namā bija kā svārpsts. Tās mūžīgi urbās zemē un netika uz priekšu nekur, gluži kā cilvēka prāts.

Ātriem, steidzīgiem soļiem Juris iegāja kāpņu telpā un noslaucīja kājas pie apdrupušā sliekšņa. Zentas dzīvokļa saimniece bija dīvaina sieviete. Viņa pārāk milēja tīrību.

Katru cilvēku, kas nāca viņas dzīvoklī, tā apturēja turpat pie durvīm priekšnamā un, pilnīgi neklausoties apturētā viesā ierunās, kurnēšanā un dūsmās, cēla tam kāju vienu pēc otras kā kalējs zirgam augšā, lai ar mitru lupatu noslaucītu pazoles.

Juris bija pie tā pieradis. Viņam pat šis saimnieces ieradums bija tīkams. Arī šoreiz, tikko saimniece pavēra durvis un ielaida to iekšā, viņš pacēla vienu kāju, tad otru un tikai pēc tam apsveica saimnieci.

— Sveiki, sveiki, — sauca viņš. — Kur ir Zenta?

Saimniece tikai noplātīja rokām. Jura ierašanās viņai bija tāds pārsteigums, kas pilnīgi tai atņēma valodu. Viņa vēl reiz noplātīja rokām, nočampstināja lūpām un stāvēja apjukušām acīm.

— Kur tad ir mana Zenta? — vīpsnodams vaicāja Juris Gulēns: — sakiet, kur ir?

Saimniece joprojām stāvēja un klusēja. Melot viņa nespēja, taisnību teikt nevarēja.

— Runājiet taču! — sauca Juris. Uztraucies turpināja: — Vai kāda nelaime notikusi?

Saimniece purināja galvu.

— Kas tad? — kļuva domīgs Juris.

— Nezinu. Nav mājās, — iekliedzās saimniece un pazuda savā istabā.

— Laikam sastrīdējušās, — nodomāja Juris un paraustīja plecus. Lēniem soļiem viņš devās uz Zentas istabu.

Iegāja. Pazīstamā smarža. Logs vajā, un pret to tālumā atspiedies mākonis.

Viss kārtībā. Liekas, pagājušo nakti neviens te nebija uzturējies. Juris apsēdās krēslā. Ar roku aptaustīja gultu. Viņš nezināja ko darīt. Nāca miegs, gribējās ēst un nebija zināms, kur Zenta. Izbraukusi. Varbūt.

Juris nolēma gaidīt. Laika viņam bija gana. Viņš novilka savus svārkus, uzmeta tos krēslam uz pleciem, novilka kurpes, tās nokrita uz mazās grīdsegas, un atlaidās gultā.

Juri pārņēma tīkams nogurums. Viņš šorīt bija cēlies divos, braucis šurp, uztraucies, gaidījis. Tagad labprāt viņš kādu stundu nosnaustos. Viņš jau iebrida snaudā kā smaržainā, karstā pļavā, atvērtais logs šūpoja sapņus virs tā galvas. Pēkšņi viņa rimstošās smadzenes aizskāra čuksti.

Šaurais krēsls, kas stāvēja pie tualetes galdiņa, čukstēja krēslam, kam polstētos plecus sedza Jura uzsviestie svārki.

— Klausies, tagad ir atgriezies tas vecais. Redzēs, ko šī nu darīs! — Un iesmējās sīkiem, drebošiem smiekliem.

— Neko. Gan viņa tiks galā ar abiem, — mierīgi noteica polstētais krēsls.

— Tu domā? — vīlies ierunājās mazais krēsls.

— Es to skaidri zinu, — mierīgi atcirta lielais.

Klusums.

Juris gulēja gultā un smagi elpoja. Kaklā viņam bija liels kumās, kas viņu smacēja. Viņš smaka, bet cīnījās. Ak, tad tāpēc saimniece bija tik apjukusi. Nabaga saimniece, visa mēmā aculieciniece. Gan būs labi. Visa šī lieta kļūs reiz skaidra. Noteikti. Juris varētu tūlīt lekt augšā un krēsliem visu izprašpāt. Bet viņš zin, tad tie neteiks nekā. Tāda viņu morāle. Jāpagaida, lai tie vēl vairāk izpļāpājas. Grūti ir, bet jāpaciešas.

Un Juris mierīgi gulēja tālāk.

— Klausies, — ierunājās atkal mazais krēsls. Redzams, ka visa šī lieta briesmīgi viņu saista.

— Klausies, — turpināja viņš: — ko viņa ir atradusi pie tā jaunā. Tas taču ir rupjš tēviņš, vai nē?

— Tiesa gan, — noņurdēja lielais krēsls; — Viņš man arī nepatīk. Pīpē riebīgus cigarus, kas mani smacē nost. Es visu nakti nevaru pēc tam atelpoties.

— Gluži pareizi, es arī tāpat, es arī, — iepīkstas mazais.

Lielais: Tas jaunākais tomēr ir, kad viņš pārņāk no dīvāna manī. Viņa briesmīgais smagums lauž mani kopā. Es jūtu, ka mani kauli lodzas, un es ar briesmām gaidu pats savu sabrukšanas brīdi. Kaut viņš būtu sēdējis mierīgi. Nē, vienmēr kustas kā ūdens zāle, un katra viņa kustība gulstas uz manu sirdi kā kalns.

Krēsls apklust un tad atkal turpina:

— Kad viņš uzmet savus svārkus uz manas atzveltnes, tad es domāju, kāpēc es esmu krēsls? Kādu ļaunu esmu nodarījis Radītājam. Tik riebīgs šķiet man šī lielā vīra svārks. Šā otrā, kas pašulaik gultā, tā svārks ir kā paradīzes putns melnas vārnas vietā.

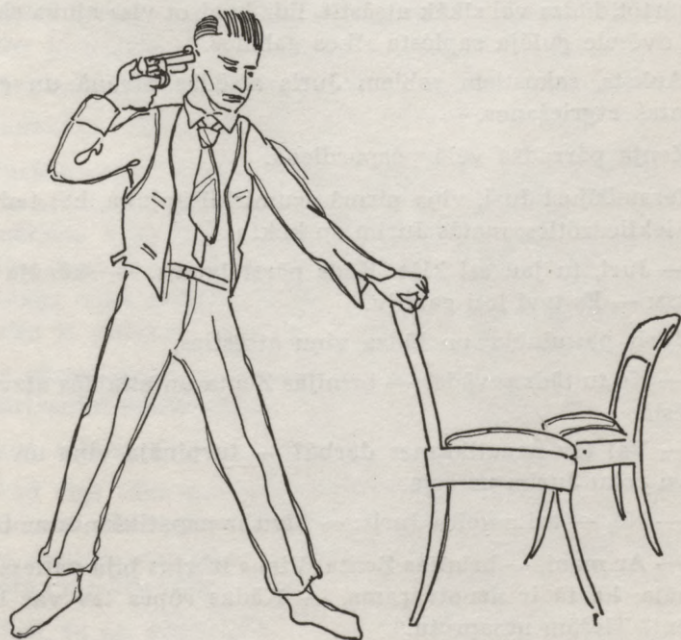
— Tu kļūsti dzejisks, — iesmējās mazais krēsls pie galda.

— Neniekojies, — atrūca lielais: — Man sirds ir pilna līdz malām. Ja es varētu kaut vienu reizi savā mūžā pacelt kāju, es citu neko nedarītu, kā iesertu tam nepatīkamam, lielajam vīram.

— Brāvo! — iepikstējās mazais krēsls: — Tu, tu esi varonis. Tu esi glābējs!

— Jā, viņš ir mans glābējs, — iesaucās Juris un uzlēca kājās: — es tev pateicos, lielais krēsl.

Vienīgi uguns pārvelkamā drēbē varētu krēslus vairāk pārsteigt un pārbiedēt kā Juris ar savu iesaukšanos krēslu valodā. Abi krēsli stāvēja klusi un nerunāja ne vārda.

Ilgi Juris tos lūdzās, lai tie atkal atver savas mutes. Krēsli stāvēja bez valodas kā īsti krēsli. Juris uzrunāja galdu, dīvānu, gultu, lai kaut tie saka kādu vārdu, lai arī tie pierunā abus spītīgos krēslus teikt vēl kaut ko. Visi priekšmeti istabā klusēja, un Juris veltīgi lūdzās.

Kad visi vārdi, lūgšanas un draudi nekā nelīdzēja, Juris pielietoja kara viltību. Viņš izrāva no kabatas savu dienesta revolveru, nostājās istabas vidū un, pielicis to pie deniņiem, izsauca:

— Krēsli, ja jūs vēl klusēsiet, es nošaušos.

— Kungs, — trīsēdams ierunājās mazais krēsls: — mēs runāsim, tikai, lūdzu, nešaujieties.

Pamazām, stomīdamies abi krēsli, galds dīvāns un gulta vaļsirdīgi izstāstīja visu, ko tie bija istabā dienu un nakti redzējuši. Viņu stāsts bija naīvs, bet briesmīgi atklāts. Tie neslēpa nekā, un Jurim bija jāsaņem kopā visi savi spēki, lai izturētu šo mocību.

Brīžiem Juris leca augšā, skraidīja pa istabu kā ārpātīgs, un visas lietas bailēs trīcēja. Pēc brīža Juris lika atkal visu atkārtot, lūdza vēl sīkāk atsāstīt, līdz beidzot viss kļuva skaidrs, un dvēsele gulēja saplēsta sīkos gabalos.

Auksts, sakostiem zobiem Juris atsēdās dīvānā un gaidīja Zentas atgriešanos.

Zenta pārradās vēlā pēcpusdienā.

Ieraudzījusi Juri, viņa pirmā acumirkli apjuka, bet tad, līksmi iekliedzoties, metās Jurim ap kaklu.

— Juri, tu jau esi klāt. Kāds pārsteigums, — skanēja viņas balss: — Es tevi ļoti gaidīju.

Juris pasmīnēja un lūdza viņu atsēsties.

— Ko tu tāds savāds? — brīnījās Zenta un atlaidās atzveltnes krēslā.

— Vai tev nepatikšanas darbā? — turpināja viņa un uzlika savu roku Jurim uz ceļa.

— Nē, — asi noteica Juris: — Man ir nepatikšanas ar tevi?

— Ar mani, — brīnījās Zenta. Viņas izbrīns bija patiess. Viņa zināja, ka tā ir nenotverama. — Kādas rūpes tev var būt ar mani? Tiešām nesaprotu.

— Es esmu te jau no paša agra rīta, — atkal sausi kā ložmetējs ierunājās Juris. — Salki, kur tu biji no rīta un visu pagājušo nakti?

— Es, — pārsteigta izsaucās Zenta. Tad, zibēnātrumā daudz ko uztvērusi un apdomājusi, vēsi turpināja:

— Mīlais, kāpēc tu man visu to jautā? Vai tu man neuzticies?

— Jā! — karsti iesaucās Juris, un viss dvēseles sastrēgums sāka lauzties uz āru. Sprauga jau bija atrasta.

— Ar kādām tiesībām, dārgais, — vīpsnāja Zenta: — Vai tev ir pierādījumi?

— Pierādījumi, — sāpēs izrāvās Jurim: — kādu tev vēl vajag pierādījumu. Visa istaba pilna ar pierādījumiem. Katra lieta runā par to.

— Lieta, — paraustīja plecus Zenta: — Mīlais, nomierinies. Salā tu esi kļuvis pavisam īdzīgs un muļķīgi greizsirdīgs. Gan es tevi izlabošu. Es jau esmu tava remonta darbnīca. — Zenta piecēlās, apsēdās Jurim blakus un gribēja to noglāstīt.

— Šoreiz tava viltība neizdosies, — kļiedza Juris, ar sparu atgrūzdams Zentu. Viņas liegšanās un lielais miers laupīja tam beidzamo savaldīšanos.

— Juri, tu mani veltīgi apvaino, — žēlojās Zenta.

— Smieklīgi. Veltīgi. Es zinu visu.

Un Juris karstos, satrauktos vārdos atstāstīja Zentai bez slēpšanas visu, ko bija dzirdējis no krēsliem un pārējiem istabas priekšmetiem. Viņa runa bija saraustīta. Viņš smaka pats savās jūtās, dusmās un sāpēs. Juris runāja bez apstājas kā apsēsts. Likās, viņš gribēja izrunāt, izraut ar vārdiem, kļiedzienu visū to grūtumu, kas bija sagūlies viņa dvēselē.

Zenta pārsteigumā un izbailēs izplestām acīm raudzījās Juri un nepārtraukti murmināja:

— Juri, stājies, Juri, mīlais, stājies.

Bet kad viņš sāka tuvāki klāstīt visus viņas mīlas pārkāpumus, saldumu, šausmas un trakumu, lai vēl lieku reizi pats sevi sadzeltu, iesistu, nonievātu, ietriektu ar zābaku dubļos, Zenta neizturēja un iekļiedzās:

— Klusi, tu esi ārprātīgs!

— Nē, es neklusēšu, — grūda pretim Juris kā asmeni savā greizsirdības lēkmē: — es vēl runāšu, runāšu visu līdz galam, līdz beidzamam sīkumam, kā tu...

— Klusi, es negribu dzirdēt, — dusmās, kaunā un bailēs sauca Zenta.

— Nē, — grieza līdz galam Juris.

— Ej, laukā.

Tā bija Zenta. Viņa jūta, ka ir notverta, bet nesaprata kā. Viņa kļuva zvērs, kam kāju iekampis slazds. Viņa rāva to ārā, kaut pēc tam būtu beigas. Viņa nespēja vairs klausīties Jurī, viņa balsī, viņa nesavaldīgajos vārdos. Visu Zentu bija pārņēmusi viena vienīga jūta: tikt no visa esošā vaļā, tikai vaļā.

Un viņa kļiedza vēl reiz:

— Laukā!

— Ak tā! — bija atbilde.

Pēc šiem vārdiem atskanēja divi dobji revolvera šāvieni, un viss palika klusu.

Kaplogam bija taisnība.

Tiesas zālē.

Uz apsūdzēto sola radiotelegrafists Juris Gulēns, 24 gadus vecs, apvainots 23 gadus vecās kantoristes Zentas Aivares slepkavībā ar iepriekšējo nodomu.

Prokurora lieciniece atraitne Lavīze Ātrā, 48 gadus veca, apsūdzētā liecinieks — krēsls, ar atzveltni, sarkana plīša.

Lietišķie pierādījumi: dienesta revolvers.

Apsūdzības raksta nolasīšana norit ātri. Apsūdzētais slepkavībā atzīstas, bet piebilst, ka savu ļauno darbu izdarījis bez iepriekšēja nolūka.

Lieciniece Lavīze Ātrā nopratināšanā pastāsta, ka apsūdzētais viņas dzīvoklī ieradies jau agrā rītā, lai sastaptos ar Zentu Aivari, kura irējot viņas dzīvoklī istabu. Apsūdzētais nonāvēto esot neatlaidīgi gaidījis līdz pievakarei un tad noticis šausmīgais darbs.

Prokurors noteikti noraida apsūdzētā liecinieku: priekšmetu — krēslu, jo tas esot bezdvēselīga lieta, bez saprāta, jūtām un valodas, tāpēc nekādu lielāku skaidrību šajā jau pilnīgi noskaidrotā lietā pavērt nespējot.

Apsūdzētā aizstāvis vienīgi piebilst to, ka priekšmets — krēsls esot svarīgs apsūdzētam tajā ziņā, ka viņš ar savu liecību spējot atvieglināt tā jau apsūdzētā grūto stāvokli. Vienīgi krēsls varot apliecināt, ka slepkavība izdarīta ārkārtīgā dvēseles uzbudinājumā, negaidot, bez iepriekšēja ļauna nodoma.

Prokurors ceļ atkal jau mums zināmās ierunas. Pēc ilgākas apspriešanās nolemj krēslu pievienot lietišķajiem pierādījumiem, un proti revolveram, lai tādējādi apsūdzētais savā beigu vārdā varētu arī uz to atsaukties.

Juris Gulēns savus paskaidrojumus sāk lēnā, mierīgā balsī. Viņš vēlreiz atklāti apliecina savu mīlestību pret Zentu Aivari, savu priecīgo nodomu, ar kādu tas devies pie nonāvētās, un to, ka viņš savu noziegumu izdarījis neparastā dvēseles uzbudinājumā, kas bija laupījis viņam katru savaldīšanos. Lai to pierādītu, viņš lūdz priekšsēdētāja atļauju iepazīstināt augsto tiesu ar dažiem neparastiem notikumiem viņa beidzamā laika dzīvē.

Saņēmis atļauju, Juris Gulēns atstāsta pārsteigtajiem klātesošiem dīvaino gadījumu ar kaplogu un Vientuļās salas mazgājamo bļodu, attēlo, kā viņš iemācījies priekšmetu un lietu valodu, kāda tā pēc savas uzbūves ir un kādas pārmaiņas notikušas viņa personīgajā dzīvē pēc šīs, līdz šim nezinamas valodas iemācīšanās.

Prokurors vairākas reizes pārtrauc Jura Gulēna runu ar starpsaucieniem un iebildumiem, bet tiesai labpatīkas apsūdzētā stāstu uzklaut līdz galam.

Saņēmis savus pēdējos spēkus kopā, Juris Gulēns pāriet pie savas ierašanās neparedzētajā atvaļinājumā pilsētā, pie tās labasajūtas un laimes tvīksmes, kas bijusi viņa sirdī.

Tad, smagi nopūties, viņš sāk sava stāsta beidzamo posmu: savu ierašanos nonāvētās Zentas Aivares dzīvoklī, nogurumu, sarunu ar krēslu un citiem priekšmetiem, savu lielo vilšanos un beidzamo, nelaimīgo satikšanos ar nonāvēto Zentu Aivari.

Apsūdzētais Juris Gulēns runā klusu, bet skaidri. Viņa balss ir skumja un drusku dreb kā glāze no sena satricinājuma.

— Tā, nu es esmu jums izstāstījis savu dzīvi plaši un atklāti, neko neslēpdams, neko nepārspīlēdams. Es negribu lielīties ar saviem neparastajiem piedzīvojumiem, es tos nožēloju.

Kaplogam Vientuļās salas stacijā bija taisnība. Viņš mani brīdināja. Toreiz es biju pārāk vieglprātīgs, pārāk jauns, lai tam

ticētu. Mani neizsakami viļināja jaunā, nezināmā pasaule. Es devos viņai pretim kā apmāts. Un kāds ir gala iznākums? Bēdīgs. Es stāvu jūsu priekšā kā smags, neglābjams noziedznieks, ka sapdraud sabiedrību. Bet es gribēju cilvēci laimīgu darīt: atvērt viņai jaunus, pārsteidzošus apvāršņus.

Nevajadzēja man mācīties priekšmetu un lietu valodu. Tagad es būtu laimīgs ar savu mīļo Zentu, jo man ne prātā nenāktu šaubīties par viņas uzticību.

Neviens nedrīkst pārkāpt savas esības robežas, kas to dara, tas saņem sodu. Es kļuvi slepkava, kaplogs Vientuļā salā nelaimīgs mīlētājs, mazgājamā bļoda netieša slepkava: radiotelegrafists Sūrums taču viņas dēļ ieleca jūrā. Tagad es esmu galā.

To teicis, Juris Gulēns mierīgi apsēdās. Saules stars skāra viņa galvu: tā bija kļuvusi sirma.

Tālākais viss norisinājās parastajā gaitā. Tikai vienu vienīgu reizi Juris Gulēns pēkšņi uzlēca kājās un iekliedzās:

— Jūs man neticat. Jūs domājat, ka es te stāstu pasakas. Zenta arī man neticēja un kas notika? Es runāju tikai patiesību. Es esmu zvērējis un es to pildu. Manā stāstā nav nekas izdomāts. Ja jūs šaubaties, vaicājiet krēslam. Krēsl, runā. Esi man pēdējo reizi draugs un runā, apliecinī, ka man ir taisnība,

Un krēsls runāja. Cik spēja. Viņš pīkstēja, šņukstēja, pūta un elsoja. Viņš saprata, ka tā draugs ir lielās briesmās, apmēram tādās, kad viņam, krēslam rautu kājas nost, lauztu atzveltni prom un viņa kermenī skaldītu malkā.

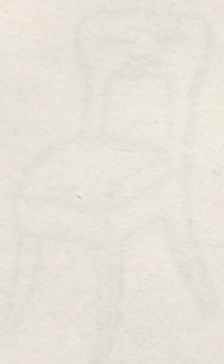
Krēsls runāja ilgi, bet viss bija velti. Juris Gulēns kļiedza visiem, lai klausās. Bet tad viņu sargi saņēma pie rokām un nosēdināja vietā.

Visi klausījās, bet nekā nedzirdēja un šaubās raustīja plecus.

Juris Gulēns vēl reiz leca aukšā; sargu rokas to nosēdināja atpakaļ solā. Tad viņš nokāra galvu un klusēja.

Vēlu pievakarē pasludināja spriedumu: apsūdzētais Juris Gulēns ir parādījis skaidri redzamas vājprātības pazīmes un nododams gara dziedināšanas iestādei.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

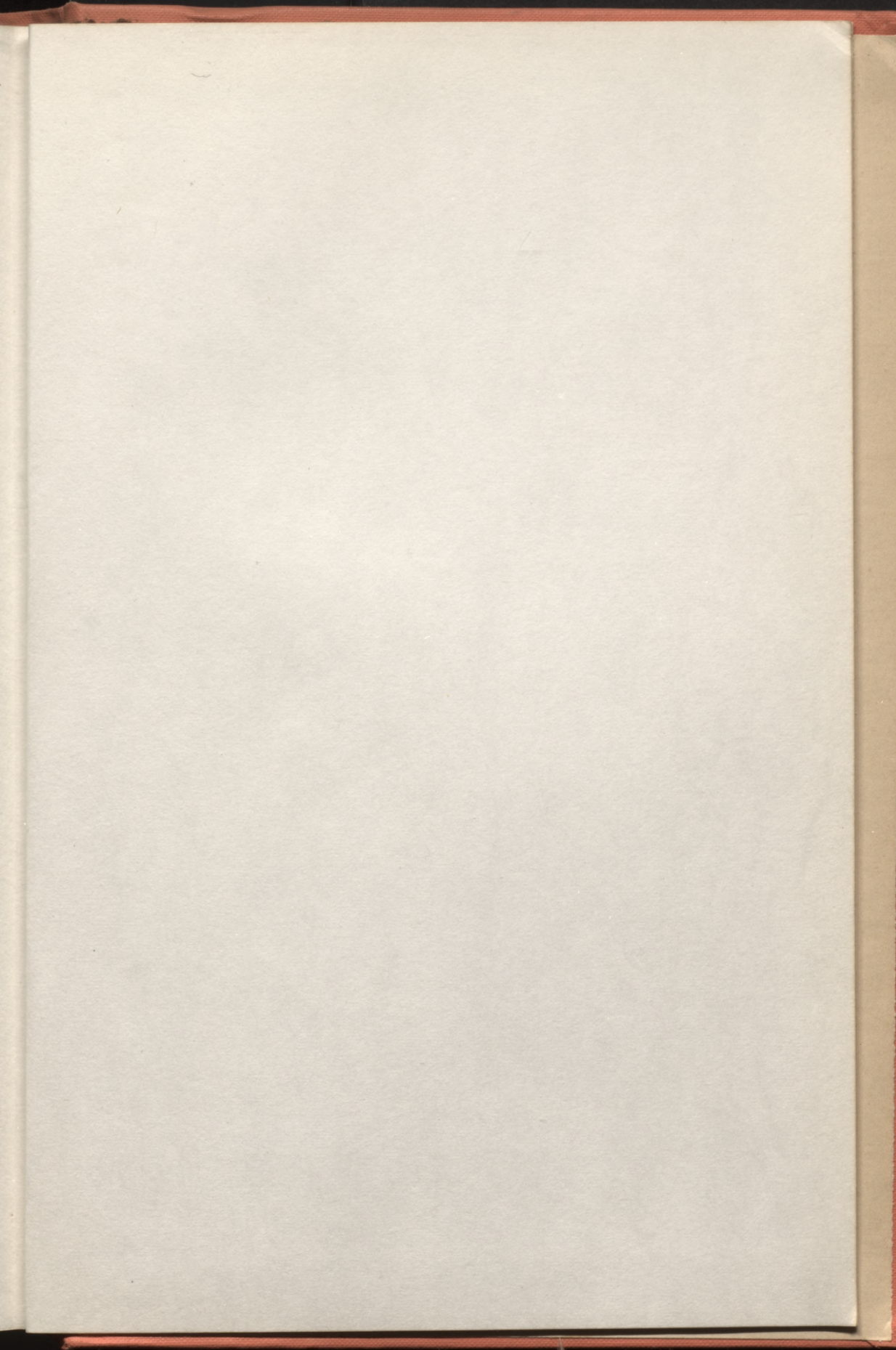
SATURA RĀDĪTĀJS

ANŠLAVS EGLĪTIS — ATMIŅAS PAR ALEKSANDRU ČAKU . . . 5

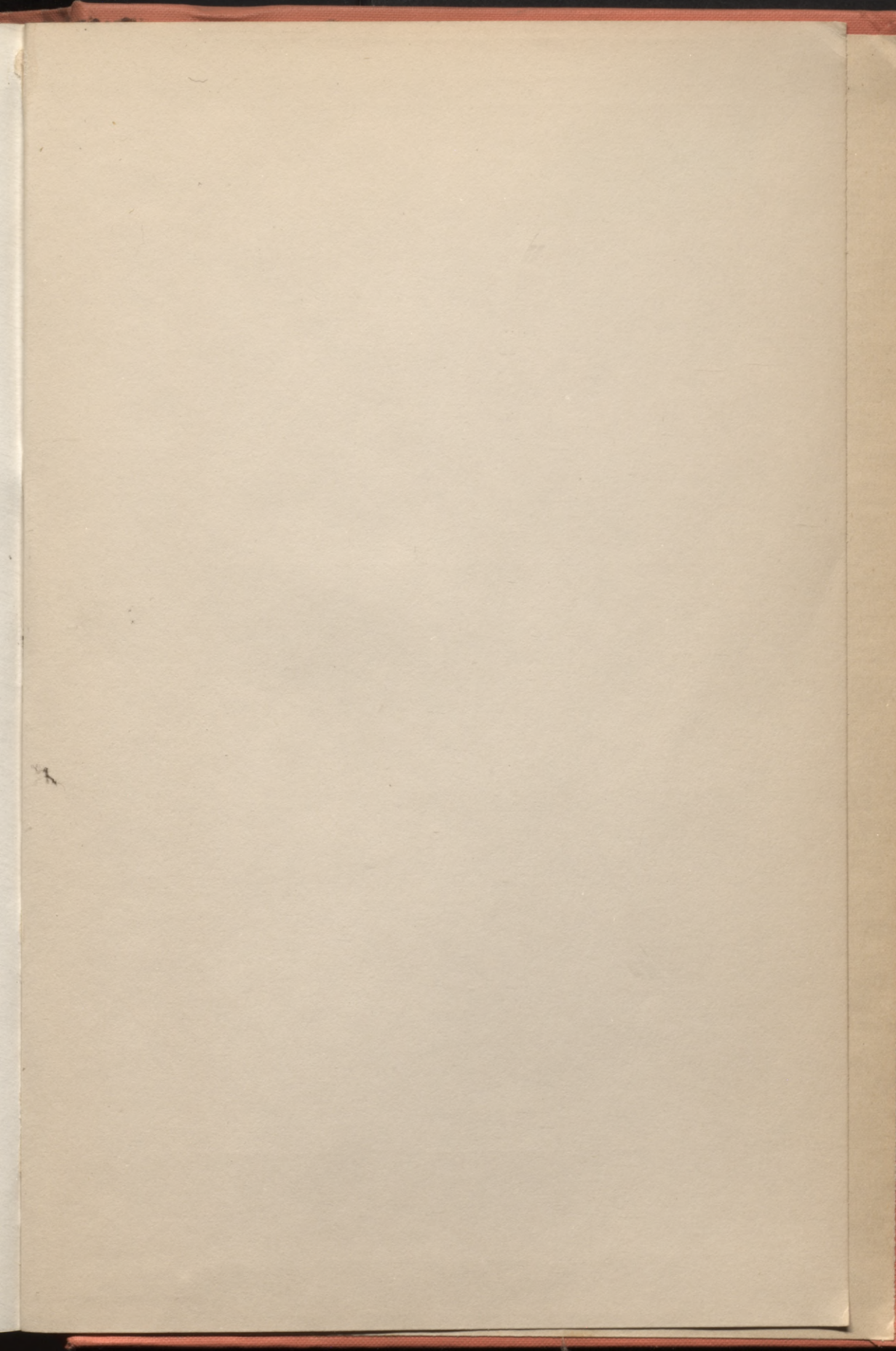

KUKAIŅU KARALIENE	17
DEBESĪS	29
JAUTRAIS ERMONISTS	40
MĀNTICIBA	56
DABA	66
MANA MĪLESTĪBA	74
KĀPĒC VIŅA ŠĀVĀS?	83
SMARŠAS	95
MUŠAS	103
EŅĢELIS AIZ LETES	113
SPELE AR DZĪVĪBU	127
SKUDRU PUDELE	142
LABĀ NĀVE	153
KALTE	163
KĻAVA LAPA	177
REŅĢU ANDREJS	186
KIRILS SĀRTUMS	198
AIZSLĒGTĀS DURVIS	212
NOTIKUMS ZAĻU VAKARĀ	225

	Lpp.
VARONIS	233
SKAITĪTĀJS	240
KAFELA KUNGS	249
AUTOBUSS	261
ZIEMAS SVĒTKU KAUJĀ	268
LIKTEŅIS	279
MEITENES GALVA	288
KRĒSLIS	298

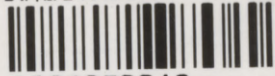

CHAPTER I	1
CHAPTER II	15
CHAPTER III	30
CHAPTER IV	45
CHAPTER V	60
CHAPTER VI	75
CHAPTER VII	90
CHAPTER VIII	105
CHAPTER IX	120
CHAPTER X	135
CHAPTER XI	150
CHAPTER XII	165
CHAPTER XIII	180
CHAPTER XIV	195
CHAPTER XV	210
CHAPTER XVI	225
CHAPTER XVII	240
CHAPTER XVIII	255
CHAPTER XIX	270
CHAPTER XX	285
CHAPTER XXI	300
CHAPTER XXII	315
CHAPTER XXIII	330
CHAPTER XXIV	345
CHAPTER XXV	360
CHAPTER XXVI	375
CHAPTER XXVII	390
CHAPTER XXVIII	405
CHAPTER XXIX	420
CHAPTER XXX	435

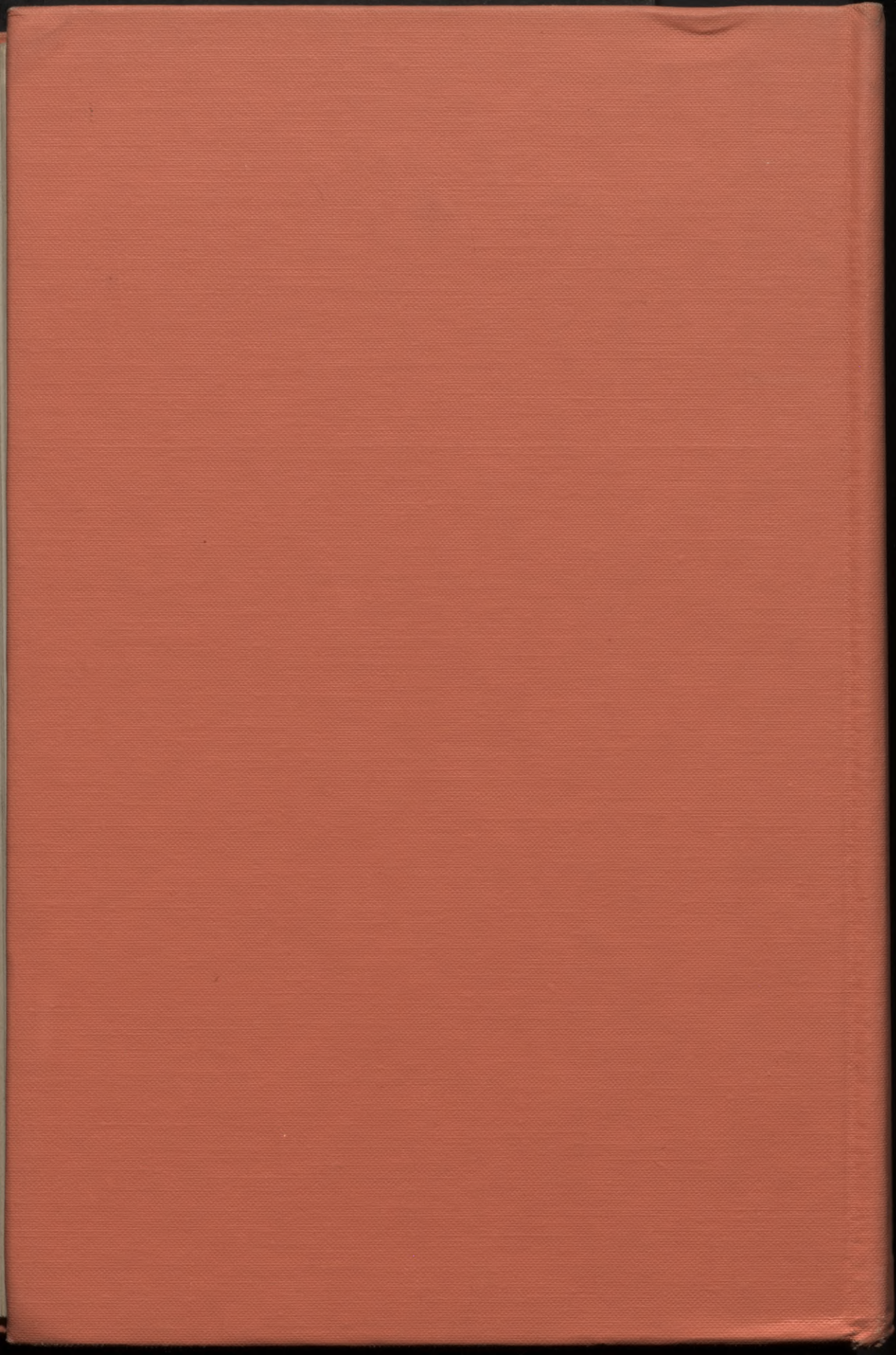

32.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304059910

MANA
MILESTI BA

ALEXANDER'S GARD

